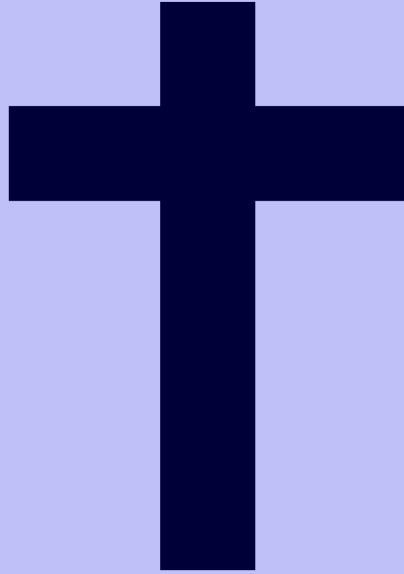

Laro

Laro NT

Laro
Laro NT

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Laro

Contributor: ECS Diocese of Khartoum Translation Department

This text box needs to have content for PT9 to upload is to the DBL.
All rights reserved.

2025-05-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 10 May 2025 from source files dated 10 May 2025
80c639f7-4569-5ffa-a77d-5df4c223631f

Contents

Yuwana	1
Yiiru	43
2 Küründüj	98
Galatiya	113
Abijuj	122
Bilipi	131
Külüji	137
1 Täjlänüki	143
Bilimün	148
Ngwibrü	150
Yagub	169
1 Butruj	175
1 Yuwana	182
Yäwüdä	189
Täälü	191

Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwullu je Yuwana Äni kitabanu

Yuwana gwuru doo'ra de'te ngwoo'ranu ngwükajäär je ngwudi Yicu 'di na rom (12). Gwullu gitab nggee ngge gendaci Ngwüyäwüd na ngwüji ngwu'ter aar änni ndi Yicu. Nginde gwa'ti ondaja eelle gwe gwudi Yicu ngwube inggidi yiima na enggaci gwanni gwenggaca gwe Yicu ngwüjü. Giyee yinggidu ndi ari Yicu gwä'tüdi 'didanu diji dümnä 'dogo, ngwube ru 'to Ngwaalu.

Gitab nggee gädäälü enggaci gwe ndi ari Yicu gwuru Ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu gwükajing je gididlä, na ndi ari yi'rany yüngün yadi ani mi'rini nono gwanni gwati äbri keng gwudi ngwüji gididlä na ndi ari nginde gwuru gwanni Gwubrutar yelenya ila gwüngün gwanni gwondaja gwe ngwüjir kitabanu ganni gu'rin. (13-17), Yuwana gwututa yi'ral yi'ra yani änni gwudi Yicu gwani ngwo'ra ngwüngün na ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwor'temaja ngwe ngindeng je gidigera danni dima aar gu määtä. Ndi mi'ra gwudi gitab, gwondaja gwani awa lübidälü Yicu gwe aar pä kü'rälä na awa gwuma 'di'ra giyi'ranyanu ngwü'täcä ngwo'ralu ngwüngün yaji yonyadanu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Gwanni Gwubrutar yelenya gwuru ngwuja'ri gwudi gwur'taling (1.1-18)
2. Yuwana Almamadan na ngwoo'ra ngwudi Yicu gwerre gwerre (1.19-51)
3. Yirru yidi Yicu ngwüjänü (2.1-12.50)
4. Yomon gwodan Üräjälim na gito gito Üräjälim (13.1-19.42)
5. 'Di'ri na 'tädinälü gwudi Deleny (20.1-31)

6. A Yicu 'täci ngwo'ralu ngwüngün Jälil (21.1-25)

Kirictu gwuru Ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu

¹ 'Tu'tu gwerre Ngwuja'ri ngwuju, a Ngwuja'ri ngwujaar Ngwaalu ngwe a Ngwuja'ri ru Ngwaalu.

² 'Tu'tu gwerre, nginde gwujaar Ngwaalu ngwe.

³ Yi'ral 'dar yigi'tinä nginde gwe. A yi'ral yere ya'ti ju yigi'tinä, ya'ti gi'tinä nginde gwe.

⁴ 'Dünggüngün midi gwuju. A midi nggwee gwuru buri gwudi ngwüji.

⁵ Ati buri o'rralu gidirimänü aa'ti be dirim burna ndi lenge.

⁶ A gur ji gani Yuwana gükajä Ngwaalu.

⁷ Ngwilada ndi ondaci ngwüjü buri gwe, nunnu a ngwüji 'dar 'dingini aar änni Ngwaalu nginde gwe.

⁸ Nginde gwani Yuwana giligo'ro lüngün, gwä'tüdi gwanni gwuru buri. Nginde gwindädi 'dogo ndi ondaji buri ngwe.

⁹ Ndi ari buri gwanni gwuru 'didanu gwadi ila gididlä ngwo'rraci ngwüjälü 'dar.

¹⁰ Ngwuja'ri ngwuju gididlä, ngwuru ngwanni ngwuge'ta ngwe Ngwaalu didläyü, a je 'ti be ngwüjü ngwudi didlä lingidi.

¹¹ Nginde gwindädi ngwüji ngwüngün, a be ngwüji ngwüngün 'donya.

¹² A be loko lanni gwuma aar gwe änni, lanni lima änni ngwüriny ngwüngün, lima aar je ätäda yelenya aar ru yiji yidi Ngwaalu.

¹³ Ngindenga lä'tüdi yiji yidi Ngwaalu lingini gwe gwudi lingeno, aar 'ti rüdi bupi gwudi diji, aar be ru lingini gwe gwudi Ngwaalu.

Yuwana gwurnidalu Yicu gwe

¹⁴ A ngwuja'ri ngwuma ru diji ngwuma ar le ji 'dengge. A lima engga näjing gwüngün, näji gwudi

Giji 'dogo jücü ganni gändi ndi Papa gonyadu gu yimi'rü na 'didanu.

¹⁵ Nginde gwuru gwanni gwurnida gwe Yuwanalu dula gaji ganni giming ge ari, "Nginde gwuru be nggwee gwanni gwaru nyi gwe anni ariny, 'Gwanni nggwo gwändi gwodan, gwupana 'dünggüny ndi ari gwuju gwerre gwerre la'tiny na lingiti.'"

¹⁶ Yimi'rü ye yüngün yanni yonyadu, yima aar nje ye onjaci 'dar, o're aar nje ye onjaci.

¹⁷ Ndi ari Ngwaalu ngwätädi nje yobo yüngün ndi Müjä a be yimi'rü yüngün na 'didanu, aar nje be ätädi ndi Yicu Kirictu.

¹⁸ Dijir dere da'ti ju a'tur dänggädi Ngwaalinga a be Giji ru 'dogo ganni giru Ngwaalu, ganni gijica Ngwaalinga ngwuru Papa kimere, giru ganni gima inggidi ngindeng.

Yuwana gwä'tüdi gwani nginde gwanni Gwubrutar yelenya

(Mätä 3.1-12; Murkuj 1.1-8; Luka 3.1-18)

¹⁹ Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwudi Yuwana ngwanni ngwondajung je anni ma Ngwüyäwüd ngwudi Üräjäliming ükäjä ngwur'dala na Ngwullawi aar otacalu ndi ari nginde gwani yäru.

²⁰ Aa'ti Yuwana nyi'rinä ndi 'täjälu ngwuje 'täcälü tired ngwuje ci, "Äny gwä'tüdi gwanni Gwubrutar yelenya."

²¹ Aar ci, "A mine nga gwani yäru? Nga gwuru gwani İliyä?"

Ngwuje ci, "Bäri nggwä'tüdi."

Aar ci, "Nga gwuru dijir danni daru de Ngwaalo?"

Ngwari, "Bäri."

²² Gwur'tal 'di aar ci, "Nga gwani yäru? Enggaci nje nga gwani yäru nyii kwoyalu nyii ondaci ngwüjü ngwanni ngwükäji nje. Nga gwuca ligo'ro lunga a gwani yäru?"

²³ A Yuwana apa ngwuja'ri ngwanni ngwondaja je dijir didi Ngwaalu dani Ajaya ngwari,

"Äny gwuru gwani dula didi ngwuja'ri ngwudi dijir de'te danni durnidalu dula poor gitäny ngwari,

'Gi'tijär Ngwaalu gay mama ngwüdünälü.'"

²⁴ A Ngwübärriji ngwoko ngwükäjäär je

²⁵ otacalu aar ci, "Nga mine arra ma ang nyinyi ngwüjü manari nga gwä'tüdi gwanni Gwubrutar yelenya nga 'ti rüdi gwani İliyä, nga 'ti rüdi dijir dere didi Ngwaalu?"

²⁶ A je Yuwana ci, "Äny gwadi nyinyi ngwüjü yaw ye 'dogo, a be gwe'te nggwo gidiliganu gwa'ti aang lingidi.

²⁷ Nginde gwuru gwanni gwadi nyi gwujana gwodan gwupana 'dünggüny äny gwa'ti ädi 'dünggüngün ndi nyi jürbälü nyi gwallada ngwaralu mbüny ngwudi ngwüdän ngwüngün."

²⁸ Yi'ral giyee 'dar yiju ngwaalu ngwani Bidaniya dambal ndi ü'rü yaanu yidi Ordoning ngwaalu ngwanni ngwuju gu Yuwana ndi nyinyi ngwüjü.

Yicu gwuru Girany gidi mi'rini nono gändi Ngwaalu

²⁹ Bigänü nggwoo a Yuwana enggada Yicung ndi ila ngwari, "Änggädär Giranyu gidi Ngwaalu giru be nggone ganni gadi äbrü keng gwudi ngwüji ngwudi didlä!

³⁰ Gwuru be nggwee gwanni gwaru nyi gwe anni ariny, 'Gwanni nggwo gwändi gwodan gwupana 'dünggüny ndi ari gwuju gwerre gwerre la'tiny na lingiti.'

³¹ Äny gwa'ti nyi lingidi, a be yanni yigäbiciny nyi be ilada ndi nyinyi ngwüjü yaw ye, yiru ndi ari nunnu ngwü'tädinälü Yijiräyil."

³² A be Yuwana ondaji ngwuja'ri ngwe ngwari, "Äny gwänggädi Ligi'rimä lidi Ngwaalu lüllü kerala nono amaam ngwaw nono.

³³ Gwa'ti gwaadi nyi lenge a be Ngwaalu ngwanni ngwükäjäny ndi

nyi nyinyi ngwüjü yaw ye, ngwuru ngwuciny, 'Gur ganni ga engga a gu Lig'i'rim üllä ngwaw nono, nginde gwuru be gwanni gwadi nyinyi ngwüjü Lig'i'rim le lanni Liju'ru.'

³⁴ Äny gwänggädi ngindeng a ngwondaja ndi ari Giji nggee giru gidi Ngwaalu."

Ngwoo'ra ngwudi Yicu

³⁵ Bigänü nggwoo, a Yuwananga ji ndi dünälä ngwoo'ra ngwe ngwüngün rom ngenone mana.

³⁶ Anni ma Yuwana enggada Yicung gwändädi nono, ngwari, "Änggädär, Giranyu giru be nggee gidi Ngwaalu!"

³⁷ Anni ma ngwoo'ra ngwüngün rom 'dingini nggu ari no, aar aw Yicung giyora.

³⁸ A Yicu gwurlalu ngwuje engga gwädäär giyora, ngwuje otacalu, "Nгаа liminä ange?"

Aar ci, "Gwani Doorta,* nga gwati ji ne?"

³⁹ A je Yicu ci, "Ilar ngaa engga." Lingen lindi be 'di ngwugwurli ngwuru kwo'rongo digera de ngindenga aar ele 'di aar enggada ndi ari nginde gwati ji ne. Aar le jalu gomon nggoo.

⁴⁰ Gur ge'te ngwoo'ranu ngwoo rom ngwudi Yuwana, gani Andrawuj, gwenggen gwudi Jamaan gwanni gwati aar ci Butruj ngindenga liru lani li'dingina Yuwanang anni ondajung. Aar ru lanni lima aw Yicu giyora.

⁴¹ Nginde ngwumbuji gwenggen gwani Jamaan gwerre gwerre ngwube ci, "Nyii lima mbuja ngindeng gwanni Gwubrutaar yelenya (gwani Kirictu).†"

⁴² A nginde ru gwuma apa Jamaaning aar gwe ila ndi Yicu.

A Yicu ombaji ngwube ci, "Nga gwuru gwani Jamaan giji gidi Yuna." A be nga gwadi ani Japa (gwani ngwur'da).

⁴³ Bigänü nggwoo a Yicu di'ri gwadi ele Jälil. Ngwumbuji guru gani Bilipüj ngwuci, "Gwujaniny."

⁴⁴ Bilipüj gwati ji kündär gani Bid Jäyidä gündär ganni gati gu Andrawujinga Butruj gwe ji.

⁴⁵ A Bilipüj ele ngwumbuji guru gani Nataniyal ngwuci, "Änyängä limbuju dijü dannu daru de Müjä kitabanu gidi Yobo na dannu daru de ngwüjir ngwudi Ngwaalu giyitabanu yanni yullaar je, Yicu gwudi Najrang giji gidi Yüjib."

⁴⁶ A Nataniyal ari, "Najra! Giru ange gere gidi Najrang gijaw?"

A Bilipüj ci, "Ila 'dogo ang engga."

⁴⁷ Anni ma Yicu engga Nataniyal-ing ndi ila nggwe ari, "Nggwo ngene gwanni gwuru Dijiräyil 'didanu yere ya'ti gu yiru 'tur."

⁴⁸ A Nataniyal otacalu ngwuci, "Nga gwülingidiny ne?"

A Yicu ci, "Äny gwänggädängä 'tu'tu anaku ja gu na ndi jalu gidimnigoranu, gaji ganni ga'ti ara ge na Bilipüj urnidu."

⁴⁹ A Nataniyal ari, "Gwani Doorta, nga gwuru Giji gidi Ngwaalu, nga gwuru Deleny didi Yijiräyil."

⁵⁰ A Yicu ci, "Nga gwämnä 'dünggüny ndi ari nggwuma ang ci nggwänggädängä ndi jalu gidimnigoranu. Ya je engga yanni yipana giyi'ral giyee."

⁵¹ Ngwo're ngwugendaci ngwuci, "Äny gwadi ang ondaci 'didanu ndi ari, nga gwa enggada gere ga igitini, a gwa enggada yi'rrä yidi Ngwaalu yändi aar üllä Gijü nono gidi Dijü dümnä."

2

Yicu gwapu yiima Kana Jälil

¹ Bigi nggwo, a yi'rinyinä yidi gi'tidi kay ji kündär gani Kana ngwaalu ngwani Jälil. A gu nanni ji gwudi Yicu 'to

* **1:38 1.38** Ngwuja'ri ngwee Yärmiyängä ngwani Rabbü. † **1:41 1.41** Ngwüriny ngwani Kirictu Yigiriyängä aar ani Micaya Yibriyängä, 'dün ngwani gwanni gwubrutaar yelenya.

² aar gu urnida Yicung je ngwo'ra ngwe ngwüngün 'to aar ilada gi'rinyinä ngenone.

³ Anni ma ngwüji ngwudi yi'rinyinä iyī di'rica 'di ngwumedadi, a nanni gwudi Yicu ci Yicung nu, "Di'rica dima medadi."

⁴ A Yicu ci, "Gwani daw, gaji güny ga'tina indī, a gwarra miny äniji giyi'ralanu giyee?"

⁵ A nanni gwüngün ci ngwinädä, "Yi'ral yere yanni yadi ara je ye ci, ärrär je."

⁶ Ngenone ngwiti ngwuru yo'rr ngwuju ngwupa ngwupa ngwon-granu ngwuru nyärläl (6) ngwati ape yaw yi'dukuranu küü'ri (20) ya küü'ri na 'di (30). Yati ye Ngwüyäwüd gä'rini.

⁷ A Yicu ci ngwinädä, "Onjajar je yaala." Aar je onjajala 'dar ki'rony.

⁸ Ngwuje be ci, "Bälär je be ngaa je ätädä guru giru gi'ra gidi yi'rinyinä ngwuje ngille." Aar je bälī aar je ätädä.

⁹ A je gur nggoo giru gi'ra gidi yi'rinyinä ngille, ngwuje mbuji yima gwurli di'rica. Ngwu'ti lingidi ndi ari di'rica ndee dapaar ne, ngwinäd ngwanni ngwapu yaw, ngwülingidi gu. A gur giru gi'ra urindi damal danni dadi agu

¹⁰ ngwuci, "Ngwüjü 'dar ngwati ape di'rica danni dami gwerre gwerre a ngwüji iyī, ma be ari ngwuma rläli, aar je be ätädä danni diki ngwulem gwodan. A be nga gwümätädi di'ricalu danni damana nga apalu gwodan."

¹¹ Yi'remna yidi yiima yiru giyee yanni yärrä je Yicu gwerre gwerre kündär gani Kana gidi Jälil, a nginde inggidi yiima yüngün yidi näji a ngwoo'ra ngwüngün änni 'dünggüngün.

¹² Anni ma yi'rinyinä medadi, a Yicu na nanni gwüngün na ngwenggen na ngwoo'ra ngwüngün, aar 'di'ri aar ele Kaprnawum, ngenone, aar gu jalu yomon cong.

*A Yicu linyinya ngwüjü Kobo
(Mätä 21.12-13; Murkuj 11.15-17;
Luka 19.45-46)*

¹³ A anni ma yomon ji gito yidi Yi'rinyinä yidi Ngwüyäwüd yidi eny Ligi'ra lidi Dambdani, a Yicu 'di'ri ngwele kündär gani Üräjälim.

¹⁴ Anni mung obani ngwämrä kobo, ngwumbuji ngwüjü ngwati ellang ngwürä aar ellang ngwan-gala, na amaam ati aar üpiyi 'to ngwü'rinyänü ngwudi gatalu kobo.

¹⁵ Ngwume diruula diru gar ngge linyinya ngwüjälü 'dar ngwong ngwanu ngwanni ngwuju ngenone, ngwürä na ngwangel ngwüdigir bartadanu gwudi ngwü'riny gwati ngwüji üpiyanü ngwügwü'rübäji ngwümbürälü.

¹⁶ Ngwuci ngwüjü ngwanni ngwilli amaam, "'Tüyär ngwony ngwee a ngwe ele poor! Nga larra ngaa be ädini ngwu'dun ngwudi Papa gwüny ngaa je ruji ngwaalu ngwudi ngwiliny!"

¹⁷ A ngwoo'ra ngwudi Yicu diwayini ndi ari ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwüllinä kitabanu ngwaru, "Eny giligoranu gwani ngwu'dun ngwunga gwati nyi u'diyanu nono ligä."

¹⁸ A be Ngwüyäwüd bupi gi'remna giru yiima 'dünggüngün. Aar otacalu aar ci, "Gi'remna giru ange giru yiima ganni gadi ang ärrī nyii lenge ndi ari nga gwäti yelenya ndi ärrī yi'ral giyee?"

¹⁹ A je Yicu ci, "Kiyar ngwu'duna ngwee aar ndralu gidiyängälü, yomon 'tä'ril 'dogo ngwunje 'di'riyälü mana."

²⁰ A Ngwüyäwüd ci, "Ngwu'dun ngwee ngwüdädäär je ngwüdläyü küü'ri rom na nyärläl (46) nga be ari ngwa je 'di'riyälü yomon tä'ril (3) awa?"

²¹ A be ngwu'dun ngwanni ngwäbingädi gu Yicu, lingeno lüngün liru.

²² Anni mung aji aar 'di'riyälü giyi'ranyanu, a gu be ngwoo'ra

ngwüngün diwayini ndi ari nginde gwabingana, aar ämni ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwüllinä kitabanu na ngwanni ngwondaja je Yicu.

²³ Gaji ganni gima ge Yicu ji kündär gani Üräjälim Giyi'rinyinä yidi Dambdani, a ngwüji ngwonyadu engga yi'remna yidi yiima yanni yiming je ärrä aar ämni ngwüriny ngwüngün.

²⁴ A je 'ti be Yicu gätijä ngwäy ndi ari nginde gwülingidi yigor 'dar yidi ngwüji ngwümnä. Nginde gwa'ti ami'ratu nunnu ngwubupi

²⁵ ngwuja'ri ngwudi diji dümnä ngwani nginde, ndi ari nginde gwülingidi yiru ange giyo giligoranu lidi diji dümnä.

3

Yicunga Nikidimuj gwe

¹ A gur ge'te ju giru Dibärriji gani Nikidimuj giru gi'ra ngwelenyanu ngwudi ngwämrä ngwudi Ngwüyawüd.

² Gi'di'ru gomom ge'te dilu de ngwelaca Yicung 'dunu ngwuci, "Gwani Doorta, änyängä lilingidi ndi ari nga gwuru diji dukäjä Ngwaalu. Yi'remna yidi yiima yanni yata je ärrä, diji dere da'ti dati je ärrä 'dogo manari dukäjä Ngwaalu."

³ A Yicu ci, "Nggwa ang ondaci 'didanu ndi ari diji dere da'ti da engga yelenya yidi Ngwaalu mung 'ti linginä lingining gwanni gwuyang."

⁴ A Nikidimuj ci, "Awa a be diji dilinginä gwele 'di ngwupe ngwube o're ngwülingini mana yomonanu rom. Awa mana ngwube o're gilaranu lidi nanni?"

⁵ A Yicu ci, "Äny gwa ang ondaci 'didanu, ndi ari diji dere da'ti da engga yelenya yidi Ngwaalu da'ti linginä yaw ye na Ligir'rim le.

⁶ Diji dilinginä gilingeno diru lingo, a diji dilinginä Giligi'rim diru ligi'rim.

⁷ 'Aa'ti nga gwallalu ndir ma ang ci ndi ari nga nga 'dar aang lingini lingining gwanni gwuyang.'

⁸ Dirun dati arada kuyala ganni ginding gu. Nga be 'dingini aring gwüngün, nga 'ti be lingidi ndi ari dindi ne na dadi elada ne. Yiru gu 'to no gidiji dilinginä Giligi'rim."

⁹ A Nikidimuj ci, "Awa gu aar gu be ru no?"

¹⁰ A Yicu ci, "Nga gwuru doorta dipa didi Yijiräyil, nga 'ti be lingidi ngwuja'ri ngwee yorto ye ngwaalinga?"

¹¹ Äny gwa ang ondaci 'didanu, änyängä lati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwülingidi nje, na nje ingidi ngwanni gwänggädi nje, a be nga nga la'ti ämnä ngwuja'ri ngwäri.

¹² Nga nga lati 'ti ämnä manari lima je ondaci ngwuja'ri ngwe ngwudi didlä ndee a be awa nga je be 'dingini ngwudi geraldang manari ngwuma ar je ngwe ondaci?"

¹³ Diji dere da'ti dändi kerala a be Giji gidi Diji dümnä ru ge'te pu ganni gwüllü kerala."

¹⁴ A Yicu ari, "Anaku allija gu gwerre Müjä düngäyü diru laaba kü'rälä poor gitäny, Giji gidi Diji dümnä gadi aar gu alliji 'to no kü'rälä.

¹⁵ Nunnu gwanni gwa ämni 'dünggüngün gwa mbuji miding gwudi gwur'taling."

Ämni gwudi Ngwaalu

¹⁶ A Yicu ari, "Ndi ari Ngwaalu ngwämnä ngwüjü ngwudi didlä gwulleny 'di ngwududiyi Gijü güngün ganni giru ge'te pu 'dogo nunnu ngwüllä ngwayi ngene nunnu gwanni gwa ämni 'dünggüngün, gwa'ti gwa ayi ngwube mbuji miding gwudi gwur'taling.

¹⁷ Ndi ari Ngwaalu ngwa'ti ukäjä Gijü güngün gididlä nunnu ngwape yelenya a ngwüji ayi, ngge be mi'rini nono nunnu ngwape yelenya a ngwüji gilängidini nginde gwe.

18 Gwanni gwämnä 'dünggüngün gwa'ti aar gwe obalu ngwayi, a be gwanni gwa'ti gwa ämnä 'dünggüngün, gwuru gwanni gwa aar gwe obalu gwa ayi, nunnu gwuma 'ti ämnä ngwüriny ngwudi Giji gidi Ngwaalu ganni giralu ge'te pu 'dogo.

19 Yeleny yiru giyee yanni yadi obalu ngwüji ngwe, ndi ari buri gwuma ila gididlä, ngwüji ngwuma be ämnäni dirimü ngwaalu ngwudi buri ndi ari apepe gwegen gwuki.

20 Gwere gwanni gwati ape gwuki, gwati 'ti ämnä buri na ngwati 'ti elella giburalu, a gwa'ti gwila giburalu ndi ari gwa yedeny eny ndi ari apepe gwüngün gwanni gwuki gwa 'täälü.

21 A be gwanni ngwati elelle 'didanu gwe, gwati ele giburalu nunnu aar engga ndi ari apepe gwanni gwating ape gwäpinä yiima ye yidi Ngwaalu."

Yicu na Yuwana

22 Anni ma ngwuja'ri ngwee medadi, a Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün 'di'ri aar ele ngwaalu ngwani Yäwüdiyä, aar ngwe jalu yomon cong ngwünyinyi ngwüjü yaw ye.

23 A Yuwana Almamadan ji 'to ndi nyinyi ngwüjü kibüng ngwaalu ngwani Äyinün ngwuju gito ngwaalu ngwani Jälüm ndi ari yaw yirälü ngwaalu ngwoo, ati gu be ngwüji o'rajidalu pid pid ngwuje nyinyi.

24 (Ngwuja'ri ngwe ngwuju gwerre gwerre a be aji aar määtä Yuwanang aar giki korkon.)

25 A ngwoo'ra ngwudi Yuwana ngwoko garnati Diyäwüd de de'te gidimürä didi gä'rini.

26 Ngindenga aar ele ndi Yuwana aar ci, "Gwani doorta gur gidi gomom nggong gija ge dambal Ordon, ganni gondaja ge gimbujiiny ndi nyinyi ngwüjü yaw ye ngwüji 'dar ngwuma o'rada 'dünggüngün."

27 A je Yuwana ci, "Diji dere da'ti däti gony gere manari gima 'ti Ngwaalu ätädi kerala.

28 Nga nga yigo'ro yalu liru ladi ondaji ndi ari äny gwaru nu, 'Äny gwä'tüdi gwanni Gwubrutar yelenya nyi be ru gwükäjäär nyi mädinjä.'

29 Gaga giru gidi gur ganni gadi agu. Dimaad dannu dati jici gur nono ganni gadi agu, gating geraci läni ngwüdünici ngwujayanu manari giming 'dingini gondaju. Jayanu nggwä'di gwüny gwuru gwuma be mbuti gwene.

30 Nginde gwuru gwadi elada gweere nyi be o'ra gwodan."

31 Nginde gwanni gwüllü kerala gwuru gwupana giyi'ral 'dar, gwanni gwati ji gidiyängälü gwudi diyäng gwuru gwati ondaji ngwuja'ri ngwudi diyängälü. Gwanni gwüllü kerala, gwupana giyi'ral 'dar anaku raar gu.

32 Nginde gwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwänggädäng je ngwuje 'dingini, a be diji da'ti dere dannu dämnä ngwuja'ri ngwüngün.

33 Diji dannu dima je ämnä dima ondaji ndi ari Ngwaalu ngwuru 'didanu.

34 Ndi ari nginde gwanni gwükäjü Ngwaalu, gwondaja ngwuja'ri ngwanni ngwükäjä ngwe Ngwaalu. Ndi ari Ngwaalu ngwati ätädi Ligirimä lanni lati 'ti ami'ratu.

35 Ngwaalu ngwuru Papa gwämnä Gijü a giming ätädi yirälü 'dar kuyanü güngün.

36 Gwere gwanni gwämnä Kiji, gwäti miding gwudi gwur'taling a be gwanni ngwa obe Gijü gora ge, gwa'ti gwengga miding gwudi gwur'taling, ndi ari gwa gu güündä ji gidi Ngwaalu.

4

Daw diru Dijamir

1 A Ngwübärriji 'dingini ndi ari Yicu gwuma nyinyäni gwuma biledani ngwo'ra ndi Yuwana,

2 a be yanni yiru 'didanu, Yicu gwä'tüdi gwünyinyä ngwüjü, a be ngwoo'ra ngwüngün ru ngwünyinyä je.

3 Anni ma gu Yicu lenge, ngwü'di'ri ngwugatani ngwaalinga ngwoo ngwani Yäwüdiyä ngwukwoyalu mana Jälil.

4 A Yicu 'di'ri ngwele gay ge gidi Jamrang.

5 No ngwele ngwobani ngenone Jamra kündär gani Jugar giju gito gito gidiyäng danni datädi Yagub gijü gungün gani Yüjib.

6 Del diju gu didi yaw yidi iyü danni dilutu Yagub. A Yicu ila gwugakidu dilä ngwele ngwujalu gidelalu. Lingen le lidünälä.

7 Anni ma daw 'de'te diru Dijamir elada ndi angi'ri, a Yicu ci, "A gwuny gätijä yaw nje iye?"

8 (Kaji nggoo, ngwoo'ra ngwüngün ngwuma 'di'ri aar ele ndi minä ngwony ngwudi eny kündär nggoo.)

9 A daw ndoo diru Dijamir ci Yicung nu, "Nga gwuru Diyäwüd nyi be ru Dijamir, awa nga be ätädä yaw yidi iyü?" (Ndi ari Ngwüyäwüd ngwati aar 'ti apajidu Ngwujamir ngwe.)

10 A Yicu ci, "Adinari nga gwülingidi angidacing gwudi Ngwaalu nga lenge ndi ari yäru gwuru nggwee gwucanga ätädiny nyi iyü, gwadi ang otacalu gwadi ang ätä yaw yanni yimidu."

11 A be daw ci, "Gwani doorta, nga gwa'ti äti gony gada ge aga yaw a del dolanu. Nga gwadi apa yaw ne giyee yimidu?"

12 Nga gwupana gidigüurnä däri dani Yagub gwanni gwülütijü nje delo ndee nggu iyü a gu yijü yüngün iyü 'to a gu ngwüürä iyü na yoo'ra yüngüne?"

13 A Yicu ci. "Dijü danni dadi iyü yaw giyee yara ye da ngwäädä eny mana,

14 a be dere danni dadi iyü yaw yanni yinje ätädä, da'ti ba be da ngwäädä eny bupud. 'Didanu da gu manni ngwäy ngwudi yaw

yanni yinje ätädä obalu yirälü 'dünggüngün aar ru midi gwudi gwur'taling."

15 A daw ci, "Gwani doorta, ätädiny yaw giyee nunnu aa'ti ba be ngwäädä ngwuny eny ndi o're'ta ngene ndi angi'ri yaw."

16 A Yicu ci, "Indi, ang urnida duru dunga nga de ila ngene."

17 A daw gwä'räcänü ngwuci, "Nggwa'ti äti duru."

A Yicu ci, "Yijaw yunga yäti ngwäyänü anni aranga nggwa'ti äti duru.

18 Ndi ari gwerre a gwäti ngwuru 'tudini (5) na danni nda de gwenene, dur dunga dä'tüdi. Yunga yanni yara ye yäti ngwäyänü."

19 A daw ci, "Gwani doorta, ngwänggädängä nono a gwuru dijir.

20 Ngwügüurnä ngwäri ngwäpijiä Ngwaalinga yobo ngene ken nggee ngaa be ari liru Ngwüyäwüd ngwaalu ngwere ngwa'ti ngwa gu ngwüji äpiji Ngwaalinga yobo aar be ru ngwe'te pu 'dogo ngwani Üräjälim."

21 A Yicu ci, "Ämnäciny gwani daw ndi ari gaji nggo gindi ganni ga'ti ga aar ge äpiji Papang yobo ken nggee na Üräjälim.

22 Nga nga liru Ngwujamir lati äpiji Ngwaalinga yobo ngwa'ti aang lingidi yorto ye ngwaalinga. A be änyängä ngwati nje äpiji yobo ngwanni ngwülingidi nje, ndi ari gilang gwadi ila Ngwüyäwüd.

23 A be gaji nggo gindi a nggo gima ila gwenene, ndi ari lanni lati äpiji Ngwaalinga yobo 'di'didanu, la äpiji Papang yobo giligi'rim na 'didanu, ndi ari liru yigor yanni yibupa je Ngwaalu.

24 Ngwaalu ngwuru ligi'rim a lanni lati äpiji Ngwaalinga yobo, aar je äpiji giligi'rim na 'didanu."

25 A daw ci, "Nggwülingidi ndi ari gwanni Gwubrutar yelenya (gwani Kirictu) gwadi ila, mung ila gwunje be enggaci ngwuja'ralu 'dar."

26 A be Yicu ari, “Äny gwuru nggwee gwani nginde gwondacanga gwenene!”

27 Kaji nggoo no, a ngwoo'ra ngwüngün o'ra a je le ngwaalu elalu anni ma aar mbuji aar ji ndi ondaji daw de. Aa'ti be diji dere 'denggenanu otacalu ngwuci, “Giru ange gimining gidaw?” na “Darra ma de abingi?”

28 A daw 'di'ri ngwugatani dukulalu ngwukwoyalu kündär ngwondaca ngwüjü ngwuje ci,

29 “Ilar aang engga diju denggaciny yi'ralalu yüny 'dar yanni yärrü nje! Aa'ti gwa ru gwanni Gwubrutaar yelenya?”

30 A ngwüji ngwudi gündär 'tüdä aar gu ilada 'dünggüngün.

31 A gaji ge nggoo, a ngwoo'ra ngwüngün ji ndi päcälü nunnu ngweny. Aar ci, “Gwani doorta, iti gwooko.”

32 A je be Yicu ci nu, “Nggwäti ngwony ngwüny ngwudi eny ngwa'ti ngwe lingidi yorto ye ngwaalinga.”

33 Aa'ti ngwoo'ra ngwüngün otajidalu aar ari, “Gwuma tani diji dimine äpijä ngwony ngwere ngwudi enye?”

34 A Yicu ari, “Eny gwüny gwani ärrü buping gwudi Ngwaalu ngwuru Papa gwanni gwükäjiny, nyi medaji yiiru yüngün.

35 Ngaa lati 'ti aru, ‘Giruny ga jalu ngwüwäyü kwo'rongo ga aar be une?’ A be äny gwada je ci gätär manni ngwäyälü ngwalu aang ombaji ngwuruny! Ndi ari yona yima ojeme gaji gidi uni gegen gima ila.

36 A gwenene däänü didi uni dadi gwalli gu'ru güngün ngwuni yona gwani midi gwudi gwur'taling. Nunnu gwanni gwükwüdi na gwanni gwunu aar jayanu 'dün.

37 Yäti ngwäyänü yanni yaru nu, ‘Gwe'te gwati kwoy a gwe'te gwati uni.’

38 Äny gwükäjä je ndi aang uni yona ya'ta gu iyü dirbä dere, ngwüji

ngwoko ngwiyü gu dirbä ngaa je be uni yidi dirbä degen.”

39 Lonyadu lidi Jamirang kündär nggoo aar änni 'dünggüngün gwani ngwuja'ri ngwudi daw ndoo ngwaru, “Denggaciny yi'ralalu yüny 'dar yanni yärrü nje.”

40 No anni ma ngwüji ngwudi Jamirang elaci, aar päcälü ndi ari aar le jalu, aar le jalu yomon rom genno.

41 A gwani ngwuja'ri ngwüngün, a ngwüji ngwonyadana änni 'dünggüngün.

42 Aar ci dayu, “Änyängä gwenene la'ti ba be ännä nunnu gwani ngwuja'ri ngwunga 'dogo, änyängä gwenene lima 'dingini yigo'ro ye yäri a nyängä lilingidi ndi ari gur nggee, 'didanu nginde gwuru gwanni gwuru Gilang gwudi ngwüji ngwudi didlä.”

Yicu gwu'riya gijü nono gidi gur giru deleny

43 Anni ma yomon ele aar ru rom(2) a Yicu 'di'ri ngwele Jälil.

44 (Yicu gwaru gwerre nu diji didi Ngwaalu dati 'ti ngwüji näjä ngwuja'ri ken güngün.)

45 Anni ma Yicu obana Jälil, a Ngwüjälil ape aar gwä'ri. Anaku änggädär gu yi'ral 'dar yanni yärrüng je Üräjälim kaji ganni giju ge Yi'rinyinä yidi Dambdani. Ndi ari ngindenga liju gu 'to Giyi'rinyinä giyoo.

46 A Yicu obani Kana Jälil mana, ngwaalu ngwanni ngwügwürling gu yaw aar ru di'rica. A ngwaalu ngwani Kaprnawum, giji gidi dinäd didi deleny gümä gu.

47 Anni mung 'dingini ndi ari Yicu gwändi Yäwüdiyä gwuma ila Jälil, ngwü'di'ri ngwelaci ngwuci nu aar gwe ülli Kaprnawum nunnu ngwu'riya gijü nono güngün ndi ari gümä gani yi'rany.

48 A be Yicu ci, “Nga nga lati 'ti ännä ngwuja'ri ma aang 'ti änggädi yi'remna yidi yiima na allalu ndir.”

49 A deleny ci, “Gwani doorta, üllädä gwänü nda giji gūny ayi!”

50 A Yicu ci nu, “İndi, giji gunga ga midi.”

A gur ännäci Yicung ngwuja'ri ngwüngün ngwü'di'ri ngwele.

51 Anni mung ji ndi ülli aar mbudi ngwinäd ngwe ngwüngün kay aar ondaci aar ci giji gima midi.

52 Anni mung utalu gaji ge ganni gu'rung ge nono, aar ci, “Gu'ru nono lungge gaji ge ge'te pu gilingen ligwurlu.”

53 A gu mbumbu lenge ndi ari gaji giru ganni gima ge Yicu ci ndi ari, “Giji gunga ga midi.” No nginde na ngwüji ngwüngün gidrü 'dar aar gwe änni.

54 Yiima yiru mana yomon rom (2) yanni yärrä je Yicu anni mung gatana Yäwüdiyäng ngwo'ra Jälil.

5

Ape yiima kibüng

1 Anni ma ngwuja'ri medadi ngwee, a Yicu 'di'ri ngwallu kündär gani Üräjälim giyi'rinyinä yidi Ngwüyäwüd.

2 Ngenone Üräjälim gito gito gälängir lati gu ngwangala 'tü, gibüng giju gani Bidajida Yibriyängä gü'ridi yurdalu 'tudini.

3 Ngwüji ngwundru gu ngwonyadu ngwümä, ngwoko ngwürimü ngwäy na ngwoko ngwuru ngwumjo na ngwoko ngwuru ngwurga. Ngwati jalu aar dünici yaw nunnu aar je lagajanu.*

5 Ngenone gur ge'te giju gu ganni gümä 'di ngwäti ngwüdläyü 'di tä'räl na 'dübä (38).

6 Anni ma Yicu engga gindralu ngenone, ngwulenge ndi ari gümä ngwüdläyü ngwolanu ngwotacalu ngwuci, “Nga gwüminü ndi u'ri nono?”

7 A gur ci Yicung, “Gwani doorta, äny gwa'ti äti dijälü dere danni

dadiny dege'daji nunnu nyi ülli giyaanu, manari yaw yima lagananu ati aar nyi ngwüji dalmacani aar nyi gatanalu, aar ülli giyaanu gwerre gwerre.”

8 A Yicu ci, “Di'rü ang apani gilälälü gunga ang ele.”

9 No a gur u'ri nono ngwü'di'rälü ngwape gilälälü gungün ngwele. Gomon ganni gäpädi ge Yicu yiima, gomon giru ganni giru Kwo'ra tä'räl.

10 No a ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ci guru nggoo gäpädäär yiima, “Gomon gidi gweneneng giru ganni giru Kwo'ra tä'räl, yiru drü ndi ape gilälä gunga!”

11 A je gur ci, “Gwanni gwäpädiny yiima gwuru gwuciny, ‘Di'rälü ang apani gilälälü gunga ang ele.’ ”

12 Aar otacalu aar ci, “Yäru gwuru gwanni gwucanga apa gilälälü gunga ang ele?”

13 A be gur ganni gäpädi Yicu yiima, ga'ti lingidi ndi ari yäru gwuru gwanni gwäpädi yiima, ndi ari Yicu gwuma ari mi'rony ngwüjänü ngwonyadu ngwuju ngwele.

14 Kaji gi'ter a Yicu mbuji guru nggoo gäpäding yiima kobanu, ngwuci, “Nga nggwo gwuma u'ri nono, aa'ti ba be a gwa ärrü yi'ral yanni yiki, yaa a gwa o're ya je mbuji yanni yikana.”

15 A gur 'di'ri ngwele ngwondaci Ngwüyäwüd ndi ari Yicu gwuru gwanni gwäpädi yiima.

Papa na Giji

16 No nunnu Yicu gwärrü yi'ral giyee gomom ganni giru Kwo'ra tä'räl, a Ngwüyäwüd 'di'ri aar übinälü.

17 A je Yicu ci, “Papa gwüny nggwona gwapu yiiru gweneno na äny 'to nggwo gwapu yiiru.”

18 Yiru giyee yanni yigäbici Ngwüyäwüd aar minäni ndi 'rinye. Gwati aar minü ndi 'rinye 'dogo nunnu gwuma kiya gomomanu

* 5:3 5.3 Yitab yoko yati ari, Gomom ge'te gi'rr gidi (Ngwaalu) gati üllä ngwulagaji yaanu ma be ari ngwüji ngwuma engga yaw ma aar lagananu, aar be doglati ndi ülli a be diji danni dadi madinani gwerre gwerre, ngwu'ri dümdi nono düngün

giro Kwo'ra tä'r'il, aar be ru ndi ari gwaru Ngwaalu ngwuru Papa gwüngün ngwübidiyi ligo'ranu lüngün Ngwaalu ngwe.

¹⁹ A je Yicu ci, “Äny gweng-gaca je ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyanü, ndi ari Giji gati 'ti apu yiiralu yere giligor lüngün, nginde gati ape yiiru yanni yänggädäng je ndi Papa gwüngün yärrung je, a je be Giji ärrü 'to.

²⁰ Ndi ari Papa gwämnä Gijü ngwenggaci yi'ral 'dar yanni yating je ärrü. Nginde yäy genggacung yi'ral yanni yipana giyi'ral giyee ya je enggada yaji ya je allijalu ndr.

²¹ Ndi ari anaku ati gu Papa 'di'riyi ngwüjalü ngwayu ngwuje midiyi, yiru gu 'to Kiji güngün. Giji ga midiyi ngwüjü 'to ngwanni ngwüjädäng je ndi midiyi.

²² A mana ya'ti ani Papa gwuru gwanni gwadi obalu diji de a be nginde gwuma ätäda Gijü yelenyalu 'dar

²³ nunnu a Giji näjinä yelenya anaku näjinä gu Papa yelenya. Gwere gwanni gwuma 'ti näjä Gijü, gwa'ti gwa näji Papang, gwanni gwükäjä.”

'Di'ri giyi'ranyanu ndi midi

²⁴ A Yicu ari, “Nggwa je ondaci 'didanu, diji dannü da 'dingini ngwuja'ri ngwüny ngwube änni nginde gwanni gwükäjäny, gwa mbuji miding gwudi gwur'taling. A nginde gwa'ti ba be gwa aar gwe obalu. Nginde gwuma dambu yi'rany gwuma ele ndi midi.

²⁵ Äny gwondaca je 'didanu ndi ari gaji nggo gändi a nggee gima ila ganni gadi ge ngwüji ngwanni ngwayu 'dingini dula didi Giji gidi Ngwaalu a lanni li'dingina la midi.

²⁶ Ndi ari anaku ati gu Papa midiyi giligo'ro lüngün, nginde gwuma ätäda 'to Gijü midiying giligo'ro lüngün.

²⁷ A giming ätäda yelenya ndi obalu ngwüji ngwe ndi ari giru Giji gidi Diji dümnä.”

²⁸ A je Yicu ci, “Aa'ti nga la dibi ngwuja'ri ngwee, gaji gadi ila ngindenga 'dar ngwumomanu layu la 'dingina dula düngün

²⁹ a la 'tädä. Lanni lärrä yi'ral yanni yijaw la 'di'rälü la aar je ätäda miding na lanni lärrä yi'ral yanni yiki la 'di'rälü la aar le obalu giyi'rany.

³⁰ Äny gwa'ti gwärrü yi'ral yere guy ge güny, yatiny ye obalu 'dogo anaku 'dingini nje gu Ngwaalu na obalu gwüny gwüdünälü. Ndi ari äny gwa'ti minü ndi jada ligor lüny, nyi be minü ndi jada ngindeng gwanni gwükäjäny.”

Papa gwondaja Giji ge

³¹ A Yicu ari, “Adinari äny gwati ondajaji giligo'ro lüny, ngwuja'ri ngwüny ngwa'ti ngwadi äti ngwäyanü.

³² A be nggwo gwu'ter gwanni gwati ondaji ngwuja'ri ngwani ligo'ro lüny nyi be ari ngwuja'ri ngwüngün ngwäti ngwäyanü.”

³³ A je Yicu ci, “Nga nga lükäjä ngwüjü ndi Yuwana ngwuje ondaja ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyanü.

³⁴ Ya'ti ani ndi ari äny gwämnä ondajing gwudi diji dümnä a be äny gwaru gu nunnu ngaa gilängidini.

³⁵ Yuwana anni inding, gwuru nono buri gwanni gwu'du ngwo'rralu, nga lima jayanu buri gwe gwüngün gaji gooko.”

³⁶ Ngwari, “A be ondaji gwani äny gwätiny gwanni gwupana gu'ru ndi ondaji gwudi Yuwana gwani äny. Ndi ari yi'ral yanni yükäcär nje gu Papa ndi ärrü, yiru yanni yadi ing-gidi ndi ari Papa gwuru gwükäjäny.

³⁷ A Papa gwanni gwükäjäny nginde giligo'ro lüngün gwondaja ngwuja'ri ngwani äny. Nga nga gwa'ti aang 'dingina dula düngün gomongere a'tur ngaa 'ti änggädi ngwäyanü ndi ari gwuru 'taa.

³⁸ Yiru yanni yigäbicä je ngaa la'ti ämnä 'dünggüngün gwanni

gwükäjäŋg, ngwuja'ri ngwüŋgün ngwa'ti giyigoranu yalu a'tur.

³⁹ Ngaa lati ombaji Yitabanu yanni yüllinä nunnu aang mbuji miding gwudi gwur'taling. A be Yitab yanni yüllinä yinggidu ngwuja'ri ngwani äny

⁴⁰ ati a be 'donya ndi ila 'düŋgüny nunnu aang mbuji miding gwudi gwur'taling."

⁴¹ Ngwuje ci, "Äny gwa'ti minä ortadang gwudi ngwüji

⁴² a be äny gwülingidä je. Äny gwülingidä je ndi ari ngaa la'ti äti ämning gwudi Ngwaalu giyigoranu yalu.

⁴³ Äny gwändi ngwüriŋy ngwe ngwudi Papa gwüny nyii be 'donya, ma be ari diji di'ter dima ila ngwüriŋy ngwe ngwudi ligo'ro lüŋgün ngaa be ämnäci.

⁴⁴ Awa ngaa be ämnäci Ngwaalinga manari ngaa lati ortajidi yigo'ro yalu ngaa 'ti be undu ngwäy ngaa määtä ortadang gwanni gwändi Ngwaalu 'dogo?"

⁴⁵ Ngwuje ci, "Aa'ti ngaa lari äny gwuru gwada je ü'ridä ngwuja'ri nono ndi Papa. Diji ndo danni dada je ü'ridä ngwuja'ri nono Ngwaalu. Müjä gwuru gwanni nggwo gwügätädä gu ngwäyanü.

⁴⁶ Adinari ngaa la ämnäcä Müjäŋg, ngaa laadiny ämnäci. Ndi ari Müjä gwuru gwanni gwullu ngwuja'ri ngwani äny.

⁴⁷ A be anni aa'ti aang ämnä ngwuja'ri ngwanni ngwullung je, a mine awa ngaa je be ämnä ngwanni ngwa je ngwe ci?"

6

Yicu gwiya ngwüjü ngwüü'ri tudini

(Mätä 14.13-21; Murkuj 6.30-44; Luka 9.10-17)

¹ Anni ma gaji nggoo ele, a Yicu 'di'ri ngwü'rü yaanu yidi Jäliling (yati aar je ci 'to yaw yidi Täbiriäng.)

² A ngwüji ngwonyadu gwujani anaku ma aar gu enggada yi'remna yidi yiima yanni yärrüŋg je ngwüji ngwanni ngwümä.

³ A Yicu 'di'ri aar allu kenala ngwoo'ra ngwe ngwüŋgün aar jalu ngenone.

⁴ Yomon yidi Yi'rinyinä yidi Damb-dani yidi Ngwüyävüd aar ji gito.

⁵ A Yicu 'di'riyi ngwäy ngwengga ngwüjü ngwonyadu ngwelaca, ngwuci Bilipüjüng nu, "Ngwüji ngwee 'dar ngwadi ar je illijä yona ne aar je eny?"

⁶ Gwutalu no nunnu ngwidäji ngindeng. Ndi ari nginde gwülingidä yi'ral giligoranu lüŋgün nunnu gwadi ärrä ange.

⁷ A Bilipüj ci nu, "Ma ar ni ari a lima illa yona yidi ngwü'riny ngwudi yiiru ngwüwäyü 'dübä, ya'ti ya mbuti nunnu a diji agu ngwügätini ngwulemanu!"

⁸ A doo'ra düŋgün di'ter ngwoo'ranu, Andrawuj gwenggen gwudi Jamaan gwani Butruj ngwü'di'ri ngwari,

⁹ "Giji ge'te nggo ngene gäti yona 'tudini na ngwuum rom ngwani ngwooko. A be ngwa ar je ätäädä yärrüŋg ngwee ngwüji ngwee ngwonyadu?"

¹⁰ A je be Yicu ci, "Ge'tar ngwüjü aar jalu." Ngwaalu ngwo, ngwü'tüdi gu yanya yonyadu. No a ngwüji jalu, ngwur ngwuru ngwüü'ri tudini (5000).

¹¹ A Yicu ape yona ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwuje be gegenaci ngwüjü ngwanni ngwujalu ati diji ape anaku mining gu. Ngwo're nggu ärrä ngwuuma mana ngwuje gegenaci.

¹² Anni ma aar eny 'di aar pe, a Yicu ci ngwo'ra ngwüŋgün, "Utar yonalu ngwuum ngwanu ngwanni ngwuma i'dälü ngwü'ri'tänü. Aa'ti ngwere ngwa geradalu."

¹³ No anni ma aar je gwä'räji gi'du aar je ape yi'ramanu 'di na rom ngwudi yon tudini yanni yima aar je eny 'di aar je gwä'ri.

14 Anni ma ngwüji enggada yiima yanni yima je Yicu ärrī, aar ari, “Didanu dijir didi Ngwaalu diru ndee dannu dadi ila gididlä.”

15 A Yicu lenge ndi ari ngindenga liminü gwadi aar ruji deleny degen yiima ye, ngwü'di'ri ngwele ngwukwoyalu gwe'te pu kenala.

Yicu gwindi giyaala

(Mätä 14.22-33; Murkuj 6.45-52)

16 Anni ma ngwalu ru digera, a ngwoo'ra ngwudi Yicu 'di'ri aar ülli giyaw

17 aar äni gibälükänü aar ü'rü yaanu aar elada Kaprnawum. Gaji nggoo a ngwaalu ru dilu, a je 'tina Yicu bürnädi.

18 A dirun 'di'ra a dudu ji diki giyaanu ngwulagaji yaanu.

19 Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu ruyi bälükä 'di ape bränü tä'r'il (3) gwalla bränü tä'r'il na gwü'ränü (3.5), aar enggada Yicung gwindi giyaala ngwelada bälükä nono a je yedeny eny.

20 A je be Yicu ci nu, “Äny gwuru ara je 'ti yedeny iti.”

21 Anni ma aar gatu yigoralu aar änjij gibälükänü no aar mbuji ndi ari lima obani kimämü ngenone ngwaalu ngwanni ngwindaäär gu.

22 A bigänü nggwoo, anni ma ngwüji ngwonyadu ngwanni ngwujalu dambal ngenone, aar engga ndi ari bälükä gwuru gwe'te pu 'dogo ngenone a gu 'ti Yicu janu aar be ruyi bälükä jücü.

23 A be ngwübälükä ila ngwu'ter ngwaalu ngwani Täbiriyä aar düni ngwaalu ngwanni ngwiya gu Yicu ngwüjü yona anni ma Deleny ci Ngwaalinga yäy 'tu.

Yicu gwuru eny gwudi midi

24 Anni ma ngwüji lenge ndi ari Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün la'ti ngenone, aar 'di'ri aar äni ngwübälükänü aar ele ngwaalu ngwani Kaprnawum ndi minä Yicung.

25 Anni ma aar mbuji dambal ngenone aar ci, “Gwani doorta, nga gwuma ila jadu ngene?”

26 A je Yicu ci, “Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari nga nga la'tiny minä ndi ari nga nga länggädi yi'remna yidi yiima, aar be ru ndi ari ngaa liti yona nga je pe.

27 Aa'ti ngaa lapada yiiru ngwong ngwudi eny ngwanni ngwati 'digi'ri ngaa be apada yiiru ngwong ngwudi eny ngwanni ngwati midiyi miding gwudi gwur'taling gwanni gwadi aar je Giji gidi Dijij dümnä ätäda nginde gwe, gwuma gu Ngwaalu ngwuru Papa mi'ra dämi'ra.”

28 Aar be otacalu aar ci, “Änyängä ladi ärrī ange nunnu nyii ärrī bupi gwudi Ngwaalu?”

29 A je Yicu ci, “Yiiru yidi Ngwaalu yiru giyee, ndi änni 'dünggüngün gwanni gwükäjing.”

30 No aar ci, “Yiima yiru ange yanni yadi je ärrī 'di nje engga ara gu ännäci? Yiru ange yanni yada je ärrī?”

31 Ngwügüürnä ngwäri ngwiti män poor gitäny a yüllinä kitabanu ndi ari, ‘Ngwüllücaär je yona kerala aar je eny.’ ”

32 A je Yicu ci, “Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari Müjä gwä'tüdi gwüllüca je yona kerala a be Papa gwüny ru gwanni gwätäda je gwenene yona yanni ru 'didanu yüllü kerala.

33 Ndi ari eny gwudi Ngwaalu ngwuru ngwani nginde gwanni gwüllü kerala ngwätäda ngwüjü miding.”

34 Aar ci, “Gwani doorta, 'tu'tu gomom gidi gweneng ätädi nje yona giyee.”

35 A Yicu ari, “Äny gwuru eny gwudi midi. Gwanni gwadi ila 'dünggüny gwa'ti gwa ngwamu enyanu na gwanni gwadi änni 'dünggüny gwa'ti gwa ngwäädä eny a'tur.

36 A be anaku ca je gu nunnu ngaa liminy engga ngaa 'tina be ännä 'dünggüny.

37 'Dar lanni lätädaär nje Papa la ila 'dünggüny a gwanni gwila 'dünggüny gwa'ti gwunyi linyinyi.

³⁸ Ndi ari äny gwüllü kerala gwa'ti üllädi ndi ärrü yiuru yidi ligo'ro lüny nyi be üllädä ndi ärrü yiuru yidi nginde gwanni gwükäjäny.

³⁹ Na bupi gwudi nginde gwanni gwükäjäny gwuru nggwee ndi ari aa'ti gwunyi gäbici gwere gwa dudi gwanni gwuma aar nyi ätädä nje be 'di'riyälü komon nggä'di gidi mi'rä.

⁴⁰ Ndi ari bupi gwudi Papa gwuru ndi ari diji dere dannu da ombaji Gijü nggu ämnädä, da mbuji miding gwudi gwur'taling na diny 'di'riyälü komon nggä'di gidi mi'rä."

⁴¹ A Ngwüyäwüd 'di'ri aar äbingini giyenenanu ndi ari Yicu ondaja ndi ari, "Äny gwuru eny gwanni gwüllü kerala."

⁴² Aar ari, "Yicu nggwee gwä'tüdi mine giji gidi Yüjib, gwanni gwülingidär gwe papang gwüngün na nanni gwüngüne? Awa gwenene ngwube ari, 'Nggwüllü kerala'?"

⁴³ A je Yicu ci, "Nгаа 'ti äbinginü giyenenanu yalu!

⁴⁴ Diji dere da'ti da ila 'dünggüny manari Papa gwüny gwanni gwükäjäny gwä'tüdi gwanni gwüktädi 'dünggüny a diny 'di'riyälü komon nggä'di gidi mi'rä.

⁴⁵ Yullu je ngwijir ndi ari, 'La je Ngwaalu enggaci ngindenga 'dar.' Diji dere dannu da 'dengenaci Papang ngwulenge 'dünggüngün, dila 'dünggüny.

⁴⁶ Diji dere da'ti dannu dänggädi Ngwaalinga ngwube ru gwe'te pu gwanni gwändi Ngwaalu. Gwuru 'dogo jücü gwanni gwänggädi Ngwaalinga.

⁴⁷ Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, gwanni gwämnü gwa mbuji miding gwudi gwur'taling.

⁴⁸ Äny gwuru eny gwudi midi.

⁴⁹ Ngwügüürnä ngwalu ngwiti män poor gitäny gwuma be ayi.

⁵⁰ A be gene eny nggwo gwanni gwüllü kerala, ma diji eny da'ta be da ayi.

⁵¹ Äny gwuru eny gwanni gwumidu gwanni gwüllü kerala. Manari diji dere dima eny enying nggwee, da midi gwur'tal. Eny nggwe gwani lingeno lüny lanni ladiny ge'te gwani midi ngwudi ngwüji ngwudi didlä."

⁵² A Ngwüyäwüd garnatajidi gwuleny aar ari, "Awa aar nje be ätädä lingeno lüngün aar eny?"

⁵³ A je be Yicu ci, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari manari ngaa lima 'ti iti lingeno lidi Giji gidi Diji dümnä, ngaa iyä yinä yüngün, midi gwa'ti 'danggalu.

⁵⁴ Gwere gwanni gwa eny lingeno lüny na ngwiyi yinä yüny, gwa mbuji miding gwudi gwur'taling, a gwunyi 'di'riyälü komon nggä'di gidi mi'rä.

⁵⁵ Ndi ari lingeno lüny liru eny gwanni gwuru 'didanu na yin yüny yiru iyä gwanni gwuru 'didanu.

⁵⁶ Gwere gwanni gwa eny lingeno lüny na ngwiyi yinä yüny gwa mätinälü 'dünggüny a nggwa ji 'dünggüngün.

⁵⁷ Anaku ükäjäär nyi gu Papa gwanni gwumidu, a gwani Papa, äny nggwo gwumidu. No, gwanni gweny gilingeno lüny gwa midi 'to gwani äny.

⁵⁸ Eny gwuru nggwee gwanni gwüllü kerala. Ngwügüürnä ngwalu ngwiti män gwuma ayi, a be gwanni gweny ndi eny nggwee gwa midi gwur'tal."

⁵⁹ Ngwuja'ri ngwee ngwondaja je Yicu kaji ganni gijung ge ndi enggaci ngwüjü ngwämrä ngwalu gwani Kaprnawum.

Ngwo'ra ngwudi Yicu ngwümimäni

⁶⁰ Anni ma ngwoo'ra ngwonyadu ngwudi Yicu 'dingini nggu ondaji no aar ari, "Ngwuja'ri ngwuru ange ngwee ngwojema gu no yäru gwanni ngwadi je ämnü?"

⁶¹ Anni ma Yicu lenge ndi ari ngwoo'ra ngwüngün ngwo ndi

äbingini giyenenanu, ngwuje otacalu ngwuje ci, “Ngwuja'ri ngwee ngwuma gu obalo?”

⁶² Ma be ari ngaa lima engga Gijü gidi Dijü dümnä gima 'di'ri ngwo're ngwaalu ngwanni ngwujung gu gwerre, ngaa la be ärrü ange?

⁶³ Ligü'rim lidi Ngwaalu liru lanni lati apa miding, a be lingenö la'ti äti gony gere. Ngwuja'ri ngwanni ngwondaca je ngwuru ligü'rim aar ru midi.

⁶⁴ Loko gilona 'danggalanu la'ti ämnä Ngwaalu.” Ndi ari Yicu gwülingidi gu 'tu'tu gwerre ndi ari yärüngä lanni la'ti ämnäci na yäru gwadi gwe gwurlanu.

⁶⁵ Ngwo're ngwari, “Yiru giyee yanni yigäbäciny nga ja be ci dijü dere da'ti da ila 'dünggüny manari Papa gwä'tüdi gwügäbäcä.”

⁶⁶ 'Tu'tu kaji nggoo, ngwoo'ra ngwüngün ngwonyadu o're aar gatani aar 'ti ba be gwujana.

⁶⁷ A Yicu otaci ngwo'ralu ngwüngün ngwo ngwuru 'di na rom (12) ngwuje ci, “Ngaa lä'tüdi ladi o're 'to?”

⁶⁸ A Jamaan gwani Butruj ci, “La ang gatani nyii be ele ndi yäru gwani Deleny? Nga gwuru gwäti ngwuja'ri ngwudi midi gwudi gwur'taling.

⁶⁹ Änyängä lämnä na nyii lenge ndi ari nga gwuru gwanni Gwuju'ru gwudi Ngwaalu!”

⁷⁰ A be Yicu ari, “Äny gwä'tüdi gwuta janu liru 'di na romo (12)? A be gwe'te nggwo 'danggalanu gwuru dijego'rr.”

⁷¹ (Ngingde gwäbingädi ndi Yäwüdä gwanni gwuru gijü gidi Jamaan gwani Äjigäriyüti. Ngingde gwuru doo'ra de'te ngwoo'ranu ngwoo ngwuru 'di na rom gwanni gwuma ji ngwugwurlanu ngingde gwe.)

7

A Yicu ele Yäwüdiyä

¹ A be aji a Yicu 'di'ri ngwele ngwulandalu Jälil nunnu ngwütänü

ngwaalu ngwani Yäwüdiyä ndi ari gwüminä Ngwüyäwüd gwadi aar 'rinye.

² A be anni ma Yi'rinyinä yidi Gä'tä yidi Ngwüyäwüd ji gito,

³ a ngwenggen ci nu, “A gwa 'di'ri ang gatani ngwaalinga ngwee ang ele Yäwüdiyä nunnu a ngwoo'ra ngwunga engga yiima yanni yati je ärrü.

⁴ Gwa'ti gwere gwati ape yiiru yu'rimi manari gwüminä a ngwüji enggada ngwulinginni. Anni ati ang ape yiima giyee, enggaca be ngwüjü gididlä ligo'ro lunga.”

⁵ 'Di ngwenggen ngwüngün 'to aar 'ti ämnä 'dünggüngün.

⁶ Yäy gu no a je be Yicu ci, “Gaji gwüny nggona ga'ti indä a be gaji galu giru.

⁷ Ngwüji ngwudi didlä ngwa'ta je ki ngwäy, nje be ke ngwäy nunnu äny gwondaja ndi ari yi'ral yegen yanni yati aar je ärrü ya'ti jaw.

⁸ Ändär nga nga jücü giyi'rinyinä nggwa 'ti gwallu gwenene ndi ari gaji güny ga'tina indä.”

⁹ Anni mung ondaji ngwuja'ri ngwee, ngwube jalu Jälil.

¹⁰ Anni ma ngwenggen di'ri aar allu giyi'rinyinä, ngwü'di'ri gwodan ngwallu 'to ngwu'ti be 'täcä ligo'ralu lüngün ngwube änälü.

¹¹ Ngenone giyi'rinyinä, a ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ji ndi minälü aar gwe otaci ngwüjälü aar ari, “Gur ganna ge nggoo?”

¹² A gwe ngwüji badalu ngwuja'ri ngwonyadu ngwani ngingde. A loko ari, “Ngingde gwuru dijü dijaw.” A ngwoko ari, “Bäri, ngingde gwati dudiyi ngwüjü.”

¹³ Aa'ti be dijü dere ämnä ndi ondajalu ngingde gwe ngwüji ndi ari ngwiti je yedeny ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd.

A Yicu enggaci ngwüjü kobo

¹⁴ Anni ma ngwüji arra yi'rinyinä 'di aar übidi yomonanu, a Yicu allu ngwämrä kobo ngwuji ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri.

15 A Ngwüyawüd engga a je le ngwaalu elalu, aar abingi aar ari, “Awa ngwube lenge ndi ondaci ngwüjü gwa'ti aar äpädi ngwalu yuuli yidi yobo?”

16 A je Yicu ci, “Ngwuja'ri ngwondaji nje ngwä'tüdi ngwüny, ngwüdü 'dünggüngün gwanni gwükäjäny.

17 Gwere gwanni gwüminä ndi ape buping gwudi Ngwaalu, gwa lenge ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwüny ngwüdü Ngwaalu gwalla nggwondaja ligor le lüny.

18 Gwanni gwati ondaji ngwuja'ri ngwudi ligor lüngün, gwati ondjaji ndi näji ligo'ro lüngün. A be gwanni gwäpjä ngindeng yiiru yidi näji gwanni gwükäjä, gwuru gwanni gwuru 'didanu. Ya'ti gu yere yanni yiru yi'duru.

19 Müjä gwa'ta je ätädi yobo? A be gwere gwa'ti 'danggalanu gwanni gwümäti yobo. Ngaa larra ngaa be ari ngaa liny 'rinye?”

20 Aar ci Yicung, “Nga gwürlälü ki'ranu, yäru gwuru gwanni gwüminä ndi aar ang 'rinye?”

21 A je Yicu ci, “Äny gwapu yiima ye'te pu, ara je be allijalu ndir 'dar.

22 Äny gwadi ari Müjä gweng-gaca je ngwuja'ri ngwudi ü'ri'täni. Ngwuja'ri ngwee Müjä ngwä'tüdi gwapu je, (ngwuja'ri ngwudi ngwügüürnä ngwalu ngwuru), no ati aa be ü'ridä gijü komon ganni giru Kwo'ra tä'räl.

23 Ma be ari ngaa lati ü'ridä gijü komon ganni giru Kwo'ra tä'räl, nunnu aa'ti ngaa la kiyi yobo yanni yaru ye Müjä, nyi mine kijänü gwedang ndi ari äny gwu'riya dijü lingina ku komon ganni giru Kwo'ra tä'räl?

24 Gäbicär ngwuja'ri ngwani obalu ngwüjü ngwe engga gwe gwudi ngwäy, übidäralü ngwüjü ngwe gay ge ganni gidünälü.”

Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya?

25 Yi'ral ye giyoo, a ngwüjü ngwudi Üräjäliming ngwoko ondaji aar ari,

“Gur nggee gä'tüdi manni ganni giminäär ndi aar 'rinye?”

26 Nggo pa gondaju ngwuja'ralu 'dar kibeny aa'ti be diji dere ädinä ndi otacalu. Ngweleny ngwege 'didanu ngwuma änni ndi ari nginde gwuru gwanni Gwubrutar yelenya?

27 A be a lilingidi ndi ari manari gwanni Gwubrutar yelenya gwuma ila, gwere gwa'ti gwa gu lenge ndi ari gwüdü ne gwe. A be gwülingidär ndi ari gwudi neng gwuru.”

28 A je be Yicu ca dula gwujuna ndi enggaci ngwüjü ngwämrä kobo ngwari, “Yäy ngaa lilingidiny ngaa lenge ndi ari äny gwüdü ne gwe! Äny gwa'ti indä ngene giligor lüny, a be gwanni gwükäjäny, nginde gwuru gwanni gwuru 'didanu gwa'ti aang lingidi.

29 A be äny gwülingidiny ndi ari äny gwü'tüdi 'dünggüngün a nginde gwuru gwükäjäny.”

30 Ngwuja'ri ngwee, a Ngwüyawüd ngwoko minä ndi aar gu määdä, aa'ti be gwere ädinä ndi määtä ndi ari gaji gwüngün ga'tina indä.

31 A ngwüjü ngwonyadu änni 'dünggüngün aar ondaji aar ari, “Ma ji manari gwanni Gwubrutar yelenya gwuma ila, ii gwa ape yi'remna yidi yiima yonyadana kur nggee?”

32 A Ngwübärriji 'dingini ngwuja'ri ngwondaja je ngwüjü ngwani Yicu. A be ngwur'dal gwanni ngwuru yi'ra na Ngwübärriji ükäjä ngwangida ngwegen ngwudi gobo nunnu aar määtä Yicung.

33 A je Yicu ci, “A ladi jalu gwooko 'dogo nga je be gatani nyi o're nyi o'raci ngindeng gwanni gwükäjäny.

34 Ngaa liny minälü ngaa la'ti liny mbuji ngaa la'ti la burni ndi ila ngwaalu gwanni gwadi nyi gu ji.”

35 A ngweleny ngwudi Ngwüyawüd otajidalu ndi ari, “Nginde gwaru gwadi ene 'di gwa'ti gwa ar mbuji? Nginde gwadi 'di'ri ngwele giyen

yidi Ngwügirig yanni giyo yibadu gu ngwüjalü ngwege ngwenggaca Ngwügirigo?

³⁶ Yiru ange yarung ye anni arung, 'Ngaa liny minälü ngaa la'ti liny mbuji' na 'Ngaa la'ti la burni ndi ila ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ji'?"

Gwanni gwiti ngwäädä aar nyi elaca

³⁷ Gomon gidi badi gidi yi'rinyinä, gomon gati aar ge'te ngwujayani, a Yicu 'di'ri ngwüdünälä ngwabingi dula ngwari, "Gwanni gwiti ngwäädä aar nyi elaca ngwiyi."

³⁸ Gwanni gwa änni 'dünggüny anaku aru gu gitab ndi ari, gwa gu ngwäy ngwudi yaw yanni yimidu irälü."

³⁹ Yicu gwondijaja ngwaalu ngwudi Ligirrim lanni Liju'ru lanni ladi ji ngwüjänü ngwanni ngwa änni 'dünggüngün. Kaji nggoo, Ligirrim la'ti gu na indi ndi ari gaji nggoo, Yicu gwa'ti gu na näjinä."

⁴⁰ A be anni ma gu ngwüji ngwanni ngwuju ngeno 'dingini ngwuja'ri ngwee, a ngwoko ari nu, "Didanu gur nggee giru dijir."

⁴¹ A ngwoko ari, "Nginde gwuru gwanni Gwubrutar yelenya."

A be ngwoko utalu aar ari, "Awa a be gwanni Gwubrutar yelenya 'tüdä Jälil?"

⁴² Gitab ga'ti aru nu, gwanni Gwubrutar yelenya gwadi ila gilingir lidi Däwüd kündär gani Bidilam ganni giju Däwüd gwerre?"

⁴³ No a ngwüji ü'ridinänü ngwuja'ri ngwani Yicu.

A ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd 'donya ndi ännä ndi Yicu

⁴⁴ A ngwoko mini ndi määtä, aa'ti be gwere ädinä ndi allija guy nono.

⁴⁵ Gwodanalü a ngwangida ngwudi gobo ngwanni ngwükajäär je o'raci ngwur'dala ngwanni ngwuru

ngweleny na Ngwübärriji aar je otacalu ndi ari, "Gwuma arra ma aang 'ti mäti ngaa gwe ila?"

⁴⁶ Aar je ondaci ndi ari, "Gwere gwa'ti nyii änggädi a'tur gwondaja nono gur nggee."

⁴⁷ A güündä ape Ngwübärriji aar je gwä'räcänü, "Gwuma je dudiyi 'to?"

⁴⁸ Ngaa länggädi yärüngälü ngwelenyanu ngwuru Ngwübärriji gwämnäcä ngindeng?"

⁴⁹ Bari gwa'ti! A be ngwüji gi'du ngwee 'dar ngwa'ti lingidi yobo ye yorto ngwaalinga ngwütajäär je gu ngwünyü."

⁵⁰ A be gur gani Nikidimuj giru deleny ngwelenyanu ngwuru Ngwübärriji ganni gelaca Yicung gomom ge'te gwerre.

⁵¹ Ngwü'di'ri ngwutalu ngwuje ci, "Ngwuja'ri ngwudi yobo yege yidi Ngwaalu yati obalu diji de gwerre gwerre da'ti aar otacalu yi'ral ye yanni yärrung je?"

⁵² Aar ci, "Nga 'to gwuru gwudi Jälilingo? Utalu mama nga lenge ndi ari dijir da'ti di'tüdi Jälil."*

⁵³ [Aar be 'di'ri'ti aar badi a diji o're 'dunu gwüngün.

8

Daw dimätäär je dur de

¹ A be Yicu 'di'ri ngwele ngwallu Gidotr gidi Ngwüminiti.

² Anni ma ngwaalu u'ri ngwukwodalü ngwo'ra ngwämrä kobo a ngwüji ngwonyadu o'rada nono, ngwujalu nding je enggaci.

³ A Ngwübärriji na ngwoorta ngwudi yobo apana dayu de'te laru dimätäär ndi mi'ri ngwäyanü aar ila aar dünäjälä gidiliganu ngwüji.

⁴ Aar ci Yicung, "Gwani Doorta, daw ndee dimätinä ndi mi'ri ngwäyanü.

⁵ Müjä gwondaja ngwuja'ri kitabanu gidi Yobo gwaru nu, daw danni

7:51 7.51 Täjiniyā 1.16 * 7:52 7.52 Ngwuja'ri ngwee ngwudi Yuwana 7.53—8.11, ngwa'ti giyitabanu yanni yirana yu'rin. 8:5 8.5 Ngwullawi 20.10

diru gu no, aar aci yo'rr ye 'di ngwayi. A be nga gwaraa gweneno?"

⁶ Ngindenga lutalu no, nunnu aar mbojaji ngwuja'ri nono ngwere ngwanni ngwadi je gäbici aar gu määtädä.

A be Yicu üllänü ngwulli gomon ge gidiyängälü.

⁷ Anni ma aar ji ndi o're'taci aar otacalu gwur'tal, ngwü'di'rädälä ngwuje ci, "Diji dannu da'ti äti yi'ral nono yere yanni yiki, gäbiciär ngwape go'rra gwerre gwerre ngwaw."

⁸ Ngwo're ngwüllänü ngwulli gomon ge gidiyängälü.

⁹ Anni ma gu ngwüji 'dingini no, aar 'tü ngwere ngwere ngwanni ngwupana aar 'tü gwerre gwerre 'di aar gatani Yicungalu daw de jücü didünädälä.

¹⁰ A Yicu 'di'rädälä ngwotacalu ngwuci, "Gwani daw ngwüji ngwuma ene, gwere gwa'ti gwuma gwe obalo?"

¹¹ A daw ari, "Bäri gwere gwa'ti gwani Doorta."

A be Yicu ci, "A mine äny 'to nggwa'ti gwa gwe obalu. İndi be gwenene aa'ti be ya je ärrü yunga yanni yiki mana."]

Äny gwuru buri gwudi didlä

¹² Anni ma Yicu ondaci ngwüjü mana ngwuje ci, "Äny gwuru buri gwudi didlä, gwanni gwuny gwujani gwa'ti gwele gidirimänü, a be gwäti buri gwudi midi."

¹³ A Ngwübärriji iyanu aar ci, "Nga gwenene gwuruca ligo'ro lunga. Ngwuja'ri ngwunga ngwa'ti äti ngwäyanü."

¹⁴ A je Yicu ci, "Minyi na ondaji ngwuja'ri ngwudi ligo'ro lüny, ngwuja'ri ngwüny ngwäti ngwäyanü äny gwülingidi ligo'ro lüny ndi ari äny gwüdi ne gwe a nggwadi elada ne gwe. A be ngaa la'ti lingidi ndi ari äny gwüdi ne gwe a nggwadi elada ne gwe.

¹⁵ Ngaa lati obalu ngwuja'ri ngwe ngwüji liru ngwüji ngwümnä. A be

äny gwa'ti übidälü diji de ngwuja'ri ngwere.

¹⁶ A be manari äny gwuma obalu diji de ngwaalu ngwere, yäti ngwäyanü ndi ari äny gwä'tüdi gwe'te pu. Änyängä lidünü Papa gwe gwanni gwükäjäny.

¹⁷ Yüllinä kitabanu gidi yobo yalu ndi ari ngwuja'ri ngwudi ngwüji rom (2) ngwäti ngwäyanü.

¹⁸ Äny gwuru gwondaja ngwuja'ri giligo'ro lüny, na Papa gwüny gwanni gwükäjäny gwuru gwanni gwadiny ruci ngwuja'ri ngwüny."

¹⁹ Aar be otacalu aar ci, "Papa gwunga gwanna gwe?"

A je Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, "Nga nga la'tiny lingidi ngaa 'ti lingidi Papang gwüny. Adinari nyii lenge, ngaa ladi lenge Papang gwüny 'to."

²⁰ Yicu gwondaju ngwuja'ri ngwee, gaji ganni gijung ge ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwämrä kobo gito gito ngwaalu ngwanni ngwadi aar gu ge'te ngwonyalu ngwudi gatalu. Aa'ti diji dere alliju guy nono nding määtä, ndi ari gaji gungün ga'tina indi.

Yiru ange ya ji ma ämnü Ngwaalu erne

²¹ O're a je Yicu ondaci ngwari, "Äny gwa je gatani nggwele a ngaa liny minü ngaa la ayi giyi'ralanu yalu yanni yiki, ngwaalu ngwanni ngwuny gu ele, ngaa la'ti la burni ndi gu ila."

²² A ngwuja'ri ngwee gäbici Ngwüyäwüd aar utalu ndi ari, "Gwadi 'rinnye ligo'ro lüngüne? Yiru yigäbiciä ngwube ari, 'Ngwaalu ngwuny gu ele, ngaa la'ti la burni ndi gu ila'?"

²³ Ngwube o're gwondaji ngwuje ci, "Ngaa liru lidi diyängälü. Äny gwuru gwudi gerala. Ngaa liru lidi didlä ndee. A be äny gwä'tüdi gwudi didlä ndee.

²⁴ Äny gwondaca je ndi ari ngaa la ayi giyi'ralanu yalu yanni yiki, manari ngaa lima 'ti ämnä ndi ari äny

gwuru gwanni gwaru äny gwuru, ngaa la ayi giyi'ralanu yalu yanni yiki."*

²⁵ Aar otacalu aar ci, "Ngaa gwani yäru?"

A je Yicu ci, "Yiru yanni yondaca je ye 'dar 'tu'tu gwerre.

²⁶ Yäti nje yonyadu yada je ye obalu yigo'ro yalu. A be gwanni gwükäjäny gwuru 'didanu a yanni yi'dingini nje 'dünggüngün, yiru yanni yondaci nje ngwüjü ngwudi dädä."

²⁷ Aar 'ti be lingidi ngwuja'ri ngwüngün ndi ari nginde gwondijaja ndi Papa gwüngün.

²⁸ No a je Yicu ci, "Ma ji ma ang alliji Gijü gidi Dijü dümnä kü'rälä ma aang 'rinye, ngaa la be lenge ndi ari äny gwuru gwanni gwaru äny gwuru a ngaa la lenge ndi ari yere ya'ti yati nje ärrü ligo'ro le lüny yanni yati nje ondaji yiru yanni yenggacaar nje Papa.

²⁹ Nginde gwanni gwükäjäny ng-gwo gwujiiny gwe, nginde gwa'tiny gatanalu jücü, ndi ari yati nje ärrü yomon 'dar yanni yati jadanu."

A Yicu gwä'dä ngwinädälü giyinäd

³⁰ Anni ma Yicu ji ndi ondaji ngwuja'ri ngwee a ngwüji ngwonyadu änni 'dünggüngün.

³¹ Ngwuci Ngwüyäwüd ngwanni ngwuma änni 'dünggüngün, "Manari ngaa lima mätinälü ngwuja'ri ngwee ngwüny, ngaa la ru ngwoo'ra ngwüny ngwanni gwuru 'didanu.

³² Ngaa la lenge ngwuja'ri ngwanni gwuru 'didanu na ngwuja'ri ngwanni gwuru 'didanu, ngwa je gwä'dälü giyinäd."

³³ Aar ci, "Änyängä liru yiji yidi Äbräyüm, gomom gere änyängä lä'tüdi ngwinäd ngwudi diji dere. Awa nga be ari nyii gwä'dänälü?"

³⁴ A je Yicu ci, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari gwanni gwati ärrü

yi'ral yanni yiki gwuru dinäd didi yi'ral yanni yiki."

³⁵ Dinäd dati 'ti rüdi didi ngwu'dun pupud, a be giji ru gati ru gidi ngwu'dun pupud.

³⁶ No manari Giji gima je gä'dälü, ngaa la gä'dänälü 'didanu.

³⁷ Äny gwülingidi ndi ari ngaa liru yiji yidi Äbräyüm a be ngaa gilo liju mama ndi nyi 'rinye. Ndi ari ngwuja'ri ngwüny ngwa'ti mbuja ngwaalinga giyigoranu nunnu ara je gu üllänü.

³⁸ Äny gwondaja ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwänggädi nje ndi Papa ngaa be ärrü yi'ral yanni yi'dingina je ndi papa gwalu.

³⁹ Aar ari, "Äbräyüm gwuru papa gwäri."

A je Yicu ci, "Adinari a Äbräyüm ru papa gwalu, ngaa laadi ärrü yi'ral yidi Äbräyüm.

⁴⁰ A be ngaa lüminä ndiny 'rinye äny gwuru gwanni gwondaca je ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingini nje Ngwaalu ngwanni gwuru 'didanu, yi'ral giyee ya'ti je Äbräyüm ärrü.

⁴¹ Ngaa lärrü yi'ral yidi papa gwalu yanni yating je ärrü."

A Ngwüyäwüd pini nono aar ari, "Änyängä lä'tüdi yiji yidi yijin yapaar jalu mbüny, änyängä läti Pa-pang gwe'te pu gwuru Ngwaalu."

⁴² A je Yicu ci, "Adinari a Ngwaalu ru Papa gwalu, ngaa laadi nyi änni, ndi ari äny gwüdi Ngwaalu a gwenene äny nggwo ngene. Äny gwa'ti indi ligo'ro le lüny, a be nginde ru gwükäjäny.

⁴³ Ngwuja'ri ngwüny ngwarra ma aar 'ti linginna ngwäyänü 'danggalu? Ndi ari ngaa la'ti burna ndi 'dingini ngwuja'ri ngwüny.

⁴⁴ Ngaa liru yiji yidi papa gwalu gwuru dijego'rr, yiru yanni yigäbicä je ngaa gwuji ndi ärrü yi'ral yidi papa gwalu yanni yati jadanu. Nginde gwuru gwanni gwu'rinyidu 'tu'tu gwerre. Nginde

* **8:24 8.24** Yicu gwondaja ngwuja'ri ngwe ngwanni gwondaca je Ngwaalu Müjäng kitabanu gidi Gwuruj 3.14.

gwa'ti mätinälü ngwuja'ri ngwere ngwanni ngwuru 'didanu. Ndi ari yanni yiru 'didanu ya'ti 'dünggüngün. Gwati ü'rü yi'duru, gwati ondaji ngwuja'ri ngwudi drü düngün ndi ari nginde gwuru di'duru, ngwuru papa gwudi ngwu'duru.

⁴⁵ A be nunnu äny gwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyänü ngaa 'ti be ämnä 'dünggüny.

⁴⁶ Yärü gwanni gwadiny enggaci yi'ral yere yanni yiki yärrü nje? Ma be ari äny gwati ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyänü ngaa be arra ma aang 'donya ndi ämnä 'dünggüny?

⁴⁷ Diji didi Ngwaalu dati 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, a be ngaa lä'tüdi lidi Ngwaalu, no yiru yata je gäbici ngaa 'ti be 'dingina ngwuja'ri."

⁴⁸ A be Ngwüyäwüd ci, "Ngwuja'ri ngwäri ngwa'ti mene äti ngwäyänü minyii ari nga gwuru Dijamir a gwätinä di'rillä nono?"

⁴⁹ A je Yicu ci, "Äny gwa'ti ätinä di'rillä nono a be äny gwünäjä Papang gwüny nyii be ärrälü nyidang.

⁵⁰ Äny gwa'ti minä ndi näji ligo'ro lüny. A be nggwo gwanni gwatiny miniji näji na gwuru gwanni gwati pi yelenya.

⁵¹ 'Didanu nggwa je ci gwanni gwa 'dingini ngwuja'ri ngwüny gwa'ti gwa engga yi'rany gwükü'rüm a'tur."

⁵² Ngwuja'ri ngwe ngwee, a Ngwüyäwüd ondaji dulala, "Änyängä lima lenge gwenene ndi ari nga gwätinä di'rillä nono. Äbräyim na ngwijir ngwudi Ngwaalu ngwuma ayi nga be ari gwanni gwa ang 'dengenaci ngwuja'ri ngwunga gwa'ti gwa engga yi'rany gwükü'rüm a'tur.

⁵³ Nga gwupana ndi papa gwäri gwani Äbräyim? Gwanni gwuma ayi, na ngwijir ngwudi Ngwaalu ngwuma ayi a be nga gwucu ligo'ro lunga yärü?"

⁵⁴ A je Yicu ci, "Manari äny gwati näji ligo'ro lüny, näji gwüny gwa 'tur. A be Papa gwüny gwuru gwanni gwara gwe gwuru Ngwaalu ngwalu, gwuru gwanni gwatiny näji.

⁵⁵ Gwa'ti aang lingidi a be äny gwuru gwülingidi. Manari äny gwuma je ci gwatiny lingidi, nggwa ru di'duru nono ngang je. A be gwülingidiny äny gwu'dengenaciny ngwuja'ri ngwüngün.

⁵⁶ Papa gwalu gwani Äbräyim gwüjädü ngwuge'taji ndi engga gomon güny ngwengga ngwu-jayanu."

⁵⁷ A Ngwüyäwüd ci, "Nga gwa'tina obana ngwüdläyü 'di tudini (50) nga be engga Äbräyiming awa!"

⁵⁸ A je Yicu ci, "'Di'didanu nggwa je ondaci ndi ari gwerre gwerre ndi aar linge Äbräyiming, äny gwuru gwanni gwaru äny gwuru."

⁵⁹ A je ngwuja'ri ngwee gäbici aar uti yo'rralu aar mini ndi aci, a je be Yicu ändälü ngwü'tüdä kobo ngwele.

9

A Yicu u'riyi guru nono gilinginä girimü ngwäy

¹ Anni ma Yicu ji ndi ele kayalu ngwengga guru girimü ngwäy 'tu'tu lingining gu.

² A be ngwoo'ra ngwüngün otacalu aar ci nu, "Doorta, yärü gwanni gwapu yi'ral yanni yiki, gur nggee gwalla ngwüji ngwanni gwülingiti 'di ngwülinginä girimü ngwäy?"

³ A je be Yicu ci nu, "Nginge gwä'tüdi na ngwüji ngwä'tüdi ngwanni gwülingiti ngwuki, a be gilinginä gu no nunnu a gu yiiru yidi Ngwaalu inggidini 'dünggüngün.

⁴ Anni jina lingen, yädi gu ndi ar äpiji Ngwaalinga yiiru ngwanni ngwükäjäny. Dilung ndo dindi da'ti da de diji dere burni ndi ape yiiru.

⁵ Anni jiny gididlä, äny gwuru buri gwudi didlä."

⁶ Anni mung gu ari nu, ngwug-wonyalu gidiyängälü, ngwur'tol gilü yonyo ye ngwape ngwumaji guru ngwäy.

⁷ Ngwube ci nu, "İndi ang una ngwäyänü kibüng gidi Jalum." (Ngwuja'ri ngwee gwani gwükajäär Yibriyängä). No a gur ele ngwuni ngwäyänü no ngwo'ra 'dunu gom-bajidalu.

⁸ Ngwüji ngwanni ngwujacidaar le a lanni gwülingidär gwerre gwati geraci ngwüjü guy aar utalu, "Gur nggee gä'tüdi mene ge'te ge'te ganni gati jalu ngwugeraci ngwüjü guye?"

⁹ A loko ari nginde gwuru.

A loko ari, "Bäri, nginde gwä'tüdi gwo'ranning 'dogo."

A je be gur ci nu, "Äny gwuru."

¹⁰ Aar be otacalu aar ci, "A mine a gwuma u'ri ngwäy awa?"

¹¹ Ngwuje be ci nu, "Gur gicaar Yicu gir'tülidi gilü aar nyi maji ngwäy. Aar nyi ci indi kibüng gidi Jalum ang uni ngwäyänü. No nyi ele nyi una ngwäyänü äny gwuma be u'ri ngwäy."

¹² Aar be ci nu, "Gur ganna ge nggee?"

Ngwuje ci, "Ndä be."

¹³ Aar ape guru nggoo girimü ngwäy gwerre aar ge ele Ngwübärriji.

¹⁴ Gomon ganni gir'tülidi ge Yicu gilü ngwu'riyi guru ngwäy, giru ganni giru Kwo'ra tä'räl.

¹⁵ Yäy gu no a Ngwübärriji otacalu 'to ndi ari gwu'ru ngwäy awa. A je gur ci nu, "Gwumajiny gilü ngwäy, anni minyi uni ngwäyänü nyi u'ri ngwäy."

¹⁶ A Ngwübärriji ngwoko ari, "Gur nggee ga'ti indi Ngwaalu ndi ari ga'ti mäti yobo yidi gomom Kwo'ra tä'räl."

A be loko ari nu, "A mine awa a be diji dannu diki ärrä yi'remna yidi yiima nono giyee?" No, aar ü'ridinänü gwani ngwuja'ri ngwee.

¹⁷ Gwodanalü aar gwurlada guru nono nggoo girimü ngwäy gwerre mana aar ci nu, "Nga gwaraa gwani

nginde? Ndi ari ngwäy ngwunga ngwuru ngwanni ngwu'riyaar je nono."

A je gur ci nu, "Nginde gwuru diji."

¹⁸ Aa'tina Ngwüyäwüd ämnäcä ndi ari nginde gwürimü ngwäy gwerre gwuma be u'ri nono 'di aar ükäjidi ngwüji ngwüngün.

¹⁹ Aar je otacalu, "Giji galu giru nggee? Giru nggee ganni gara ge gilinginä girimü ngwäy? Gima mine u'ri ngwäy awa gweneno?"

²⁰ A ngwüji ngwüngün ari, "Änyängä lilingidi ndi ari giji gäri giru, na ndi ari nginde gilinginä girimü ngwäy.

²¹ A be awa ndi ari gima u'ri ngwäy, na ndi ari yäru gwuru gwanni gwu'riya ngwäy, ya'ti je lingidi. Otacalalu, nginde gwupa be gwondaji ligo'ro le lüngün."

²² Ngwüji ngwüngün ngwaru gu no ndi ari ngwiti je yedeny ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd. Ndi ari ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ngwuge'ta ndi ari ma aar mbuji diji dere dannu dadi ondajalu ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, da aar linynyi ngwämrä ngwegen.

²³ Yiru giyee yanni yigäbicä ngwüji ngwüngün aar be ari, "Otacalalu. Nginde gwupa be."

²⁴ O're aar urnida guru nggoo girimü ngwäy gwerre aar ci nu, "Näjä Ngwaalinga. Änyängä lilingidi ndi ari gur nggee giru diji diki."

²⁵ Ngwuje ci nu, "Mung ke ngwu'ti ki, ya'ti nje lingidi. Yi'ral ye'te pu yilingidi nje. Äny gwuju gwürimü ngwäy a be gweneno äny gwombajidalu!"

²⁶ Aar be otacalu mana aar ci nu, "Yiru ange yanni yärrijärä je? Gwu'riyanga ngwäy awa?"

²⁷ Ngwuje be gwä'räcänü ngwuje ci nu, "Nggwondaca je ngaa 'ti ämnä ndi 'dingini, a mine arra ma aang mini ndi 'dingini mana?"

Ngaa liminä 'to ndi ru ngwoo'ra ngwüngüne?"

²⁸ Aar määtä aar lo aar ci, "Nga gwuru gwanni gwuru doo'ra düngün! Änyängä liru ngwoo'ra ngwudi Müjä!"

²⁹ Nyii lilingidi ndi ari Müjä gwondaca Ngwaalu, a be gur nggee, ga'ti nyii ge lilingidi ngwaalinga ndi ari nginde gwindi ne."

³⁰ A je gur ci nu, "Ngwuja'ri ngwuru ange ngwuru gu no gwenene! Giminy mine u'riyi ngwäy ngaa be ari ga'ta ge lilingidi ngwaalinga ngwinding gu awa."

³¹ A lilingidi ndi ari Ngwaalu ngwati 'ti 'dengenaca ngwüjü ngwanni ngwuki, ngwati 'dengenaci ngwüjü ngwanni gwati denya Ngwaalinga aar ape drü düngün."

³² Dijji dere da'ti a'tur 'dinginar de ndi ari du'riya dijju nono dilingina dirimu ngwäy."

³³ Adinari gur nggee ga'ti indii Ngwaalu, ga'ti gaadi ärrü yi'ral yere."

³⁴ A je yi'ral giyee gäbici aar ci nu, "Nga gwulingina gwuki, a be ädini ndi ari a gwunje enggace?" Aar määtä aar linyina aar 'tüyä poor."

³⁵ A Yicu 'dingini ndi ari gima aar linyini gima aar 'tüyü poor. Anni mung mbuji ngwuci nu, "Nga gwämnä Kiji gidi Dijji dümnä?"

³⁶ A be gur ci nu, "Yäru gwani doorta, enggaciny nunnu nyi gwe ämni."

³⁷ A be Yicu ci nu, "Gwanni gwänggädängä gweneno, 'didanu gwuru nggwee gwondaja gwe."

³⁸ Ngwube ci nu, "Äny gwämnä gwani Deleny." Ngwukwucalu yirku ye."

³⁹ A be Yicu ari nu, "Äny gwindadi ndi ape yelenya gididlä ndee nunnu gwanni gwürimü ngwäy ngwombajidalu, a lanni lombajidalu aar rimi ngwäy."

⁴⁰ A Ngwübärriji ngwoko gwanni ngwujaar ngwe aar 'dingini ngwari ngwuja'ri ngwee, aar otacalu aar ci nu, "Ngwuru ange! Änyängä lirimü ngwäy 'to?"

⁴¹ A je be Yicu ci nu, "Adinari ngaa rimi ngwäy, a la'ti laadi äti keng nono gwere. A be anni arangaa gweneno ngaa lombajidalu, ke gwalu nggwo na gwujalu."

10

Yicu gwuru Doo'ra Dijaw

¹ O're a Yicu ari, "Nggwa je ondaci 'didanu, dijji danni dati 'ti ändi gilängir lidi dilagany didi gi'du gidi ngwangal, ngwube 'di'rälä gidilganyala, diru du'ram dindadi ndi obe."

² A be dijji danni dati äni gilängir lidi dilagany didi gi'du gidi ngwangal, diru danni diru doo'ra didi ngwangal."

³ Dati dangida gilängir igitacälü a ngwangal 'dingini yal yüngün. A ngwuje urnidi ngwüriny ngwe ngwegen ngwuje iginija ngwuje 'tüyä poor."

⁴ Mung je 'tüyä ngwüngün 'dar, ngwuje iginiji a ngwangal gwujani, ndi ari nunnu gwulingidi yal yüngün."

⁵ A be ngwa'ti ngwa gwujani dirnü da'ti aar lilingidi. 'Didanu ngwati abri yal yidi ngwürnü ndi ari ya'ti aar je lilingidi."

⁶ Yicu gwümi'ricä ngwüjü ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwee, aa'ti be ngwüji lilingidi ndi ari Yicu gwondajaja kang."

⁷ Yäy gu no a je be Yicu ci mana nu, "Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari äny gwuru längir lidi ngwangal."

⁸ 'Dar lanni limadinana gwerre 'dünggüny liru ngwu'ram aar elada ndi obe a je 'ti be ngwangal 'dengenaca."

⁹ Äny gwuru längir, dijji danni dadi äni äny gwe, da gilängidini. A da äni gidrü da 'tüdä poor da mbuji daama."

¹⁰ Du'ram dati elada 'dogo, ndi eny yu'rimi, ngwu'rinyidi, ngwugerajalu, a be äny gwindi nunnu aar mbuji miding na aar mbuji gwanni gwujayana."

11 A Yicu ari, “Äny gwuru Doo'ra danni Dijaw, a doo'ra danni dijaw dati dudiya ligo'ro lüngün gwani ngwangal ngwüngün.

12 Gwanni gwati iye a ngwangal ngwüngün ngwä'tüdi, gwä'tüdi nono doo'ra didi ngwangal no mung engga dimüda ndi ila ngwugatani ngwangala mbüny ngwabri a dimüd obe ngwangal ngwe ngwuje bädiyi ki'du.

13 Gwanni gwati iye gwati abri ngwugatani ngwangala ndi ari nginde gwiya 'dogo, gwa'ti gi'tijä ngwangala ligor.”

14 A Yicu ari, “A be äny gwuru doo'ra danni dijaw, nyi lenge ngwangala ngwüny, aar nyi ngwangal ngwüny lenge.

15 Anaku lüngidäär nyi gu Papa na nyi lenge Papang, äny gwadi dudiya ligo'ro lüny lani ü'ra ngwangalalu ngwüny.

16 Äny nggwo 'to gwäti ngwangala ngwu'ter ngwanni ngwa'ti gidilaganyanu ndee gwadi nje gu apada 'to. Nunnu 'to aar 'dingini yal yüny a nunnu aar ji ki'donga ge'te pu a doo'ra ru de'te pu.

17 Yanni yati gäbici Papa gwüny aar nyi be ämni, yiru ndi ari äny gwududiya ligo'ralu lüny nunnu nyi gwä'ri mana.

18 Gwere gwa'ti gwüny apada ligo'ro lüny a be lidudiyiny ligor le lüny, äny gwäti yiima ndi nyi dudiya a nyi äti yiima ndi nyi gwä'räji. Ngwuja'ri ngwee ngwape nje ndi Papa gwüny.”

19 A ngwuja'ri ngwee gäbici Ngwüyäwüd o're aar ü'ridinänü mana.

20 A lonyadu ari nu, “Nginde gwätinä di'rillä nono dati gäbici ngwondijajalu mbüny. Gwadi aang geraci ngwäni gwedang?”

21 A be loko ari nu, “Ngwuja'ri ngwee ngwä'tüdi ngwudi diji dätinä di'rillä nono. Diji danni dätinä di'rillä nono däti yiima ndi u'riyi diju nono danni dirimü ngwäye?”

A Yicu gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya

22 A gaji ila gidi Yi'rinyinä yidi Ga'ru gobo Üräjälim. Digo de diru

23 a Yicu ji kobanu, ngwuji ndi ele kurdanu gidi Jiliman.

24 A Ngwüyäwüd o'rada nono aar ci nu, “A gwadi nje ji ndi gäbici nyii 'ti lüngidi yi'ral yorto ye ngwaalinga 'di a jadu ru? Manari nga gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya, ondaci njalu kirtün.”

25 A je be Yicu gwä'räcänü ngwuje ci, “Nggwuca je gu ngaa 'ti be ämnä. Yiima yanni yati nje ärrü ngwüriny ngwe ngwudi Papa gwüny, ya ondaji gwani äny.

26 A be ngaa la'ti ämnä, ndi ari ngaa lä'tüdi ngwangal ngwüny.

27 Ngwangal ngwüny gwati 'dingini yal yüny. Nje lenge, aar nyi gwujani.

28 Nje ätäda miding gwudi gwur'taling, a ngwa'ti ngwa bali a'tur. A gwere gwa'ti ngwa aar nje apada kuyanü güny.

29 Papa gwüny gwanni gwätädi nje, gwupana 'dar, gwa'ti gwere gwanni ngwung je apada Papang gwüny kuyanü güngün.

30 Änyängä Papa gwe liru le'te pu.”

A Ngwüyäwüd mini ndi 'rinye Yicung

31 O're a Ngwüyäwüd uti yo'rralu gwadi aar aci.

32 A je be Yicu ci nu, “Nggweng-gaca je yiima yonyadu yijaw yidi Papa gwüny yindi ne ye'te ye'te yanni yadiny gu acijaji?”

33 A be Ngwüyäwüd ci, “Nyängä lä'tüdi lading acijaji giyiima yere giyee, a be nunnu nga gwaru ngwulem ndi ari nga gwuru diji dümnä nga be ci ligo'ro lunga nga gwuru Ngwaalu.”

34 A je Yicu gwä'räcänü ngwuje ci nu, “Ya'ti üllinä kitabanu galu gidi yobo ndi ari, 'Nggwuma je ci ngaa liru ngwaalo'?”

³⁵ Ma be ari licaar je 'ngwaalu' lanni lätädäär je ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu a no gitab ga'ti ga kini.

³⁶ A mene gwanni gwäbrü Ngwaalu ngwuge'taji 'ter ngwuru gwüngün nunnu ngwükäjä gididlä gwadi ar be ci yärü? Ngaa larra nyi be üpäci ngwuja'ri ndi ari äny gwaru ngwulem anni ariny nu, 'Äny gwuru Giji gidi Ngwaalu.'

³⁷ Aa'ti ngaa liny ämnäci manari nggwa'ti ärrä yiima yanni yati je Papa gwüny ärrä.

³⁸ A be manari yati nje ärrä, miny 'ti ämnäcä, ämnär giyiima, nunnu ngaa lenge ngaa bebere ndi ari Papa nggwo 'dünggüny, nyi ji ndi Papa."

³⁹ O're aar ru gwadi aar määtä ngwuje be gwanna ngwele.

⁴⁰ A Yicu o're ngwü'rü yaanu yidi dibirta didi Ordoning ngwudambu dambal ngwaalu gwanni ngwünyinyä gu Yuwana ngwüjü giyomon yanni yima ele gwerre. Nggu ji ngenone

⁴¹ ati gu ngwüjü ilijä ngwonyadu. Aar ari, "Yuwana gwa'ti apa yiima yere, a be ngwuja'ri gwanni ngwondajing je kur nggee, ngwäti ngwäyänü."

⁴² Ngwaalu ngwoo, a ngwüjü ngwonyadu änni ndi Yicu.

11

Yi'rany yidi Liyajir

¹ A be gur gani Liyajir ümi gati ji ngwaalu gwani Bidaniya 'dunu gwudi Märiyämängä gwenggen gwe gwani Marja.

² Märiyäm nggwee gwuru gwenggen gwudi Liyajir nggwo gwundru gwümä. Gwuru gwe'te gwanni gwübäläjä Yicung yila nono gi're'reny ngwü'dämi'ri yora nono yüngün ngwä'rü ngwe gwüngün.

³ No a yera yengga rom giyoo ükäjidi ndi Yicu aar ci, "Gwani Deleny, gwanni gwati ang änni nggwo gwümä."

⁴ Anni ma Yicu 'dingini ngwari, "Dümdä ndee dä'tüdi didi yi'rany.

Bäri, diru didi näji Ngwaalinga a nunnu a de Giji gidi Ngwaalu näjini."

⁵ Yicu gwati änni Marjang na Märiyäm na gwenggen gwegen gwani Liyajir.

⁶ A be anni mung 'dingini ndi ari Liyajir nggwo gwümä, ngwujalu 'di ngwape yomon rom (2) ngwube ele.

⁷ Ngwube 'di'ri ngwuci ngwo'ra gwüngün, "'Di'rär aar o're Yäwüdiyä."

⁸ A be ngwoo'ra gwüngün ci, "Gwani Doorta, yomonau giyee ya'tina olanu, ngwüjü ngwaru gwadi ang aca yo'rr ye nga be ari ang o're ngenone mana?"

⁹ Ngwuje be gwä'räcänü ngwuje ci, "Gaji gä'tüdi 'di na rom (12) gilingen le'te po? Gwanni gwati ele lingen le ngwati 'ti übidälü ndi ari gwati ombajidalu ndi ari gwati lingen lidi didlä o'rracalu.

¹⁰ Yiru gu ndi ari gwati obalu gwanni gwati ele dilu de ndi ari gwa'ti äti buri."

¹¹ Anni mung gu ari ngwuja'ri ngwee, ngwo're ngwuje ci, "Dimaad dege dani Liyajir dima ndri. Dadi nyi ele nyi 'ritiya."

¹² A ngwoo'ra gwüngün ci nu, "Gwani Doorta, manari gwundru, gwa 'di'rälü gwu'ru nono."

¹³ Yicu gwondijaja giyi'rany yidi Liyajir a be ngwoo'ra ji ndi ari gwondijaja ndi ari gwundru a'tur.

¹⁴ A je Yicu ondacalu kibeny ngwuje ci, "Liyajir gwuma ayi.

¹⁵ Äny gwujayanu gwani nga nga ndi ari äny gwa'ti ju ngenone nunnu ngaa änni. A be 'di'rär aar elaci ngenone."

¹⁶ A be Tumaj gwanni gwati aar ci Dänggöl ngwuci ngwo'ra ngwudi Yicu, "'Di'rär aar le ele aar le ayi gwüpäng."

Äny gwuru 'di'ri na midi

¹⁷ Anni ma Yicu obani kündär gani Bidaniya, ngwumbuji ndi ari Liyajir gwuma aar gatu gwäti yomon kwo'rongo gidimomanu.

18 Kündär gani Bidaniya gola bränü rom Üräjälim.

19 A ngwüji ngwonyadu ilada ndi ombaji Marjanga je Märiyäm gwe aar je or'temaji anaku ma gu gwenggen gwegen dudi.

20 Anni ma Marja 'dingini ndi ari Yicu nggwo gwindi, ngwü'tü ngwug-womanu, a be Märiyäm jalu 'dunu.

21 A Marja ci Yicung, "Gwani Deleny, adinari nga ji ngene, gwänggäri gwa'ti gwadi dudi."

22 A be äny gwämnä ndi ari Ngwaalu ngwati ang 'dengenaci ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwata je bupi.

23 A Yicu ci, "Gwanggalu gwa 'di'rälü gwumidu."

24 A Marja ari, "Äny gwülingidi ndi ari gwa ji gwa 'di'ra komon gidi 'di'ri giyi'ranyanu gidi mi'ra."

25 A Yicu ci, "Äny gwuru gwanni gwuru 'di'ri, gwanni gwadi änni 'dünggüny mung ayi gwa midi.

26 Gwanni nggwo gwumidu mung änni 'dünggüny gwa'ta be gwa ayi mana a'tur, nga gwämnä ngwuja'ri ngwee?"

27 Ngwuci, "Yäy gwani Deleny, äny gwämnä ngwuja'ri ngwee ndi ari nga gwuru gwanni Gwubrutar yelanya gwuru Giji gidi Ngwaalu ganni gadi ila gididlä."

A Yicu ari

28 Anni ma Marja ari no, ngwü'di'ri ngwele ngwurnidada gwenggen gwani Märiyäm gay ge'te ngwuci, "Doorta ndo ngene diminängä."

29 Anni ma gu Märiyäm 'dingini no, ngwü'di'ri ngwele ndi Yicu.

30 Yicu gaji nggoo gwa'ti gu na obana ngwu'dunanu gwaju na ngwaalu ngwanni ngwumbuja gu Marja.

31 Anni ma ngwüji engga ndi ari Märiyäm gwuma 'tü püd, aar ji ndi ge'taji gwadi ele gidimomo didi gwenggen ndi ari ngenone, aar gwujani.

32 Anni ma Märiyäm obani ngenone ngwaalu ngwanni ngwugu Yicu, ngwengga ngwadacalu yirku ye ngwuci, "Gwani Deleny, adinari nga ji ngene, gwänggäri gwa'ti gwadi dudi!"

33 Anni ma Yicu enggada nginding gwaru, na Ngwüyäwüd ngwanni ngwinda'ndi ombaji aar ari 'to, a ligi'rim ape Yicung giligor gwulleny.

34 Ngwuje otacalu ngwuje ci, "Gwuma aang gatu ne gwe?"

Aar ci, "Gwani Deleny, ila ang engga ngwaalinga."

35 A Yicu ari.

36 A Ngwüyäwüd ondaji aar ari, "Ombajar kuni anaku änning gu!"

37 A be ngwoko ari, "Nginde gwu'riya guru nono girimü ngwäy, gwa'ti gwadi ünnici Liyajiring ndi aye?"

'Di'riyi Liyajirng giyi'ranyanu gwumidu

38 O're a ligi'rim ape Yicung giligor gwulleny, ngwele gidimomalu, ngwumbuji dimomo dimillidinä di'rimün de kiy.

39 Ngwuje ci, "Äbrär di'rimünä."

A be gwenggen gwudi gur nggoo gayu gwani Marja ci, "Gwani Deleny, nginde gwuma äti gwene yomon kwo'rongo gidimomanu gwa be 'digi'ri."

40 A Yicu ci, "Äny gwa'ti ang ca ndi ari manari nga gwämnä, nga gwengga yiima yidi Ngwaalo?"

41 Aar äbräji di'rimünälü, a Yicu 'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala ngwari, "Papa nggwa ang ci yäy 'tu ndi ari nga gwu'dengenaciny.

42 Äny gwülingidi gu ndi ari yomon 'dar nga gwatin' 'dengenaci. A be äny gwotacangalu gwani ngwüji ngwee ngwüdünädälä ngene nunnu aar änni ndi ari nga gwükajiny."

43 Anni mung gu ari no, ngwube urindi gwulleny ngwari, "Liyajir, 'tüdä!"

44 A gur nggoo gayu 'tüdä ganni gigezana ngwuyalu ngwugekani

yoralu gipānā dired nono diru lari ngwüpānī direda ngwāyānū. A Yicu ci ngwūjū, “Gwā'dādārālū ngaa gatalu ngwele.”

Aar iniji ndi 'rinye Yicung

⁴⁵ No a Ngwüyāwūd ngwonyadu ngwanni ngwīndādī ndi ombaji Māriyāmīng anni ma aar engga yi'ral yanni yima je Yicu ārrī, aar āmnī ndi Yicu.

⁴⁶ A be ngwoko ele aar ondaci Ngwübārrījī yi'ral ye yanni yārrī je Yicu.

⁴⁷ A be ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra na Ngwübārrījī o'radalu ngwāmra aar otajidalu.

Aar ari, “Yiru ange yanni yima aar je ārrī? Gur nggee nggo gapu yi'remna yidi yiima yonyadu.

⁴⁸ Manari aar gu ombaci no, ga gu ngwūjū ngwonyadu āmnādā a ngwūjī ngwila ngwudi Rumang ngwunje apada gobo gege na ngwūjī ken gege.”

⁴⁹ A gur ge'te 'denggegenanu gani Giyaba giru dir'dal dannī diru gi'ra didlāyū ndoo ngwondaji ngwari, “Ngaa la'ti līngīdī yi'ral yorto ye ngwaalinga!

⁵⁰ Ngaa la'ti līngīdī ndi ari yi-jayana 'danggalu ndi dījī ayi de'te pu ngwū'ridā ngwūjālū ndi ari a ngwūjī ayi 'dar ken.”

⁵¹ Nginde gwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwe giligor lūngūn, anni rung dir'dal dannī gi'ra didlāyū ndoo, gwondaja yījirā ndi ari Yicu gwadi ayi gwani ū'ridā Ngwüyāwūdālū ken.

⁵² Ngwayi 'to gwani ū'ridā ngwūjālū ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju ngwubadalu giyen yi'ter ngwuje gwā'rājīdī ki'du ge'te pu aar ru ngwe'te pu.

⁵³ No, 'tu'tu kaji nggoo aar iniji nunnu aar 'rinye.

⁵⁴ No, ati 'ti ba be Yicu elellalu no nunnu a Ngwüyāwūd engga, ngwū'dī'rī ngwele kūdār gani Abrayim giju gito gito ngwaalu

ngwuru yilu'ri aar gu ji ngenone ngwoo'ra ngwe ngwūngūn.

⁵⁵ Anni ma gaji ji gito gidi dīmūrā didi Yi'rīnyīnā yidi Dambdani yidi Ngwüyāwūd, a ngwūjī ngwonyadu 'dī'rī'tā ngwaalu ngwegen aar ilada ndi gā'rīnī Ūrājālīm gomōn ga'tina indī gidi Yi'rīnyīnā.

⁵⁶ Aar ji ndi mīnī Yicung aar o'rajidalu ngwāmra kobo aar gwe otajidala aar ari, “Ngaa larāa? Gwā'tūdī gwadi ilada giyi'rīnyīnā gwene a'ture?”

⁵⁷ A be ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra na Ngwübārrījī ondaci ngwūjū ndi ari manari dījī dere dima lenge Yicu gwe ngwaalinga, aar ila aar je ondaci aar mātā aar gwe ji guy ge.

12

Aar bruti Yicunga yelenya Bidaniya

(Mātā 26.6–13; Murkuj 14.3–9)

¹ Anni ma yomon diwayinalu nyārlāl (6) yidi Yi'rīnyīnā yidi Dambdani, a Yicu ila ngwaalu ngwani Bidaniya, ngwati gu Liyajir ji gwanni gwū'dī'rīyūng giyi'ranyanu.

² Ngenone aar gī'tījī Yicung enying gwudi yīrnū. A je Marja ji ndi āpījī yiiru a be Liyajiringa ji ndi ndrāci dīmbūrālū ngwurel ngwe Yicunga le.

³ A Māriyām apa yila yiru gi're'reny yū'rū gijajanu yonyadu ngwiliny yicaar je nārdīn ngwuje bālājī Yicung yora nono ngwuje be bruti nono ngwā'rū ngwe ngwūngūn. A yila ape ngwu'dunānu 'tur.

⁴ A be doo'ra dūngūn dani Yāwūdā Ājīgāriyūti gwanni gwuma aji nggwe gwurlanu ari,

⁵ “Ange gwuru aa'ti be yila giyee 'dar illīnā, aar ape ngwilinya aar ngwe gataji ngwuwaya dūwā? Yonyadu gu'ru gidi yiiru didlāyū.”*

⁶ Nginde gwa'ti gu aru no nunnu gwati ngwuwayi inā, nggu be ari

* 12:5 12.5 Gu'ru gidi yiiru didlāyū, giru dinar kū'rī tudini tā'rīl

no ndi ari gwuru du'ram. Gwuru gwämätiyäär dūrädä didi ngwü'riny ating je be obeda ngwoko giligo'ro lüngün.

⁷ A be Yicu ari, “Gäbïcär, nginde gwügi'tinä yilalu giyee nunnu aar nje bäläji nono gomomon gidi gatidi gwüny.

⁸ Ngwuwayi ngwa le ji yomon 'dar, a be a la'ti la ji yomon 'dar.”

⁹ Gaji nggoo Ngwüyäwüd ngwonyadu lengeda Yicu ngwe ngwaalinga aar ila. Aar 'ti indä 'dogo gwani ngindeng, aar be ila 'to ndi ombaji Liyajiring gwanni gwuma aar 'di'riyälü giyi'ranyanu.

¹⁰ No, a ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra gege'te yi'ral nunnu aar 'rinye Liyajiring 'to,

¹¹ ndi ari yi'ral ye giyee yüngün yima gäbici Ngwüyäwüd ngwonyadu aar gwuji Yicu aar gwe ämni.

*A Yicu äni Üräjälim
(Mätä 21.1-11; Murkuj 11.1-11;
Luka 19.28-40)*

¹² Bigänü nggwo, a ngwüji ngwoo ngwonyadu ngwanni ngwändädi giyi'rinyinä 'dingini ndi ari Yicu nggwo kay gwadi ilada Üräjälim.

¹³ Aar määtä aar allijaji yi'rinala yidi ngwi'di, aar elngala aar ari, “Gwortana!

Gwonjacaar gwanni gwändi ngwüriny ngwe ngwudi Deleny!

Gwonjacaar gwanni gwuru Deleny didi Yijiräyil!”

¹⁴ A Yicu mbuji gindü'ri ganni gooko, ngwape nggu allala, anaku üllinäär gu ndi ari,

¹⁵ “Aa'ti yedeny ya ang eny gwani gera gidi Jäyün.

Lingidi ndi ari Deleny dunga ndo dändi

dändi kindü'rälä ganni gooko.”

¹⁶ Gwerre gwerre aa'ti ngwoo'ra ngwüngün lingidi ngwuja'ri ngwee 'dar yorto ye ngwaalinga a be anni ma aji a Yicu näjini, aar gu be

lenge ndi ari ngwuja'ri ngwee 'dar ngwüllinä ngwani nginde na ndi ari yi'ral giyee yärrijäär je 'dar yani nginde.

¹⁷ Ngwüji ngwanni ngwujaar le gaji ganni giming ge urnidi Liyajiring gidimomanu ngwü'di'riyälü giyi'ranyanu gwumidu, aar ni ji ndi bädiyü ngwuja'ralu.

¹⁸ Anni ma gu ngwüji ngwonyadu 'dingini ndi ari Yicu gwärrü yiima giyoo, aar ila ndi aar ombaji.

¹⁹ No, a be Ngwübärriji onda-jidi aar ari, “Ombajar ngwarang ngwärrär je, änggädär 'di ndi ari gwuma ngwüji gwujanalu pipi'ri'ti!”

²⁰ Ngwanni ngwändädi ndi äpiji Ngwaalinga yobo giyi'rinyinä, ngwüji ngwuju gwanu ngwuru Garany.

²¹ Ngindenga aar ila ndi Bilipüj gwudi gündär gani Bid Jäyidä ngwaalu ngwani Jälil aar otacalu aar ci, “Gwani mengga, änyängä liminä ndi engga Yicung.”

²² A Bilipüj ele ndi ondaca Andrawujing. A ngindenga 'dün aar ele aar ondaca Yicung.

²³ A je Yicu gwä'räjänü ngwari, “Gaji gima ja gito ganni gadi ge Giji gidi Dijä dümnä näjini.

²⁴ Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, manari gon läy gima 'ti gätinä gidiyäng ngwayi, gati gu jalu gwur'tal ngwuru läy le'te pu. Ma be ari gima gätini gidiyäng mung ayi, ga 'tüdä ga 'ri'ri ngwäy ngwonyadu.

²⁵ Gwanni gwati ämni ligo'ro lüngün ling dudiyi na gwanni gwuma dudiyi ligo'ro lüngün gididlä ndee, ling ge'talu lani mididi gwudi gwur'taling.

²⁶ Gwanni gwatiny äpiji yiiru, aar nyi gwuji. A ngwaalu ngwunyi gu ji, gwanni gwuru dinäd düny gwa gu ji 'to. Gwanni gwatiny äpiji yiiru, gwa Papa gwüny näji.”

*A Yicu ondaji gwani yi'rany
yüngün*

27 A Yicu o're ngwari, "Gweno ligor gilo limi'ridinyänü, a be nggwadi araa? Gwani Papa gilängidiyiny kaji nggee? Bärü, a be yiru 'tu giyee yanni yindädi nyi gu kaji nggee.

28 Gwani Papa, näjinä ngwüriny ngwunga!"

A be dulu üllä kerala daru nu, "Ngwuminje näji a ngwunje näji mana."

29 Ngwüji ngwonyadu ngwuju ngenone aar 'dingini aar ari, gere giru gim'i'rinänü. A ngwoko ari gi'rr giru gwondaca.

30 A Yicu ari, "Yal giyee yärräjäär je ngang je ya'ti ani äny.

31 Gaji giru be nggee gidi obalu ngwüji ngwudi didlä ndee! Gweno deleny didi didlä ndee dadi aar be 'tüyü poor!

32 A be äny, manari äny gwuma äpinälü gidiyängälü nyi ällinä, linje oktani 'dar 'dünggüny."

33 Yicu gwaru gu ngwuja'ri ngwee no nunnu ngwinggidi yi'rany yiru 'taa yanni yading je ayi.

34 A ngwüji ondaji aar ari, "Yobo yidi Ngwaalu yaru nu, gwanni Gwubrutaar yelenya gwadi jadalü gwur'tal no awa nga be ari, 'Giji gidi Dijü dümnä ga ällinä?' Yärü gwuru gwani 'Giji gidi Dijü dümnä?'"

35 A je be Yicu ci, "Ngaa ladi jalu buringa le gaji ga'ti olanu, elellaar gu be ara je o'rracalu, ndi aji a dirim ila ara je üminici ngwaalinganu. Dijü dänni dati ele gidirimänü, dati 'ti lingidi ndi ari ndo dindi ne.

36 Ämnär be giburi anni janga buringa le, nunnu ngaa ru yiji yidi buri." Anni ma je gu Yicu ondaci ngwuja'ri ngwee no, ngwü'di'ri ngwuje ändädälü ngwele.

Ami'rati ämning Ngwaalu

37 Yicu gwapu yi'remna yidi yi-ima giyee 'dar ngwäyänü ngwüji, aa'ti be ngwüji minä ndi ämni 'dünggüngün.

38 Nunnu a ngwuja'ri äti ngwäyänü ngwanni ngwaru ngwe dijir didi Ngwaalu dani Ajaya ndi ari,

"Gwani Deleny, yärü gwuru gwanni gwuma ämni ngwuja'ri ngwäri

na yärüngä lanni lima je yiima yidi guy gidi Ngwaalu enggaci?"

39 Yiru giyee yanni yigäbicä je aar 'ti be ämnä Ngwaalu anaku aru gu 'to dijir dani Ajaya ngwuja'ri ngwe ngwu'ter ndi ari,

40 "Liming je rimiyi ngwäy ngwegen nunnu ma aar ombajidalu aar 'ti änggädi

na liming je 'rinnye yigor yegen nunnu ma aar je ondaci, aa'ti la lenge.

Manari lima 'dingini, la jo'renyana la kwodalü ling je u'riyi nono."

41 Ajaya gwondaju yijir ye ndi ari gwänggädi näjing gwudi Yicu ngwe ondajalu.

42 Yäy a gwe ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ngwonyadu ämni. A je be yedeny Ngwübärriji ndi ari aar 'täci ämningälü Ngwaalu gwegen nunnu la aar je linynyi ngwämrä.

43 Ndi ari ngindenga lati ämni a je ngwüji näji ndi ari aar ämni näjing Ngwaalu.

Buri gwudi ämni Ngwaalu

44 A Yicu ondaji dula ngwari, "Ma diji ämni 'dünggüny, da'ti ämnä 'dünggüny jücü. Dämnä 'to 'dünggüngün gwanni gwükäjäny.

45 Ma aar nyi engga, gwuma engga ngindeng gwanni gwükäjäny.

46 Äny gwuru buri gwüdi gididlä, nunnu aa'ti diji dänni dadi ämni 'dünggüny da ji gidirimänü."

47 Ngwari, "A be gwanni gwadi 'dingini ngwuja'ri ngwüny, aar je 'ti be 'dengenaca, ngwä'tüdi gwadi nyi otacalu. Äny gwa'ti indädi ndi otaci ngwüjälü ngwudi didlä, nggwindädi ndi nje gilängidiyi.

48 Otacalu gwa ji gidiiji danni dadiny 'donya ngwu'donya ngwuja'ri ngwüny. Ngwuja'ri ngwe ngwe'te ngwe'te ngwanni ngwondaji nje, ngwuru ngwanni ngwa ji ngwotaci ngwüjalü komon nggä'di gidi mi'ra.

49 Äny gwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwere ligor le lüny. Äny gwondaja ngwuja'ri ngwanni ngwucaar nyi ngwe Papa gwanni gwükäjäny na awa nje ärrä.

50 Äny gwülingidi ndi ari ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwaru ngwe, ngwäti miding gwudi gwur'taling. Yäy gu no, yere 'dar yanni yati nje ondaji, yiru gi'ra ge'te ge'te yanni yicaar nyi ye Papa."

13

A Yicu uyi ngwo'ra ngwüngün yora nono

1 Gomon giru kaji nggoo gwerre gwerre ndi gomon gidi Yi'rinyinä yidi Dambdani i'di, Yicu gwülingidi ndi ari gaji güngün gima medadi gididlä ndee gwadi be o're ndi Papa gwüngün. Anaku ämningu gu ngwüjü ngwüngün ngwanni ngwuju gididlä, ngwuje enggaci ämning gwüngün gwanni gwämni je gwe gwumedadu.

2 Anni ma aar je gi'tijälü ladi eny digera dalu, a dijego'rr dima gu be äni giligoranu lidi Yäwüdä Äjigäriyüti gwuru gi'ri gidi Jamaan nunnun gwugwurlanu Yicu ngwe.

3 Yicu gwülingidi ndi ari gwätädi Papa yelenya 'dar yidi yi'ralalu pipi'ri'ti na ndi ari nginde gwändi Ngwaalu na gwadi o're Ngwaalu.

4 No, ngwü'di'rälü kinyalu ngwügwä'dä diredalu dülläning ngwugekanalu dired de diru lari gidiriny.

5 Ngwube ape yaw ngwuje bäläji konganu ngwuyi ngwo'ra ngwüngün yora nono ngwuje be bruti nono dired de diru lari danni digekaning dalu gidirinyanu.

6 Anni mung ila ndi Jamaan gwani Butruj, a Butruj ci, "Gwani Deleny, ii a gwadi nyi uyi yora nono yüny?"

7 A Yicu ci, "Nga gwa'ti lingidi yi'ral yorto ye ngwaalinga giyee yärrä nje gwenene, yaji ya je be lenge gweere."

8 A Butruj ci, "Bäri nga gwa'ti gwuny uyi yora nono a'tur."

A Yicu ci, "Manari nggwuma ang 'ti uyu yora nono, nga gwa'ti gwäti gu'ru gere 'dünggüny."

9 A be Jamaan gwani Butruj ci, "Gwani Deleny, nyi 'ti uyu yora nono 'dogo, uyi ngwuy nono na gi'ra ganu 'to."

10 A Yicu ci, "Gwanni gwunu nono gwati 'ti ba be minü uning nono gwati uni yora nono 'dogo. Ngwangina ngwüngün 'dar ngwujaw nono. A ngaa lijaw nono a be ngaa la'ti gu jaw nono ku."

11 Ndi ari gwülingidi ndi ari yäru gwuru gwanni gwadi gwurlanu. No ngwube ari, "Nga la'ti jaw nono ku."

12 Anni mung medaji uying ngwo'ra ngwüngün yora nono, ngwü'di'ri ngwülläni direda düngün ngwo're ngwaalu ngwüngün ngwujalu. Ngwuje be otacalu, "Ngaa lilingidi yi'ral ye yorto ye ngwaalinga giyee yima je ärräje?"

13 Ngwuje ci, "Ngaa latiny ci, 'Doorta' nyii ci, 'Deleny', a yäti ngwäyänü, ndi ari äny gwuru gu.

14 A be gwenene, äny gwanni gwuru Deleny dalu nyi ru Doorta dalu, äny gwuya je yora nono, nga nga 'to oyajidar yora nono yalu.

15 Äny gwuma je enggaci gay nunnun ngaa je gu ape 'to anaku äpijä je gu.

16 Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, dinäd da'ti pana yelenya gidoorta düngün na gwanni gwükäjäär gwa'ti pana yelenya nginde gwanni gwükäjä.

17 Ngaa lima lenge ngwuja'ri ngwee manari yima je ärrä, la je be onjaci."

18 “Äny gwa'ti ondiijaja 'danggalu 'dar anaku raa gu. A be äny gwondi-jaja ngwüjji ngwanni ngwülingidi nje ngwäbrü nje. A be yiru giyee ndi ari a ngwuja'ri ngwudi Ng-waalu kitabanu äti ngwäyänü ng-wanni ngwaru nu, ‘Gwanni gwe-madiiny gwe kiny güny gwuminy gwe gwurlanu.’”

19 Ngwuje ci, “Nggwondaca je gwenene giyona ya'ti ju nunnu ma ji ma aar ji, ngaa ämnü ndi ari äny gwuru.

20 Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari, gwere gwanni gwa ämnü dijü danni dükäjiny, nginde gwämniny. Na gwere gwanni gwuny ämnü, gwämnä ngindeng gwanni gwükäjiny.”

*A Yäwüdä gwurlanu Yicu gwe
(Mätä 26.20-25; Murkuj 14.17-21;
Luka 22.21-23)*

21 Anni ma Yicu ondaji ngwuja'ri ngwee, a ligi'rim mi'ränü giligoranu lüngün ngwondaji ngwari, “Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari gwe'te 'danggalanu gwadi nyi gwe gwurlanu.”

22 A ngwoo'ra ngwüngün pinidi ngwäy ngwe nono a je gwe ngwaalu elalu ndi ari yäru gwuru 'denggenanu gwarung gwe.

23 A doo'ra de'te danni dati Yicu ämnü, ndrascalu direl de gito gito,

24 a Jamaan gwani Butruj ci mi-lang ngwuci, “Otocalu ndi ari yäru gwuru ngwanni ngwarung gwe.”

25 A doo'ra ndra Yicung nono ngwotocalu ngwuci “Gwani Deleny, yäru gwuru?”

26 A Yicu gwä'räcänü ngwuci, “Nginde gwuru gwanni gwadi nyi ätäda yona giyee minje duwaji.” Yäy gu no ngwuduwaji yona ngwuje ätäda Yäwüdäng gwani Äjigäriyüti giji gidi Jamaan.

27 Anni ma Yäwüdä eny yona giyo no, a gu dijego'rr änanü. A Yicu ci, “Yanni yada je ärrü, ärrä je puprang.”

28 Aa'ti diji dere ndi eny lingidi ndi ari ange gwuru gwucaja gu Yicu ngwuja'ri ngwee.

29 Aar be ge'taji ndi ari, anni ati Yäwüdä ru gwati määtä ngwü'rinyä, a be loko ge'taji ndi ari gwuca Yicu ngwilla ngwony aar ngwe ape yi'rinyinä ya nunnu ngwape gwoko ngwätädä ngwuwaya.

30 Anni ma Yäwüdä ape yona, ngwü'tü püd. Kaji nggoo ngwaalu ngwuma gu ümnänü.

Ngwuja'ri ngwanni ngwuyang

31 Anni ma Yäwüdä 'tü, a Yicu ari, “Gwenene Giji gidi Dijü dümnä gadi be näjini a Ngwaalu näjini nginde gwe.

32 Ma Ngwaalu näjini nginde gwe, Ngwaalu ngwa näji Gijü 'dünggüngün a ging näji puprang.”

33 A je Yicu ci nu, “Lani yiji yüny, a ladi jalu 'dogo yomon cong, ngaa liny mini, na anaku ondaciny gu Ngwüyäwüd gwerre, nggwa je gu ondaci 'to ndi ari, ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ele, ngaa la'ti la gu burni ndi ila.”

34 Ngwuje ci, “Nggwa je ätäda ngwuja'ri ngwuru ngwuyang ndi ari ämnäjidär. Anaku ma je gu ämnü, no ämnäjidär gu be 'to.

35 Ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwüjji 'dar ngwa be lenge ndi ari ngaa liru ngwikirijin ngwüny, ma aang ämnäjidi.”

*Yicu gwondaja yijira ndi ari gwa
Butruj nyi'rini*

*(Mätä 26.31-35; Murkuj 14.27-31;
Luka 22.31-34)*

36 A Butruj gwani Jamaan otocalu ngwuci, “Nga ngwadi ene gwani Deleny?”

A Yicu ci, “Ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ele, nga gwa'ti gwa burni ndi nyi gwuja gwenene. A be gaji nggo a gwa ji a gwuny gwuja.”

37 O're a Butruj otocalu, “Ange gwuru gwani Deleny nyi 'ti be burna ndi ang gwujani gwenene? Äny gwa dudiyi ligo'ro lüny gwani nga.”

³⁸ A be Yicu ci, “Didanu nga gwa dudiya ligo'ro lunga gwani änye? 'Didanu nggwa ang ci, gwerre gwerre ndi gokto urri, nga gwuny nyi'rini yomonanu tä'räl!”

14

Äny gwuru gay nyi ru 'didanu na midi

¹ Ngwuje ci, “Aa'ti yigor ya je mi'ränü, gätädär ngwäyänü Ngwaalu, gätädär ngwäyänü 'dünggüny 'to.

² Ngwu'dun ndi Papa gwüny, ngwäti yimbang yonyadu. Adinari aar gu 'ti rüdi, nggwada je gu ci. Äny gwadi ele ngenone nda je gi'tijä ngwaalinga mama.

³ Na manari nggwuma ele ma je gi'tijä ngwaalinga mama, nggwa be o'ra nggwa je apani ar ji, nunnu ngwaalu ngwanni gwadi nyi gu ji, ngaa gu ji 'to.

⁴ Ngaa lilingidi gay gidi ngwaalu ngwanni gwadi nyi gu ele.”

⁵ A Tumaj ci, “Gwani Deleny, nyii la'ti lilingidi ndi ari ngaa gwadi ene, awa nyii be lenge gay?”

⁶ A be Yicu ci, “Äny gwuru gwanni gwuru gay nyi ru 'didanu na midi. Gwere gwa'ti gwanni gwa ila ndi Papa gwüny 'dogo äny gwe.

⁷ Manari ngaa lilingidiny 'didanu, ngaa la lenge Papang 'to. Gomon gidi gweneng, gwuma aang lenge gwuma aang engga.”

⁸ A Bilipüj ci, “Gwani Deleny, enggaci nje Papangalu kirtün yiru yanni yimini nje.”

⁹ A be Yicu ci, “Bilipüj, a liju yomon giyee 'dar yolano nyi 'tina be linge? Gwere gwanni gwuminy engga, gwuma engga Papang. Awa nga be ari, 'Enggaci nje Papang’?”

¹⁰ Nga gwa'ti ämnä ndi ari äny nggwo ndi Papa na Papa nggwo 'dünggünye? Ngwuja'ri ngwata je ondaci, ngwä'tüdi ngwuja'ri ngwudi ligor lüny. A be Papa ru gwanni nggwo 'dünggüny gwanni gwapu yiiru giyee.

¹¹ Ämnäciny miny ari äny nggwo ndi Papa na Papa nggwo 'dünggüny. Na ämnär 'dogo gwani inggidi gwudi yiima yanni yärrinä.

¹² Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari gwere gwanni gwäti ämnäng 'dünggüny, gwa ärrä yi'ral yanni yärrä nje. Ying je ärrä yipana giyi'ral giyee ndi ari äny gwadi ele ndi Papa.

¹³ A yere 'dar yanni yada je mini ngwüriiny ngwe ngwüny yinje ärrä, nunnu a Giji näji Papang.

¹⁴ Manari ngaa lima utalu yi'ral ye yere ngwüriiny ngwe ngwüny, yinje ärrä.”

Yicu gwondaja Giligi'rim lanni Liju'ru

¹⁵ A je Yicu ci, “Manari ngaa lämniny, ngaa la 'dengenaci ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwuca je ngwe.

¹⁶ Na äny gwa otaci Papangalu ara je ätäda dedere di'ter ngaa le ji giyomonalu pipi'ri'ti.

¹⁷ Ligi'rim lanni liru 'didanu lanni lä'tüdi ladi ngwüji ngwudi didlä ämnä. Ndi ari la'ti aar änggädi aar 'ti lilingidi. Ngaa be lenge, ndi ari lata le ji na ladi ji 'danggalu.

¹⁸ Nggwa 'ti gwa je gatanalu yimi'runu, äny gwa je o'raca.

¹⁹ Gito gwuru a ngwüji ngwudi didlä ngwa 'ti ba be gwuny engga a be ngaa liny engga. Ndi ari äny gwumidu na ngaa la midi 'to.

²⁰ Gomon nggone, ngaa la be lenge ndi ari äny nggwo ndi Papa gwüny, ngaa ji 'dünggüny nyi ji 'danggalu.

²¹ Gwere gwanni gwäti ngwuja'ri ngwüny ngwuje 'dengenaci, nginde gwuru gwanni gwämniny. Gwanni gwatiny ämnä gwa Papa gwüny ämnä a gwuny ämnä 'to a gwuny enggaci änying.”

²² A be Yäwüda gwu'ter (Äjigäriyüti gwä'tüdi) ci, “A be ange gwuru gwani Deleny nje be enggaci ngang nga 'ti be enggaci ngwüji ngwudi didlä?”

²³ A je Yicu gwä'räcänü ngwari, “Gwere gwanni gwa ari gwuny

ämni, gwa 'dengenaci ngwuja'ri ngwüny. Gwa Papa gwüny ämni a äny na Papa nyii ila gwunyii le ge'te ngwu'duna ngwäri 'dünggün gwunyii le ji.

²⁴ Gwanni gwatiny 'ti ämnä, gwa'ti gwa 'dengenaci ngwuja'ri ngwüny. Ngwuja'ri ngwee ngwu'dingina je ngwüny ngwä'tüdi ngwudi ligor lüny. Ngwudi Papa ngwuru gwanni gwükäjäny."

²⁵ Ngwuje ci, "Äny gwondaca je ngwuja'ri ngwe 'dar anni jarna ngene gididlä.

²⁶ A be dedere dani Lig'rim lidi Ngwaalu lanni Liju'ru lanni ladi ara je Papa ükacä ngwüri ny ngwe ngwüny, liru lanni lada je enggaci yi'ral 'dar ara je diwayiniyi yi'ralalu 'dar yanni yica je ye."

Adatalu gwudi Yicu

²⁷ A Yicu ari, "Nggwa je gätijäniji adatingalu gwüny. Adatalu gwüny gwa je gätijäniji. Gwa'ta je ätädi nono ati gu ngwüji ngwudi didlä ätäda. Aa'ti ngaa la gäbici yigor yalu ya je mi'ranü aa'ti yedeny ya je eny.

²⁸ Ngaa li'dingininy nyi ari, 'Ngwada je gatani nyi ele a je be o'raca.' Adinari ngaa lämniny, ngaa ladi jayanu ndi ari äny nggwadi ele ndi Papa, ndi ari Papa gwupana 'dünggüny.

²⁹ Äny gwuma je be ondaci ngwuja'ri ngwe gwerre gwerre ngwa'tina ju. Ndi ari ma ji ma aar gu ru, ngaa la ämni.

³⁰ Äny gwa'ta be rüdi gwada je ondaci gwonyadu, ndi ari deleny didi didlä ndee ndo dindi. Da'ti äti yiima yere ndi aar nyi määtä.

³¹ A be nunnu a ngwüji ngwudi didlä lenge ndi ari äny gwämnä Papang na ndi ari yärrü nje gu gi'ra yanni yicaar nyi ye Papa. Ilar be ar ele."

15

Dügiri danni diru 'didanu

¹ "Äny gwuru dügiri danni diru 'didanu, a Papa gwüny ru diji didi daarti.

² Gwati ü'ri'tä yi'rinalu mbüny 'dünggüny yanni yati 'ti 'ri'ru, a be yanni yati 'ri'ri, yating je branu nunnu aar 'ri'rani.

³ Nga nga lima je ju'riyi nono ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwuma je ngwe ci.

⁴ Mätinälü 'dünggüny äny gwa mätinälü 'danggalu. Gi'rina gere ga'ti gati 'ri'ri gwu'ren, mung 'ti mätinälü gidügiri, no ngaa, la'ti la 'ri'ri manari ngaa lima 'ti mätinälü dünggüny.

⁵ Äny gwuru dügiri ngaa liru yi'rina yidi dügiri, manari diji dima mätinälü 'dünggüny na minyi mätinälü 'dünggüngün, nginde da 'ri'ri yuula yonyadu. Manari ngaa lima 'ti mätinälü 'dünggüny, ngaa la'ti la burni ndi ärrü yi'ral yere.

⁶ Manari gwere gwuma 'ti mätinälü dünggüny, gwa ru nono gi'rina ganni gätinä mbüny ngwundi. Yanni yiru gu no yati aar je utalu aar je gatu giligä aar u'di.

⁷ Manari ngaa lima mätinälü 'dünggüny, ara je gu ngwuja'ri ngwüny mätinälü, utar yalu yanni ya je mini na ya je ärrüji.

⁸ Yiru giyee yani näji gwudi Papa gwüny ndi ari, ngaa 'ri'ri yuula yonyadu ngaa inggidi yigo'ro yalu ndi ari ngaa liru ngwikirjün ngwüny."

⁹ Ngwuje ci, "Anaku ämnär nyi gu Papa gwüny, äny gwämnä je gu 'to. Gwenene mätinär bälü ndi ämni gwüny.

¹⁰ Manari ngaa lima 'dengenaci ngwuja'ri ngwüny ngwanni ngwuca je ngwe, ngaa la mätinälü ndi ämni gwüny nono anaku 'dengenaci nyi gu ngwuja'ri ngwanni ngwucaar nyi ngwe Papa gwüny nyi mätinälü ndi ämni gwüngün.

¹¹ Äny gwuma je ondaci ngwuja'ri ngwee ndi ari a jayanu gwüny ji 'danggalu na jayanu mbuti."

12 Ngwuje ci, “Ngwuja'ri ngwüny ngwuru ngwee ndi ari, ämnäjidär anaku ma je gu änni.

13 Änni gwanni gwupana gu'ru gwuru nggwee ndi ari ngwügäbici dijü ngwududiyi ligo'ro lüngün gwani ngwumaad ngwüngün.

14 Ngaa liru ngwumaad ngwüny, manari ngaa lima 'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe.

15 Äny gwa'ti ba be gwa je ci ngwinäd ndi ari dinäd dati 'ti lingidi yiiru yidi deleny düngün. A be manni äny gwa je ci ngaa ru ngwumaad ngwüny. Ndi ari ngwuja'ralu 'dar ngwanni ngwengga-caar nje Papa gwüny, ngwuma je enggacalu 'dar.

16 Ngaa lä'tüdi lurnidiny, äny gwuru gwurnida je nga je äbri ndi ari ngaa ele ngaa 'ri'ri yuula yanni ya'ti ya medadi. No Papa gwüny gwa je be ätädä ngwuja'ri ngwanni ngwa je mini ngwüriny ngwe ngwüny.

17 Ngwuja'ri ngwüny ngwuru ngwee ndi ari, ämnäjidär.”

A ngwo'ra ke ngwüjü ngwäy ngwudi didlä

18 A Yicu ari, “Manari ngaa lima ke ngwüjü ngwudi didlä ngwäy, lingidär ndi ari liki nje ngwäy gwerre.

19 Adinari ngaa ru lidi didlä, ngwüji ngwudi didlä ngwada je änni. Ngaa lä'tüdi lidi didlä. Äny gwurnida je 'dogo ngwüjänü ngwudi didlä. No, yiru yanni yigäbica ngwüjü ngwudi didlä ara je be ke ngwäy.

20 Diwayinar ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe, 'Dinäd da'ti pana yelenya gideleny düngün.' Manari liminy übinälü, la je gu übinälü 'to. Manari li'dengenaca ngwuja'ri ngwüny, la je 'dengenaci ngwuja'ri ngwalu 'to.

21 Ngindenga la je gu ärrü ngwuja'ri ngwee no 'dar gwani

ngwüriny ngwüny. Ndi ari ngindenga la'ti lingidi ngindeng gwanni gwükäjäny.

22 Adinari äny gwuma 'ti indü nje ondaci, ya'ti yaadi aar je äti nono yere yanni yiki. A be gwenene, ngindenga la'ti äti 'tüying yigo'ro ndi ke gwegen.

23 Gwanni gwati nyi ke ngwäy gwati Papa gwüny ke ngwäy 'to.

24 Adinari äny gwuma 'ti ärrü yi'ral yere 'denggenanu yanni ya'ti je dijü dere ärrü, laadi gu be ari ndi ari la'ti ki. A be gwenene ngindenga länggädi yiima giyee nje be ke ngwäy a je Papa gwüny ke ngwäy.

25 A be yiru gu no nunnu aar mbuti yanni yaru ye yobo yegen ndi ari, 'Liki nje ngwäy a'tur.'”

26 Ngwuje be ci, “Ma ji manari dedere dima ila danni dadi nyi ükäjä ndi Papa, Ligü'rim lanni liru 'didanu ladi 'tädä ndi Papa, liru lanni lada je enggaci ngwuja'ri gwani äny.

27 A nga nga 'to ngaa linggidi ngwuja'ri ngwani äny ndi ari ngaa liru lanni liju nyii le 'tu'tu anaku 'di'riny gwälü yiiru ye yüny.”

16

1 A je Yicu ci, “Nggwondaca je ngwuja'ri ngwe 'dar ndi ari aa'ti ngaa la dudi ngwaalu ngwere.

2 Ngindenga la je linynyi la je 'tüyü poor ki'du gidi ngwämrä a 'did ndi ari gaji ga ji gila ganni gadi ara je ge 'rinnye aar be ge'taji ndi ari gilo ndi äpiji Ngwaalinga yiiru.

3 Ngindenga la ärrü yi'ral giyee ndi ari ngindenga la'ti lingidi Papang gwüny aar nyi 'ti lingidi.

4 Äny gwondaca je ngwuja'ri ngwee nunnu ma ji manari gaji gima ila ganni gadi aar ge ärrini, ngaa lenge ndi ari äny gwuma madini nggwuma je girinya. Äny gwa'ta je ondaca ngwuja'ri ngwee 'tu'tu gwerre ndi ari a liju.”

Yiiru yidi Ligü'rim lanni Liju'ru

⁵ A je Yicu ci, “A be gwenene äny gwadi o'raci ngindeng gwanni gwükäjäny. Gwere gwa'ti gwotacin-jalu ndi ari äny gwadi ene.

⁶ Anni ma je ondaci ngwuja'ri ngwee, runi gwuma je ji giyigoranu gwupa.

⁷ A be äny gwa je ondaci 'didanu ndi ari yijayana ndi nyi ele manari äny gwuma 'ti indä, dedere da'ti dila, ma be ari äny gwuma ele, da je be ükacä.

⁸ Ma be ari dima ila, da be enggaci ngwüjü ngwudi didlä yi'ral yegen yanni yiki, na ngwuje enggaci yanni yidünälü na ngwuje enggaci yani obalu.

⁹ A be yanni yiki, yiru ndi ari ngwüji ngwa'ti ämnä 'dünggüny

¹⁰ a be yanni yani dünälü, äny gwadi o'raci Papang ngaa la'ti ba be liny engga.

¹¹ Na yanni yani obalu, ndi ari deleny didi didlä ndee ndo dima aar de obalu.”

¹² Ngwuje ci, “Äny gwäti ngwuja'ri ngwonyadu ngwüminä nda je ondaci. A be ngaa ya'ti ya je määtä giyee 'dar.

¹³ A be manari Ligirim lima ila lanni liru 'didanu, la je be üktini kay gidi ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwuru 'didanu. Ndi ari lä'tüdi ladi ondaji ligo'ro le lüngün, a be ladi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwading je 'dingina. Ara je enggaci ndi ari yiru ange yanni yadi ji gweere.

¹⁴ Nginde gwuny näji ndi ari nginde ying je apa yüny yanni yadi nyi ye ari ara je ondaci.

¹⁵ 'Dar yidi Papa, yüny yiru. Yiru yanni yigäbiciny nyi be ari Ligirim ladi apa ngwuja'ri 'dünggüny ara je be enggaci.”

¹⁶ Ngwuje ci, “Gito gwuru ngaa la'ta be liny engga, a gito gwuru ngaa la o're liny engga.”

Runi gwuma ru jayanu

¹⁷ Ngwoo'ra ngwoko ngwüngün utalu aar ari, “Yiru ange yarung ye yani, 'Gito gwuru ngaa la'ta be liny engga a gito gwuru ngaa la o're liny

engga,' na 'Nunnu äny gwadi ele ndi Papa gwüny'?”

¹⁸ Aar gu ji ndi gwä'ri'täjänü ndi ari, “Yiru ange giyee yondajung je yani, 'A gito gwuru'? Ngwuja'ri ngwee ngwa'ti ar je lingidi.”

¹⁹ A Yicu lenge giyigoranu yegen ndi ari gwadi aar otacalu ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwuje be ci, “Ngaa lotajidalu ngwuja'ri ngwee ngwaru nyi ngwe ngwani ange ndi ari, 'Gito gwuru ngaa la'ta be liny engga a gito gwuru ngaa la o're liny engga'?”

²⁰ Nggwa je ondaci 'didanu, ngaa la ari ngaa la runi a be ngwüji ngwudi didlä ngwa jayanu. Ngaa la runi a be runi gwalu gwa gwurli gwa ru jayanu.

²¹ Ma 'tina daw lingiti, dati yajima enyanu ndi ari gaji güngün gima ila. A be ma ji mung lingeta, dati dodani yajima yanni yitanü ngwujayanu ndi ari giji gima lingini gididlä.

²² Yiru gu 'to no 'danggalu, gwenene ngaa la runi a be nggwa je engga mana ngaa la jayanu a gwere gwa'ti gwa je apada jayinganu gwalu.

²³ Gomom nggone, ngaa la'ta be liny otacalu yi'ral ye yere. Nggwa je ondaci 'didanu ndi ari Papa gwüny gwa je ätäda yi'ral yere 'dar yanni ya je mini ngwüriny ngwe ngwüny.

²⁴ Ngaa la'tina 'di kaji nggee, utalu yi'ral ye yere ngwüriny ngwe ngwüny. Utaralu la je ätäda a jayanu gwalu gwa mbuti.”

Dami didläyü

²⁵ Ngwuje ci, “Äny gwümi'ricä je ngwuja'ri ngwe giyi'ral giyee. A be gaji ga ji gila nggwa je ondacalu kibeny Papa gwe, nggwa'ti gwa je mi'rici ngwuja'ri.

²⁶ Gomom nggä'di, ngaa la utalu ngwüriny ngwe ngwüny. Äny gwa'ti aru ndi ari nggwotaci Papangalu gwani nga nga.

²⁷ Bari Papa nginde giligo'ro lüngün gwata je änni nunnu ngaa liminy änni na ngaa lima änni ndi ari äny gwü'tüdi 'dünggüngün.

28 Äny gwü'tüdi ndi Papa nyi üllä gididlä na nggwadi be gatani didläyü nyi o'raci Papang."

29 A be ngwoo'ra ngwüngün ci, "Nga gwenene gwuma ondajalu kibeny nga gwa'ti nje ba be mi'ricä ngwuja'ri.

30 Gwenene nyängä lima lenge ndi ari nga gwülingidi ngwuja'ralu 'dar, nga gwa'ti minä ndi aar ang diji otacalu. No yiminje gäbici nyängä lima änni ndi ari nga gwändi Ngwaalu."

31 A je be Yicu ci, "Nгаа lima be ännälü gwodane?"

32 A be gaji nggo gändi, a gima ila gweneno ndi ari ngaa la badalu, diji da ele 'dunu 'dünggüngün. Ngaa liny gatanalu jücü. A be äny gwä'tüdi jücü, änyängä gilo Papa gwe gwüny."

33 Ngwuje ci, "Äny gwondaca je ngwuja'ri ngwee 'dar nunnu ngaa adatalu 'dünggüny, ndi ari ngaa gididlä, ngaa la mbuji yi'rendenya, a be or'temajar ndi ari äny gwuma dami didläyü!"

17

A Yicu otaci Papangalu gwani näji gwüngün

1 Anni ma Yicu medaji ngwuja'ri ngwee, ngwü'di'riyi ngwäy ngwombajidi kerala ngwari, "Papa, gaji gima be ila, näjä Gijü gunga nunnu aar ang Giji gunga näji.

2 Ndi ari gima ang ätäda yelanya ngwüjalä 'dar, nunnu ngwätäda ngwüjü ngwanni gwuma je ätäda miding gwudi gwur'taling.

3 A gwenene midi nggwee gwudi gwur'taling, gwuru ndi ari aar aang lenge ndi ari nga gwuru 'dogo Ngwaalu ngwanni gwuru 'didanu na aar lenge Yicu Kirictung gwanni gwükäjängä.

4 Äny gwuma ang näji ngene gidiyängälü, medaji gwe yiiru yanni yätädi nje nje ärrä.

5 Näjiny be gwenene ngwäyänü ngwunga gwani Papa, näji gwe

gwanni gwäti nda gwele gwerre ndi didlä ji."

A Yicu otaci Papangalu gwani ngwoo'ra ngwüngün

6 Ngwuci, "Lanni lätädi nje ngwüjänü ngwudi didlä, lima je enggaci liru lunga gwele nje be ätäda a lima 'dengenaci ngwuja'ri ngwunga.

7 Gweneno ngindenga lima lenge ndi ari yi'ral 'dar yanni yätädi nje, yändi 'dunggunga.

8 Ndi ari liminje enggaci ngwuja'ri ngwanni ngwätädi nje gwuma aar je änni. Na lima gu lenge 'didanu ndi ari äny gwü'tüdi 'dunggunga, a lima änni ndi ari nga gwuru gwükäjäny.

9 Äny gwotacangalu gwani ngindenga, äny gwa'ti ang otacalu ngwüji ngwudi didlä, a be äny gwotacangalu ngwüji ngwanni ngwätädi nje, ndi ari ngwunga gwuru.

10 Yere 'dar yüny, yunga yiru, na yere yunga 'dar yüny yiru. A nggwuma näjini ngindenga le.

11 Gito gwuru nggwa'ta be gwa ji gididlä a be ngindenga la ji gididlä, a nggwadi ila 'dunggunga. Gwani Papa gwanni Gwuju'ru, rimiti je yiima ye yidi ngwüriiny ngwunga, ngwüriiny ngwanni ngwätädi nje nunnu aar ru le'te pu, anaku ru nda gu le'te pu.

12 Anni jiny le, lati nje rime nje gu etadi ngwüriiny ngwe ngwunga ngwanni ngwätädi nje, gwere gwa'ti gwuma dudi ngwube ru gwe'te pu gwudi yi'rany, ndi ari yanni yüllinä kitabanu aar mbuti.

13 A be gwenene äny gwadi ila 'dunggunga, nyi be ondaji ngwuja'ri ngwee äny nggwona ngene gididlä ndi ari a je gu jayanu gwüny onjadala.

14 Liminje enggaci ngwuja'ri ngwunga lima be ke ngwüjü ngwäy ngwudi didlä, ndi ari ngindenga lä'tüdi lidi didlä anaku aa'ti nyi gu rüdi gwudi didlä.

15 Otacalu gwüny gwa'ti ani nunnu nga je 'tüyi gididlä, a be nunnu nga je gu etadi gidijego'rr.

16 Ngindenga lä'tüdi ngwüji ngwudi didlä, anaku aa'ti nyi gu rüdi gwudi didlä.

17 Ju'riya je 'didanu gwe, ngwuja'ri ngwunga ngwuru ngwanni ngwuru 'didanu.

18 Anaku ükäjiny gu gididlä, liminje ükäji 'to gididlä.

19 Gwani ngindenga, äny gwäbrinä nunnu a ngindenga 'to aar äbrini 'didanu."

A Yicu otaci Papangalu gwani ngwikirijin 'dar

20 Ngwari, "Otacalu gwüny gwa'ti ani ngindenga 'dogo jücü, äny gwotacangalu 'to ngwüji ngwanni ngwadi ämni 'dünggüny ngwuja'ri ngwe ngwegen.

21 Ndi ari 'dar, aar ru le'te pu gwani Papa, anaku ja gu 'dünggüny nyi ji 'dungunga. Ngindenga 'to aar ru le'te pu 'dengge, nunnu a ngwüji ngwudi didlä ämni ndi ari nga gwükäjiny.

22 Liminje ätäda näjing gwanni gwätädiny ndi aar ru le'te pu anaku ru nda gu le'te pu.

23 Äny nggwo 'denggegen, nga ji 'dünggüny. Gäbicä je aar gekajidi aar ru le'te pu aar gäbicä ngwüju ngwudi didlä aar lenge ndi ari nga gwükäjiny na ndi ari lämnä je anaku ämniny gu."

24 Ngwari, "Gwani Papa, limini nje lanni liminje ätäda nyii le ji ngwaalu ngwanni ngwadi nyi gu ji, aar engga näjing gwüny gwanni gwätädiny, ndi ari nga gwämniny 'tu'tu didlä da'tina ju.

25 Gwani Papa gwanni gwüdünälü, ngwüji ngwudi didlä ngwa'ti ang lingidi, a be nggwülingidängä, a gilee lüny lima lenge ndi ari nga gwuru gwükäjiny.

26 Liminje enggaci ngang, na la o're linje enggaci mana, nunnu

ämni gwanni gwämniny gwe ngwuji 'denggenanu a äny nyi ji 'denggenanu."

18

Aar määtä Yicung (Mätä 26.47-56; Murkuj 14.43-50; Luka 22.47-53)

1 Anni ma Yicu medaji otacing Ngwaalingalu, aar 'di'ri ngwoo'ra ngwe ngwüngün aar dambu Gülä gidi Kidroning. Dambal ngenone, daarti diju gu didi ngwüminiti aar gu äni ngwoo'ra ngwe ngwüngün.

2 A be nggwo gwani Yäwüdä gwanni gwuma gwurlanu Yicu gwe, gwülingidi ngwaalinga ngwoo ndi ari Yicunga ngwoo'ra ngwe ngwüngün lati gu jalu pid pid.

3 No a Yäwüdä ila gidaartanu ngwoktana gi'du gidi gwu'tulu na ngwangida ngwudi gobo ngwükäjä je ngwur'dal gwanni ngwuru ngweleny na Ngwübärriji. Aar ila ligä länü yü'ri ye, ngwamba na yiiri.

4 Yilingidi je Yicu 'dar ndi ari yiru ange yanni yadi ji 'dünggüngün. Ngwü'tü ngwuje otacalu, "Yäru gwuru gwanni gwüminängää?"

5 Aar ci, "Yicu gwudi Najrang."

A je Yicu ci, "Äny gwuru nggwee." A Yäwüdä nggwo gwuming ge gwurlanu gwuru gwüdünädäär le.

6 Anni ma Yicu ari, "Äny gwuru nggwee," ngindenga aar o'rada giluru aar ir'di gidiyängälü.

7 Ngwo're ngwuje otacalu mana, "Yäru gwuru gwanni gwüminängää?"

Aar ci, "Yicu gwudi Najrang."

8 A je Yicu ci, "Äny gwuca je äny gwuru nggwee." Ngwuje ci, "Manari ngaa limininy, gäbicär je gilee aar ele."

9 Yi'ral giyee yiju nunnu a ngwuja'ri äti ngwäyanü gwanni ngwaru ngwe ndi ari, "Lanni lätädi nje, gwuminy 'ti dudiya gwere."

10 A Jamaan gwani Butruj gwäti galala ngwugwalli ngge mi'ri dinädä didi dir'dal danni diru gi'ra

ngwü'ridä länälü lidi gaama. (Dinäd ndo dani Malgüj.)

¹¹ A Yicu girinya Butrujing ngwuci, “Gwä'rajä galala käl güngün. Äny gwa'ti gwa iyä dïrbä dannü dätädäär nyi Papa?”

Aar ele Yicu gwe ndi Ananiya

¹² A gwu'tulu gurnga le giru gi'ra gegen na ngwangida ngwudi gobo ngwanni ngwükäjä je ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd määtä Yicung. Aar giki

¹³ aar ape aar gwe ele gwerre gwerre ndi Ananiya gwanni gwuru dünä ndi Giyaba gwuru dir'dal diru gi'ra didläyü ndoo.

¹⁴ Giyaba gwuru gwanni gwülädi Ngwüyäwüd ndi ari yijayana ndi dji de'te pu ayi ngwü'ridä ngwüjälü.

A Butruj nyi'rini Yicung

(Mätä 26.69–70; Murkuj 14.66–68; Luka 22.55–57)

¹⁵ A Jamaan gwani Butruj na doo'ra de'te mana gwujani Yicung. Ndi ari dilingidi dir'dal dannü diru gi'ra aar äni Yicunga le kubanu gidi dir'dal ndo diru gi'ra.

¹⁶ A be Butruj dünä gilingir poor. A doo'ra ndoo dindär Butruj gwe dilingidi dir'dal dannü diru gi'ra, kwodalü ngwondaci dinädä dannü diru gera dannü etadu gilingir, aar gäbici Butrujing ngwäni.

¹⁷ A dinäd diru gera gilingir otacalu ngwuci, “Nga gwa'ti mene rüdi gwe'te ngwoo'ranu ngwüngün. A gwä'tüde?”

A Butruj ci, “Äny gwä'tüdi.”

¹⁸ Gaji nggoo dirun dijilü a ngwinäd ngwangidanga le ngwudi gobo ngwükäjä je Ngwüyäwüd aar muji ligä aar gu ji a Butruj 'to aar le ji ndi ji ligälü.

A dir'dal dannü diru gi'ra otaci Yicungalu

(Mätä 26.59–66; Murkuj 14.55–64; Luka 22.66–71)

¹⁹ Kaji nggoo a dir'dal dannü diru gi'ra otaci Yicungalu gwani ngwoo'ra ngwüngün na ngwuja'ri ngwanni ngwating je enggaci ngwüjü.

²⁰ A Yicu ci, “Äny gwondaca ngwüjü ngwudi didlä gilingenalu. Äny gwati ji giyomon 'dar ndi enggaci ngwüjü ngwämrä na kobo ganni gati gu Ngwüyäwüd o'rajidalü gwüpäng. Nggwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwere yu'rimi.

²¹ Nga be arra miny otacalu? Otaca jalu lanni li'dingininy. Ngindenga 'didanu lilingidi ngwuja'ri ngwanni ngwondaji nje.”

²² Anni ma gu Yicu ari no, a dangida de'te mi'ri ngwäyänü tired ngwuci, “Nga gwarra a gu be ondaci dir'dala diru gi'ra no.”

²³ A Yicu ci, “Manari äny gwabingu ngwuja'ri ngwere ngwanni ngwuki, inggida je, ma be ari ngwabingu nje ngwanni gwäti ngwäyänü, nga be arra miny mi'ri?”

²⁴ A be Anan gwanni gwuru dir'dal dannü diru gi'ra ape ngwudinga gwugekanalu ndi Giyaba gwanni gwuru dir'dal dannü diru gi'ra.

²⁵ Anni ma Jamaan ji ndi ji gilingä, aar otacalu aar ci, “Nga gwuru gwe'te ngwoo'ranu ngwüngüne? A gwä'tüde?”

A Butruj nyi'rini ngwari, “Äny gwä'tüdi.”

²⁶ A dinäd de'te ngwinädänü ngwudi dir'dal dannü diru gi'ra dätäär gilinge dinäd de dannü dü'ridädi Butruj länälü, ngwiyanu ngwuci, “Äny gwa'ta je änggädi ngaa liju Yicunga le gidaartanu didi ngwüminite?”

²⁷ O're a Butruj nyi'rini ngwari gwä'tüdi. Kaji nggoo a gokto urra!

Aar ele Yicu gwe ndi Bilatij

(Mätä 27.1–2,11–14; Murkuj 15.1–5; Luka 23.1–5)

²⁸ Aar 'di'ri aar ape Yicung ndi Giyaba aar gwe ele ngwu'dun ngwudi yeleny gideleny didi Rumang.

Gwapaar dilu danu a Ngwüyāwüd 'donya ndi ānī ngwu'dun ngwudi yeleny ndi ari aa'ti la rngi nono gwani yobo yegen nunnu aar jayi nono aar ele ndi eny Giyī'rinyīnā yidi Dambdani.

²⁹ No a deleny dani Bilatij 'tūdā ngwuje otacalu ndi ari, "Yi'ral yiru ange yanni yārrī je dijī ndee?"

³⁰ Aar ci, "Adinari da'ti ārrū yi'ral yere, da'ti dadi ar ang āpijā!"

³¹ A je be Bilatij ci, "Apar be ngaa gu pādā yelenya anaku aru gu ngwuja'ri ngwudi yobo yalu."

Aar ci, "Ānyāngā la'ti ātī yelenya yanni yadi nje gābīcī nyii 'rinye dijī ndee."

³² Ngwuja'ri ngwee ngwārrīnā nunnu aar mbuti yanni yaru ye Yicu ngwinggidi ndi ari gwadi ele ndi ayi awa.

³³ A Bilatij ānī gīdrū ngwurnida Yicung ngwotacalu ngwuci, "Nga gwuru Deleny didi Ngwüyāwüde?"

³⁴ A Yicu ci, "Ngwuja'ri ngwee ngwunga gwuru gwalla ngwūjī ngwuru ngwuca gu?"

³⁵ A be Bilatij ci, "Āny gwuru gīlū gidi Ngwüyāwüde? Ngwūjī ngwalu na ngwur'dal ngwanni gwuru ngweleny ngwalu ngwuru ngwāpijīny ngang. Yiru ange yanni yārrā je?"

³⁶ A Yicu ci, "Yeleny yūny yā'tūdi yidi didlā ndee, adinari a yeleny yūny ru yidi didlā ndee, ngwūjī ngwūny ngwadi dugidi nunnu aa'ti ngweleny ngwudi Ngwüyāwüd ngwuny mātā. A be gwenene yeleny yūny yiru yidi ngwaalu ngwu'ter."

³⁷ A Bilatij otacalu ngwuci, "A be nga gwuru delenye?"

Ngwube ci, "Nga gwātiyā ngwuja'ri ngwāyānū ndi ari āny gwuru deleny. 'Didanu yiru giyee yanni yīgābīcīny nyi ila nyi līngīnī gīdīdlā nunnu nyi ondaji ngwuja'ri ngwanni gwuru 'didanu. Ngwūjī ngwanni ngwugwuja 'didanung, ngwatiny geraji lānī."

³⁸ A Bilatij ci, "Yiru ange yanni yiru 'didanu?" Yi'ral ye giyee, ngwū'tūdā mana ngwuci

Ngwüyāwüd nu, "Āny gwa'ti mbojaja guru nggee yi'ral nono yere yadi nyi gu gekaji.

³⁹ A be yiru gīdimūrā dalu Giyī'rinyīnā yidi Dambdani ndi ari āny gwata je gwā'dācā dijālū de'te pu gīdīdlā danni dīmināngā nda je gwā'dācālū. A be gwenene, ngaa līmīnā nda je gwā'dācā yārūngālū, nga je gwā'dācā 'Delenyalu didi Ngwüyāwüde?' "

⁴⁰ Aar ürri dula 'dar aar ari, "Bāri, aa'ti gwa ang gwā'dādālū! Gwā'dācī nje Barabajingalu!" (Barabaj gwūnyūrtijā ngwelenyanu ngwuru du'ram.)

19

A Ngwüyāwüd 'tüyī ngwuja'ri aar 'rinye Yicung

¹ A deleny dani Bilatij ape Yicung aar pī lalal le.

² A gwu'tulu kwoy ngwügā dir'ta aar je giki Yicung ki'ra. Aar ape direda duri aar ūllācī.

³ Aar elada o're elada mana aar pīcālū yora ye aar ari, "Agannar delenya didi Ngwüyāwüd?" Aar pī ngwāyānū.

⁴ O're mana a deleny dani Bilatij 'tūdā ngwuci Ngwüyāwüd nu, "Āny gwada je 'tūcā ngindeng nga je enggaci ndi ari gwa'ti nyi mbojaja yi'ral nono yere yanni yadi nyi gu gekaji."

⁵ Anni ma aar 'tüyā Yicung gwugenna ngwügā ki'ra na direda duri, a je deleny dani Bilatij ci, "Ngingde gwuru nggwee!"

⁶ No, anni ma ngwur'dal ngwanni gwuru ngweleny na ngwangida ngwegen engga, aar ürri dula ari, "Pādī kūrī! Pādī kūrī!" A je be Bilatij ci, "Apar nga nga ngaa pā kūrī. Āny gwa'ti nyi mbojaja yi'ral nono yere yadi nyi gu gekaji."

⁷ A Ngwüyāwüd mī'rīnālū ndar aar ari, "Ānyāngā lātī yobo yārī a yobo yaru nu ngingde gwa ayi. Ndi ari ngingde gwuca ligo'ro lūngūn gwuru Gījī gidi Ngwaalu."

8 Anni ma gu Bilatij 'dingini ngwuja'ri ngwee no, a yedeny itani.

9 Ngwo're gidrü ngwu'dun ngwudi yeleny ngwotaci Yicungalu ngwuci, "Nga gwindi ne gwe?" A Yicu gwugwundi ngwu'ti ondaca.

10 A Bilatij ci, "Nga gwa'donya ndiny ondaci?" Ngwuci, "Nga gwa'ti lingidi ndi ari any gwati yelenya ndi ang gatalu nyi ati yelenya ndi ang pa kü're?"

11 A be Yicu ci, "Nga gwa'ti gwaadi ati yelenya yere a'tur 'dunggüny adinari aar je 'ti atadi kerala. A gu no, gwanni gwapeny aar nyi atada ngang, gwuru gwanni gwarrä yi'ral yanni yikana."

Aar obalu ndi ari a Yicu ayi

12 'Tu'tu kaji nggoo, ati Bilatij mini ndi gata Yicungalu, a be Ngwüyawüd 'donya aar ürri dula aar ci, "Manari nga gwuma gatu guralu nggee ngwele, nga gwa'tüdi dimaad didi Gayijar deleny didi Rumang. Ndi ari gwere gwanni gwaru gwuru deleny, gwuru güwän gidi Gayijar deleny didi Rumang."

13 Anni ma Bilatij 'dingini ngwuja'ri ngwee, ngwü'tüyä Yicung poor, ngwujalu gididu'rala didi yeleny ngwaalu ngwucaar je ngwur'da ngwujalu mi'der a ngwani, "Jäbätä" Yibriyängä.

14 Komon nggoo giru gidi Ja'rimani gwudi Ngwüyawüd giyomon yidi Yi'rinyinä yidi Dambdani lingen le lidünälä.

A Bilatij ci Ngwüyawüd "Deleny dalu diru ndee."

15 Aar be 'donya aar ürri dula aar ari, "Apa! Apa! Padi kü'ri." A je Bilatij otacalu, "Ii a je 'rinyiji delenya dalu?" A ngwur'dal gwanni ngwuru ngweleny ci, "Anyängä la'ti ati delenya dere, deleny däri dani Gayijar diru 'dogo de'te pu didi Rumang."

16 Gwodanalü a je Bilatij atada Yicung nunnu aar pa kü'ri.

Aar pa Yicung kü'rälä gimamin-danu

(Mätä 27.32-44; Murkuj 15.21-32; Luka 23.26-43)

17 No a gwa'tulu ape Yicung ngwüpini güü'ri güngün aar ele ngwaalu ngwani guya gidi gi'ra gidi diji, (aar ani Jüljüjä Yibriyängä).

18 Ngeneno aar gu pa kü'rälä ngwu'raminga le rom. De'te aar pada kuyala gidi gängir na de'te kuyala gidi gaama. Aar be pa ngindeng gidiliganu.

19 A Bilatij ulli ngwuja'ri ngwuje mi'ra kü'ri ngwaru nu, YICU GWUDI NAJRANG DELENY DIDI NGWÜYÄWÜD.

20 Ngwüyawüd ngwonyadu aar uli ngwuja'ri ngwee ngwüllinä ngwullaar je Yibriyängä, a Lätiniyängä na Yigirigiyängä. Ndi ari ngwaalu ngwanni ngwüpadaar gu Yicu kü'ri, ngwa'ti olanu kündär.

21 A be ngwur'dal gwanni ngwuru ngweleny 'donya aar ci Bilatijing, "Nga 'ti ulla, 'Deleny didi Ngwüyawüd," A be ndi ari gur nggee giru garu giru deleny didi Ngwüyawüd."

22 A je Bilatij ci, "Yanni yiminje ulli, yiminje ulli."

23 Anni ma gwa'tulunga pa Yicung kü'ri, aar ape ngwureda ngwüngün aar je ge'te gu'ranu kwo'rongo ati diji ape gu'ru ge'te ngwube jalu didi ngwanginu düg'rinä laranu le'te pu 'tu'tu ki'ra 'di ngwobani koralu.

24 Aar ape aar ari, "Aa'ti da ar diritanu. Gäbicär ar gatu yi'ru yäru gwuru gwanni gwadi ape."

Ngwuja'ri ngwee ngwuju nunnu yanni yüllinä gwerre kitabanu gidi Ngwaalu, aar mbuti ndi ari, "Lapu ngwureda ngwüny aar je genatanu aar gatu yi'ru ngwured ngwüny." No yiru giyee yanni yärrä je gwa'tulu.

25 A nanni gwudi Yicu düni gito gito ngwaalu gwanni ngwüpadaar gu Yicung kü'ri na gwenggen gwudi Märiyäm gwuru gera na Märiyäm

gwuru daw didi gur gani Kelobaj na Märiyäm gwani Mäjidäliyä.

²⁶ Anni ma Yicu engga nanning gwüngün na doo'ra düngün danni dating änni didünäcälü, ngwuci nanning gwüngün gwani Märiyäm, "Gwani daw, giji gunga giru nggoo."

²⁷ Na ngwuci do'ra düngün ndoo, "Nanni gwunga gwuru nggwoo." 'Tu'tu kaji nggoo a doo'ra ndoo ape nggwe ele 'dunu 'dünggüngün.

Yi'rany yidi Yicu

(Mätä 27.45-56; Murkuj 15.33-41; Luka 23.44-49)

²⁸ Anni ma ji a Yicu engga ndi ari yi'ral giyee 'dar yima ärrini nunnun aar mbuti yanni yüllinä kitabanu ganni gu'rin, ngwari, "Ngwäädä ngwitiiny."

²⁹ Diti de'te diju ngeno donyadu di'ricala dula. Aar gu irtiyi libä, aar gekaji gidirula didi didirun aar gi'tiji ngwulem nunnun ngwiyi.

³⁰ Anni mung je drü, a Yicu ari, "Yima mbuti." Ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwümi'ri gi'ra ge a ligi'rim 'tü.

³¹ Gomom giru gidi Ja'rimani gidi Ngwüyäwüd nunnun dilu danu ndoo, gomom gadi ru ganni giru Kwo'ra tä'ril gini. La'ti minä ngwangina ngwudi ngwüji ngwayu aar ji giyü'rälä gomom nggee giru Kwo'ra tä'ril. Aar ci Bilatijing aar je pi yoranu yegen aar ayi puprang aar je ülläjälü.

³² No, a gwu'tulu ila ngwüpi yoranu yidi gur gidi gwerre gwerreng ganni gipädäär je kü'ri Yicunga le, o're aar je pänü yidi gur nggoo gi'ter.

³³ A be anni ma aar ila ndi Yicu, aar mbuti gwuma ayi, aar 'ti kiya yora yüngün.

³⁴ A be manni gwu'tulu gwe'te dugi giiri ge kimeranu a yin bälädälü na yaw kimeranu.

³⁵ Gwanni gwänggädi yi'ral giyee, gwuru gwondaja ngwuja'ri ngwee a ngwuja'ri ngwüngün ngwäti ngwäyanü. Nginde gwülingidi ndi

ari nginde gwati ondaji ngwuja'ri ngwäti ngwäyanü, ngwube ondaji ngwuja'ri ngwee nunnun ngaa änni.

³⁶ Yi'ral giyee yärrinä nunnun a ngwuja'ri ngwaru ngwe gitab äti ngwäyanü ndi ari, "Guya gere güngün ga'ti ga aar kiya."

³⁷ A ngwe'te mana 'ter ngwaru, "Gwa ji gwa aar ombaji gwanni gwudugaar."

Gatidi gwudi Yicu

(Mätä 27.57-61; Murkuj 15.42-47; Luka 23.50-56)

³⁸ Gwodanalü, a gur ge'te ila gani Yüjib gati ji kündär gani Rama, ngwotaci Bilatijingalu ngwangina ngwe ngwudi Yicu. Kaji nggoo Yüjib nggwee gwuru doo'ra didi Yicu yu'rimi. Ndi ari gwiti yedeny Ngwüyäwüd. Ngwapa ngwuja'ri gideleny dani Bilatij ngwila ngwape ngwangina ngwudi Yicu ndi gwu'tulu ngwe ele.

³⁹ Lindi Nikidimuj gwe gwanni gwelaca Yicung gomom ge'te gwerre dilu de a Nikidimuj apana ngwuwa ngwülägänänü gündil ge ngwa ru rotela 'di kwo'ra tä'ril na tudini (75).

⁴⁰ A Ngindenga rom ape ngwangina ngwudi Yicu aar je bruti ngwuwa ngwe aar je pä direda nono diru lari. Ngwüyäwüd ngwati gu ape dimürä didi gatidi.

⁴¹ Ngwaalu ngwanni ngwüpädäär gu Yicu kü'ri, daarti diju gu däti dimomo dipädäär diyang da'ti aar gu gati dijänü dere a'tur.

⁴² Ndi ari gomom giru nggoo gidi Ja'rimani gidi Ngwüyäwüd, na anni ju dimomo gito gito, aar gu gatu Yicung ngeno.

20

Dimomo dundanu

(Mätä 28.1-8; Murkuj 16.1-8; Luka 24.1-12)

¹ Gomom ganni giru gi'ra giyomon Kwo'ra tä'ril, ngwaalu ngwalu tümün tümün, a Märiyäm gwani Mäjidäliyä 'di'ri ngwele gidimomalu

ngwumbuji ndi ari di'rimün kiy gidi dimomo dima äbränälü mbüny.

² No a nginde kwodalu ngwugwalajanu ngwila ndi Jamaan gwani Butruj doo'ra de danni dati Yicu ämni ngwuje ci, "Ngwüjü ngwuma ape Delenya gidimomanu da'ti nyi de lingidi ngwaalinga dima aar ge'te ne!"

³ No Butruj na doo'ra ndoo di'ter 'di'ri aar ele gidimomalü ndi aar ombaja yi'ral giyee.

⁴ Aar be gwalajanu ngindenga rom a gur nggoo gindär Butruj gwe, dalmacani ngwugatani Butrujing 'di ngwombani gwerre gwerre gidimomalü.

⁵ Ngwüllänü ngwombajidalu gidimomanu ngwenggada direda diru lari dipädäär Yicung nono dijalu ngwu'ti be ändi.

⁶ A be Jamaan gwani Butruj gwuja gwodan anni mung obana, ngwäni gidimomanu ngwengga ngwureda

⁷ na dired didi gatidi na 'to danni dipädäär gi'ra nono, dipänidälü ngwügi'tinälü 'ter ngwured ngwoo.

⁸ Gwodanalü a doo'ra äni 'to ndoo dele dobana gidimomalü gwerre gwerre. Ngwengga yi'ral giyee ngwämnü.

⁹ (Ngindenga kaji nggoo la'ti gu na lingidi ngwuja'ri ngwudi gitab ndi ari Yicu gwadi 'di'ri giyi'ranyanu.)

¹⁰ A ngwoo'ra ngwo kwodalu aar o're 'dunu 'dengen.

A Yicu 'tädälü a Märüyäm gwani Mäjädäliyä engga

(Mätä 28.9-10; Murkuj 16.9-11)

¹¹ A be Märüyäm jina ndi dünädälä poor gidimomalü ngwuji ndi ari. Anni mung ji ndi ari, ngwüllänü gwadi ombajidi gidimonanu,

¹² ngwenggada yi'rrä rom yigenna ngwureda ngwubidu pupu'rul yijalu ngwaalu ngwanni ngwügätäär gu Yicung. Ge'te jada ki'ra na ge'te jada giyora.

¹³ Aar otacalu aar ci, "Gwani daw, a gwarra ma ang ari?"

Ngwuje ci, "Lima ape Delenya düny, a gwa'ti nyi gwe lingidi ngwaalinga gwuma aar ge'te ne."

¹⁴ Ngwuja'ri ngwe ngwee, nggwurlalu ngwengga Yicung gwüdünü ngenone, ngwu'ti be lingidi ndi ari Yicu gwuru.

¹⁵ A Yicu ci, "Daw ndee, nga gwarra ma ang ari? Yärü gwuru gwüminängä?"

Ngwuji ndi ari diji diru didi daarti ndoo, ngwuci, "Gwani doorta, man-ari gwuma ang ape, enggaciny gwe ngwaalinga ngwanni ngwuma gu ge'te nyi ape."

¹⁶ A Yicu ci, "Märüyäm."

Ngwugwurla nono ngwurnidi gwelleny Yärmiyängä ngwuci, "Gwani Doorta düny!"*

¹⁷ A Yicu ci, "Nyi 'ti akana nono. Ndi ari äny gwa'tina indü ndi Papa gwüny. O'ra manni ang ele ngwänggäri nga je ci, 'Äny ngwadi o're ndi Papa gwüny na Papa gwalu, nyi o're Ngwaalu ngwüny na Ngwaalu ngwalu.' "

¹⁸ A Märüyäm gwani Mäjädäliyä ape ngwuja'ri ngwuje äpiji ngwo'ra ngwudi Yicu, ngwuje ci, "Äny gwuma enggada Delenya!" Ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwucung ngwe.

A Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün (Mätä 28.16-20; Murkuj 16.14-18; Luka 24.36-49)

¹⁹ Gomom nggoo giru gi'ra giyomon Kwo'ra tä'ril digera de, anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu o'rajidalu gwüpäng, aar längitini gidrü yedenyo ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd. A Yicu ila ngwuje aganni ngwüdünü gidiliganu 'degegen. Ngwuje aganni ngwuje ci, "A adatalu ji 'danggalu!"

²⁰ Anni mung je gu ci no, ngwuje enggaci yubu'ru yidi ngwümmä ngwuy na kimere. Anni ma ngwoo'ra ngwudi Yicu engga Yicung, a je jayanu apani.

* **20:16 20:16** Ngwuja'ri ngwee Yärmiyängä ngwari Räbbüni.

21 A je Yicu aganni mana ngwuje ci, "A adatalu ji 'danggalu! Anaku ukäjäriñy gu Papa nggwa je ukäji 'to."

22 Ngwuja'ri ngwe ngwee, ngwuje büdä nono düwä de ngwuje ci, "Apar Ligirimä lanni Liju'ru.

23 Ma aang düdänijä dijänü dere ndi ape gwüngün gwanni gwuki, da aar düdänijänü, ma aang 'ti düdänijänü, da'ti da aar düdänijänü."

A Yicunga mbudi Tumaj gwe

24 A Tumaj gwanni gwuru Dängg'il gwuru ngwo'ranu ngwudi Yicu ngwoo 'di na rom (12) gwa'ti aar ju ngwoo'ra ngwe ngwudi Yicu gaji ganni gindi ge Yicu.

25 A be ngwoo'ra ngwoko ngwoo ondaci aar ci, "Änyängä länggädi Delenya."

Ngwuje be ci, "Minyi 'ti änggädi yubu'ru yidi mijamir ngwuy ngwüngün nyi ge'te gomon güny ngwaalu ngwanni ngwüpädäär gu mijamir na nyi ge'te guy güny kimere ganni gidugaar gu, ya'ti yinje ämni."

26 A gomon gi'ter giyomon kwo'ra tä'ril, o're a ngwoo'ra ngwudi Yicu ji ndi o'rajidalu ngwu'dun ngwe'te ngwe'te aar ji Tumajinga le ngwängir ngwülängitinä. A be Yicu ila ngwüdünälä gidiliganu 'denggen ngwuje aganni ngwuje ci, "A adatalu ji 'danggalu."

27 Ngwube ci Tumajing, "Ge'ta guy gunga ngene, änggädi ngwuy ngwüny dingada guy gunga kimere güny. Gäbicä ümimängänü nga ämni."

28 A Tumaj ci, "Gwani Deleny düny na Ngwaalu ngwüny."

29 A Yicu ci, "Nunnu a gwuminy engga nga be ämni 'dünggüny. Lonjacaar je lanni la'ti nyi änggädi, aar be ämni 'dünggüny."

30 A Yicu ärrä yi'remna yidi yiima yonyadanu ngwäyänü ngwudi ngwoo'ra ngwüngün, ya'ti üllinä kitabanu nggee.

31 A be giyee yüllinä nunnu ngaa ämni ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, gwuru Giji gidi Ngwaalu na ämni gwe 'dünggüngün, ngaa la mbuji miding gwudi gwur'taling ngwüriñy ngwe ngwüngün.

21

A Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwoko ngwüngün

1 O're mana a Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün gito gito giyaw yani Täbiriya. Yi'ral giyee yiju no,

2 Butruj gwani Jamaan na Tumaj (gwuru Dängg'il) na Nataniyal gwanni gwati ji ngwaalu gwani Kana Jälil, na yiji yidi Jäbädi rom, na ngwoo'ra mana rom, ngindenga 'dar liju gwüpäng.

3 A Jamaan gwani Butruj 'di'ri ngwuje ci, "Äny gwadi ele ndi umma ngwuuma."

Aar ci, "Ar ele gwüpäng." Aar 'tü ar ülli gibälükänü aar 'ti mäti gonyalu gere dilunga ndoo.

4 'Tu'tu dilu danu, a Yicu ele ngwüdünä kimämü, aa'ti ngwoo'ra ngwüngün lingidi ndi ari gwuru.

5 Ngwuje urnidi ngwuje ci, "Lani ngwumaad ngwüny, ngaa la'ti mäti ngwuumalu ngwere?"

Aar ci, "Bäri."

6 Ngwuje be ci, "Gätädär ngwü'dibä kuyala gidi gaama gidi bälükä ngwa je be mbuja ngwoko." Anni ma aar gatu ngwü'dibä, a ngwuum i'däti ngwonyadu 'di a je ngwü'dibä näci ndi aar je oda.

7 A doo'ra danni dati Yicu ämni ci Butrujing, "Deleny diru!" Anni ma gu Jamaan gwani Butruj 'dingini ngindeng no ndi ari, "Deleny diru," ngwape direda düngün ngwüpäni nono (ndi ari gwujalu ngwanginu ngwanu) ngwumi'ri giyaw.

8 A ngwoo'ra ngwoko gwujani bälükä gwe aar oda ngwuuma ngwü'dibä ngwe ngwonyadu ndi ari la'ti ola ngwaalinganu kimämü gito

gito ngwaru bränü küü'ri tudini (100).

⁹ Anni ma aar 'tüdä kimämü, aar engga ligä liru yirang limüjinä liju gu ngwuumala a yon ji.

¹⁰ A je Yicu ci, "Ilar ngwuum ngwe ngwoko ngwanni ngwuma je umma gwenene!"

¹¹ A Jamaan gwani Butruj allu gibälükälä ngwülläjä ngwü'dibälü kimämü. Ngwü'dibä ngwonyadu ngwuumanu ngwuru küü'ri tudini na 'di tudini tä'r'il (153). Ngwuum ngwe ngwee ngwonyadu no, aar 'ti ü'ri'tiyä ngwü'dibänü.

¹² A je Yicu ci, "Ilar ang eny." Aa'ti gwere ngwoo'ranu ngwüngün ädinä ndi otacalu ndi ari, "Nga gwani yärü?" Ngindenga lilingidi ndi ari nginde gwuru gwani Deleny.

¹³ A Yicu ila ngwape yona ngwuje ätäädä ngwuje ätäädä 'to ngwuum.

¹⁴ Ngwuja'ri ngwee ngwuru ngwanni ngwuru yomonalu tä'r'il (3) a ye Yicu 'täcä ngwo'ralu ngwüngün anaku ma gu Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu.

A Yicu iye Butrujinganu

¹⁵ Anni ma aar medaji enying, a Yicu ci Butrujing, "Gwani Jamaan giji gidi Yuna, nga gwämnäniny 'didanu ngindenga gilee?"

A Butruj ci, "Yäy gwani Deleny, nga gwülingidi ndi ari äny gwämnängä."

A Yicu ci, "Iya ngwangala ngwüny."

¹⁶ O're a Yicu ci, "Gwani Jamaan giji gidi Yuna, nga gwämnäny 'didano?"

Ngwuci, "Yäy gwani Deleny, nga gwülingidi ndi ari äny gwämnängä."

A Yicu ci, "Ombaja ngwangala ngwüny."

¹⁷ Ngwo're mana gomonalu 'tä'r'il ngwuci, "Gwani Jamaan giji gidi Yuna, nga gwämnäny?"

A Butruj ümi ligoranu ndi ari gwuma Yicu otacalu yomonalu tä'r'il ndi ari, "Nga gwämnäny?" Ngwuci, "Gwani Deleny, nga gwülingidi yi'ralalu 'dar. Nga gwülingidi ndi ari äny gwämnängä."

A Yicu ci, "Iya ngwangala ngwüny."

¹⁸ Nggwa ang ondaci 'didanu ndi ari, Ma ang 'di'rälü gwuru damal, nga gwati genne gwu'ren nga ele ngwaalu ngwaru ngwe ligor lunga. Ma be ru dimäy'in, nga gwati gwalli guyanu aar ang diji giki di'ter aar ang okta ngwaalu ngwa'ti je ligor lunga minä nda gu ele."

¹⁹ Yicu gwondaja ngwuja'ri ngwee nunnu ngwinggidi yi'rany yanni yadi je Butruj ayi ngwuye näji Ngwaalinga. Ngwube ci, "Gwujaniny!"

²⁰ Anni ma Butruj gwurlalu ngwengga gilo ligwujana je doo'ra danni dati Yicu änni. (Doo'ra diru ndee danni dindrädi Yicung nono gwerre gaji ganni gijaar ge ndi eny digera de. Ngwuci, "Gwani Deleny, yärü gwuru gwanni gwada gwe gwurlanu?")

²¹ Anni ma Butruj engga, ngwutalu ngwari, "Gwani Deleny nda mine nginde?"

²² A Yicu ci, "Manari gwümininy nding jalu gwumidu 'di nyi o'ra, nga gwäti gu ange? Gwujaniny nga."

²³ A ngwuja'ri ngwee badalu ngwengganu 'dar ndi ari doo'ra ndoo da'ti da ayi. A be Yicu gwa'ti aru nginde gwa'ti gwa ayi. Gwaru 'dogo, "Manari gwümininy nding jalu 'di nyi o'ra, nga gwäti gu ange?"

²⁴ Doo'ra ndoo diru ndee dondaja ngwuja'ri ngwee ngwuru danni dullu je. A lilingidi ndi ari ngwuja'ri ngwüngün ngwäti ngwäyänü.

²⁵ Yi'ral yi'ter yonyadu yärrü je Yicu 'to. Adinari yullaar je 'dar, ngwaalu ngwa'ti ngwadi ji gididlä ngwudi ape yitab yanni yaadi üllini.

Yiiru yidi Ngwoo'ra Ngwükajäär je Äni kitabanu

Luka gwuru gwullu gitab nggee. Gitab nggee giruya ngwuja'ri ngwanni ngwädi ngwe Lukalu kitabanu gidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Gitab nggee ginggida awa ngwoo'ra ngwudi Yicu, yiima ye yidi Ligir'rim lanni Liju'ru, ngwübädiyä ngwuja'ralu ngwanni ngwujaw ngwani nginde, “kündär gani Üräjälim na Yäwüdiyä 'dar na Jamra 'di aar obani ngwaalu 'dar gididlä” (Yiiru 1.8). Ämnä Ngwaalu gwudi ngwikirijin, gwädälü ngwüjänü ngwuru Ngwüyäwüd ngwube badalu ngwüji 'dar gididlä.

Ligir'rim liru lanni Liju'ru lüllü kerala liru yiima ngwüllü ngwoo'ranu ngwudi Yicu Üräjälim komon gidi Yir'inyinä yidi Uni yidi Ngwüyäwüd ngwuje üktini ngwuje ojemeye nono lanni liru yi'ra yidi gi'doonga aar 'di'ri ndi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwanni ngwo ngwüllinä kitabanu nggee. Luka gwinggida awa Ngwaalu ngwapu yiiru ndi eelle gwudi ngwikirijin ngwündäjinä na ndi acajidi gwudi yi'doonga yidi Ngwaalu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Ja'rimani mama gwani inggidi ngwuja'ri (1.1–26)
2. Ngwuja'ri ngwümi'rädä ngwe Yicu na ngwaru ngwe (1.1–14)
3. Mandi ngwaalu ngwudi Yäwüdä (1.15–26)
4. Inggidi gwudi ngwuja'ri Üräjälim (2.1–8.3)
5. Inggidi gwudi ngwuja'ri Yäwüdiyä na Jamra (8.4–12.25)
6. Yiiru yanni yapa je Bulij (13.1–28.31)
7. Yiiru yanni yiru gi'ra yi'di'ri ye Bulij (13.1–14.28)

8. O'rajidalu gwanni gwuju Üräjälim (15.1–35)
9. Yiiru yanni yiru gi'ra rom yi'di'ri ye Bulij (15.36–18.22)
10. Yiiru yanni yiru gi'ra tä'ril yi'di'ri ye Bulij (18.23–21.16)
11. Ji gwudi Bulij korkon Üräjälim na Gäyjäriyä na Ruma (21.17–28.31)

*A Yicu 'di'ri ngwallu kerala
(Murkuj 16.19–20; Luka 24.50–53)*

¹ Mengga gwani Yabuluj, kitabanu ganni gullu nyi gwerre, nggweng-gaca gu yi'ralalu 'dar yanni yärrä je Yicu na yanni yenggacing je ngwüjü 'tu'tu gaji ganni gi'di'rüng ge yiiru ye

² 'di a gomom ila ganni giming ge 'di'ri ngwele kerala. Gaji ganni ga'ting ge na 'di'rü, gwondacana ngwo'ra ngwükajäär je ngwüngün ngwanni ngwäbrüng je Ligir'rim le lanni Liju'ru.

³ Anni ma Yicu iyi dirbä ngwayi ngwüdi'rä giyi'ranyanu, ngwujalu ngwätä yomon küü'ri rom (40). At-ing enggani ngwäyälü yomonanu yonyadu ndi aar lenge 'didanu ndi ari gwuma 'di'rä giyi'ranyanu. Aar le ondaji ngwuje ondaci ngwuja'ri ngwe ngwudi yeleny yidi Ngwaalu.

⁴ Gomom ge'te anni ma aar le ji ndi eny gwüpäng, ngwuje ondaci ngwuje ci nunnu, “Aa'ti ngaa la gatani Üräjäliming ngaa be dünici angidacing gwudi Papa gwanni gwarung gwe gwanni gwu'dingina gwuca je gwe.

⁵ Ndi ari Yuwana gwünyinyü yaw ye a be yomon cong ngaa la nyinyini Ligir'rim le lanni Liju'ru.”

⁶ Anni ma Yicunga mbudidi ngwoo'ra ngwe ngwüngün gwüpäng, aar otacalu aar ci, “Gwani Deleny, jadu gwuru gwanni gwada gwe gwä'räcä Yijiräyil yelenya?”

⁷ Ngwuje ci, “Ngaa la'ti äti kaji na giyomon yanni yige'ta je Papa yeleny ye yüngün.

⁸ A be ma ji ma ara je gu Ligir'rim lanni Liju'ru üllänü, la je be onjaji yiimala ngaa ru lanni ladi inggidi gwani äny kündär gani Ürajäl'im na Yäwüdiyä 'dar na Jamra 'di ngaa obani ngwaalu 'dar gididlä."

⁹ Anni mung ari ngwuja'ri ngwee, ngwü'di'ri ngwäyänü ngwegen ngwallu kerala 'di ngwäni giyibä'ränü ngwü'rinyänälü ngwäyänü ngwegen.

¹⁰ Aar ji ndi ombajidi kerala 'ti'tog anni mung ji ndi allu, puprang no a ngwüji rom (2) ngwugenna ngwureda ngwubidu 'tädlü aar je ci,

¹¹ "Ngwüji ngwee ngwudi Jäliling, ngaa larra ngaa be dünä ngene ndi ombajidi kerala? Yicu ngwee gwanni gwuma aar 'di'riyi 'danggalanu gwuma aar gwe ele kerala, gwa ji gwo'ra 'to anaku änggädä ga gwuma ele kerala."

A Mitiyaj mandi ngwaalu ngwudi Yäwüdä

¹² Aar kwodalu aar gatana Gidotra gidi Ngwüminiti aar ila Ürajäl'im ga'ti ola ngwaalinganu ndi ele anaku ari gu dimürä didi gomon giru Kwo'ra tä'ril.*

¹³ Anni ma aar obana aar allu ngwu'dun alu nggwe kimbanu ganni gati aar gu ji. Lanni ju liru lani, Butruj na Yuwana na Yagub na Andrawuj na Bilipüj na Tumaj na Bartumawuj na Mätä na Yagub giji gidi gur gani Albayu na Jamaan gwanni gwati ligor enyanu gwani gen na Yäwüdä giji gidi Yagub.

¹⁴ Ngindenga 'dar lo'rajidalu gwüpäng anaku äbräjäär gu ndi otaci Ngwaalingalu ngindenga ngwawnga le na Märiyäm nanni gwudi Yicu na ngwenggen.

¹⁵ Giyomon giyoo, a Butruj 'di'ri ngwikirijänänü, ngwa ru küü'ri nyärläl (120), ngwüdünälä gidiliganu

¹⁶ ngwari, "Lani ngweengga, ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe gitab

gwerre ngwäti ngwäyänü anaku aru gu Ligir'rim lanni Liju'ru ngwulemanu ngwudi Däwüd kur gani Yäwüdä gwanni gwuma ru guy gidi ngwüji ngwanni ngwuma määtä Yicung.

¹⁷ Yäwüdä gwuru doo'ra de'te 'dengganu gwacajidar le giyiuru giyee."

¹⁸ (Ngwube ellang giruny ngwiliny ngwe ngwanni gwuma aar je ätäädä gwani yiuru yüngün yiming ye gwurlanu Yicu gwe gwuma gu i'di ngwümü'rälü yidül ye 'di a ngwanginu ngwüngün ubi a ngwüw 'tädlü mbüny.

¹⁹ A gu ngwüji 'dinginalu 'dar ngwudi Ürajäl'iming aar ätäädä giruny nggoo ngwüriiny gwani Akildama ngwuja'ri ngwee gwani Yärmiyängä, 'Giruny gidi Yin.')

²⁰ No, a Butruj ari, "Yüllinä kitabanu gidi Mäjimür ndi ari,

'A ngwu'dun ngwüngün undanu, dijji dere da'ti da gu janu.'

A mana ngwaalu ngwu'ter yüllinä 'to ndi ari,

'A dijji di'ter mandi giyiuru yüngün.'

²¹ Yäy gu no, ya gu jayi ndi ari ar bupi dijju danni dacajidar le giyiuru giyee gaji ge 'dar ganni gapu ge Deleny dani Yicu yiuru 'dengganu,

²² 'tu'tu gomon ganni ginyinyä ge Yuwana ngwüjü 'di a gaji ila ganni gima ge Yicu 'di'ri aar nje gatani ngwallu kerala. Ndi ari dijji de'te 'dengganu ar le ru ladi inggidi gwani 'di'ri gwüngün."

²³ No aar apa ngwüjü rom (2), Yüjib gwani Barjabaj (gwati aar ci 'to Yuctuj) na Mitiyaj.

²⁴ Aar otaci Ngwaalingalu aar ari, "Gwani Deleny, nga gwuru gwülingidi ligor lidi dijji, enggaci nje dijju ngwüji ngwee rom (2) danni dinananga

²⁵ ndi ape yiuru giyee yidi ukäji, yanni yima je Yäwüdä gatani gwuma ele ngwaalu ngwanni ngwädi nono."

* **1:12 1.12** Ngwaalu ngwaru bränü küü'ri rom na 'di (50) ndi ele yora yalu. **1:20 1.20** Mäjimür 69.25 **1:20 1.20** Mäjimür 109.8

26 Aar be gatu yu'ru, aar i'dädä ndi Mitiyaj aar ape aar gendaji ngwoo'ra ngwükajäär je ngwuru 'di na gwe'te (11).

2

Üllä gwudi Ligirim lanni Liju'ru

1 Anni ma gaji ila gidi gomom gidi Yi'rinyinä yidi Uni yidi Ngwüyawüd, ngwoo'ra 'dar ngwudi Yicu ngwuju aar ji gwüpäng ngwaalu ngwe'te pu.*

2 Puprang no, a yal aranu kerala nono yal yidi dirun diru dudu ngwüllä 'di ngwonyadi ngwu'dunala ngwoo ngwujaar gu ndi jalu.

3 Aar engga ngwungla ngwuru nono gwele lingla lidi ligä ngwüllä ngwubadalu ngwaci ngwüjälä 'dar ngwanni ngwuju ngeno. 4 A je Ligirim lanni Liju'ru onjadala ngwuje ätädä yiima aar ondaji ngwuja'ri ngwungla ngwe ngwu'ter.

5 Giyomon giyoo Ürajälim, Ngwüyawüd ngwonyadu ngwanni ngwüdünyädi Ngwaalinga ngwuju. Ngwüdü ngwaalu mbüny mbüny giyen gididlä.

6 Anni ma aar 'dingini yal giyee, A ngwüji ngwonyadu o'rajidalu aar ji 'ril ndi ari diji de'te de'te di'dinginu ngwuja'ri ngwudi lingla lüngün ngwüdüdjänä.

7 A je le ngwaalu elalu aar utalu aar ari, "Ngwüji ngwee 'dar ngwondaju ngwä'tüdi ngwudi Jälilingo?"

8 Aar mine arra 'dar ma ar je 'dingini aar ondaji ngwuja'ri ngwudi yilü yege 'dar anaku rar gu?"

9 Alanga liru Ngwübriti na Ngwumadi na Ngwulami, ngwüji ngwati ji Mijuputumiya na ngwanni ngwati ji Yäwüdiyä na Gäbüdükiyä, na Bunduj na Ajiya,

10 na Birijiyä na Bämiliyä na Mijir na ndi elada Libiyä gwe ngwaalu gito gito ngwucaar je Giruwan na ngwüji ngwuru ngwüdü ngwüdü Ruma,

11 ngwuru Ngwüyawüd na ngwanni ngwüdü giyobo yidi Ngwüyawüd. A gu ngwüji janu ngwuru Ngwükirid na Ngwädigü. Ngwu'dinginar je ngwondaju giyima yidi Ngwaalu ngwungla ngwe ngwege."

12 Aar ji 'ril a je ngwe ngwaalu elalu aar otajidalu aar ari, "Yiru ange giyee?"

13 A je be loko ondajaji ngwu'dera nono aar ari, "Lima iyä di'rica donyadu diming je rläiyi?"

A Butruj ondaji

14 A Butrujinga 'di'ralü ngwoo'ra ngwe ngwoo ngwuru 'di na gwe'te (11), a Butruj ondajala gwulleny ngwondaji ngwari, "Lani ngweengga ngwuru Ngwüyawüd na nga nga 'dar lanni lati ji Ürajälim, gerajiiny läni ngaa je enggaci ngaa lenge ngwuja'ri ngwee.

15 Ngwüji ngwee ngwa'ti rlälü anaku ara gu. Ngwaalu ngwona ngwuru dilu danu gaji giru tudini kwo'rongo (9).

16 A be yiru giyee yanni yari ye diji dani Yüwil ndi ari,

17 'Ngwaalu ngwari nu yiru giyee yanni yadi nje ärrä giyomon giyä'di yidi gwodaning, äny gwa bäläjä ngwüjü 'dar Ligirimä nono lüny.

A yiji yalu yanni yiru ngwur na yera ya alliji yijirä,

na ngwamal ngwalu ngwäti ngwäy ngwudi engga ngwuja'ri,

na ngwümäyän ngwalu ngwa je ngwulingid eny.

18 Yäy 'di 'to ngwüdü ngwüny ngwanni ngwuru ngwur na ngwaw,

ngwunje bäläji Ligirimä nono giyomon giyä'di ngwa alliji yijirä.

19 Äny gwa ge'te yi'ral yidi allalu ndir kerala

na yi'remna ya ji yiru 'ter gidiyängälü,

* 2:1 2.1 Yi'rinyinä giyee yati ji ma yomon küü'ri rom na 'di (50) abralu yidi Yi'rinyinä yidi Dambdani.

- ngwaalu ngwa ru yin, ngwa ru ligä na ngwa ru dilü dipa gi'ranu.
- 20 Lingen la gwurli la ru dirim na düüwä da gwurli da ru yin a ya ji giyee gwerre gwerre 'di a be gomom ila nggä'di gipa gidi näji gidi Deleny.
- 21 Na diji danni durnidi ngwüriny ngwudi Deleny, da gilängidini.'"
- 22 A Butruj ari, "Gerajar ngwäni ngwüji ngwudi Yijiräyil ngaa 'dingini ngwuja'ri ngwee, Yicu gwudi Najrang gwuru diji dinggida de Ngwaalu ndi ari dükajing 'danggalanu yiima ye na allalu ndir na yanni yiru yi'remnalu 'ter yanni yärrä je Ngwaalu 'danggalanu nginde gwe, yilingidä je yigo'ro yalu.
- 23 Yicu nggwee gwügäbicijara je Ngwaalu yiiru ye yanni yilingiding ye yorto ye ngwaalinga 'tu'tu gwerre, ngaa ape ngwuy ngwe ngwudi ngwüji ngwuru Garany, ngaa pä kü'rälä ganni gimamindanu ngaa 'rinye.
- 24 A be Ngwaalu 'di'riyalü giyi'ranyanu yiima ye yüngün gwuma aar gwä'dälü giye'rendenyanu yidi yi'rany ndi ari yi'rany ya'ti äti yiima ndi aar mätädälü.
- 25 Deleny dani Däwüd dondaja Kirictu gwe kitabanu ngwari, 'Nggwänggädi Delenya ngwäyänü ngwüny yomonalu 'dar. Ndi ari ngwujicinyalu kaama, nunnu aa'ti nggwa lagadalu.
- 26 Yäy gu no nggwujayanu giligoranu lüny nyi elnge gwujayanu. Ngwangina ngwüny 'to ngwa jici ge'tajing gwudi midi.
- 27 Ndi ari nga gwa'ti gwuny gatanalu gidel didi yi'rany na ndi ari nga gwa'ti gwa gäbici ngindeng gwunga gwanni Gwuju'ru gwa 'digi'ri.
- 28 Nga gwuminy enggaci gay gidi midi na nga gwuny gäbici nggwa jayanu gwulleny 'dunggunga.'"
- 29 A Butruj ari, "Lani ngweengga, nggwa je ondaci ndi ari nggwicinänü ndi ari papa gwege gwani Däwüd gwuma ayi gwuma aar gatu na dimomo düngün ndo ngene 'di gomom gidi gweneng.
- 30 A be nginde gwuru diji gwulingidi ndi ari gwümi'ricä Ngwaalu yi'rany ngwuci nu, gwa alliji gijü güngün ge'te gididu'rala didi yeleny.
- 31 A Däwüd engga yi'ral yanni yadi ele ndi ji gweere, ngwondaji 'di'ri gwe gwudi nginde gwanni Gwubru-taar yelenya ndi ari gwa'ti gwa aar gatanalu gidelanu didi yi'rany na ndi ari ngwa'ti ngwa 'digi'ri ngwanginu ngwüngün.
- 32 Ngwaalu ngwuma 'di'riyi Yicung nggwee gwumidu na nyii gilee 'dar liru länggädi 'didaning nggwee.
- 33 Gwuma aar 'di'riyi gwuma aar näji näjing gwupa ge'te gwalu kaama gidi Ngwaalu gwuma Papa ätäädä Ligi'rimä lanni Liju'ru larung le lima aar nje bälajä nono gilee länggädängää ngaa 'dingini gweneno.
- 34 Ndi ari Däwüd gwa'ti 'di'rü ngwallu kerala ngwube ru gwaru nu, 'Deleny dica Delenya düny, Jalu ngene kaama güny
- 35 'di ngaa gi'tiji güwänälü gunga nga ro'talu giyoranu yunga.'
- 36 Yäy gu no, a gu ngwüji lenge 'dar ngwudi Yijiräyil ndi ari, Yicu nggwee gwü'rinyitängää, gwuru gwuge'ta Ngwaalu ngwuru Deleny ngwuru gwanni Gwubru-taar yelenya."
- 37 Anni ma gu ngwüji 'dingini ngwuja'ri ngwee no, aar je dugi yigor aar ci Butrujing je ngwoo'ra ngwe ngwükajäär je, "Yiru ange yanni yadi nje ärrä lani ngweengga?"

³⁸ A je Butruj ci, “Jo'renyanar ara je nyinyi 'dar ngwüriny ngwudi Yicu Kirictu ara je Ngwaalu düdänijänü gwalu gwanni gwuki, la je be angidaci Ligirima lanni Liju'ru.

³⁹ Ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwaru ngwe Ngwaalu, ngwalu ngwuru aar ru ngwudi yiiji yalu aar ru ngwudi ngwüji 'dar ngwanni ngwütüdüdü Ngwaalu, ngwüji 'dar ngwanni ngwa je Ngwaalu ngwege ngwuru Deleny urnidi.”

⁴⁰ A je Butruj ondaci ngwuja'ri ngwe ngwonyadu ngwuje le rimalu ngwuje päcälü, “Gilängidiyar yigo'ro yalu kimaadanu nggee giki gidi didlä ndee.”

⁴¹ Ngwüji ngwonyadu ngwanni ngwuma ämni ngwuja'ri ngwüngün aar je nyinyi yaw ye ngwa ru ngwü'ri tä'räl (3,000) aar je gendani ngwikirijän komon nggoo.

Acajidi gwudi ngwikirijän

⁴² Ati aar jalu yomon 'dar ndi aar 'täji ngwäyanü nda je ngwoo'ra ngwükajäär je enggaci ngwuja'ri aar acajidi gwüpäng ndi eny na ndi acajidi ndi otaci Ngwaalingalu.

⁴³ A yi'ral yanni yati je ngwoo'ra ngwükajäär je ärrä, aar je iye yedenyo, a ngwoo'ra ngwükajäär je ape yi'ral yidi allalu ndir na yi'remna yidi yiima yipa.

⁴⁴ Ngwikirijän 'dar ati aar ji gwüpäng ati aar emadi giyi'ralanu 'dar gwüpäng.

⁴⁵ Ati aar ellang ngwony ngwegen ngwanni ngwätäar je ati aar ätäda ngwengga ngwanni ngwa'ti äti.

⁴⁶ Aar äbräji giyomonalu 'dar ndi o'rajidalu ngwämrä kobo. Ati aar acajidi gwüpäng ndi eny ngwu'dun ngwegen aar emadi ndi eny gwüpäng yigor ye yijayanu yiru 'didanu.

⁴⁷ Ati aar ortada Ngwaalinga ati aar jayi ngwüjü ngwäy 'dar. Ati je Deleny gendaca ngwüjü ki'doonga gegen yomon 'dar ngwanni ngwuma gilängidinä.

3

A Butruj u'riyi dirga nono

¹ Gomon ge'te Butrujinga Yuwana gwe ländädi kobo gaji ge giru tä'räl (3) gidi otaci Ngwaalingalu lingen le ligwurlu.

² Ngenone gilängir licaar Längir lanni Lijaw, gur giju gu giru dirga anaku lingidäär gu, gapaar ating jalu yomon reny längirü nono ndi geraci ngwüjü guy ngwanni ngwati ilada ngwämrä kobo.

³ Anni mung engga Butrujing je Yuwana gwe liju gito ndi äni kobanu, ngwuje geraci guy nunnu aar ätä gony gere.

⁴ A Butruj alliji ngwäy nono ngwombaji jicom na Yuwana 'to. A Butruj ci, “Ombaji nje!”

⁵ No, ngwuje alliji ngwäy nono ngwuje ombaji, ngwuge'taji ndi ari gwadi aar ätäda gony gere.

⁶ A be Butruj ci, “Dab na buta gwa'ti nyi äti, a be yanni yäti nje, ya je ätä. Ngwüriny ngwe ngwudi Yicu Kirictu gwudi Najrang, nggwang ci 'di'rü nga ele!”

⁷ Ngwube 'di'riyälü gaama ge ngwudige'dajala. Puprang no, a yora ji 'däny ngwü'di'rälü prüd ngwüdünädälä.

⁸ Ngwü'di'ri'tälä yora ye yüngün ngwuje gagitu ngwele. Ngwuje be gwujani aar le ele aar äni ngwämrä ngwudi gobo ngwele ngwü'di'ri'tälä ngwortada Ngwaalinga.

⁹ Anni ma ngwüji ngeno engga gwändälü ngwortada Ngwaalinga,

¹⁰ aar lenge ndi ari gur giru ganni gati jalu gilängir lidi gobo licaar Längir lanni Lijaw ndi geraci ngwüjü guy, aar allalu ndir a je le ngwaalu elalu giyi'ral yanni yima ji 'dünggüngün.

Ngwuja'ri ngwudi Butruj kobanu

¹¹ Anni ma gur ji ndi mätinädä ndi Butrujinga Yuwana gwe, a ngwüji 'dar allalu ndir, aar je rükädä nono ngwaalu ngwucaar je Gurd gidi Jiliman.

12 Anni ma Butruj engga ngwüjü aar gu ru no, ngwuje ci, “Lani ngwüji ngwüny ngwudi Yijiräyil, yi'ral yarra giyee ma ara je allijalu ndir? Ange gwuru nje be alliji ngwäy nono no, nono ma yiima na jayi gwäri ru gwu'riya dijü nono ndee ngwele?”

13 Ngwaalu ngwudi Äbräyim na Ngwaalu ngwudi Ijaag na Ngwaalu ngwudi Yagub, Ngwaalu ngwudi ngwügüürnä ngwege, ngwuma näji dinädä düngün dani Yicu. Nginde gwanni gwuma aang määtä ngaa ätäädä ngwelenya nunnu aar 'rinye, ngaa nyi'rini ngindeng ngwäyanü gideleny dani Bilatij anni mung ru gwading gatalu.

14 Ngaa linyi'rinä ngindeng gwanni Gwuju'ru Gwüdünälü, ngaa be bupi ara je Bilatij gätijä guralu ganni gige'ta giimra.

15 Ngaa 'rinye ngindeng gwanni gwuru gay gidi midi gwuma be Ngwaalu 'di'riyi giyi'ranyanu, nyii liru länggädi yi'ral giyee.

16 Änni gwe ngwüriiny ngwudi Yicu, gwuru gwuma u'riyi guru nono nggee gänggädängää ngaa lenge gima ojeme nono. Yiru ngwüriiny ngwe ngwudi Yicu na änni gwe 'dünggüngün gwanni gwuma u'riyi nono, anaku änggäädä gu nga nga 'dar.

17 A be gweneno lani ngweengga, äny gwülingidi ndi ari yanni yärrä je ngwelenyinga le, yärrä je gu ngaa la'ti lingidi.

18 A be yiru giyee ndi ari awa Ngwaalu ngwuma ätiyi ngwuja'ri ngwäyanü ngwondacung ngwe ngwijirä 'dar gwerre ngwari, nginde gwüngün gwanni Gwubrutar yelenya, gwa aar ärrä yündä.

19 Jo'renyanar be, ngaa o'raça Ngwaalinga nunnu ara je düdänijänü ndi ke gwalu. Nunnu a gaji gidi obe düwä de ila Gideleny.

20 Gwa je be ükacä ngindeng gwanni Gwubrutar yelenya

gwanni gwäbräjäärä je gwani Yicu.

21 Ndi ari gwa jalu kerala 'di a gaji ila ndi ari a yi'ral 'dar aar gi'tini yiyang, anaku ondaca gu Ngwaalu ngwijirä ngwüngün gwanni ngwuju'ru gwerre.

22 Ndi ari Müjä gwaru nu, 'Deleny diru Ngwaalu ngwalu da je ükcä dijirä nono ükajäär nyi gu, a nginde gwadi 'tüdä 'danggalanu. Gwa aang 'dengenaci giyi'ral 'dar yanni yadi ara je ye ci ngaa je ärrä.

23 Dijä danni da'ti da 'dengenaci dijirä ndoo, da aar linyinyi ngwüjänü ngwudi Ngwaalu.'

24 A ngwijir 'dar gwanni ngwuma je Ngwaalu ükajä ngwuja'ri ngwe, ngwätinä Jämüwilingänü na lanni lima gwujana gwodan, londaja yi'ral ye yidi yomon giyee.

25 Na ngaa liru ngwu'rin ngwudi ngwijir ngaa ru 'to ngwu'rin ngwudi gekajidi gwanni gwugekajidu Ngwaalu ngwügüürnängä le ngwalu. Anaku mi'ricing gu Äbräyiming yi'rany ngwuci, 'Gilinge ge gunga, nggwa onjaci ngwüjü 'dar gidiyängälü.'

26 A no, Ngwaalu ngwü'di'riyä dinädälü düngün dani Yicu ngwükajä gwerre gwerre 'danggalu nunnu ara je onjaci gwä'ra gwe dijü de'te de'te 'danggalanu ndi eelle kay güngün ganni giki.”

4

A Butruj na Yuwana dünä ngwäyanü ngwämrä

1 Butruj na Yuwana liju ndi ondaci ngwüjü kobanu anni indi ngwur'dal na Ngwüjändügi na dangida didi ngwangida ngwudi gobo.

2 Aar ila likanu ndi ari Butrujinga Yuwana gwe londaci ngwüjü ndi ari 'di'ri giyi'ranyanu nggwo Yicu gwe.

3 Aar määtä Butrujing je Yuwana gwe aar je gekajalu korkon 'di a bigänü ru ndi ari ngwaalu ngwuma ru degera kaji nggoo.

4 A be ngwüjji ngwonyadu ngwanni ngwuma 'dingini ngwuja'ri, aar änni Ngwaalu, ngwanni ngwuru ngwur, aar gendadi 'di aar ru ngwüü'ri tudini (5,000).

5 Anni ma dilu danu ru, a ngweleny na mbumbunga na ngwoorta ngwudi yobo o'rajidalu Üräjälim.

6 A gu dir'dal danni diru gi'ra dani Anan ji na dir'dal dani Giyaba na Yuwana na Älijikändär na 'dar lidi gubu gidi dir'dal danni diru gi'ra.

7 Aar apa Butrujing na Yuwana aar je dünäji gidiliganu 'denggen aar je otacalu aar je ci, "Yeleny yidi yäru na ngwüriny ngwudi yäru ngwärrä ngwe yi'ral giyee?"

8 A Butruj 'di'ri gwonyadu Ligirimälä lanni Liju'ru ngwuje ci nu, "Lani ngweleny na mbumbunga lidi ngwüjji,

9 manari ngaa lotaci njalu gwene gwani yi'ral yanni yijaw yanni yiminje ärrü gidirga, nje otacalu nunnu du'ru nono awa?

10 Längidär be yi'ral giyee nga nga na ngwüjji ngwudi Yijiräyil 'dar ndi ari nyii lärrü yi'ral giyee ngwüriny ngwe ngwudi Yicu Kirictu gwudi Najrang, gwanni gwüpädängää kü'rälä ganni gimamindanu gwuma be Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu. Ngwüriny ngwüngün ngwuru ngwu'riya, guru nono nggee gidünädälä ngwäyänü ngwalu.

11 Yicu gwuru gwanni gwondaja gwe gitab ndi ari, 'Go'rr ganni gima aang 'donyadadalu nga nga lanni lati oda, giru gima ru gidingo gidi ngwu'dun.'

12 Gilang gwa'ti gidijji dere di'ter ndi ari dijji dere da'ti gididlä 'dar danni dapu Ngwaalu nunnu aar nje gilängidäy.

13 Anni ma aar engga Butrujing gwu'ranu na Yuwana, aar je lenge ndi ari liru ngwüjälü nyidang ngwa'ti bebera, a je le ngwaalu

elalu, aar lenge ndi ari ngwüjji ngwee ngwujaar Yicunga le.

14 Aar 'ti be lüngidi ladi aar je ca ange ndi ari länggädi guru nggoo gima u'ri nono gidünäär le.

15 Aar je 'tüyä poor ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd aar jalu ndi otajidalu.

16 Aar ari, "Yiru ange yanni yadi aar je ärrü ngwüjü ngwee? Ndi ari ngwüjji ngwudi Üräjäliming ngwülingidi yiima 'dar yanni yiralu 'ter yärräär je ya'ti ya ar je nyi'rini.

17 A be nunnu aa'ti ngwuja'ri ngwee ngwa badalu a je ngwüjji 'dingini ngwonyadu, ar je iyiyi yedenyo ndi ari aa'ti londaci dijju dere ngwüriny ngwe ngwee."

18 Aar je apa aar je ondaci ndi ari aa'ti ba be londaji ndi enggaci ngwüjü ngwüriny ngwani Yicu.

19 A je be Butruj na Yuwana ci, "Manari nga nga liminü ndi ara je 'dengenaji nyii be 'donya ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, enggaci nje yiru giyene yanni yijayana 'danggalu?"

20 Nyii la'ti la gwugwundi nyii londaji ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwänggädi nje nje 'dingini."

21 O're aar je iyiyi yedenyo aar je be gatalu. Aar 'ti mbuji gay gadi aar je ge reraji ndi ari lima je yedeny eny ngwüjji ndi ari ngwuma jayanu aar ortada Ngwaalinga gwani yiima yanni yima ji.

22 Ndi ari gur nggoo gäpädäär yiima giyee ngwu'ri nono, gümä gonyadana ngwüdläyü küü'ri rom (40).

Otaci Ngwaalingalu gwudi ngwikirjijn

23 Anni ma aar gata Butrujingalu na Yuwana, aar kwoyalu aar o'raci ngwenggen aar je ondaci ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwuca je ngwe ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga.

24 Anni ma aar 'dingini ngwuja'ri ngwee, aar alliji dula aar otaci Ngwaalingalu aar ari, "Gwani Deleny

nga gwanni gwuge'ta gere na diyäng na yaw na 'dar yanni giyo gu.

²⁵ Nga gwondaja Ligi'rim le lanni Liju'ru lingla le lidi digüurnä däri dani Däwüd diru dinäd dunga, ngwari,

'Ngwüji ngwarra ngwudi yen ma aar 'di'ri güündä?

Na ngwüji ngwarra ma aar iräji ngwäy giyi'ral yiru 'tur?

²⁶ Ngweleny ngwarra ngwudi didlä ma aar ji mama

na larra lanni lati ruyi yelenya ma aar o'rajidalu

aar iniji Delenya

aar iniji ngindeng gwüngün gwanni Gwubrutar yelenya.'

²⁷ 'Didanu Yirüdij na Bilatij Bündi lirucidu ngwüjngä le ngwuru Garany na ngwüji ngwudi Yijiräyil kündär nggee aar iniji dinädä dunga dannu Diju'ru dani Yicu nginde gwanni Gwubrutaranga yelenya.

²⁸ Yima aar je ärrü 'dar yanni yimädiniyā je nga je ge'te guy ge gunga nunnu aar gu ru anaku bupa gu.

²⁹ Gwani Deleny, ila be nga engga iyiyng yedenyo gwegen nje gäbici liru ngwinäd ngwunga nyii 'ranu ndi ondaji ngwuja'ri ngwunga.

³⁰ Dingada guy gunga nga u'riyi ngwüjü nono nga ape yiima yiru yi'remnalu 'ter nga je ärrü yidi allalu ndir ngwüriny ngwe ngwudi dinäd dunga dannu Diju'ru dani Yicu."

³¹ Anni ma aar otaci Ngwaalingalu, a ngwaalu gwanni ngwo'rajidaar gwalu lagadalu. A je Ligi'rim lanni Liju'ru onjajala aar 'ranu aar ondaji ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

Ati ngwikirijän emadi ngwong ngwengen

³² A ngwikirijän 'dar ru yigor ye'te pu aar ru ya'ranya ye'te pu. Ati 'ti diji dere aru ngwong gwüngün ngwuru ngwee gwanni gwätäng

je ati aar be emadi ngwong 'dar gwüpäng.

³³ A ngwoo'ra ngwükajäär je äti yiima yipa ndi enggaci ngwüjü 'di'ri gwe giyi'ranyanu gwudi Deleny dani Yicu. A je gu yimi'rü yidi Ngwaalu ji 'dar yirälü.

³⁴ A gu 'ti diji dere janu dinyangiralu. Ndi ari ngindenga 'dar lanni läti diyängü aar äti ngwu'duna, ngwati aar je ellang aar apa ngwilinya

³⁵ aar je ätäda ngwo'ra ngwükajäär je aar je gegenaci ngwüjü gwanni ngwonyangiralu.

³⁶ Na gur ge'te gani Yüjib gwati ngwoo'ra ngwükajäär je ci Birnaba yani ndi ari gwati or'temaji ngwüjü, gwuru Dillawi* gwülinginä Gabruj.

³⁷ Nginde gwäti diyängü didi kwoy ngwape ngwellang ngwapa ngwilinya ngwuje ätäda ngwo'ra ngwükajäär je.

5

Yi'rany yidi Ananiyanga Jäbirä gwe

¹ A be gur gani Ananiya daw de düngün dani Jäbirä ellang 'to diyängü degen.

² Ngwube gwä'rini ngwilinya ngwoko a gu daw düngün lenge, ngwuje be apa ngwoo ngwü'dälü ngwuje ätäda ngwo'ra ngwükajäär je.

³ Anni ma Ananiya äpiji ngwoo'ra ngwükajäär je ngwilinya, a Butruj ci, "Ananiya, nga gwarra nga be gäbici dijego'ro ngwonyadi ligorala lunga no 'di nga idäji Ligi'rimänü lanni Liju'ru äniiji gwe ngwilinyalu ngwoko ngwudi diyäng dannu dillängä?

⁴ Dalu dä'tüdi gwele gaji ganni ga'ta ge na ille? Na anni mung illini, ngwiliny ngwa'ti ju kuyanu galo? Yiru ange yanni yima gäbici ligor lunga nga je be ärrü giyee yiru gu no? Ya'ti ani ndi ari nga gwuma idäji ngwüjänü, a be Ngwaalu ru ngwuma je idäjänü."

^{4:26} ^{4.26} Mäjimür 2.1-2 * ^{4:36} ^{4.36} Ngwullawi ngwütüdi kilinge gidi Lawi giji gidi Yagub. Ngwati gendaci ngwur'dala guy ndi ape yir'dala kobo.

⁵ Anni ma gu Ananiya 'dingini no, ngwī'di ngwayi. Anni ma gu ngwūji 'dar 'dingini yi'rany ye yüngün, a je yedeny eny.

⁶ A ngwamal ngwoko ändä aar pädä ngwureda nono aar ape aar gwe ele ndi gata.

⁷ Anni ma aar jalu 'di a gaji ru tä'rīl (3), a daw düngün ändä, nginde ya'ting je lingidi yanni yima mbuji duru düngün.

⁸ A Butruj otacalu ngwuci, “Enggaciny ngwilinya, ngwuru ngwee ngwudi diyäng danni dillängää dur de dunga dani Ananiya?”

Ngwuci, “Yäy ngwuru.”

⁹ A Butruj ci, “Ngaa larra dur de dunga ngaa be gekajidi ndi idäji Ligirimänü lanni Liju'ru lidi Deleny? Änggädi! Lanni lima gata duru dunga lima obana gilängir, la ang apalu 'to la gwe ele.”

¹⁰ No ngwī'di giyoranu yidi Butruj ngwayi. A ngwamal ändä aar apalu aar gwe ele aar je gatajidalu dur de düngün.

¹¹ A yedeny eny ngwīkirijinä 'dar ki'doonga na ngwūji 'dar ngwanni ngwuma 'dingini yi'ral ye giyee.

Ngwoo'ra ngwükajäär je ngwapu yiima yonyadu

¹² Ngwoo'ra ngwükajäär je ngwapu yi'remna yidi yiima yonyadanu na yidi allalu ndir ngwūjänü. Na ngwīkirijin 'dar ngwati o'rajidalu kurdanu gidi Jiliman.

¹³ Aa'ti dijī dere ju dīndi poor ndi ari ngwuje gu änänü, ati je ngwūji näji gwulleny.

¹⁴ A ngwur na ngwaw ngwonyadu änni Gideleny dani Yicu aar gen-dadi yi'ra yegen.

¹⁵ Ati ngwūji apa ngwūjü ngwanni ngwümä aar ngwe 'tūdä ngwayalu aar je ndriyalu giyilälälü nunnu ma Butruj millida manari di'rīmbil düngün dima ele dijü nono, ngwu'ri nono.

¹⁶ Ngwūji ngwonyadu ngwanni ngwati ji giyündär yanni yijacidar-alu Üräjalim gwe aar apa ngwūjü ngwümä na ngwanni ngwārri je ngwū'rillä yündä, 'dar ati aar u'ri nono.

Aar übini ngwo'ralu ngwükajäär je

¹⁷ A dir'dal danni diru gi'ra ke yi'rinya na gimaad güngün ki'du gidi Ngwūjändügi.

¹⁸ Aar määtä ngwo'ra ngwükajäär je aar je ge'te gorkon gidi ngwūji.

¹⁹ A be dilunga ndoo a gi'rr gidi Deleny ila ngwīgiti längirü lidi gorkon ngwuje 'tüyä poor ngwuje ci,

²⁰ “İndär kobanu ngaa ondaci ngwūjü ngwuja'ri ngwe 'dar ngwudi midi gwanni gwuyang.”

²¹ Aar 'dengenaci ngwuja'ri ngwaru ngwe gi'rr aar 'di'ri 'tu'tu dilu danu aar ele aar äni ngwämrä ngwudi gobo aar enggaci ngwūjü ngwuja'ri.

Anni ma dir'dal danni diru gi'ra gimaad ge güngün obana, aar urnidi ngwūjü gwüpäng ngwudi ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd, o'rajidalu gwudi mbumbunga lanni liru yi'ra yidi Yijiräyil. Aar ükäjidi ngwoo'ra ngwükajäär je korkon aar ngwe ila.

²² A be anni ma ngwangida obani korkon, aar je 'ti mbuju ngenone. Aar kwodalü aar je ondaci aar je ci,

²³ “Änyängä limbuja gorkon gilängitinä mama 'dar na ngwangida ngwüdünü ngwängir. A be anni minyii igitalü, nyii 'ti mbuju dijü dere gidrü.”

²⁴ Anni ma gu gur ganni giru gi'ra gidi ngwangida ngwudi gobo na ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny 'dingini ngwuja'ri ngwee, a je le ngwaalu elalu aar ari, “Yiru ange yima ji?”

²⁵ A dijī de'te ila ngwuje ci, “Ngwūji ngwele ngwuge'ta je korkon, ngwo ndi dünälä ngwämrä ngwudi gobo ndi enggaci ngwūjü.”

²⁶ A dangida danni diru gi'ra ele ngwoo'ra ngwe ngwüngün aar je

apa minyol ndi ari liti je yedeny nda je ngwüji aca yo'rr ye.

27 Anni ma aar je äniiji ngwämra ngwudi Ngwüyawüd, a je dir'dal dannu diru gi'ra otacalu ngwuje ci,

28 “Lica je aa'ti ngaa linggidi ngwüriny ngwee, ngaa lima be badiyi ngwuja'ralu ngwee pad Üräjälim ngaa be ari ngaa linje üpiyi yi'rany yidi gur nggee.”

29 A je be Butrujinga ngwoo'ra ngwe ngwükajäär je ci, “Yätänä ngwäyanü ndi nyii 'dengenaci Ngwaalinga ndi ari nyii 'dengenaci diju dümnä.

30 Ngwaalu ngwudi ngwügüurnä ngwege ngwuma 'di'riyi Yicungalu giyi'ranyanu gwanni gwüpädängää kü'ri ganni gimamindanu ngaa 'rinye.

31 Gwuma be Ngwaalu alliji gwuming ge'talu kaama güngün, ngwuru Deleny ngwuru Gilang, nginde gwe, ngwüji ngwege ngwudi Yijiräyil ma aar jo'renyana, ngwa je Ngwaalu düdinijänü ndi ke gwegen.

32 Änyängä liru linggida ngwuja'ri ngwe ngwee na 'to a ngwe Lig'rim lanni Liju'ru inggidi lanni lima Ngwaalu ätäda ngwüju ngwanni ngwu'dengenaca.”

33 Anni ma gu ngweleny ngwudi ngwämra 'dingini ngwuja'ri ngwee, a je güündä ape aar bupi ndi 'rinye ngwo'ra ngwükajäär je.

34 A be gur gegen gani Gämläyil giru Dibärriji ngwuru doorta didi yobo gati ngwüji denya, ngwüdünälä ngwämra ngwudi Ngwüyawüd ngwari aar 'tüyä ngwo'ra ngwükajäär je poor gwooko 'dого.

35 Ngwube ci ngwelenya ngwämra nu, “Lani ngwüji ngwüny ngwudi Yijiräyil, arnganar giyi'ral giyee yige'ta je ndi ärrü ngwüji ngwee.

36 Ndi ari gaji ga'ti olanu gima ele, gur gani Tadj gi'di'ru ngwari gipa a ngwüji gwuji ngwaru kü'ri tudini kwo'rongo (400). Gima aar be 'rinye

ngwüji ngwuma badalu 'dar ngwanni ngwugwujana ngwuja'ri ngwegen ngwuma dudi.

37 A be o're a Yawüda gwudi Jäliling 'di'ra gaji gidü'radäär ge ngwüju a ngwüju ngwonyadu aw giyora, o're aar 'rinye ngindeng ngwüji ngwüngün ngwuma badi.

38 Yäy gu no, giyi'ral giyee nggwa je ola ndi ari o'raralu ngwüji ngwee, gäbicär je, manari ya'rany giyee na yi'ral yegen giyee yärräär je yidi yigo'ro yegen yiru, ya'ti ya ele gweere.

39 Ma be ari yindi Ngwaalu, 'didanu ya'ti ya je dami, ya be ru ndi ari ngaa lidugudu Ngwaalinga le.”

40 A ngweleny ngwudi ngwämra 'dengenaci olang gwüngün, aar urnida ngwo'ra ngwükajäär je aar je pi ngwacal ngwe aar je 'tüci ngwäyanü aar je ci aa'ti londaci ngwüju mana ngwüriny ngwe ngwudi Yicu. Aar je be gatalu.

41 Aar 'tuda ngwämra ngwudi Ngwüyawüd lijayanu, ndi ari lima je yirginä mbuji yädi je ngwäy gwani Yicu.

42 Ngindenga giyomon 'dar ati aar ji kobo na ati aar ele ngwu'dun ngwu'dun ndi enggaci ngwüju aar je ondaci ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya. Aar 'ti ju yere yanni yadi je dünäji.

6

Lanni läbräär je kwo'ra tä'ril(7)

1 Giyomon giyoo, ati ngwikirijin gendada ngwanni ngwuma änni ndi Yicu. A be ngwikirijin ngwanni ngwuru Ngwüyawüd ngwindi giyen poor, aar 'di'ri aar äbingini giyinenanu gwani ngwikirijinä ngwanni ngwuru Ngwüyawüd 'dunu ndi ari lati i'dädänü ngwedel ngwe ngwegen ndi aar je gegenaci ngwony ngwudi eny ngwanni ngwati aar je gigini yomon reny.

2 A ngwoo'ra ngwükajäär je ngwuru 'di na rom (12) urnidi ngwikirijinä 'dar gwüpäng aar je ci, “Ya'ti ya gu jayi ndi ari nyii

i'dädänü yiiru ye ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nyii ape yiiru yidi eny.

³ Lani ngweengga, äbrär ngwüjü kwo'ra tä'räl (7) 'danggalanu ngwulinginna ngwonyadu Lig'rimälä lanni Liju'ru aar bebere, nje ge'te aar ape yiiru giyee.

⁴ Nyii be arngani ndi otaci Ngwaalingalu nyii ape yiiru ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu."

⁵ A ngwuja'ri ngwee gäbici ngwikirijinä 'dar aar jayanu, aar äbrä guru gani Ijitabanuj gwäti ämning Ngwaalu gwupa gwonyadi Lig'rimälä lanni Liju'ru. Ngindenga ngwoo'ra ngwe ngwani Bilipüj na Brukuruj na Nekonor na Temon na Barmanaj na Nekola gwudi Andakiyang gwanni gwändi giyobo yidi Ngwüyäwüd.

⁶ Aar apa ngwüjü ngwee kwo'ra tä'räl (7) aar je äpijä ngwo'ra ngwükajäär je aar je ätä guy aar abingaci Ngwaalu gwani ngindenga.

⁷ A ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu badalu 'dar, a ngwikirijin gendada ngwonyadu Üräjälim a ngwur'dal ngwonyadu ämni ndi Yicu.

Aar määtä Ijitabanujing

⁸ Ijitabanuj gwuru diji donjaja Ngwaalu yimi'ränü na yiima yüngün ating ärrä yi'ral yidi allalu ndir na yi'remna yidi yiima yipa ngwüjänü.

⁹ A be Ngwüyäwüd ngwudi Giruwaning na ngwudi Ijikändäriyäng na 'to ngwudi ngwaalu ngwani Kilikiyā na Ajiya, ngwuru ngwudi Ngwämrä ngwudi Gätini Linginalu anaku ati aar je gu ci.* Aar be 'donya ngwuja'ri ngwudi Ijitabanuj aar le garnati.

¹⁰ Aar 'ti be burna ndi dami Ijitabanujing ndi ari nginde gwondaja yiima ye yidi bebere gwudi Lig'rimälä lanni Liju'ru lätädi Ngwaalu ndi ondaji.

* **6:9 6.9** Ngwüyäwüd ngwanni ngwuru ngwinäd gwerre ngwuma be gatu linginalu. **7:3 7.3** Täküwin 12.1

¹¹ Aar be äniji ngwüjü ngwoko bartad nono nyim nunnu aar ari, "Änyängä li'dingina Ijitabanujing ngwaru ngwulem Giyobo yidi Müjä na Ngwaalu."

¹² Yiru giyee yanni yima je gäbici aar gwogaji ngwüjü na mbumbunga na ngwoorta ngwudi yobo aar gwurla Ijitabanujing nono aar määtä aar gwe ele Ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd.

¹³ Aar apa ngwu'duru aar ü'ridä yi'duru nono aar ari, "Gur nggee ga'ti dünäjä ngwuja'ri ndi ari ngwulem gwani gobo nggee giju'ru na gwani yobo.

¹⁴ Ndi ari gwu'dinginiiny gwaru Yicu gwudi Najrang gwa pä globalu mbüny gwa gwürli dimürälü digätijänär nje Müjä."

¹⁵ A ngwüji 'dar ngwanni ngwuju ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd 'di'riyi ngwäy aar ombaji Ijitabanujing ngwugwurli ngwuru ngwäyanü nono gi'rr.

7

A Ijitabanuj ondaji ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd

¹ A be dir'dal danni diru gi'ra otaci Ijitabanujingalu ngwuci, "Ngwuja'ri ngwee ngwaru ngwe ngwüji gwäti ngwäyāno?"

² A je Ijitabanuj ci, "Lani ngweengga na papanga, gerajar ngwäni ngaa 'dingini! Ngwaalu ngwege ngwanni ngwünäjinä ngwü'tacä digürnälü dege dani Äbräyim gaji ganni gijung ge na ngwaalu ngwani Mijuputumiya, gwerre gwa'tina indä ndi ji kündär gani Araan.

³ A Ngwaalu ci, 'Gatana geno gunga na ngwüjü ngwunga, nga ele ngwaalu ngwanni ngwada je enggaci.'

⁴ No, a Äbräyim 'di'ri ngwugatani geno gidi Ngwukaldan ngwele ngwuji Araan. Anni ma papa gwüngün

ayi, a Ngwaalu apa ngenone ngwila ngwuji ngwaalu ngwee ngwujaa gu gweneno.

⁵ Ngwaalu ngwuma 'ti ätädi Äbräyiming ngwaalinga yu'rina ngwere ngene, 'di ngwaalu ngwere nggu jalu. A be Ngwaalu mi'rici yi'rany ndi ari ngwung je ätäda ngindeng na yiju yüngün gwodan, a be Äbräyim kaji nggoo gwa'ti gu na äti gijälü gere.

⁶ Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwondaca ngwe Ngwaalu Äbräyiming ndi ari, 'Ngwügüürnä ngwunga ngwa ji ngwa ru ngwörnü ken gidi ngwüji ngwu'ter ngwa aar je ruji ngwinäd ngwa aar je ärrü yirginä ngenone ngwüdläyü küü'ri tudini kwo'rongo (400).

⁷ A be äny gwa reraji ngwüju ngwoo ngwanni ngwärrü je yinäda linje be 'tüyä ken nggoo aar nyi äpiji yobo ngwaalu ngwee.'

⁸ A be Ngwaalu ätäda Äbräyiming gekajiding gwudi ü'ridäni a gwe Äbräyim ü'ridä giju güngün gani Ijaag anni ma aar linge ngwäti yomon 'dübä (8). Gwodan aji a Ijaag ü'ridä giju güngün gani Yagub, aji 'to a Yagub ü'ri'täda yiju yüngün 'di na rom (12) giyoo yima ru ngwügüürnä ngwege.

⁹ Ngwügüürnä gwege ngwee ngwuru ngwü'düny ndi Yüjib aar ape aar ellada ngwüju yinäda ken gani Mijir. A be Ngwaalu ru ngwuma gu ge'te guyala.

¹⁰ Ngwü'tiyi giyi'ralanu 'dar yanni yiki, ngwätäda bebereng ngwügäbici Browoning gwudi Mijiring ngwujayi ngwäy ngwuge'te ngwümaatä yelenya Mijir na ngwümaatä ngwu'duna gwudi yeleny yidi Browon 'dar.

¹¹ A be aji a ngwamu maata ngwaalinga 'dar ngenone Mijir na ngwaalu ngwani Kanaan a ngwamu eny ngwüju gwulleney. Aa'ti ngwügüürnä ngwege mbuju ngwony gwudi eny.

¹² A be anni ma Yagub 'dingini ndi ari yon giyo ngenone Mijir, ngwükäji yiju yüngün yiru ngwügüürnä ngwege aar ele ngenone yirnü.

¹³ Anni ma aar kwoyalu gomon gidi gwodaning, a je Yüjib enggaci ligo'ro lüngün ndi ari gwenggen gwegen gwuru, a Browon 'dingina ngwüji ngwe gwudi Yüjib.

¹⁴ Ngwükäci Yüjibing ngwükäjidü ndi papa gwüngün gwani Yagub na ngwüji 'dar gwudi gubu güngün ngwuru 'di kwo'ra tä'räl na tudini (75).

¹⁵ A Yagubinga yiji ye yüngün 'di'ra aar ila Mijir aar gu ji ngenone 'di a gu Yagub ayi ngwügüürnängä le ngwege.

¹⁶ Aar je apa aar le ila ngwaalu ngwani Jikim aar je gatu gidimomo gidiyäng dänni dillädi Äbräyim yiju yidi gur gani Amur ngwiliny ngwe ngwaalu ngwani Jikim.

¹⁷ Anni ma gaji ji ndi ila gito ganni gadi ge ngwuja'ri ji ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu Äbräyiming, gaji nggoo a ngwüji ngwege lingadi aar gendadi aar onyadi Mijir.

¹⁸ A be aji a deleny diru 'ter ape yelenya Mijir da'ti lingidädi Yüjib gwe yorto ye ngwaalinga.

¹⁹ Ngwugwurlanu ngwüji ngwe ngwege ngwuje ärrü yirginä ngwuje übinälü aar gatani yijälü yegen mbüny yilinginä girem nunnu aar ayi.

²⁰ Gaji nggoo aar gu lingeta Müjäng gwujaw yi'remna. Aar ombaji ngwujalu ngwüwäyü tä'räl (3) aar änijälü 'dunu ndi mbumbu gwüngün.

²¹ A be anni ma ngwüji ngwüngün ape aar gatanalu poor, a gera gidi Browon mbuji, ngwape ngwü'rünü ngwuruji giji güngün.

²² Aar enggaci Müjäng 'di ngwubebere ngwuja'ri 'dar gwudi Mijiring ngwuru diji dojema ngwuja'ri na giyiuru yüngün.

23 Anni ma Müjā äti ngwüdläyü küü'ri rom (40), ngwü'di'ri ngwari gwadi ele ndi ombaja ngwüjü ngwüngün ngwuru Yijiräyil.

24 Ngwube mbuji gur giru Dimijir ndi pi guru ge'te giru Diyijiräyil ngwube ruci ngwü'rinyiji Dimijira.

25 A Müjā ji ndi ge'taji ngwüjü ngwüngün ngwa lenge ndi ari gwapu gwe Ngwaalu yiiru nunnu ngwuje gataji düwä. Aa'ti be ngwüjü lingidi yi'ral yorto ye ngwaalinga.

26 Bigänü a Müjā mbuji ngwüjü rom (2) ngwuru Yijiräyil ndi pidi. Ngwari ngwading je gwä'räjidi ngwuje ci, 'Ngaa liru yengga ange gwuru ngaa be pidi?'

27 A be gur ganni gipidi gwenggen ngwudinga Müjäng gay ge'te ngwuci, 'Yärü gwanni gwuge'tanga nga ru deleny däri ndi nje picu yelenya.

28 Nga gwüminä ndi nyi 'rinye anaku 'rinyitä gu Dimijira lungge?'

29 Anni ma gu Müjā 'dingini no, ngwabri ngwugatani Mijiring ngwele ngwaalu ngwani Midiyan ngwuji yirnu ngenone 'di nggu lingeta yiju rom (2).

30 Anni mung jalu ngenone 'di ngwäti ngwüdläyü küü'ri rom (40), a gi'rr 'täcälü ngwengga lingla lidi ligä lu'du gida'ri gitäny gito gito Ken gani Jinä.

31 Anni ma Müjā engga yi'ral giyee no, ngwudibi giyi'remna giyoo. Anni mung 'dongga gito nunnu ngwombajidi mama, ngwu'dingini a Deleny diru Ngwaalu ondaca aar ci,

32 'Äny gwuru Ngwaalu ngwudi ngwügüurnä ngwunga, Ngwaalu ngwudi Äbräyim, Ijaag na Yagub.' A Müjā didi'ri nono a yedeny eny ndi ombaji daa'ri.

33 A Deleny ci, 'Gwällädi ngwüdänälü giyora ndi ari ngwaalu ngwoo ngwüdünädä gu ngwuju'ru.

34 Äny nggwänggädi yirginä yanni yärrinä je ngwüjü ngwüny Mijir, äny gwuma 'dingina ärinäng gwegen nyi be üllädä ndi nje gataji düwä, ila nga ükäji gweneno nga o're Mijir.'

35 Müjā gwuru nggwee gwe'te gwe'te gwanni gwu'donya ngwüjü ngwudi Yijiräyil aar ci, 'Yärü gwuru gwanni gwurujanga deleny däri ndi nje picu yelenya?' Gwuru gwurinda Ngwaalu gi'rr ge ganni giju gida'ri ndoo du'du ngwükäji nunnu ngwuru deleny degen ngwuje ü'rälü.

36 Ngwuje 'tüyä Mijir ge'te gwe yi'ral yidi allalu ndir na yi'remna yidi yiima ken gani Mijir ngwe ü'ridä Bar Alamring* aar ngwe ji ngwüdläyü küü'ri rom (40) gitäny.

37 Müjā gwuru gwanni gwondaca ngwüjü ngwudi Yijiräyil ngwuje ci, 'Ngwaalu ngwa ji ngwa je ükäcä dijirä de'te anaku ükäjäär nyi gu 'danggalanu.'

38 A Müjā nggwee gwuru gwujaar ngwüjü ngwe gitäny ngwuru dartan didi gi'rr ganni gondacu Kenala gani Jinä na didi ngwügüurnä ngwege. Aar ätädä ngwuja'ri ngwee ngwudi midi ngwuje apa aar nje enggaci.

39 A be ngwügüurnä ngwege 'donya ndi 'dengenaci ngwuja'ri ngwudi Müjā aar je obe gora ge aar o're yigor ye yegen aar je gwä'räji Mijir.

40 Aar ci Aruuning, 'Gi'tiji nje ngwaalinga aar nje üktini. A be a'ri nggwee gwani Müjā, gwuminje 'tüyä Mijir, gwa'ti ar gwe lingidi yorto ye ngwaalinga yiru ange yima mbuji.'

41 Kaji nggoo aar ga'riji gi'remna giru dab giru nono gindri aar ruji ngwaalu ngwegen aar rciji aar mi'rini nono aar äpiji gony yi'rinyinä gige'taar ngwuy ngwe ngwegen.

42 A je be Ngwaalu gwürläci lu'ra ngwuje gäbici aar ele ndi äpiji

7:34 7.34 Gwuruj 3.5,7,8,10 * 7:36 7.36 Yaw giyee giyo gwenene ngwaalu ngwucaar je Gana Juwej. 7:37 7.37 Täjiniyä 18.15 7:40 7.40 Gwuruj 32.1

yurumu yobo yidi geralang anaku
üllinäär gu kitabanu gidi ngwüjir ndi
ari,

‘Ngwüji ngwudi Yijiräyil, ngaa
lircijiny ngaa mi'rini nono
ngwüdläyü küü'ri rom (40)
gitänye?

43 Ngaa be ru manni lanni lüpinänä
gä'tä gidi bayil gwani Malag
na guurum gidi bayil gwani
Raban.
Yi'remna yanni yige'ta je ngaa je
äpiji yobo.

Yäy gu no nggwa je gäbiciji güwänü
galu ga je ape ngaa la ele ken
gi'ter' gweere Babil.

44 Anni ju ngwügüürnä ngwege
gitäny lapana Gä'tä gidi gekajidi
gijaar ge. Gipädi Müjä ngwuru nono
ganni gänggäding genggaca Ng-
waalu. 45 Anni ma aar ape, a be aji
a ngwügüürnä ngwege apana aar ge
ila Kanaan a je Jäjiwä ruya anni ma
je Ngwaalu linynyiji ngwüjü ngwudi
Kanaaning aar määtä geno. A gu
Gä'tä ji Kanaan 'di a gaji ila ganni
gima ge deleny dani Däwüd ape
yelenya.

46 A Däwüd jayi Ngwaalinga
ngwäy, ngwube utalu ndi ari aading
odaci Ngwaalinga ngwudi Yagub
ngwu'duna.

47 A be aji a Jiliman ru gwanni
gwuma odaci ngwu'duna.

48 A be Ngwaalu ngwupa ngwati
'ti ju ngwu'dunanu ngwanni ng-
wodana ngwuy ngwe ngwudi diji
dümnä. Anaku aru gu dijir ndi ari
Ngwaalu ngwari,

49 'Gere giru ngwaalu ngwudi
didu'ri didi yeleny düny,
na diyäng diru ngwaalu ngwati
nyi gu ge'te yoralu yüny.

A Deleny ari, Ngwu'dun ngwuru
ange ngwanni ngwadi nje
odaci?

Na ngwaalu ngwuru ngwo ne
ngwanni ngwadi nyi gu jalu
nyi obe düwä de?

50 Äny gwä'tüdi manni gwanni
gwuge'ta ngwonyalu ngwee
'dare?'"

51 A je be Ijitanuj ci, "Ngaa
gilee liru ngwüji ngwunyurtanu
ngaa undi giyi'ra! Ngwügüürnä
ngwalu ngwulingana je ngaa übini
Ligi'rimälü lanni Liju'ru!

52 Dijir dere dindi ne da'ti
ngwügüürnä ngwalu übinälü?
Ngindenga li'rinyidu 'di aar 'rinye
ngwüjirä ngwükäjäär je ngwondaju
ngwuja'ri ngwe gweere gwani
nginde gwanni Gwüdünälü gwadi
ila. A gwenene, gwuma gwe
gwurlanu gwuma aang 'rinye.

53 Nga nga liru ngwüji ngwanni
ngwapu yobo yätädärä je Ngwaalu
yi'rr ye, giyo be ya'ta je 'dengenaca."

*Aar aci Ijitanujing yo'rr ye ng-
wayi*

54 Anni ma ngweleny ngwudi
ngwämrä 'dingini ngwuja'ri ngwee,
aar kanu gwulleny 'di aar iyini ng-
wad gündä.

55 A be Ijitanuj 'di'riyi ngwäy
ngwombajidi kerala, a Ligi'rimä
lanni Liju'ru onyadala. Ngwengga
näjing gwudi Ngwaalu a Yicu
dünäcälä kaama.

56 Ngwari, "Äny gwänggädi gere
gigitinä nyi engga Gijü gidi Dijir
dümnä gidünäcä Ngwaalingalu
kaama."

57 A ngindenga 'dar gwü'rübäni
ngwuy ngwäni ngwegen aar ürri
dula gwulleny aar 'di'rädä Ijitanu-
jing nono 'dar gwüpäng.

58 Aar okta aar gwe 'tüdä poor
kündär aar aci yo'rr ye. A
ngwüji ngwanni ngwü'ridädi ng-
wuja'ri nono, aar gwalladani ng-
wuredalu ngwegen aar je gatanalu
gito gito kur giru damal gani Jawul.

59 Anni ma aar ji ndi aci Ijita-
banujing yo'rr ye gwani yi'rany,
ngwänginini Ngwaalinga ngwari,
"Gwani Deleny dani Yicu, mäti
ligi'rimä lüny guy ge gunga."

⁶⁰ Ngwube jürbälü yirku ye ngwurnidi dulu de gwulleny ngwari, “Gwani Deleny, aa'ti la je dü'räci keng nono nggwee.” Anni mung gu ari no, ngwayi.

8

¹ A Jawul ru gwanni gwämnä ndi ari aar 'rineye Ijitanujing.

A gi'doonga gidi Ngwaalu badalu
Komon nggoo aar übinälü gi'dongalu gidi Ngwaalu gwulleny Üräjälim a ngwikirijän ku badalu pad ngwaalu ngwani Yäwüdiyä na Jamra a be ngwoo'ra ngwükäjäär je ru ngwuma jalu Üräjälim.

² A ngwüji ngwudi Ngwaalu ila aar ape Ijitanujing aar gatu aar rüniji gwulleny.

³ A be Jawul ru gwädinä ki'doonga gidi Ngwaalu ngwübinälü. Ating ele ngwu'dun ngwu'dun ngwokta ngwuralu na ngwaw ngwuje ürrä korkon.

A Bilipüj ele ngwaalu ngwani Jamra

⁴ A be lanni lima abri aar badalu ngwaalu mbüny mbüny aar ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ngwaalu gwanni ngwuma aar gu badalu.

⁵ A Bilipüj 'di'ri ngwülli kündär ge'te gidi Jamrang, ngwondaci ngwüjü ngwuja'ri ngenone gwani nginde gwanni Gwubrutar ye-lenya.

⁶ Anni ma ngwüji 'dingini ngwuja'ri ngwudi Bilipüj aar engga yi'remna yidi yiima yanni yärrüng je, ngindenga 'dar aar geraji gwäni mama ngwuja'ri ngwondajung je.

⁷ Gaji nggoo a ngwüji ngwonyadu gwanni ngwätinä ngwü'rillä nono aar u'ri nono, a ngwü'rillä 'tü 'denggegenanu ngwonyadu dulu de dipa. A lonyadu lanni liru ngwurga a lanni layu ngwangina, aar ju'ri nono.

⁸ A jayanu ji gwupa kündär nggoo.

Dima de'te dani Jamaan

⁹ Gur ge'te giru dima kündär nggoo gani Jamaan gati ape yiima gaji golanu ating alliji ngwüjälü ndir ngwudi Jamrang ating iringini ngwari giru diji dojema.

¹⁰ A ngwüji 'dar, gwanni ngwoko na gwanni ngwupa geraci gwäni aar ämnäci aar ari, “Diji ndee diru yiima na yüngün yiru yiima yanni yojemana.”

¹¹ A ngwüji gwujani ndi ari ngwuma je yima yüngün yanni yiru yi'remna 'ter üktini yima aar je engga gaji golanu.

¹² A be anni ma aar änni ngwuja'ri gwanni ngwujaw ngwuma je Bilipüj ondaci gwani yeleny yidi Ngwaalu na ngwüriiny ngwe ngwudi Yicu Kirictu, aar änni Ngwaalu aar nyinyini ngwuru ngwur na ngwaw.

¹³ A Jamaan giligo'ro lüngün ngwämnä Ngwaalu 'to a Bilipüj nyinyi. Ngwü'di'ri ating gwujani Bilipüjng ngwaalu ngwading gu ele, ati gwe ngwaalu elalu mung engga yi'ral na yiima yanni yati je Bilipüj ärrä yojema.

¹⁴ Anni ma ngwoo'ra ngwükäjäär je 'dingina Üräjälim ndi ari ngwüji ngwudi Jamrang ngwuma änni ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, aar je ükäcä Butrujing je Yuwana gwe.

¹⁵ Anni ma aar obana, aar otaci Ngwaalingalu gwani ngindenga ndi ari a je gu Ligirim lanni Liju'ru üllänü.

¹⁶ Ndi ari gaji nggoo, la'ti je gu na Ligirim lanni Liju'ru üllänü. Linyinyäär je 'dogo ngwüriiny ngwe ngwudi Deleny dani Yicu.

¹⁷ No, a je gu Butrujinga Yuwana gwe gatu ngwuyala a je gu Ligirim lanni Liju'ru üllänü.

¹⁸ Anni ma Jamaan engga ndi ari ngwüji gwanni gwämnä Ngwaalu ngwati je gu Ligirim lanni Liju'ru üllänü ma je gu ngwoo'ra ngwükäjäär je gatu ngwuy nono. No ngwü'di'ri ngwape ngwü'rinyä ngwuje geraci Butrujing je Yuwana gwe ngwuje ci,

19 “Ätädiiny yiima giyee 'to, nunnu diji dere danni dinyi gu gatu guy nono, a gu Ligirima lanni Liju'ru üllänü.”

20 A be Butruj ci nu, “Indi ngwü'riny ngwe ngwunga giligä, anni ge'tanga ndi ari a gwadi ellang angidacing gwudi Ngwaalu ngwü'riny ngwe!

21 Nga gwa'ti äti gu'ru giyiuru giyee, ndi ari ligor lunga la'ti dünälü ngwäyanü Ngwaalu.

22 Jo'renyana giyi'ral yunga giyoo yiki nga otaci Delenyalu ndi ari aar ang düdänijänü ndi ge'taji gwudi ligor lunga nggwee gwuru gu no.

23 Ndi ari äny gwänggädängä gwu'ri giligoranu nga ji giyirna yidi yi'ral yanni yiki.”

24 A Jamaan ci Butrujing na Yuwana, “Otaçar Delenyalu gwani äny, ndi ari yanni yara ye aa'ti ya ji 'dünggüny.”

25 Anni ma aar enggaca ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Deleny, a Butrujinga Yuwana gwe o'ra Ürajälim, aar eggacana ngwüjü kay ngwuja'ri ngwanni ngwujaw giyündär yonyadu yidi Jamrang.

Bilipuj na gur giru Dijyüpiyä

26 A gi'rr gidi Deleny ci Bilipüjing nu, “Di'rü nga elada kuyala gidi gaama kayalu gidi ülli Ürajälim ngwelada Gaja.”

27 No, a Bilipuj ji mama ngwü'di'ri ngwele. Kay aar mbudi güül ge giru Dijyüpiyä giru dujimid dimäti ngwü'rinyä ngwudi yeleny yidi deleny diru daw dani Kandaka didi Yijüpiyang. Gur nggee giju kündär gani Ürajälim ndi otaca Ngwaalinalu.

28 Ngwube o'ra ngwuji ndi jalu ngwudu'rala ngwüdi je dimirta ngwuji ndi uli gitab ganni gullu dijiir dani Ajaya.

29 A Ligirim lanni Liju'ru ci Bilipüjing nu, “Donggaca dimirta nga jici gito gito.”

30 A Bilipuj gwalajanu ngwujici gito gito ngwu'dingini ndi uli ngwuja'ri ngwudi gitab gidi dijiir dani Ajaya. A Bilipuj otacalu ngwuci, “Nga nggwo gwülingidi ngwuja'ri ngwee gwula je?”

31 Ngwuci, “Ngwaadi nje lenge awa ma aar nje 'ti diji enggacu.” Ngwube ci Bilipüjing ngwallu aar gwe jalu.

32 A be ngwuja'ri ngwanni ngwujung je ndi uli ngwuru ngwee, “Gwüktäär nono dangala dadi aar ele ndi ü'rü ngwulem

na nono giranyu gigwogondacu diju danni diwädädi ngwolalu mbüny, no ngwu'ti igitü ngwulem ngwüngün.

33 Gwa aar ärrü yinäda aar ärrü yirginä.

Yäru gwanni gwadi ondaji gilinge ge güngün?

Ndi ari gwuma aar düdiyiji ligo'ro lüngün ngene gidiyängälü.”

34 A gur nggoo otaci Bilipüjingälü ngwuci nu, “Eggaciny ngwuja'ri ngwee ngwaru ngwe dijiir, ngwondijaja ndi yäru? Dijiir dondaja gwani ligo'ro lüngün gwalla gwani diji di'ter?”

35 A Bilipuj aalu ngwuja'rala ngwoo ngwudi gitab ngwondaci ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw ngwani Yicu.

36 Anni ma aar ji ndi ele dimirta de, aar obani ngwaalu ngwäti yaw, a gur nggoo ci Bilipüjing nu, “Yaw yiru pa giyee, yiru ange yadi nyi üminici ndi nyinyini?”*

38 Ngwugirinya aar dünäji dimirta. Aar ülli 'dün giyaanu a Bilipuj nyinyi.

39 Anni ma aar 'tüdä giyaanu no, a Ligirim lidi Deleny ape Bilipüjing

8:33 8.33 Ajaya 53.7-8 * 8:36 8.36 Yitab yoko gwodan yäti 37 A Bilipuj ci, “Yere ya'ti manari nga gwämnä Ngwaalu 'tu'tu giligoranu.” A gur nggoo ci, “Äny gwämnä ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutaa yelenya gwuru Giji gidi Ngwaalu.”

aa'ti gur änggädi ba be. A gur nggoo ele dilä düngün gijayanu.

⁴⁰ A be Bilipuj mbujini kundär gani Äcidüd ngwü'di'ri ngwellalu ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwannu ngwujaw ngwele 'di ngwombani kundär gani Gäyijäriyä.

9

A Bulij ämnü ndi Yicu (Yiiru 22.6-16; 26.12-18)

¹ A be Jawul gwuru gwuma ji ndi iye ngwikirijinä ngwudi Deleny yedenyo ngwari ngwuje 'rinye. Ngwü'di'ri ngwele gidir'dal danni diru gi'ra

² nunnu ngwülliji ngwuja'ri ngwe ele ngwämrä ngwudi gündär gidi Dimajiging, nunnu manari gwuma mbuji ngwüji ngwere ngwudi Gay gidi Deleny dani Yicu, ngwur na ngwaw, ngwuje umma ngwe o'ra Üräjälim.

³ Anni ma Jawul ji ndi ele gidilä düngün ngwuji gito gito kundär gani Dimajig, a buri üllä kerala ngwo'rralu.

⁴ Ngwü'di gidiyängälü ngwu'dingini ngwuja'ri ngwudi diji dondaju ngwuci, "Jawul Jawul, nga gwarra miny übinälü?"

⁵ A Jawul ci, "Deleny, nga gwani yäru?"

Ngwuci, "Äny gwuru gwani Yicu, gwanni gwübinängälü.

⁶ 'Di'rälü nga ele nga äni kundär, la ang be eggaci ndi ari nga gwadi ärrü ange."

⁷ Ngwüji ngwannu ngwindaär Jawulinga le aar dünälä aar 'ti ondaju ngwuja'ralu ngwere ndi ari ngwindi ngwe ngwaalalu, aar 'dingini ngwuja'ri aar 'ti be änggädi diju dere.

⁸ A Jawul 'di'rälü gidiyängälü anni mung gatu ngwäyälü ngwüngün, ngwu'ti ombajidalu ndi engga gonyalu gere. Aar okta kuy aar gwe äni Dimajig.

⁹ Ngwujalu yomon tä'räl (3) gwürimü ngwäy, ngwu'ti iyü ngwu'ti iti gonyalu gere.

¹⁰ Ngenone Dimajig, doo'ra de'te diju gu dani Ananiya. A Deleny ondaci dilingidu ngwurnidi ngwuci, "Ananiya!"

Ngwangindi ngwuci, "Äny gwangindu gwani Deleny."

¹¹ A Deleny ci, "Ju mama nga 'di'ri nga ele kayalu ganni gicaar Gidünälü nga ele nga äni ngwu'dun ngwudi gur gani Yäwüdä nga utalu gur ge gindi Tarjuj gani Jawul ndi ari nggo ndi otaci Ngwaalingalu.

¹² Dilingidu gima engga guru gani Ananiya ngwändä ngwalliji ngwuy nono ngwüngün nunnu ngwu'ri ngwäy."

¹³ A Ananiya ci, "Gwani Deleny, nggwu'dingina ngwüjü ngwonyadu ngwondaja diji de ndee na yi'ral ye 'dar yanni yiki yärrung je ngwüjü ngwunga ngenone Üräjälim.

¹⁴ A nginde gwindi ngene yeleny ye ngwur'dal ngwannu ngwuru ngweleny ndi ari ngwummi ngwüjü ngwannu ngwapu ngwüri ngwunga."

¹⁵ A be Deleny ci Ananiyang nu, "Indi! Gur nggee gäbriny ngwuru gora ndi ape ngwüri ngwüny ngwe ele ngwüjü ngwuru Garany na ngweleny ngwegen na ngwüji ngwudi Yijiräyil.

¹⁶ Gwunyi enggaci ndi ari nginde awa gwa mbuji yündä yipa gwulleny gwani ngwüri ngwüny."

¹⁷ A be Ananiya ele ngwäni gidrü ngwu'dun, ngwalliji Jawuling ngwuy nono ngwüngün ngwuci, "Diweengga dani Jawul, Deleny dani Yicu gwanni gwütacängälü kayalu anni janga ndi ilada ngene, gwükajiny nunnu nga ombajidalu mana ara gu Ligirrim lanni Liju'ru onyadala."

¹⁸ Puprang no, a ngwong ngwe'te ngwuru nono gwele ngwarki'ra ngwudi ngwuum mi'ra'tadalu ngwäy

ngwudi Jawul, ngwu'ri ngwäy ngwombajidalu mana. Ngwü'di'rälü aar nyinyi,

¹⁹ anni ma aar ätäda ngweny, ngwudege'dani ngwangina ngwüngün.

A Jawul jalu yomon yoko ngwikirijiningä le Dimajig.

²⁰ Ngwü'di'ri ngwele ngwondaci ngwüjü ngwonyadu ngwämra ndi ari Yicu gwuru Giji gidi Ngwaalu.

²¹ Ngwüji 'dar ngwanni ngwu'dingina, a je ngwe ngwaalu elalu aar utalu aar ari, "Gur gä'tüdi nggee ganni gänjä yedenyalu ngwübini ngwüjälü ngwanni ngwapu ngwüriny ngwee ngwani Yicu ngenone Üräjälimo? Nginde gwa'ti indädi ngene ndi ummi ngwüjü ngwe ele ngwur'dal ngwanni ngwuru ngwelenye?"

²² A be Jawul ojemani nono ngwondaji yiima ye ngwügäbici Ngwüyäwüd ngwanni ngwati ji ngenone Dimajig a ngwe ngwaalu elalu ngwuje enggaci aar lenge ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya.

²³ Anni ma yomon ele aar onyadi, a Ngwüyäwüd änjji yujimidalu gwadi aar 'rinye,

²⁴ a gu be Jawul lenge. Giyomon reny lingen le na dilu de ati aar rbäci ngwängir ngwudi gündär nunnu aadi aar 'rinye.

²⁵ A be ngwoo'ra ngwüngün ape aar ülliyyi kundi'rala gidi gündär dilu de gi'ram ge aar 'tüyi ngwele.

²⁶ Anni ma Jawul obani Üräjälim, ating ari ladi acajidi ngwikirijin ngwe ngwudi Yicu a je be yedeny eny 'dünggüngün, aar 'ti ämnä ndi ari nginde gwuma ru dikirijin 'didanu.

²⁷ A be Birnaba ape nggwe ele ngwoo'ra ngwükajäär je. Ngwuje enggaci ndi ari Jawul gwänggädi Delenya kay gindäng gu Dimajig na ndi ari awa gwondacu Deleny na ndi ari awa ngenone Dimajig gwondaca

ngwüjü gwa'ti yedeny iti ngwüriny ngwe ngwudi Yicu.

²⁸ No, aar le jalu ngwellalu gwügäti linginalu kündär gani Üräjälim, ngwondaci ngwüjü 'dar gwu'ranu ngwüriny ngwe ngwudi Deleny.

²⁹ Ati aar ondaji aar garnati yomon reny Ngwüyäwüd ngwe ngwati ondaji Yigirigiyängä, aar be mini ndi 'rinye.

³⁰ Anni ma gu ngweengga lenge ngwuru ngwikirijin, aar ape aar gwe ülli Gäyijäriyā aar dinga ngwele Tarjuj.

³¹ A be gaji nggoo a adatalu ij yi'doonga yidi Ngwaalu ngwaalu 'dar Yäwüdiyā, Jälil na Jamra, jalu yadatalu. Aar äti yiima a je Lig'i'rim lanni Liju'ru ojemeye nono aar gendadi aar jalu yidinyädi Delenya.

Aniyaj na Tābija

³² Ati be aji a Butruj 'di'ri ngwele ngwaalu 'dar. Gomon ge'te ngwele kündär gani Lüdä ndi ombaja ngwikirijinä ngenone.

³³ Ngenone ngwumbuji guru gani Aniyaj giru dirga gindru ngwümbür gäti ngwüdläyü 'dübä (8).

³⁴ A Butruj urnidi ngwuci, "Aniyaj, aar ang Yicu Kirictu u'riyi nono. 'Di'rälü nga apani gilälälü gunga." Puprang no, a Aniyaj 'di'rälü.

³⁵ A ngwüji 'dar ngwudi Lüdäng na ngwudi Jaruning engga yi'ral giyee, aar o'ra Delenya.

³⁶ Kündär gani Yapa, dikirijin didi Deleny diju gu dani Tābija (ngwüriny ngwüngün ma aar je gwürlälü Yigirigiyängä, ngwani Dide), nginde gwati ape yiiru yanni yijaw yomon reny ngwugataji ngwüjü düwä ngwanni ngwunyan-giralu.

³⁷ Gaji ge nggoo, ngwümü ngwayi aar uyi aar ape aar ndriyalu kimbanu alu nggwe.

³⁸ Gündär gani Lüdä ga'ti ola ngwaalinganu kündär gani Yapa. No anni ma ngwikirijin 'dingini ndi ari Butruj nggwo ngenone Lüdä, aar

ükäji ngwüjü rom (2) 'dünggüngün aar pácälü aar ci, "Üllädä gwänü!"

³⁹ A Butruj 'di'ri aar le ele. Anni mung obani, aar ape aar gwe allu kimbanu alu nggwe a ngwedel 'dar o'radi nono aar dugi yal ye, aar enggaci yubana na ngwureda ngwonyadu ngwu'ter ngwanni gwati je Täbija ug'ri gaji ganni gati aar le ji gwa'tina ayu.

⁴⁰ A je Butruj 'tüyä 'dar poor, ngwüllü ngwüjürbälü yirku ye ngwotaci Ngwaalingalu, 'di ngwube gwurlada ngwangina ngwudi Täbija ngwari, "Täbija, 'di'rälü." Ngwugata ngwäyälü ngwüngün änggädäng gu Butrujing, ngwü'di'rälü ngwujalu.

⁴¹ A Butruj geraci ngwümätä kuy ngwü'di'riyälü ngwüdünäjälä. Ngwube urnida ngwikirijinä na ngwedel ngwuje ätädä Täbijing gwumidu.

⁴² A ngwuja'ri ngwee linginni 'dar kündär gani Yapa a ngwüji ngwonyadu änni Gideleny.

⁴³ A Butruj jalu ngenone Yapa yomon yonyadu gur ge ge'te gani Jamaan gati 'raji ngwurna.

10

A Karnulij urnidi Butrujing

¹ Ngenone kündär gani Gäyijäriyā, gur ge'te giju gu gani Karnulij giru kumndan gidi gi'du gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) gani Italiya.

² Nginde gwuru diji didinyädi Ngwaalinga, ngwüji ngwe 'dar ngwudi ngwu'dun ngwüngün. Gwati gataji ngwuwaya düwä ligor le ating otaci Ngwaalingalu yomon reny.

³ Gomon ge'te lingen le ligwurlu kaji tä'räl (3) ngwengga dilingidu, gi'rrä gidi Ngwaalu ngwila ngwuci, "Karnulij."

⁴ A Karnulij ombaji yedenyo ngwutalu ngwari, "Yiru ange giyo gwani doorta düny?"

A gi'rr ci, "Otaci Ngwaalingalu gwunga na angidaji ngwuwaya

gwunga gwuma obana ngwäyänü Ngwaalu ngwuma ang diwayina.

⁵ Gwenene ukäji ngwüjü aar ele ngenone kündär gani Yapa aar gwä'rá guru gani Jamaan gwanni gwati aar ci Butruj.

⁶ Nginde gwüllädälü kur ganni gati 'raji ngwurna gani Jamaan gati ji ngwu'dun ngwe dibirta giläni."

⁷ Anni ma gi'rr ele ganni gondacu, a Karnulij urnidi ngwünädä ngwüngün rom (2) na gwu'tulu gwe'te gwüngün gwati denya Ngwaalinga gwanni gwati arnga ngindeng.

⁸ Ngwuje enggaci yi'ral 'dar yanni yänggädäng je ngwuje be ukäji aar ele ngenone Yapa.

A Butruj engga dilingidu (Yiiru 11.5-14)

⁹ Bigänü nggwoo gilingen lidünälä anni ma aar ele 'di aar ji gito ndi obani Yapa, a Butruj allu ngwu'dun alu nggwe ndi otaci Ngwaalingalu.

¹⁰ A ngwamu enyanu ngwümini ngwony ngwudi eny. Anni ma aar ji ndi manica, ngwayati giligor ngwengga dilingidu

¹¹ a gere igitinä ngwengga gony giru nono direda dipa laranu dimätäär ngwiil ngwüngün kwo'rongo aar ülliyä gidiyängälü.

¹² Däti ngwängä ngwonyadu yi'ranu ngwanni gwati elalu yora ye kwo'rongo na ngwanni gwati elalu ngwari ngwe gidiyängälü na yi'rá yidi gerala.

¹³ A ngwuja'ri ondaja aar ci Butrujing no, "Di'rü nga je dugi nga je eny ngwüdi."

¹⁴ A be Butruj ci, "Bäri gwani Deleny, äny gwa 'ti iti gony girngü giru gomon gere a'tur."

¹⁵ A ngwuja'ri ondaci mana aar ci, "Aa'ti aru ngwong ngwürngü ngwanni ngwuma je Ngwaalu ju'riyi."

¹⁶ Ngwuja'ri ngwee aar gu ari yomonanu tä'räl (3) a be dired gwä'rini puprang kerala.

¹⁷ Anni ma Butruj ji ndi iriyi ngwäyälü ngwuja'ri ngwee

ngwänggäding je dilingidu, a ngwüji ngwanni ngwükäjä je Karnulij ila aar utalu ngwu'dun ngwe ngwudi Jamaan aar ele 'di aar düni gilängir.

¹⁸ Aar urnidi ngwüjü ngwudi ngwu'dun aar je otacalu ndi ari Jamaan gwani Butruj nggwo gwüllädälü geno.

¹⁹ Anni juna Butruj ndi iriyi ngwäyälü giyi'ral yanni yänggäding je, a Ligir'im lanni Liju'ru ci, "Ngwüji ngwo tä'räl (3) poor ngwutalu nga gwe.

²⁰ 'Dürü nga ülli. Aa'ti yedeny ya ang eny ndi ang ngwe ele, äny gwuru gwükäjä je 'dunggunga."

²¹ A Butruj ülli ngwuci ngwüjü, "Äny gwuru nggwee gwanni gwüminängää. Giru ange ganni gindädä gu?"

²² A ngwüji ci, "Karnulij gwuru kumndan gidi gwu'tulunga küürü tudini (100) gwükäji nje. Gwuru diji didünälü didinyädi Ngwaalinga a gwati Ngwüyäwüd 'dar denya. A be girr gidi Ngwaalu ondaci nunnu aar ang urnida nga ele 'dunu 'dünggüngün nunnu ngwu'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwätä je."

²³ A je be Butruj ape ngwuje üllälü yirnü 'dunu.

A Butruj ele 'dunu ndi Karnulij

Bigänü nggwoo, a Butruj 'di'ri aar le ele a je ngweengga ngwoko ngwudi Yapang gwujani.

²⁴ Bigi nggwoo, aar obani Gäyjäriyä. Aar mbuji Karnulijing gwuju nding je dünici, gwujaralu ngwüji ngwe ngwüngün na ngwu-maad ngwüngün ngwurniding je.

²⁵ Anni ma Butruj ji gito gwadi äni, a Karnulij ila ngwadacalu ngwukwucalu yirku ye gwani denya.

²⁶ A Butruj 'di'riyälü ngwuci, "Dürälü, äny gwuru diji dümnä 'dogo."

²⁷ Anni ma aar gwe ondaji a Butruj äni ngwumbuji ngwüjü ngwo'rajidalu gidrü ngwonyadu.

²⁸ Ngwuje ci, "Nga nga lilingidi ndi ari yiru drü giyobo gidiji diru Diyäwüd ndi aar acajidi ngwaalu ngwe'te pu diji de diru Garany ngwelaci yirnü. A be Ngwaalu ngwuminy enggaci ndi ari aa'ti nggwa ci diji dere dirngü.

²⁹ No anni minyii gu ükäjidä, äny gwuma ila ligor le lijaw. Nggwa je otacalu ndi ari yiru ange yükäjidä gu 'dünggüny?"

³⁰ A Karnulij ci, "Yomon kwo'rongo (4) yanni yima ele äny gwuju 'dunu ndi otaci Ngwaalingalu gilingen ligwurlu liru tä'räl (3) kaji nggee no, a diji ila digenna ngwureda gwaru nggäm nggäm aar nyi dünäcälü.

³¹ Ngwari, 'Karnulij, Ngwaalu ngwuma 'dingini ngwuja'ri ngwunga ngwanni ngwati ang ngwe otacalu na gwuma enggada angidacing gwunga ngwüji ngwanni ngwunyangiralu.

³² Ükäjidä kündär gani Yapa ngwu'dun ngwudi gur gani Jamaan gwanni gwati 'raji ngwurna nggwo ngwu'dun ngwe gidibirta giläni. Gur nggo gu gani Jamaan gwanni gwati aar ci Butruj, gwüllädi gwälü yirnü.'

³³ No a gu be ükäjidä puprang, a yijaw ndi ari nga gwuminy 'dengenaca nga gwuma ila. Gwenene änyängä 'dar gilo ngene ngwäyänü Ngwaalu, ladi 'dingini ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwondacara je Deleny ndi nje enggaci."

A Butruj ondaji

³⁴ A Butruj aalu ngwuja'ri ngwe ngwondaji ngwari, "Äny gwuma lenge gweneno yi'ral ye yorto ye ngwaalinga ndi ari 'didanu Ngwaalu ngwati 'ti utanu.

³⁵ Ngwube änni ngwüjü gälü 'dar ngwanni ngwati denya ngindeng aar ärrü yi'ral yanni yidünälü.

³⁶ Nga nga lilingidi ngwuja'ri ngwanni ngwükäcä je Ngwaalu

ngwüjü ngwudi Yijiräyil, ngwondaju ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw ngwani adatalu Yicu Kirictu gwe, gwanni gwuru Deleny didi ngwüji 'dar.

³⁷ Nga nga lilingidi yi'ral yanni yiju ngwaalu 'dar Yäwüdiyä, 'tu'tu Jälil anni ondaja Yuwana ngwuja'ri ngwe ngwani nyinyini.

³⁸ Nga nga lilingidi ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingina ngwe ngwudi Yicu gwudi Najrang, ndi ari awa gwubrutu Ngwaalu Ligir'im le lanni Liju'ru na yiima. Na ndi ari awa gwulandalu ngwärrä yi'ral yanni yijaw, ngwu'riyi ngwüjü nono 'dar ngwanni ngwätinä dijego'ranu, yiima ye yidi Ngwaalu 'dunggüngün.

³⁹ Änyängä liru länngädi yi'ral 'dar yanni yärrüng je ken gidi Ngwüyäwüd na kündär gani Üräjälim. Aar pädä kü'ri ganni gimamindanu aar 'rinye.

⁴⁰ A be anni mung jalu yomon tä'ril (3), a Ngwaalu 'di'riyalü giyi'ranyanu aar gäbici ngwü'tädälü ngwengani.

⁴¹ Gwa'ti ngwüji änggädi 'dar, ngwü'täcing jälü 'dogo ngwanni ngwänggädi ngwanni ngwäbrä je Ngwaalu gwerre. Änyängä lanni gwiti nyii le nyii le iyä gaji ganni giming ge 'di'rälü giyi'ranyanu.

⁴² Nginde gwondaci nje ndi ari nyii ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nje enggaci ndi ari Yicu gwuru gwanni gwuge'ta Ngwaalu ndi pici ngwüjü yelenya ngwanni ngwumidu na ngwanni ngwayu.

⁴³ Ngwüjir 'dar ngwondaju nginde gwe, ndi ari gwanni gwänni 'dunggüngün gwa Ngwaalu dädänijänü ndi ke gwüngün ngwüriiny ngwe ngwudi Yicu Kirictu."

A Ligir'im lanni Liju'ru ülli ngwüjänü ngwuru Garany

⁴⁴ Anni ma Butruj jina ndi ondaji, a Ligir'im lanni Liju'ru

ülli ngwüjänü 'dar ngwanni ngwu'dinginu ngwuja'ri ngwüngün.

⁴⁵ A ngwikirijin ngwanni ngwü'ri'tänä ngwuru Ngwüyäwüd ngwanni ngwindäär Butrujinga le aar dibi, ndi ari Ngwaalu ngwuma angidaji ngwüjü ngwuru Garany Ligir'im lanni Liju'ru 'to.

⁴⁶ Ndi ari ngwu'dinginaar je ngwondaju aar orta Ngwaalinga ngwungla ngwe ngwu'ter.

A be Butruj ondaji ngwari,

⁴⁷ "Ngwüji ngwee ngwuma gu Ligir'im lanni Liju'ru üllänü nono alanga je 'to, yäru gwuru gwadi je üminici ndi aar je nyinyi yaw ye?"

⁴⁸ Ngwuje ondaci ndi aar aar nyinyini yaw ye ngwüriiny ngwe ngwudi Yicu Kirictu. A ngwüji ci aar le jalu yomon cong.

11

A Butruj enggaci ngwüjü Üräjälim

¹ A ngwoo'ra ngwükajäär je na ngweengga 'dar ngenone Yäwüdiyä 'dingini ndi ari ngwüji ngwanni ngwuru Garany ngwuma änni 'to ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

² Anni ma Butruj o'ra Üräjälim, a ngweengga ngwanni ngwubupa ngwüjü aar ü'ri'täni, aar garnati Butrujinga le aar ci,

³ "Nga gwarra nga be ele ngwu'dun ngwudi ngwüji ngwa'ti ü'ri'tänä ngaa ngwe eny."

⁴ A je Butruj ondaci ngwuja'ri 'dar anaku raar gu 'tu'tu gwerre ngwuje ci.

⁵ "Nggwuju kündär gani Yapa ndi otaci Ngwaalingalu nyi ayi giligor nyi engga dilingidu gony giru nono direda dipa laranu dülliyäär kerala dimätäär ngwiil kwo'rongo ngwüllälü 'di ngwobana 'dunggüny.

⁶ Anni minyi gu ombajidanu nyi gu mbuji ngwängänü ngwati elalu yora ye kwo'rongo ngwudi diyängälü, ngwudi pooring, ngwanni ngwati elalu ngwari ngwe na yirä yidi geralang.

⁷ Nyi be 'dingini aar nyi ngwuja'ri ci, "Di'rälü gwani Butruj a je dugi a je eny ngwüdi.'

⁸ Nyi be ci, 'Bäri gwani Deleny! Gomon gere a'tur nggwa'ti ngilla gony gere girngü ngwulemanu ngwüny.'

⁹ A ngwuja'ri ondaja mana kerala aar nyi ca, 'Gong ganni gima ge Ngwaalu ari giju'ru, aa'ti ga ge ari girngü.'

¹⁰ A gu ngwuja'ri ngwe ari yomonanu tä'räl (3) aar be gwä'rri direda ngwo're kerala mana.

¹¹ Kaji nggoo, a ngwüji ngwanni ngwükäjä je Karnulij 'dünggüny ngwuru tä'räl (3) ngwändi ngwaalu ngwani Gäyijäriyä, aar obana gälängir lidi ngwu'dun ngwanni ngwuji nyi gu.

¹² Aar nyi Ligirrim ondaci ndi ari aa'ti nggwa 'donya ndi nyii ngwe ele. Ngweengga ngwee ngwuru nyärläl (6) ngwuji nyii ngwe ngenone gwüpäng, nyii ngwe ele nyii äni ngwu'dun ngwudi Karnulij.

¹³ Aar nje ondaca ngwuja'ri anaku änggädäng gu girrä ganni gätacälü 'dunu 'dünggüngün ngwuci, 'Ükäjidä kur gani Jamaan gwati aar ci Butruj nga urnida nggwo kündär gani Yapa.

¹⁴ Nginde gwa ang be enggaci ngwuja'ri ngwanni ngwada je gälängidiyi ngwüji ngwe ngwudi ngwu'dun ngwunga.'

¹⁵ Anni minyi ji ndi ondaci ngwüjü, a je gu Ligirrim lanni Liju'ru üllänü anaku ülläng gu 'to 'dengganu gwerre.

¹⁶ No nyi diwayini ngwuja'ri ngwanni ngwucaar nje ngwe Deleny ndi ari, 'Yuwana gwünyinyü ngwüjü yaw ye a be nga nga la nyinyini Ligirrim le lanni Liju'ru.'

¹⁷ Ma be ari langidaca je Ngwaalu Ligirrimä anaku angidacaar nje gu 'to, lanni lämnä Gideleny dani Yicu Kirictu, nyi be ani yäru ndi ari nyüminici Ngwaalinga."

¹⁸ Anni ma aar 'dingini ngwuja'ri ngwee no, aar 'ti äti ngwuja'ri ngwadi aar ngwe ari aar ortada Ngwaalinga, aar ari, "Yiru gu be no, Ngwaalu ngwuma ätäda ngwüjü 'to ngwanni ngwuru Garany gay nunnu aar jo'renyana aar mbuji miding."

Gi'doonga gidi Ngwaalu Andakiya Jüriyä

¹⁹ Ngwikirijin ngwanni ngwuma 'di'ri aar badalu gwani übinälü anni ma aar 'rinye Ijitanuning, aar ele ngwaalu ngwani Bunijiya na Gabruj na Andakiya gündär gidi Jüriyäng ati aar ondaci ngwüjü ngwuru Ngwüyawüd 'dogo ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

²⁰ A be loko lanni liru ngwikirijin liru lidi Gabrujing na Giruwan anni ma aar ele Andakiya ati aar ondaci 'to ngwüjü ngwuru Garany ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Deleny dani Yicu.

²¹ A je gu Ngwaalu gitiyi yiima yüngün a ngwüji ngwonyadu ämnä aar o'raci Delenya dani Yicu.

²² A ngwuja'ri ngwee ele 'di a je ngwikirijin 'dingini ngwudi Üräjäliming, aar ükäji Birnabang Andakiya.

²³ Anni mung obani ngenone, ngwumbuji yimi'ru yidi Ngwaalu yiju ngwüji, ngwujayanu gwulleny ngwuje or'temaji 'dar nunnu aar mätinälü 'di'didanu yigor ye yegen 'dar Gideleny dani Yicu.

²⁴ Birnaba ngwuru diji dijaw gwonyadu Ligirrimälä lanni Liju'ru na ngwäti ämnäng Ngwaalu. A ngwüji ngwonyadu gendada Gideleny.

²⁵ A Birnaba 'di'ri ngwele kündär gani Tarjuj ndi minä guru gani Jawul.

²⁶ Anni mung mbuja, ngwapa ngwe ila Andakiya. Aar gu jalu ngenone didläyü de'te pu ati aar jalu ngwikirijiningä le aar enggaci ngwüjü ngwonyadu ngwuja'ri

ngwudi Ngwaalu. Andakiya, ngwaalu ngwuru ngwanni ngwuma aar gu ätäda ngwüjü ngwudi Ngwaalu ngwüriny yirnü aar je ci ngwükirijin.

²⁷ Gaji nggoo a ngwüjir ngwoko ngwüllü Üräjälim aar ila Andakiya.

²⁸ A de'te 'denggenanu dani Agabuj, ngwü'di'ri ngwüdünälä yiima ye yidi Lig'i'rim lidi Ngwaalu ngwalliji yijirä ndi ari ngwamu ngwadi ji ngwupa ngwaalu 'dar ken. Aji a ngwamu ngwee ji 'didanu gididlä gaji ganni gima ge deleny ape yelenya dani Kiludiyuj.

²⁹ A ngwoo'ra ngwudi Yicu mäjidi ngwü'rinyä ngwanni ngwa je diji mbuji nunnu aar je ükäci ngwengga ngwudi Yäwüdiyäng aar je ngwe gataji düwä.

³⁰ A ngindenga lima gu mäjidi 'didanu 'dar aar je ükäci mbumbung je Üräjälim angidacing gwegen aar je ätäda Birnabang je Jawul gwe aar je äpiji.

12

A Butruj 'tädä korkon yiima yidi Ngwaalu

¹ Gaji nggoo a deleny dani Yirüdi* 'di'ri ngwummi ngwükirijinä ngwudi gi'doonga gidi Ngwaalu ngwuje übinälü.

² Ngwümäätä Yagubing gwanni gwuru gwenggen gwudi Yuwananga ngwu'rinye galal ge.

³ Anni ma Yirüdi engga ndi ari yi'ral giyee yima jada Ngwüyäwüdänü, ngwü'di'ri ngwümäätä Butrujing 'to. Yi'ral giyee yiju gaji gidi Yi'rinyinä yidi Ligi'ra.

⁴ Anni mung määtä, ngwape ngwäniji korkon, ngwube ge'te ngwangida ki'du ki'du yi'ranu kwo'rongo ki'du ge'te pu ati aar gu düni aar angida. Nunnu ma Yi'rinyinä yidi Dambdani abralu, ngwube apada ngwelenyanu nunnu aar gu päda yelenya.

⁵ A Butruj ji korkon a be ngwükirijin jalu ngwäy ngwe aar otaci Ngwaalingalu ligor le 'di'didanu gwani nginde.

⁶ Dilu de gwa'tina Yirüdi äpädi ngwaalu ngwudi pi yelenya, a Butruj ji ndi ndri gwänü ngwangidanu rom (2) gwugekanalu yu'rung ye rom (2), a ngwangida dünälä aar angida längirü.

⁷ A 'dür no, a gi'rr ila gidi Deleny ngwüdünälä ngenone, a buri o'rralu ngwaalu ngwanni ngwuju gu Butruj, ngwümi'ri kimeranu ngwu'ritiya. Ngwuci, "'Di'rälü puprang." A yu'rung yanni yigekaning yalu aar gwanna ngwuy aar i'di.

⁸ A gi'rr ci, "'Di'rü nga rüjinänü dired de nga genne ngwüdänü." A Butruj 'di'ri ngwäri yi'ral yanni yica ye gi'rr, ngwo're ngwuci, "Pänä direda nono didi gennala dunga nyi gwujana."

⁹ A Butruj 'di'rälü ngwugwujani aar gwe ele 'di aar 'tü poor, ngwu'ti be lingidi yiru ange giyo ngwüdädigini ngwu'ti lingidi ndi ari ngwuja'ri ngwäti ngwäyänü ngwanni ngwäri je gi'rr, ngwuji ndi ari gwänggädi yi'ral dilingidu.

¹⁰ Aar ge ila 'di aar gatana ngwangida ngwanni ngwudi gwerre gwerreng na gwudi gwodaning aar ila 'di aar obana gilängir liru laaba lidi 'tü kay gati elada kündär. A je längir igitiji gwu'ren aar gu 'tü. Anni ma aar ü'rü gayanu ge'te, a gi'rr gatani ngwele.

¹¹ A Butruj 'rita ligor ngwari, ngwuma lenge 'didanu gweneno ümimänü gwa'ti ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwuju, ngwäti ngwäyänü ndi ari Deleny diru dükäjü gi'rrä güngün nunnu ngwila aar nyi gwalla Yirüdiing ngwomonanu ngwüngün na giyi'ralanu yere yanni yige'ta je Ngwüyäwüd giyigoranu."

¹² Anni mung gu lenge yi'ral giyee no, ngwele 'dunu ndi Märüyäm

* 12:1 12.1 Yirüdi nggwee, gwuru digüürnä didi deleny dani Yirüdi gwanni gwuru mbumbu gwondacaar gwe kitabanu gidi Luka 1.5.

gwuru nanni gwudi Yuwana gwani Murkuj ngenone ngwīkirijin ngwo'radi gwalu ngwonyadu aar ji ndi otaci Ngwaalingalu.

¹³ A Butruj ila ngwūpīdā lāngirū poor a dīnād ila diru gera dani Rāwūdā ndi igiti dīmbūrā.

¹⁴ Anni mung 'dingini ngwuja'ri ngwudi Butruj gwondaju poor, ngwujayanu 'di ngwo're kay ngwu'ti igitū dīmbūrā. Ngwo're ngwondaci ngwūjū ndi ari Butruj nggwo gīlāngir.

¹⁵ A ngwūji ci gījū, "Nga gwari gi'ra milang." Anni mung 'donyalu 'tibūny ndi ari Butruj gwuru, aar ci, "Gi'rr ga ru gūngūn."

¹⁶ A Butruj jina ndi pī lāngirū gwur'tal, anni ma ngwūji igitādālū aar engga, a je ngwe ngwaalu elalu.

¹⁷ A je Butruj ci guy ge gwugwundar ngwuje enggaci ndi ari awa gwū'tiyā Delenya korkon. Ngwuje be ci, "Ondacar Yagubing je ngweengga ngwe ngwu'ter ngwuja'ri ngwee." Ngwū'tū ngwele ngwaalu ngwu'ter.

¹⁸ Dilu danu a'ti yigor pī ngwangidanu aar utalu ndi ari yiru ange yima ji ndi Butruj.

¹⁹ Anni ma Yirūdij ūkāji ngwuja'ri aar minā 'dar aar 'ti mbuju, ngwū'tiyā ngwuja'ri aar apa ngwangida ngwoo aar je otacalu aar je 'rine.

Aar mī'ri Yirūdijing dūmdī de ngwayi

A be Yirūdij 'di'ri ngwugatani ngwaalinga gwani Yāwūdiyā ngwele kūdār gani Gāyijāriyā ngwujalu ngenone gwooko.

²⁰ Gwapu gūndā ngwūji ngwudi yūdār yidi Jūr na Jāyidā. Aar be o'rajidi gwūpāng aar bupi gweno nding je 'dengenaci. Anni ma je dīnād didi Deleny dani Yirūdij, dating gu gatada ngwāyānū dani Bilactuj gi'tiji gay, aar ci Delenya dani Yirūdij linana ndi aar le o'rajidi aar jalu ladatalu. Ndi ari ngindenga

lati je Delenya dani Yirūdij āpījā yona.

²¹ A gomon ganni gige'taar, a Yirūdij genne ngwureda ngwudi yeleny ngwujalu gididu'rala didi yeleny ngwube ondaci ngwūjū.

²² A ngwūji ortada aar ūrri dula aar ari, "Diji dā'tūdi ndee danni dūmnā dondaju ngwaalu gwuru ngwondaju."

²³ Kaji nggoo ge'te ge'te anni mung 'dingini ngwuja'ri no, ngwu'ti nājā Ngwaalinga, a gi'rr gidi Deleny agada dimdi nono ngwūmī ngwondoma 'di ngwayi.

²⁴ A ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu gendadi aar badalu ngwaalu 'dar.

²⁵ Anni ma Birnabanga Jawul gwe medaja yiiru yegen Ūrājālim, aar o'ra aar apana Yuwanang gwanni gwati ani 'to Murkuj.

13

Aar ūkāji Birnabang je Jawul gwe

¹ Ngenone ki'doonga gidi Andakiyang, ngwūjir na ngwoorta ngwee ngwuju gu, Birnaba, Jamaan gwani Nejer, Lukiyuj gwudi Giruwaning, Maniyan gwanni gwuraar Yirūdij gwe gwuru deleny gimaad 'tu'tu yogo ye na Jawul.

² Anni ma aar ji ndi āpīji Ngwaalinga yiiru aar mātā ngwādā, a je Ligi'rīm lanni Liju'ru ci, "Ābrījīny Birnabang je Jawul gwe, aar ele ndi aar nyi āpīji yiiru yanni yornaci nje."

³ No a ngwīkirijin otaci Ngwaalingalu aar mātā ngwādā aar je ātā guy aar je ge'te kay aar ele.

Ngenone Gabruj

⁴ No ngindenga rom (2), a je Ligi'rīm lanni Liju'ru dinga aar ele aar obani kūdār gani Jālūkiyā, aar ū'rū yaanu ngenone aar ele ngwaalu giyaanu gwani Gabruj.

⁵ Anni ma aar obani kūdār gani Jalamaj, aar ondaci Ngwūyāwūd ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwāmra ngenone. Aar ji Yuwananga le

gwanni gwati ani Murkuj, ngwuje gataji düwä.

⁶ Aar landalu 'dar kündär giyaanu gidi Gabrujing 'di aar obani kündär giyaanu gani Pabuj. Ngenone aar mbudi dimanga le diru Diyäwüd dati alliji yijirä yi'duru dani Bar Yicu,

⁷ dati mbüjini gideleny danni dimäti yelenya ngwaalu giyaanu dani Järgiyüj Bulij gwuru gur gibebra gwulleny, ngwükäjidi ndi Birnabanga Jawul gwe nunnu gwubupa ndi 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu 'denggen.

⁸ A be Aliyimaj nggwoo gwuru dima (ngwüriny ngwüngün gwani gu no Yigirigiyängä) ngwuje be jici kay ngwuje ü'ri'ti ngwäy ngwunani ndi üminici delenya ndoo ndi änni Ngwaalu.

⁹ A be Jawul, gwanni gwani 'to Bulij, gwonyadu Ligirimalä lanni Liju'ru ngwombaji Aliyimajing ngwäyanü 'ti'tog ngwuci,

¹⁰ "Nga nggwee gwudi dijego'rr, nga ru güwän gidi yi'ral 'dar yanni yijaw! Nga gwonyadu i'däjingänü nga onyadi miminäjänü. A'tur nga gwä'tüdi gwadi dünäji yi'rinya ngwuja'ri ngwanni ngwüdünälü ngwudi Delenye?"

¹¹ Gwene ara gwe Deleny ji guy ge nga gwa rimi ngwäy gwene nga jalu gaji gooko nga gwa 'ti gwengga buri gwudi lingen." Puprang no a dumbil na dirim gätini ngwäy, ngwakalu ngwuy ngwe ngwümini dijü ndi okta kuy.

¹² Anni ma gu deleny didi ngwaalu ngwoo engga yi'ral giyee yima ji, ngwänni Ngwaalu ndi ari gwindi gwe ngwaalalu ngwuja'ri ngwinggi-daar ngwe ngwudi Deleny.

Andakiya gwudi Bijidiyäng

¹³ Ngenone Pabuj, a Bulij na ngwoo'ra ngwanni ngwindaär le, aar ü'rü yaanu aar ele kündär gani Berga ngwaalu gwani Bämbliyä, a je gu be Yuwana gatani ngwo're Üräjalim.

¹⁴ Ngenone Berga, aar 'di'ri aar elada gweere 'di aar obani Andakiya gwudi Bijidiyäng. A gomon Kwo'ra tä'räl, aar äni ngwämrä aar jalu.

¹⁵ Anni ma aar uli Yobo yidi Müjä na Yijir yidi Ngwijir kitabanu, a je be ngweleny ngwudi ngwämrä ükäci ngwuja'ri aar je ci, "Ngweengga, manari ngaa läti ngwuja'ri ngwere ngwada je ondaji a ngwe or'temaji ngwüjü, ondajar je."

¹⁶ A Bulij 'di'rälü ngwüdünälä, ngwalliji guyala ngwari, "Nga nga liru ngwüji ngwudi Yijiräyil na nga nga ngwüji ngwuru Garany ngaa lanni lati orta Ngwaalinga, 'dinginiiny!"

¹⁷ Ngwaalu ngwudi Yijiräyil ngwäbrü ngwügürnä ngwege, ngwügäbici ngwüjü aar gendadi aar onyadi kaji ganni gijaar ge Mijir. Yiima ye yidi gu'ran güngün, ngwuje 'tüyä poor ken gidi Mijiring.

¹⁸ Ngwuje matiji liguri ndi eelle gwegen, ngwuje arnga ngwüdläyü küü'ri rom (40) gitäny.

¹⁹ Ngwuje linynyiji ngwüjü giyen kwo'ra tä'räl (7) ngwaalu gwani Kanaan ngwuje apada diyängü degen ngwätädä ngwüjü ngwüngün ngwudi Yijiräyil yu'rina.

²⁰ Yi'ral 'dar giyee yiju ngwüdläyü küü'ri tudini kwo'rongo na küü'ri rom na 'di (450).

Anni ma ngwüdlä medadi ngwee, a je Ngwaalu ätädä ngwüjü aar pici yelenya 'di a gaji ila ganni gima ge dijir ila dani Jämüwil.

²¹ A be aji a ngwüji 'di'ri aar ari ngwüminü delenya. A je Ngwaalu ätädä delenya dani Jawul gwuru giji gidi Kij gilängir lidi Biniyämin ngwape yelenya ngwüdläyü küü'ri rom (40).

²² Anni ma Ngwaalu äbrü delenya dani Jawul, ngwuje äpijä Däwüding ngwuru deleny degen. A Ngwaalu ngwondaju ngwuja'ri ngwe gwani nginde gwari, 'Any gwumbuju Däwüding gwuru giji gidi Yici gwuru diji danni diminä ligor lüny, nunnu aar nyi ärriji yi'ral 'dar yanni yimini nje nding je ärrü.'

23 Yicu gwuru gwanni gwuru dīgüürnä didi Däwüd gwanni gwuma Ngwaalu ruji Gilang gwudi ngwüji ngwudi Yijiräyil, anaku arung gu.

24 Gaji ganni ga'ti ge na Yicu indi, Yuwana gwindi ngwondaci ngwüjü 'dar ngwudi Yijiräyil ngwuja'ri ngwani jo'renyani na nyinyini yaw ye.

25 Anni ma Yuwana ji gito ndi medaji yiiru yüngün, ngwutalu ngwari, 'Nga nga lanijiny yärü? Äny gwä'tüdi gwani nginde nggwä'di. Nggwä'tüdi, a be nginde nggwo gwindi gwodan, nggwa'ti mbutu ngwäyanü ndi nyi gwä'däda ngwüdanälü ngwüngün.' "

26 Ngwuje ci, "Ngweengga, yiji yidi Äbräyim, na 'dar liru Garany lati denya Ngwaalinga, yiru ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwudi gilang ngwükäcäär nje.

27 Aa'ti be ngwüji ngwudi Üräjäliming na ngweleny ngwegen lingidi ndi ari Yicu gwuru Gilang aar 'ti lingidi ngwuja'ri gwanni ngwaru ngwe ngwijir. Gwuma aar gwe obalu a gu ngwuja'ri ru gwanni ngwari ngwe ngwijir ngwati aar je uli yomonalu 'dar komon ganni giru Kwo'ra tä'ril.

28 A be ngindenga gwuma aar 'ti mbojaja yi'ral nono yere ndi aar gu 'rinyada, aar be ondaci Bilatijing ngwu'rinye.

29 Anni ma aar ärrü yi'ral 'dar anaku ondaja gu gitab gwerre gwani nginde, aar üllälü kü'rälä ganni gimamindanu aar gwürici gidimomo.

30 A be gwuma Ngwaalu 'di'riyalü gidimomanu gwumidu.

31 A nginde ngwü'täcä ngwüjälü yomonanu yonyadu gwanni ngwindaär ngwe ngwaalu gwani Jälil aar ila Üräjälim. Ngindenga liru gwenene lanni gilo gwondajaar gwe ngwüjanü ngwege.

32 Londaca je ngwuja'ri gwanni ngwujaw ngwuca ngwe Ngwaalu ngwügürnä ngwege

33 Ngwaalu ngwuminje gäbici ngwuja'ri ngwuma ji kaji nggee gege lanni liru yiji yegen, 'di'riyi gwe Yicungalu. Anaku üllinäär gu kitabanu gidi Mäjimür ki'raany ganni giru rom (2) ndi ari,

'Nga gwuru Giji güny, gwene äny gwuma ru Mbumbu gwunga.'

34 Yiru gu giyee ndi ari gwü'di'riyā Ngwaalalu giyi'ranyanu gwumidu a gwa'ti gwayi mana a'tur yondaja ye ngwuja'ri ngwee ndi ari,

'Nggwa ang ju'riyi gwa ang onjaci 'didanu anaku ci nyi gu Däwüding.'

35 Yondaja gu no ngwaalu ngwu'ter ndi ari,

'Gwa'ti gwa ang gatani gwunga gwanni Gwuju'ru gwa 'dege'ralu gidimomanu.'

36 A be Däwüd anni mung medaji yiiru yidi Ngwaalu kimaad güngün gwuma ayi gwuma gwujani ngwügürnä gwuma aar gwürici gwuma 'digi'ri gidimomanu.

37 A be gwanni gwuma Ngwaalu 'di'riyalü giyi'ranyanu gwumidu gwuma 'ti 'digi'ru gidimomanu.

38 Yäy gu no, lani ngwänggäri, lingidar ndi ari yiru giyee yanni yigäbici nje ara je be ondaci ndi ari Yicu gwuru gwanni gwurnidaar gwe ndi düdäniiji ngwüjanü ndi ke gwegen.

39 Ngwüji 'dar ngwa aar je düniyalü Yicu gwe giyi'ral 'dar yanni yiki ma aar änni Ngwaalu ndi ari düniyalü gwa'ti giyobo yidi Müjä.

40 Arnganar be ngwuja'ri gwanni ngwaru ngwe ngwijir aa'ti ngwa je mbuji,

41 'Ombajar je be, lanni lati münä ngwuja'ranu, übidärälü ngwuja'ri ngwee 'di nga ayi,

ndi ari äny gwadi ärrü yi'ral ye'te giyomon yalu ndi ari ya'ti ya gu änni a'tur,

'di manari a je dījī dere on-daci.'"

⁴² Anni ma Bulijinga Birnaba gwe ji ndi 'tūdā ngwāmra, a je ngwūjī ci kwodaralu komon Kwo'ra tā'ril nggā'di gidi gwodaning ngaa ondaji ngwuja'ri ngwe ngwee.

⁴³ Anni ma ngwūjī 'tū aar badi, a ngwūjī ngwonyadu ngwanni ngwuru Ngwūyāwūd na ngwuru Garany ngwanni ngwāndi giyobo yidi Ngwūyāwūd ngwūdinyādi Ngwaalinga 'dī'ri aar gwujani Bulijing je Birnaba gwe, a je Bulijinga Birnaba gwe or'temaji nunnu aar mātinalū 'dī'dāny gīyimi'rū yidi Ngwaalu.

⁴⁴ Anni ma aar o'ra komon Kwo'ra tā'ril nggoo gidi gwodaning aar ila 'dar anaku raar gu ndi aar dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwadi je Bulijinga ondaji.

⁴⁵ A be anni ma Ngwūyāwūd engga ngwūjū ngwuma ila ngwonyadu a je yigor enyanu aar 'dī'ri aar garnati aar ke yi'rinya ngwuja'ri ngwudi Bulij aar lo.

⁴⁶ Ngwuja'ri ngwee aar gābīci Bulijinga je Birnaba gwe aar ojeme nono aar 'ranu ndi ondaji aar ari, "Yādi gu ndi ara je ondaci nga nga gwerre gwerre ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu. A be anni ma je 'donya, ngaa lima obalu yigo'ro ye yalu ndi ari ngaa la'ti āwdi ndi āti miding gwudi gwur'taling la je be gatani lele ngwūjī ngwuru Garany nje ondaci.

⁴⁷ Ndi ari Deleny dondaciny ngwari,

'Any gwurujanga buri gwudi ngwūjī ngwuru Garany,

nunnu nga ape gilanging a gwe ele ngwūjī gididlā 'dar.'"

⁴⁸ Anni ma ngwūjī ngwuru Garany dingini ngwuja'ri ngwee, aar jayanu aar nājī ngwuja'ri ngwudi Deleny na 'dar lanni lutaar janu nunnu aar midi miding gwudi gwur'taling aar ānni Ngwaalu.

⁴⁹ A ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu badalu ngwaalu 'dar ngenone.

⁵⁰ A be Ngwūyāwūd gwogaji ngwayu ngwanni ngwuru yi'ra ngwūdinyādi Ngwaalinga na ngwūjī ngwanni ngwuru yi'ra kūdār aar 'dī'ri aar ūbīni Bulijing jalu Birnaba gwe aar je linynyi aar je 'tūyi poor ngwaalu ngwegen.

⁵¹ A je Bulij na Birnaba protada dibu'ra nono didi yora yegen dani 'donya gwegen aar 'dī'ri aar ele kūdār gani Ayikuniya.

⁵² A ngwoo'ra jayanu a je gu Līgī'rīm lanni Liju'ru onyadala.

14

Bulijinga Birnaba gwe kūdār gani Ayikuniya

¹ A Bulijinga Birnaba gwe 'dī'ri ngenone Ayikuniya aar āni ngwāmra ngwudi Ngwūyāwūd anaku ābrājāar gu. Ngenone aar ondaci ngwūjū ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu yiima ye 'di aar gābīci ngwūjū ngwonyadu aar ānni Ngwaalu ngwuru Ngwūyāwūd na ngwuru Garany.

² A be Ngwūyāwūd ngwoko ngwanni ngwuma 'donya ndi ānni, aar 'dī'ri aar gwogaji ngwūjū ngwuru Garany aar je ānīci 'dīmānānū aar je gwūrli ya'ranya aar gwurla ngwīkīrijīnā nono.

³ No a Bulijinga Birnaba gwe jalu ngenone gaji golanu aar ondaci ngwūjū li'ranu ngwuja'ri ngwani Deleny, a je Deleny gendaci yiima ngwuja'ri ngwudi yīmī'rū yūngūn ngwuje gābīci aar ārrī yi'remna yidi yiima na yidi allalu ndir.

⁴ A ngwūjī ngwudi gūdār nggoo ū'ridīnānū rom (2). Ngwūjī ngwoko aar ji Ngwūyāwūd ngwe na ngwoko aar ji ngwoo'ra ngwe ngwūkājāar je.

⁵ A ngwūjī ngwuru Ngwūyāwūd na ngwuru Garany aar ke yi'rinya aar rucidi ngwelenyinga le ngwegen ndi aar je ārrī yīrgīnā aar je aci yo'rr ye.

⁶ A be anni ma aar gu lenge, aar 'di'ri aar abri aar ele giyündär yidi Lijitrang na Därbī yidi Layikuniyang na yündär 'dar yijicidaar ye.

⁷ Aar gu ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

Giyündär yidi Lijitrang na Därbī

⁸ Ngenone Lijitra, gur giju gu gijalu gayu yora giru dirga anaku lingitää gu gati 'ti indī.

⁹ Ngwugeraji ngwuja'ri länī ngwuji je Bulij ndi ondaji. A Bulij ombaji jicom ngwulenge ndi ari gätī ämning Ngwaalu ndi u'ri nono.

¹⁰ Ngwurnidi ngwuci, “Dünädälä yora ye yunga.” Ngwuja'ri ngwe ngwee, a gur 'di'rälü prüd ngwugatu yora ngwele.

¹¹ Anni ma ngwüjī engga yi'ral giyee yima je Bulij ärrī, aar ürri dula lingla le legen lidi Layikuniyang aar ari, “Ngwaalu ngwuma rudini dījī dümnä ngwuma üllä 'dengge.”

¹² Aar ätädä Birnabang ngwürīny aar ci Jeyoj, na Bulij aar ci Armaj, ndi ari gwuru gi'ra ndi ondaji.

¹³ Gito gito kündär nggoo, gobo giju gu gidi bayil ngwani Jeyoj, a dir'dal didi gobo apa yindri aar 'räjänä yibobo ngwur'ta aar ngwe ila gīlängiränü lidi gündär a dir'dal na ngwüjī ngwonyadu aar bupi ndi aar je rcijī aar mī'rini nono.

¹⁴ A be anni ma ngwoo'ra ngwükajäär je Bulijinga Birnaba gwe, 'dingini ngwuja'ri ngwee, aar dirita ngwuredanu aar 'tüdä aar abrada ngwüjī nono poor aar mī'ri dula aar je ci,

¹⁵ “Ngwüjī ngaa larra ma aang ärrī yi'ral giyee? Änyängä liru 'to ngwüjī ngwümnä nono nga nga. Lāpījä je ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ar je ondaci nunnu ngaa gwurla giyi'ral giyee yiru 'tur ngaa o'raca Ngwaalinga ngwanni ngwumidu, ngwanni ngwuge'ta gere aar ge'te diyängü na yaw na ngwony 'dar ngwanni ngwo gu.

¹⁶ Gwerre, Ngwaalu ngwügäbica ngwüjü aar elada giyigor yegen.

¹⁷ Aar 'ti be gäbica ligo'ro lüngün ndi änälü nunnu aa'ti ngwüjī lingidi. Ngwube inggidi giyomon 'dar inäng gwüngün ndi ari nggwo. Ati ara je niji giranyu kere ngaa kwoy yuula kaji gegen, ara je agaci ngwonyalu ngwonyadu ngaa eny ngaa pe ngaa jayanu.”

¹⁸ Aa'ti ngwoo'ra ngwükajäär je burna ngwuja'ri ngwe ngwee ndi dünäji ngwüjī ndi aar je rcijī aar je gätijälü, a gu ngwoo'ra ngwükajäär je arri 'di aar je dünäji.

¹⁹ A be Ngwüyawüd ngwoko ngwändi Andakiya na Ayikuniya aar gwä'räji ngwüjī kuy gegen aar aci Bulijing yo'rr ye aar oktalü aar gwe 'tüdä aar gatu kundi'rr poor gidi gündär aar ji ndi ari gwuma ayi.

²⁰ A be ngwükirijin o'rada nono, ngwüdi'rälü aar o're kündär. Bigänü ngindenga Birnaba gwe aar 'di'ri aar ele Därbī.

A Bulijinga Birnaba gwe o'ra Andakiya gwudi Jüriyäng

²¹ A Bulijinga Birnaba gwe ondaci ngwüjü ngwudi Därbing ngwuja'ri ngwanni ngwujaw a ngwüjī ngwonyadu ämni aar ru ngwükirijin. Aar be kwodalü giyündär yani Lijitra na Ayikuniya na Andakiya.

²² Ndi o'ra gwegen aar or'temaja ngwükirijinä aar je ojemeye nono ndi aar aar mätinälü 'di'danu ndi ämni Ngwaalu. Aar ari, “Yündä yonyadu yinje mbuji nunnu ar äni giyelenyanu yidi Ngwaalu.”

²³ A Bulijinga Birnaba gwe 'di'ri aar äbrī mbumbung je giyi'doonga yidi Ngwaalu 'dar aar je ge'te aar ru yi'ra yidi yi'doonga yidi Ngwaalu yegen, anni ma aar määtä ngwädä aar otaci Ngwaalingalu aar je gi'tijī Delenya kuyanü dannī dima aar gu ämnädä.

²⁴ Anni ma aar ila Bijidiyā, aar gatana aar ila aar obana Bāmbiliyā.

²⁵ Anni ma aar ondaca ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw ngenone kündär gani Berga, aar ila aar üllä kündär gani Ataliya.

²⁶ Ngenone Ataliya, aar ü'rü yaanu aar o're Andakiya, kündär ganni gi'di'räär gu a je ngwikirijin ukäjä aar je ge'ta kuyanü gidi yimi'rü yidi Ngwaalu gwani yiiru giyoo yima aar je medaja ngeno.

²⁷ Anni ma aar obana Andakiya, aar gwä'räji ngwikirijinalü gwüpäng aar je enggaci yi'ral 'dar yanni yima je Ngwaalu ärrü ngindeng je le, na awa ndi ari ngwuma igitiji ngwüjü ngwuru Garany gay aar änni Ngwaalu.

²⁸ Aar jalu ngenone ngwikirijiningä le 'di a gaji olanu.

15

O'rajidalu gwanni gwuju Ürajälim

¹ A ngwüji ngwoko üllä Yäwüdiyä, aar üllädä Andakiya aar ji ndi enggaci ngwikirijinä aar je ci, "Manari ngaa lima 'ti ü'rütänä anaku ari gu dimürä didi Müjä, ngaa la'ti la gilang."

² A ngwuja'ri ngwee gäbici Bulijing je Birnaba gwe aar büdi ngwäy 'ti'tir ndi aar le garnati. No a gi'doonga gidi Ngwaalu ge'te Bulijing je Birnaba gwe ngwikirijiningä le ngwoko nunnu aar allu Ürajälim aar otaca ngwo'ralu ngwükäjäär je na mbumbunga yi'ral ye giyee.

³ A je gi'doonga gidi Ngwaalu ge'te kay, anni ma aar ji ndi ele ngwaalu ngwudi Bunijiyang na Jamra, aar ondaci ngwüjü ndi ari awa ngwüji ngwanni ngwuru Garany ngwuma gwurli ngwuma ru ngwikirijin. A ngwuja'ri ngwee gäbici ngweengga aar jayanu gwullenü.

⁴ Anni ma aar obani Ürajälim, a je gi'doonga gidi Ngwaalu na ngwoo'ra ngwükäjäär je mbumbunga le ge'talu yirnü, a je Bulijinga Birnaba gwe enggaci yi'ral 'dar yanni yima je Ngwaalu ärrü ngindeng je le.

⁵ A be ngwikirijin ngwoko ngwanni ngwuru Ngwübärriji

aar dünälä aar ari, "Ngwüji ngwuru Garany ngwa ü'rütänü aar 'dengenaji Yobo yidi Müjä."

⁶ A be ngwoo'ra ngwükäjäär je na mbumbunga jalu gwüpäng ndi otajidalu giyi'ral giyee.

⁷ Anni ma aar otajidalu 'di a gaji olanu, a Butruj 'di'rälü ngwuje ondaci, "Ngweengga, ngaa lilingidi ndi ari gaji gwerre gima ele, Ngwaalu ngwäbrü nyi nunnu a ngwüji ngwuru Garany 'dingini gilinglalu lüny ngwuja'ri ngwanni ngwujaw aar änni Ngwaalu.

⁸ Ngwaalu ngwanni ngwülingidi ligor lidi diji, ngwinggidu ndi ari ngwuming je änni anni mung je ätäädä Ligirimä lanni Liju'ru, nono ätäädäär nje gu.

⁹ Ngwaalu ngwa'ti nje ge'taja gay ge'te ngindenga le ndi ari gwügä'ridi yigor yegen yanni yiki änni gwe gwegen gwanni gwuma aar gwe änni 'dünggüngün.

¹⁰ A be gweneno, ange gwuru ngaa be idäji Ngwaalinga üpi gwe ngwikirijinä ngwuru Garany yunggu giyigo'ro yanni ya'ti ar je burna na ngwügüürnängä ngwege ndi üpini.

¹¹ Bärri! Alanga lämnä ndi ari yimi'rü ye yidi Deleny dege dani Yicu a ligilängidinä, anaku gilängidinäär gu 'to."

¹² A ngwüji 'dar ki'doonga gwugwundi aar geraji Birnabang je Bulij gwe läni ndi ondaji gwani yi'remna yidi yiima na allalu ndir gwanni gwärrü Ngwaalu ngwüjänü ngwuru Garany ngindeng je le.

¹³ Anni ma aar medaji ngwuja'ri, a Yagub 'di'rü ngwüdünälä ngwondaji ngwari, "Gerajiny läni ngweengga.

¹⁴ Jamaan gwani Butruj gwondaci nje ndi ari awa Ngwaalu gwerre gwerre ngwinggida ligor lüngün uti gwe ngwüjü ngwüjänü ngwuru Garany ngwuje ge'taji 'dünggüngün.

¹⁵ Yijir yanni yallija je ngwijir yädi ngwuja'ri ngwee anaku üllinäär gu ndi ari,

16 'Ma aar ele giyee äny gwo'ra
nggwa gwä'räji yelenyalu yidi
deleny dani Däwüd.

Yanni yima ke yinje oda mana,
a yinje gwä'räjälä mana yanni
yipänälü,

17 ndi ari ngwüji ngwanni ngwuma
i'dälü, aar mini Delenya,
na ngwüji 'dar ngwanni ng-
wuru Garany ngwanni ng-
wapu ngwüriny ngwüny,
a gu Deleny ari danni dati ärrü yi'ral
giyee'

18 yanni yima linginni 'dar 'tu'tu
gwerre gidlä."

19 A Yagub ari, "Yäy gu no,
ngwänggädi ndi ari aa'ti a la üpi
ngwüjü ngwuru Garany ngwanni
ngwo ndi o'ra Ngwaalinga yi'ral
yini.

20 Ar je be ükaci ngwuja'ri ar je
ci aar gäbici enying ngwony ng-
wudi didülä na yijin aar gäbici en-
ying ngwüdi ngwudi ngwony ngwu-
gogornyana na yin.

21 Ndi ari Yobo yidi Müjä
yündäjinä yomon 'dar 'tu'tu gwerre
gyündär 'dar aar je uli ngwämrä
giyomon 'dar yidi gomom Kwo'ra
tä'ril."

*Ngwuja'ri ngwüllijäär je ngwükirijinä
ngwuru Garany*

22 A ngwoo'ra ngwükäjäär je
mbumbunga le na gi'doonga 'dar
gidi Ngwaalu jalu aar gwalli ngwüjü
rom (2) 'denggegenanu, Yäwüdä
gwani Barjabaj na Jiliwanij, ndi ari
liru yi'ra ngweengganu, aar je ükäj
Birnabanga le na Bulij aar ele An-
dakiya.

23 Aar je ätädäni ngwuja'ri ngwee,
"Ngwuja'ri ngwee ngwüdi
'dänggäri liru ngweengga ngwalu
ngwuru ngwoo'ra ngwükäjäär je na
mbumbunga.

Ngwükäcärä je liru ngwükirijinä
ngwuru Garany kündär gidi An-
dakiyang, na ngwaalu gwani
Jüriyä na Kilikiyä.

Laganna je.

24 Änyängä li'dingina ndi ari
ngwüji ngwoko ngwüdi 'dänggäri
ngwa'ti nje ükäjü ngwuja'ri ngwe
ngwere, ara je lagajanu ara je lagaci
ya'ranyanu yalu ngwuja'ri ngwe ng-
wondajaar je.

25 Nyii be jalu nyii gekajida ndi
ari nyii gwalla ngwüjü ngwoko ara
je ükacä. Aar ila Bulijinga le na
Birnaba liru ngwumaad ngwäri

26 lanni ligäti yigo'ro yegen
mbüny gwani ngwüriny ngwudi
Delenya dani Yicu Kirictu.

27 Yäy gu no, lükacä je Yäwüdäng
je Jiliwanij gwe ndi ari ara je ondaci
ngwulem ngwe ngwuja'ri ngwanni
ngwüllijärä je ngene.

28 Ndi ari yiru gu Giliği'rüm lanni
Liju'ru na 'dänggäri ndi ari aa'ti la
üpiyi ning gwere ba be aar be ru
giyee 'dogo nda je ärrü.

29 Gäbicär enying ngwony ng-
wudi m'rini nono ngwudi didülä
na yin na ngwüdi ngwudi ngwong
ngwugogornyana na yijin. Ngaa
la eelle mama manari ngaa lima
gäbici yi'ral giyee.

Jar balu."

30 Aar 'di'ri aar ülli Andakiya, aar
gwä'räji gi'dongalu gidi Ngwaalu
ngwüpäng aar je ätädä ngwuja'ri ng-
woo ngwüllinä.

31 Anni ma ngwüji uli ngwuja'ri,
a je ngwuja'ri or'temaji aar jayanu
gwulleny.

32 A Yäwüdängä Jiliwanij gwe
lanni liru ngwüjir ondaci ngweengga
aar je or'temaji aar je ojemeye nono
ngwuja'ri ngwe ngwonyadu.

33 Anni ma aar jalu ngenone An-
dakiya yomon yonyadu, a je ng-
weengga ge'ta kay onjaci gwe gwudi
adatalu aar o'ra ngwüji ngwanni
ngwükäjä je.*

35 A be Bulijinga Birnaba gwe jalu
ngwüjängä le ngwonyadu Andakiya,
aar gu enggaci ngwüjü aar je ondaci
ngwuja'ri ngwudi Deleny.

A Bulijinga Birnaba gwe badatanu

15:17 15.17 Amuj 9.11-12 * 15:33 15.33 Yitab yoko yati ari, 34 A be Jiliwanij nani ndi jalu ngenone.

³⁶ Aji a gaji ele cong, a Bulij ci Birnabang no, “Nda 'di'ri nda kwoyalu ndi nda ombaja ngweengga giyündär 'dar yanni yondaja nda gu ngwuja'ri ngwudi Deleny nda je ombaja ndi ari gilo lindi awa.”

³⁷ A be Birnaba nani ndi aar apani Yuwanang gwani Murkuj,

³⁸ a be Bulij engga ndi ari ya'ti gu jaw ndi aar apani ngindeng ndi ari ligataning je ngwo're kay ngwaalu ngwani Bämbliyä aar 'ti le ju giy-iru.

³⁹ Aar gu garnati gwur'tal 'di aar badatanu. A Birnaba apani Murkujing aar gwe ü'rü yaanu aar ele Gabruj.

⁴⁰ A be Bulij apani Jiliwanijing aar gwe 'tü aar ele. A je ngwikirijin ge'te kuyanü gidi yimi'rü yidi Deleny.

⁴¹ Ngwele Jüriyä na Kilikiyä, nggu ojemeye yi'donga nono yidi Ngwaalu.

16

A Timijawujinga ele Bulij gwe na Jiliwanij

¹ A Bulij 'di'ri ngwele Därbü ngwube aji ngwele Lijitra gwuju gu doo'ra de'te didi Yicu dani Timijawuj, nanni gwüngün gwuru Diyäwüd gwuru dikirijin a be papa gwüngün ru Digirig.

² Ngweengga ngwudi Lijitrang na Ayikuniyang ngwati ondaji ndi ari Timijawuj gwati eelle dilä dijaw.

³ Anni ma Bulij ru gwadi apani Timijawujing gidilä düngün, ngwü'ridä gwani Ngwüyäwüd ngwanni ngwati ji ngwaalu ngwoo ndi ari ngwülingidi 'dar ndi ari papa gwüngün gwuru Digirig.

⁴ Ndi ele dilä degen kündär kündär, aar ätäda ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe ngwoo'ra ngwükajäär je mbumbunga le Üräjälim nunnu aar ngwe eelle.

⁵ No, ati yi'doonga yidi Ngwaalu ojeme nono ndi änni Ngwaalu aar gendani giyi'ra yomon reny.

A dilingid eny Bulijing ngweng-gaci guru gidi Majiduniyang

⁶ A Bulijinga ngwoo'ra ngwe ngwanni ngwändäär ngwe, aar ele dilä ngwaalu 'dar ngwudi Birijiyäng na Galatiya. A je Ligirim lanni Liju'ru etaci ndi ondaji ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ngwaalu ngwani Ajiya.

⁷ Anni ma aar obani ki'raany gidi ngwaalu ngwani Majiya, aar nani ndi änni ngwaalu ngwani Bijiniyä, a je be Ligirim lidi Yicu üminici.

⁸ No, aar ele aar millidi Majiya gwe aar üllü kündär gani Truwaj.

⁹ Ngenone dilu de, a dilingid eny Bulijing ngwengga dilingidu guru gidi Majiduniyang gidünädälä ngwugeraci guy ngwuci, “Dambida Majiduniya nje gataji düwä.”

¹⁰ Anni ma Bulij engga yi'ral giyee dilingidu, nyii 'di'ri nyii ji mama puprang ladi ele ngwaalu ngwani Majiduniya, nyii ge'te ndi ari Ngwaalu ngwümini nje ndi ondaci ngwüjü ngenone ngwuja'ri ngwe ngwüngün ngwanni ngwujaw.

A Lidiyä ru dikirijin kündär gani Bilipi

¹¹ Ngenone Truwaj, nyii ji mama ladi ü'rü yaanu bälükä gwe nyii ada ngwaalinga ngwani Jamutraj na bigänü nyii obani kündär gani Niyabulij.

¹² Ngenone nyii o're nyii 'di'ri nyii ele 'di nyii obani Bilipi ngwaalu ngwümäti gu ngweleny ngwudi Rumang yelenya kündär ge'te gipa gidi Majiduniyang. Nyii gu jalu ngenone yomon yoko.

¹³ Komon ganni giru Kwo'ra tä'räl, nyii 'tü poor kündär nyii ele gidibirta, nyii ge'taji ndi mbuji ngwaalinga ngwudi otaci Ngwaalingalu. Nyii jalu nyii ondaci ngwayu ngwanni ngwo'radalu ngenone.

¹⁴ A nje daw de'te 'dingini ngwawanu dani Lidiyä dati ji kündär gani Tiyatira dati ellang ngwureda ngwu'ri dati äpiji Ngwaalinga yobo.

A Deleny igiti ligor lungun ndi amni ngwuja'ri ngwondaja je Bulij.

¹⁵ Anni ma aar nyinyini yaw ye ngwüji ngwe ngwudi ngwu'dun ngwungun, aar nje urnidi giyirnu. Ngwari, "Manari ngaa lari any gwuma ru dikirijin 'didanu Gideleny, ilar ngaa jalu 'dunu 'dunggüny." Ar nje pacalu 'di nyii ele.

A Bulijinga Jiliwanij gwe ji korkon

¹⁶ Gomon ge'te anni minyii ji ndi ele ngwaalu ngwudi otaci Ngwaalingalu, nyii mbudi geranga le giru dinad gati ngway ngwati ngwe engga yi'ral yanni yadi ji gweere. Ating mbüjiji ngworta ngwungun ngwu'rinyä ngwonyadu äti gwe ngway.

¹⁷ A gera nggee gwujani Bulijingalu na anyanga, ating äri dula ngwari, "Ngwüji ngwee ngwuru ngwinad ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwupa ngwudi geralang, ngwondaca je aar je enggaci gay gidi golang."

¹⁸ Ati aar nje gwoda no 'di ngwonje yomon. 'Di a ligor ape Bulijing ngwugwurlalu ngwugirinya di'rilla ngwuci, "Ngwüri ny ngwe Yicu Kirictu, 'tüdi 'dunggungünänü!" Gaji nggoo ge'te ge'te a di'rilla gatalu.

¹⁹ Anni ma ngwoorta ngwungun engga ndi ari gay gidi mbuji ngwu'rinyä gima langitini, aar maata Bulijing je Jiliwanij gwe aar je ogtalu aar le ele ngweleny ngwaalu ngwudi ngwiliny.

²⁰ Aar je apada ngweleny ngwudi gundär aar ari, "Ngwüji ngwee ngwuru Ngwüyawud ngwuma gatu ngwüjü ngwege kundär giyaränü

²¹ ngwondaja dimura de diru drü 'dengge ndi ape liru Ngwuruman."

²² A ngwüji o'rajidi aar 'di'ra Bulijing je nono Jiliwanij gwe a ngweleny ngwudi gundär ari aar je gwalla ngwureda aar je pi.

²³ Anni ma aar je pi gwulleny aar je ape aar je gatu korkon aar ci

dangida diru gi'ra ngwuje arngaci mama.

²⁴ Anni ma gu dangida 'dingini no, ngwuje ape ngwuje gatu gidru gweere aar je gwu'ringgili yora.

²⁵ Dilu de diligeny danu a Bulijinga Jiliwanij gwe ji ndi otaci Ngwaalingalu aar elnge delnga didi Ngwaalu, a je ngwüji ngwujaar le korkon ji ndi geraji ngwani.

²⁶ No a ngwaalu lagadalu gwuleny 'tu'tu kor'dalu gidi gorkon. Puprang no, a ngwangir 'dar ngwudi gorkon gwallanalu aar igitini a yu'rung 'dar yigekana ye ngwüjalü ü'ri'tini.

²⁷ A dangida 'rita. Anni mung engga ngwangiru ngwudi gorkon ngwujalu mbüny, ngwugwalli galala gwadi dügini ngwayi nunnu gwuju ndi ari ngwüji ngwuma 'tü korkon ngwuma abri.

²⁸ A be Bulij aw dulu de gwuleny ngwuci, "Aa'ti a gwärrü ligo'ro lunga yi'ral yere, anyanga 'dar gilo ngene!"

²⁹ A dangida utalu ndi aar ätä ligä ngwule äni puprang gidru, ngwudidi'ri yedenyo ngwadaci Bulijingalu Jiliwanij gwe giyoranu.

³⁰ Ngwuje be okta poor ngwüji otacalu, "Lani ngwoorta, any gwadi ärrü ange nunnu nyi gilängidini?"

³¹ Aar ci, "Ämnä Gideleny dani Yicu, nga gwa be gilängidini, nga na ngwüji ngwunga."

³² Aar be ondaci ngwuja'ri ngwudi Deleny ngwüjängä le 'dar ngwungun.

³³ Kaji nggoo dilu de ndoo, a dangida ape Bulijing je Jiliwanij gwe ngwuje uyi ngwämä nono. No aar je nyinyi gomon nggoo ngwüji ngwe ngwungun.

³⁴ Ngwuje ape 'dunu ngwuje ätäda aar eny. A nginde jayanu gwulleny ndi ari nginde gwuma amni Ngwaalu ngwüji ngwe ngwungun 'dar.

³⁵ Anni ma ngwaalu u'ri, a ngweleny ngwudi gundär ukajida ngwoo'ra ngwengen gidangida aar ci, "Gati ngwüjalü ngwoo."

³⁶ A dangida ci Bulijing nu, “Ngweleny ngwari ara je gatalu nga nga Jiliwanij gwe. Gweneno, ngaa la be ele. İndär be ladatalu.”

³⁷ A be Bulij ci ngwüjü ngwoo ngwükajäär je nu, “Lipidi nje ngwäyanü ngwüji aar nje 'ti pidiyä yelenya gwerre gwerre nyii be ru Ngwuruman, aar nje gatu korkon. A be gweneno aar be ru ladi nje linynyi yu'rimi? Bären! Aar ila ngindenga yigo'ro ye yegen aar nje 'tüyä poor aar nje ge'te kay.”

³⁸ A ngwüji ngwoo ngwükajäär je o're aar ondaci ngwelenya, anni ma aar 'dingini ndi ari Bulijinga Jiliwanij gwe liru Ngwuruman, aar allalu mi'dung.

³⁹ Aar ila aar ci juba, aar je 'tüyä korkon aar je päcälü ndi ari aar ele aar gatani gündärä.

⁴⁰ Anni ma Bulijinga Jiliwanij gwe 'tüdä korkon, aar ele ngwu'dun ngwudi Lidiyä, ngenone aar gu mbudi ngwikirijiningä le aar je or'temaji aar be 'tü aar ele.

17

Bulijinga Jiliwanij gwe kündär gani Täjlänüki

¹ Anni ma Bulijinga Jiliwanij gwe 'tüdä giyündäränü yani Amibulij na Abuluniya, aar ila kündär gani Täjlänüki, ngenone ngwämrä ngwuju gu ngwudi Ngwüyäwüd.

² Anaku äbräjä gu Bulij, ngwele ngwäni ngwämrä, gomon Kwo'ra tä'ril, yomonanu tä'ril, aar ngwe ombaji kitabanu gidi Ngwaalu.

³ Ngwuje enggaci aar je engga ngwäy yanni yüllinä kitabanu ndi ari gwanni Gwubrutar yelenya gwa yündä mbuji 'di gwayi gwa 'di'ra giyi'ranyanu. Ngwuje ci, “Yicu nggwee gwondaca je gwe, gwuru gwanni Gwubrutar yelenya.”

⁴ A Ngwüyäwüd ngwoko gatu yigoralu ngwuja'ri aar gwuji Bulijing je Jiliwanij gwe, na 'to lonyadu lanni liru Ngwügirig lati denya Ngwaalinga ngwaw ngwanu ngwoko ngwulinginna ngwonyadu.

⁵ A be yigor eny Ngwüyäwüdänü, aar gwä'ränni ngwüjü nono ngwändi giyebedalu mbüny aar o'rajidi ki'du aar 'di'ri güündä ge kündär. Aar odena ngwu'dun ngwudi gur gani Yajun aar ji ndi ari Bulijinga Jiliwanij gwe gilo gu nunnu aar je 'tücä ngwüjü poor.

⁶ A be anni ma aar je 'ti mbuju, aar 'di'ri aar okta Yajuningalu ngwikirijiningä le ngwoko aar le ila ngweleny ngwudi gündär aar ürri dula aar ci ngwelenya, “Ngwüji ngwee ngwärrü yi'ral yanni yiki ngwaalu 'dar 'di aar obana ngene nunnu aar nje lagaci yi'ralanu 'to.

⁷ A je be Yajun ülläjälü 'dunu 'dünggüngün. Ngwügati ngwuja'ri mbüny ngwudi Deleny didi ngwelenyinga Ruma dani Gayijar aar ari deleny de'te pu ndo di'ter dicar Yicu.”

⁸ Anni ma ngwüji ngwonyadu na ngweleny ngwudi gündär 'dingini ngwuja'ri ngwee, a je güündä ape.

⁹ Aar gäbici Yajuning na ngwüji ngwoko ge'te ngwü'rinyä aar je gatalu aar ele.

Aar dinga Bulijing je kündär gani Biriyä

¹⁰ Anni ma dilu de ru, a ngwikirijin ape Bulijing je Jiliwanij gwe aar je dinga aar ele kündär gani Biriyä. Anni ma aar obani ngenone, aar 'di'ri aar ele ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd.

¹¹ Ngwübiriya ngenone ngwujayana drü ngwüji ngwudi Täjlänüküking, ndi ari ngwämnä ngwuja'ri puprang yigor ye yibüdänü ati aar ombaji ngwuja'ri kitabanu gidi Ngwaalu yomon reny ndi ari ngwuja'ri ngwanni gwondaja je Bulij ngwuru gu 'didanu.

¹² A Ngwüyäwüd ngwonyadu änni na 'to ngwaw yi'ra yonyadu ngwulinginna ngwuru Ngwügirig na ngwur ngwonyadu ngwuru Ngwügirig.

13 Anni ma Ngwüyāwüd ngwudi Täjlänükīng lenge ndi ari Bulij ngwo ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ngenone Biriyā 'to, aar 'di'ri aar ele ngenone ndi gwogaji ngwüjü.

14 Puprang a ngwükirijin ape Bulijing aar dinga ngwele kīmāmü gidi yaw, a be Jiliwanijinga Timijawuj gwe jalu Biriyā.

15 A ngwüjü ngwanni ngwuma aar ele Bulijinga le, aar ape aar gwe obani Ätinä aar be o'ra aar apana ngwuja'ri ndi Bulij ndi ari a Jiliwanijinga Timijawuj gwe borna puprang aa'ti la jani.

Kündär gani Ätinä

16 Anni ma je Bulij ji ndi dünici kündär gani Ätinä, ngwuke nono anni mung engga gündärä gonyadu gu yi'remnanu.

17 Ngwü'di'ri aar jalu ngwämrä na ngwaalu ngwudi ngwiliny giyomon giyomon aar ondaji Ngwüyāwüd ngwe na Ngwügirig ngwanni ngwüdünyädi Ngwaalinga na ngwüjü ngwanni ngwati ila ngenone.

18 A ngwubalbaj 'di'ri ngwucaar je Ngwübikiri* na Ngwujoyeg† aar le garnati. A loko utalu aar ari, “Gwadi araa nggwee gwonyadu ngwuja'ranu?” A loko gatu ngwuja'ri aar ari, “Nggwo gwuru nono mung ondaji bayil gwe gwüdü poor.” Laru gu no ndi ari Bulij gwondaju ngwuja'ri ngwe ngwujaw ngwani Yicu na ngwani 'di'ri giyi'ranyanu.

19 Aar be ape aar gwe ele ngwaalu ngwudi o'rajidalu ngwani Ariyubaguj, aar gu ci nu, “Enggaci nje 'di ngwuja'ri ngwee ngwuyang ngwuru ange gwondaji je nje lenge?”

20 Nga nggwo gwondaja ngwuja'ri ngwu'dingini nje yirnü ngwunani nje ndi nje lenge ngwuru ange.”

21 (Ngwüjü 'dar ngwudi Ätinäng na ngwüjü 'dar ngwu'ter, ngwanni ngwati ji ngenone, ngwati 'ti ärrü yi'ral yere ngwati jalu 'dogo yomon reny ndi ondaji aar 'dingini ngwuja'ralu ngwere ngwanni ngwüdü girem ngwuru ngwuyang.)

22 A be Bulij 'di'rälü ngwüdüncäi ngwüjälä ngwudi ngwämrä kündär gani Ariyubaguj ngwari, “Nga nga gilee lidi Ätinäng, nggwänggädä je ngwaalu 'dar ngaa liru ngwüjü ngwudi yobo.

23 Ndi ari anni landinyalu nyi ombajidalu mama ngwong ngwudi yobo yalu, 'di nyi mbuji dagada düllinä ngwuja'ri ngwee ngwaru, NGWAALU NGWANNI NGWA'TI LINGINNA. Ngwaalu ngwanni ngwati je ortada ngaa je 'ti be lingidi, ngwuru ngwanni ngwada je ngwe ondaci gweneno.”

24 Ngwuje ci, “Ngwaalu ngwanni ngwuge'ta didläyü aar ge'te gwonyü 'dar ngwanni ngwo gididlä, ngwuru Deleny didi gere na diyäng, Ngwaalu ngwanni ngwati 'ti ju ngwu'dunanu ngwodana ngwuy ngwe ngwudi diji dümnä.

25 Ngwati 'ti irnidi gony ge gere ndi ari aar je gendaci guy, nono ma aar ni nyangiralu, ngwuru Ngwaalu ngwanni ngwätädä ngwüjü 'dar miding aar je ätädä lingina na yi'ral 'dar.

26 Diji de de'te pu dige'teng nggu 'tüyä yilü 'dar yidi ngwüjü anaku rar gu, nunnu aar ji ngwaalu 'dar gididlä. Nginde gwuru gwanni gwati lenge gaji ganni gigi'tijing je ngwulenge ngwaalinga mama ngwanni ngwügi'tijing je nunnu aar gu ji.

27 Ngwaalu ngwärrü yi'ral giyee nunnu a ngwüjü mini aar gwe utalu aar mbuji. Ngwaalu ngwa'ti ola ngwaalinganu ma ar je mini ngwujalu gito gito 'dengge 'dar.

* 17:18 17.18 Ngwubalbaj ngwucaar je Ngwübikiri ngwati ari yi'ral yanni yijaw ngene gididlä, yani jayanu. † 17:18 17.18 Ngwubalbaj ngwucaar je Ngwujoyeg ngwati ari jayi drü na dünälü na määtä lingina, yiru yanni yipa gu'ru gididlä.

²⁸ Anaku aru gu diji de'te ndi ari, 'Nginge gwe a limidu ar gwe ele ar gwe ji.' Anaku aru gu ngwüjämbir ngwoko ngwalu ndi ari, 'A liru gilinge güngün 'to.'

²⁹ Yäy gu no anni rar gilinge gidi Ngwaalu, aa'ti a la ge'te ndi ari Ngwaalu ngwanni ngwuru ligi'rim ngwuru nono yi'remna yiru dab aar ru buta na yo'rr, nono ma je diji dümnä ge'te aar je ja'rima ngwuy ngwe.

³⁰ Gwerre ngwa'ti gi'tijä yogonga giyee ngwäy a be gwenene gwondaca ngwüjü 'dar ngwaalu 'dar ndi ari aar jo'renyana.

³¹ Ndi ari ngwuma ge'te gomonganni gading ge otaci ngwüjälü 'dar gididlä übidänü gwe diji de dannidäbring ngwuge'te. Gwuma enggaci ngwüjü 'dar yima aar je engganwäy ngwe ndi ari gwäbrung ngwuge'te, anni ngwuming 'di'riyälü giyi'ranyanu."

³² Anni ma aar 'dingini ngwuja'ri ngwani 'di'ri giyi'ranyanu, a loko calu mireny, a be loko ari, "Änyängä linana ndi ar ang dingini ngwuja'ri ngwee mana."

³³ A gaji nggoo, a Bulij 'di'ri ngwugatani ngwämrä kündär.

³⁴ A be ngwüji ngwoko änni aar gwuji Bulijing. 'Denggenanu gur gani Diyanijug ngwelenyanu ngwudi ngwaalu ngwani Ariyubaguj ngwudi o'rajidalu, na daw de'te 'to dani Damarij, a loko li'ter.

18

A Bulij ele kündär gani Küründüj

¹ Anni ma yi'ral medadi giyee, a Bulij gatani Ätinäng ngwü'di'ri ngwele Küründüj.

² Ngenone aar mbudi gur ge giru Diyäwüd gani Äkillä gilinginä ngwaalu ngwani Bunduj, gindär daw de düngün girem dani Bärjkillä ngwaalu ngwani Italiya aar ila Küründüj. Ndi ari deleny didi ngwelenyinga Ruma dani Kiludiyuj di'tüyä ngwuja'ri ndi ari a

Ngwüyäwüd 'dar gatani Rumang. A Bulij 'di'ri ngwele nding je ombaja.

³ Aar le jalu aar le ape yiiru ndi ari yiiru yüngün yiru ye'te ye'te nono yegen lati ug'ri ngwureda ngwudi yä'tä.

⁴ Ating be 'tü komon giru Kwo'ra tä'ril ngwele ngwämrä aar otajidalu, ngwüminä ndi gwä'rä Ngwüyäwüd na Ngwügirig.

⁵ Anni ma Jiliwanijinga Timijawuj gwe obana lindi ngwaalu ngwani Majiduniya, a Bulij ge'taji ligo'ro lüngün 'dar ndi ondaci Ngwüyäwüd ngwari Yicu gwuru gwanni Gwubru-taar yelenya.

⁶ A be anni ma Ngwüyäwüd 'donya ngwuja'ri ngwondaja je Bulij, aar ondaji ngwuja'ri ngwa'ti jaw, a Bulij 'di'ri ngwuje düdirä ngwureda nono ngwüngün ngwuje ci, "Nggwuma gwalli ngwuy 'danggalu, yidi yigo'ro yalu yiru, 'tu'tu komon gidi gweneng, nggwele Karany."

⁷ A be Bulij 'di'ri ngwugatani ngwämrä ngwele ngwu'dun ngwudi gur gani Titüj Yujituj gwuru Garany gwati orta Ngwaalinga, ngwu'dun ngwüngün ngwuju gito gito ngwu'dun ngwudi ngwämrä.

⁸ A gur gani Kirijibuj giru gi'ra gidi ngwämrä ngwoo aar änni ngwüji ngwe ngwudi ngwu'dun ngwüngün Gideleny. Na ngwüji ngwu'ter ngwonyadu ngwudi Küründüjing ngwanni ngwuma 'dingini aar änni Ngwaalu aar je nyinyi yaw ye.

⁹ Dilung de'te a Deleny dani Yicu ondaci Bulijing dilingidu ngwuci, "Aa'ti yedeny yang eny, or'temaja nga ondaji aa'ti nga gwa gwugwundi.

¹⁰ Nda gilo a diji dere da'ti dang akani nono, äny nggwo gwäti ngwüjü ngwonyadu kündär nggee."

¹¹ No, a Bulij jalu ngenone 'di ngwape didläyü na ngwüüwäyü nyärläl, ndi enggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

¹² Anni mäti deleny dani Galilu yelenya ngwaalu ngwani Akayiya, a Ngwüyäwüd ngwudi Küründüjing

gekajidi 'dar gwüpäng aar odena Bulijing nono aar määtä aar gwe ila ngwaalu ngwudi pī yelenya.

¹³ Aar ü'ridä yi'ral nono aar ari, “Gur nggee gati gwä'ri ngwüjü aar äpiji Ngwaalinga yobo gay ge ga'ti aar indi yobo ye yege.”

¹⁴ Anni ma Bulij ji gito gwadi ondaji, a deleny dani Galilu ci Ngwüyäwüd nu, “Adinari ngaa lānggädädi guru nggee yi'ral nono yere yanni yiki gwullenya, yaadi gu aw nda je 'dingini.

¹⁵ A be anni rar 'dogo ngwuja'ri, na ngwüriny aar ru yani yobo yalu, ya je be ombaji yigo'ro ye yalu. Nggwa'ti gwa pī yelenya giyi'ral yiru gu no.”

¹⁶ Ngwuje be linynya ngwaalu ngwudi pī yelenya aar 'tüdä poor.

¹⁷ A ngwüji ngwoo ngwonyadu gwurlada guru nono gani Jujitanuj giru gi'ra gidi ngwämrä aar pī gito gito ngwaalu ngwudi pī yelenya a je gu 'ti deleny dani Galilu ge'taja ngwäyanü.

A Bulij o're Andakiya

¹⁸ A Bulij jalu ngenone Küründüj gwooko, ngwube gatani ngwikirijinä ngwü'rü yaanu ngwele Jüriyä, aar ele Bärjkillä gwe na dur düngün dani Äkillä. A be gwerre gwerre nding ele, ngwüwädini gi'ra kündär gani Kanggiriya gwani pī yi'rany ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe.

¹⁹ Aar obana Abijuj, a gu Bulij gatani Bärjkillängä je dur de düngün dani Äkillä ngwü'tü ngwele ngwämrä ndi aar ondaji Ngwüyäwüd ngwe.

²⁰ Aar ci gwaadi aar le jalu ngenone yomon yonyadu ngwube 'donya.

²¹ A be anni mung 'di'ri ngwele, ngwuje be cani nu, “Manari Ngwaalu ngwuma änni äny gwa o'ra.” Ngwü'di'ri ngwugatani gündärä gani Abijuj ngwele.

²² Anni mung ülli kündär gito kimämü gani Gäyijäriyā, ngwallu

ngwaganna gi'donga gidi Ngwaalu Üräjälim, ngwube ülli Andakiya.

²³ Anni mung jalu yomon cong ngenone Andakiya, ngwü'di'ri ngwele giyündär mbüny mbüny ngwaalu ngwani Galatiya na Birijiyä, ating gu or'temaji ngwikirijinä.

Abuluj kündär gani Abijuj

²⁴ Gaji nggoo a gur ge'te giru Diyäwüd gani Abuluj gidi gündär gani İjikändäriyā gubu kinene ngwulenge ngwuja'ri ngwudi gitab gidi Ngwaalu mama. Ngwube ila kündär gani Abijuj.

²⁵ Nginde genggacaar ngwulenge ngwuja'ri 'dar ngwani gay gidi Deleny. Ngwondaji yiima ye gwuleny ngwenggaci ngwüjü ngwuja'ri ngwani Yicu mama. Ngwube lenge 'dogo nyinyining gwudi Yuwana.

²⁶ Ngwü'di'ri gwu'ranu ngwondaji ngwämrä. Anni ma Bärjkillängä dur de düngün dani Äkillä 'dingini, aar 'di'ri aar urnidi aar le ele 'dunu 'denggen aar enggaci gay mama gidi ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

²⁷ Anni ma Abuluj minä ndi ele Akayiya, a ngwikirijin or'temajani aar ülliji ngwikirijinä ngwudi ngenoneng nunnu aar üllälü yirnü. Anni mung obani, ngwugataji ngwikirijinä düwä ngwanni ngwuma änni yimi'rü ye yidi Ngwaalu.

²⁸ Ndi ari ati aar garnati Ngwüyäwüd ngwe ndi ondaji ngwäyanü ngwüji ating je dami ngwuja'ri ngwe ngwuje enggaci kitabanu ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutaar yelenya.

19

Bulij kündär gani Abijuj

¹ Anni ma Abuluj ji kündär gani Küründüj, a Bulij 'di'ri ngwugatani ngwele gay ge ngwü'rü ngwaalin-ganu ngwobani kündär gani Abijuj. Ngenone, ngwumbuji ngwikirijinä ngwoko

² ngwuje otacalu, “Anni ma aang ru ngwikirijin, ngaa lima ape Ligirima lanni Liju'ro?”

Aar ci, “Bari, anyanga la'ti 'dingina ndi ari Ligirim lanni Liju'ru gilo.”

³ A je Bulij ci, “A mene nyinyini gwuru ange gwunyinyina gwe?”

Aar ci, “Nyinyini gwudi Yuwana.”

⁴ A je Bulij ci, “Nyinyini gwudi Yuwana gwuru gwudi jo'renyani giyiral yanni yiki. Gwondacu ngwujü nunnu aar änni nginde gwanni gwaru nggwe nggwo gwindi gwani Yicu.”

⁵ Anni ma aar dingini ngwuja'ri ngwee, aar je nyinyi ngwüriiny ngwe gwudi Yicu.

⁶ Anni ma je Bulij gatu guy nono, a je gu Ligirim lanni Liju'ru üllänü, ngwuje ätä yiima aar ondaji ngwungla le ngwu'ter aar alliji yijira 'to.

⁷ Ngwüji ngwuru yi'ranu 'di na rom (12) ngwanni ngwuju ngenone.

⁸ A Bulij ele ngwani ngwämra ngenone aa'ti yedeny iti ngwondaji aar anati ngwüji ngwe nding je gwä'rajä giyelenyanu yidi Ngwaalu. Nggü jalu ngenone 'di ngwape ngwüwäyü tä'ril (3).

⁹ A be ngwüji ngwoko 'donya ngwuja'ri aar 'donya ndi änni aar 'di'ri aar ondaji aar ci Gayalu mireny nggee gidi Deleny dani Yicu. No, a Bulij 'di'ri ngwuje gatani ngwapani ngwikirijina ati aar ngwe jalu yomon reny ngwu'dun gwudi o'rajidalu gwudi Tiyanuj ati aar gu otajidalu.

¹⁰ Agu yi'ral ele giyee 'di aar ape ngwüdläyü rom (2), ndi ari a Ngwüyawüd 'dar na Ngwügirig ngwanni ngwati ji ngwaalu gwani Ajiya, aar 'dingini ngwuja'ri gwudi Deleny.

¹¹ A Ngwaalu ätä Bulijing yiima ngwuge'te yiima yiralu 'ter.

¹² 'Di ati ngwüji ape ngwureda gwudi brütini nono na ngwured

ngwanni ngwating je gennala ngwudi yiiru ngwanni ngwa akani ngwangina nono ngwudi Bulij aar je äpiji ngwüjü ngwüma aar je gatu nono a je dümdi abri aar u'ri nono na ngwü'rillä 'tü 'denggenanu.

¹³ A Ngwüyawüd ngwoko 'di'ri aar landalu ndi 'tüyü ngwü'rillä aar gwurli aar ari ladi girinya ngwü'rillä ngwanni ngwätinä ngwüjü nono ngwüriiny ngwe gwudi Yicu. Ati aar je ci, “Ngwüriiny ngwe gwudi Yicu gwanni ngwati gwe Bulij ondaci ngwüjü, nggwucanga 'tädä poor.”

¹⁴ Ati gu yiji kwo'ra tä'ril (7) yidi dir'dal danni diru gi'ra didi Ngwüyawüd dani Jikapa arri yi'ral giyee.

¹⁵ A je be di'rillä ci, “Äny gwülingidi Yicung nyi lenge Bulijing gwani yäru a be nga nga lani yärüngä?”

¹⁶ A je gur nggo gätinä di'rillä nono, dami 'dar ngwuje mi'ri 'di aar 'tädä poor aar abri ngwanganu ngwanu liru yinä.

¹⁷ Agu Ngwüyawüd 'dar 'dingini yidi Abijuring na Ngwügirig. A je yedeny eny 'dar, a ngwüji denya ngwüriiny gwudi Deleny dani Yicu gwulleny.

¹⁸ A lonyadu lanni lima änni kaji nggoo, aar ila aar 'täji yi'ralalu yegen yanni yiki.

¹⁹ A ngwuma ngwonyadu ürrä yitab yegen yidi yima aar je u'diyi ngwäyänü ngwüji. Anni ma aar i'ra ngwilinya gwudi yitab giyee, aar je mbuji dinar diru ngwü'ri 'di tudini (50,000).*

²⁰ Gay ge nggee, a ngwuja'ri gwudi Deleny gendadi aar badalu yiima ye yipa.

²¹ Anni ma yi'ral medadi giyee, a Bulij 'di'ri ngwari gwadi ele Üräjälim, ngwumillidi ngwaalu ngwe gwudi Majiduniyang na Akayiya. Ngwari, “Anni minyi ja

* 19:19 19.19 Dinar de'te pu dati de diji ape yiiru gilingen.

ngenone, nggwele 'to kündär gani Ruma."

²² Ngwükäji ngwüjü ngwüngün rom (2) ngwanni ngwati gendaji guy Timijawujinga Arictuj gwe aar ele Majiduniya ngwube jalu gwooko ngwaalu ngwani Ajiya.

Ürrī dula kündär gani Abijuj

²³ Kaji nggoo a ngwuja'ri ngwani Gay gidi Deleny dani Yicu apa yi'ral yikalu gikidang.

²⁴ Dijindala dani Dimitruj dati toy buta ngwuge'te yi'remna yidi bül gwudi bayil gwuru daw gwani Artimaj, ati gu ngwujindala mbojaji ngwü'rinyä ngwonyadu.

²⁵ Ngwurnida ngwujindala gwüpäng na 'dar li'ter lanni lati ape yiiru nono yegen, ngwuje ci, "Ngwo'ra, ngaa lilingidi ndi ari a lati bile ngwü'rinyä yiiru ye giyee.

²⁶ Ngaa gilo be lānggädi ngaa 'dingini ndi ari gur nggee gani Bulij gwuma gwä'ri ngwüjü ngwuming je dudiyi ngwonyadu ngwudi Abijujing ya'ti ani 'dogo ngwüji ngene Abijuj aar be ani ngwaalu 'dar ngwudi Ajiyang. Ngwari yi'remna yidi bayil gwuge'ta ngwüji ngwuy ngwe gwä'tüdi bayil a'tur.

²⁷ Yanni yikana ya'ti ani 'dogo ndi ari ngwüji ngwa kiyi yiiru yege yi'rinya aar be ru 'to ndi ari gobo gidi bayil gwuru daw gwupa gwani Artimaj gwa'ta be ga ru gu'ru na 'to bayil giligo'ro lüngün gwanni nggwo ngwäpjä ngwüji ngwudi Ajiyang na ngwüji gididlä 'dar yobo, gwa'ta be gwa ngwüji aniji yiima."

²⁸ Anni ma ngwüji 'dingini Ngwuja'ri ngwee, a je güündä ape aar ürrī dula aar ari, "Artimaj gwuru gwanni gwupa gwudi Abijujing!"

²⁹ Puprang no, a ngwüji 'dar kündär 'di'ri güündä. Aar määta Gayujing na gur gani Arictakuj lidi Majiduniyang lindäär Bulijinga le aar le odena ngwaalu ngwudi o'rajidalu.

³⁰ A Bulij bupi ndi ü'rü ngwüjü ngwäy, a be ngwikirijin üminici.

³¹ Na 'to ngweleny ngwudi Ajiyang ngwuru ngwumaad ngwudi Bulij aar ükäci dijü de'te ngwuja'ri ngwe aar päcälü ndi ari aa'ti gwa gata gora ki'doongalu.

³² Aa'ti ngwüji lüngidi yi'ral ye yorto ngwaalinga, a ngwoko ürrī dula giyi'ral giyee, na ngwoko ürrī dula giyi'ral yi'ter. A ngwüji ngwonyadana ngwu'ti lüngidi ndi ari giru ange ganni gäpädi je ngenone.

³³ A Ngwüyäwüd dinga guru ki'ra gweere gani Älijikändär, a ngwüji ngwoko ürrä dula nono aar ondaci gwadi araa. Ngwalliji guyala nunnu aar gwugwundi ngwuje enggaci yanni yadi ye ruci ligo'ro lüngün.

³⁴ A be anni ma ngwüji lenge ndi ari giru Diyäwüd, aar ürrī dula 'dar 'di a lingen ele ngwuru rom (2) aar ari, "Artimaj gwuru gwupa, gwuru bayil gwudi Abijujing!"

³⁵ Gwodanalü, a je gur ganni gati ülliji delenya didi kündär burni ndi ondaci aar gwugwundi. Ngwuje ci, "Ngwüji ngwudi Abijujing, ngwüji gididlä ku ngwülingidi ndi ari gündär gidi Abijujing giru dangida didi gobo gidi bayil gwupa gwani Artimaj na ngwuru dangida didi gi'remna güngün ganni gi'dü kerala.

³⁶ Yi'ral giyee yilinginna übläti gwere gwa'ti gu. A be yijaw ndi aang adatalu ngaa je 'ti büdäcä ngwäy ngaa je ärrī yanni yiki.

³⁷ Ngaa lima apa ngwüjü ngwee rom (20) a ngwe ila ngene ngwa'ti itī yu'rimi kobo aar 'ti aru ngwuja'ri ngwore ngwuki gibayil gwege.

³⁸ Manari Dimitruj na ngwujindala ngwüngün, läti yi'ral yere ngwüjü nono ngwee, ngwaalu ngwo ngwudi pi yelenya a ngweleny ji, gäbicär je aar apada yi'ral yegen ngenone.

³⁹ Ma be ari yere giyo yätää je yi'ter, ya gu be ru ndi ari a ngweleny jalu aar je ombaci.

⁴⁰ Yi'ral giyee yärrinä gu no gwene, ya gäbici ngwelenya ng-

wunje üpaci yi'ral nono yani yära. A la'ti läti ngwuja'ri ngwadi ar ngwe ari ndi o'rajidalu nggwee manari liminje otacalu."

⁴¹ Anni mung gu ari ngwuja'ri ngwee, ngwuje bädiyi aar ele.

20

Millidi Majiduniya na Akayiya

¹ Anni ma ngwüji adatalu a Bulij ükäjidi ngwükirijin ngwuje or'temaji, ngwuje ci jar balu ngwü'di'ri ngwele Majiduniya.

² Ngwele ngwulandalu ngwaalu ngwoo ngwor'temaji ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwonyadu. 'Di gwodanalü ngwobani ngwaalu ngwani Girig ngwucaar je 'to Akayiya.

³ Nggu jalu ngenone ngwüüwäyü tä'rıl. Anni ma ngwuji kay gwadi ele ngwü'rü yaanu ngwele Jüriyä, a Ngwüyäwüd iniji ndi aar 'rinye ngwü'ridini ki'ra ngwukwoyalu gay ge gidi Majiduniyang.

⁴ Aar ele Jupatar gwe gwuru giji gidi gur gani Baruu kündär gani Biriyä, na Arictakuj na Jikanduj kündär gani Täjlänükü, na Gayuj kündär gani Därbü, a gu Timijawuj janu 'to. Na Tiyakuj na Trubimuj lidi ngwaalu ngwani Ajiya.

⁵ Ngwüji ngwee 'dar ngwumadinu aar nje dünici kündär gani Truwaj.

⁶ Nyii be 'di'ri nyii ü'rü yaanu kündär gani Bilipi anni ma Yi'rinyinä yidi Ligi'ra medadi a anni ma yomon ru tudini, njee borna Truwaj nyii gu jalu ngenone yomon kwo'ra tä'rıl.

Aar 'di'riyi guralu gayu

⁷ Komon ganni giru gi'ra giyomon Kwo'ra tä'rıl, nyii o'rajidalu gwüpäng ndi acajidi ndi eny, a Bulij ondaci ngwüjü na ndi ari gwubupa ndi ele bigänü, ngwondaji 'di a diligeny danu ru.

⁸ Ngwu'dun ngwanni ngwo'radi nyii gwalu alu nggwe, ngwäti ngwamba ngwonyadu.

⁹ A damal de'te dani Yitayuj jadalü gibu'rinyar, a be anni ma Bulij ji ndi ondaji 'di a gaji olanu, ngwir'dätälä ngwundri yaranu 'di ngwumi'ra 'tu'tu ngwu'dun ngwuru yoranyanu rom (2) alu nggwe ngwaalu gidüyängälü aar apalu gayu.

¹⁰ A Bulij ülli, nggu gatu rumala ngwümätäni nono. Ngwuje ci, "A je 'ti yedeny iti, nggo gimidu!"

¹¹ Ngwube kwoyalu mana ngwallu ngwu'dun alu nggwe aar acajidi ndi eny. Anni mung ondaji 'di a ngwaalu u'ri ngwü'di'ri ngwele.

¹² A ngwüji ape damal ndoo 'dunu dimidu aar gu or'temaji gwulleney.

A ngwüjü ngwudi Abijujing ge'te Bulijing kay

¹³ Nyii ele nyii elada gweere gibälükä nyii ele giyaanu kündär gani Acuj, ganni gadi nyii gu ape Bulijing gibälükänü. Nginde gwuge'ta gu yi'ral giyee mama no ngenone ndi ari gwadi gu ele yora yalu.

¹⁴ Anni minyii le mbudi ngenone Acuj, nyii ape nyii alliji gibälükänü nyii ele elada Mitilin.

¹⁵ Bigänü nggwo nyii ele giyaanu ngenone nyii obani kündär giyaanu gani Keyoj. Bigi nggwo nyii dambu kündär giyaanu gani Jamuj, na bigänü nggwo nyii obani Milatuj.

¹⁶ Bulij gwümi'rinä ki'ra ndi ü'rü yaanu ngwugatani Abijujing ndi ari aa'ti gwa jana ngenone Ajiya. Ndi ari gwübüdädü ndi ari mung burni ngwobani Üräjalim gwerre gwerre ndi gomom i'di gidi Yi'rinyinä yidi Uni.

¹⁷ Ngenone Milatuj, a Bulij ükäjidi ndi mbumbunga lanni liru yi'ra ki'doonga gidi Ngwaalu gidi Abijujing.

¹⁸ Anni ma aar obani, ngwuje ci, "Ngaa lilingidi ndi ari any gwelella awa gaji ganni gijar le anni indü nyi 'danggalu ngwaalu ngwani Ajiya.

¹⁹ Any gwäpijä Ngwaalinga yiiru ligo'ro le lüllänü gwulleney 'di nyi

ari, aar nyi gu 'to Ngwüyävüdü iditaji iniji gwe gwupa.

²⁰ Ngaa lilingidi ndi ari any gwa'ti gwagillalu nda je enggaci ngwuja'ri ngwere ngwanni ngwada je gataji düwä nga je be ondaci pooralu nyi ondaci ngwüji ngwu'dun ngwu'dun.

²¹ Any gwuma enggaci Ngwüyävüdü nyi enggaci ngwüju ngwuru Garany ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nunnu aar jo'renyana aar o'raca Ngwaalinga aar änni Gideleny dege dani Yicu.

²² A be gweneno, Ligirrim linyaci yiima ye ndi nyi ele Ürajälim, ya'ti nje lingidi yanni yiny mbuji ngenone.

²³ Yilingidi nje 'dogo ndi ari kündär gere, Ligirrim lanni Liju'ru gilo ligirinyadi ndi ari yirna na yündä giyo yidüniciny.

²⁴ A be ligor la'ti nyi picä ligo'ro lüny, aar nyi be picä yiiranu ndi ari nyi ye 'di'ri nje medaji yanni yatädäär nje Deleny dege dani Yicu. Yiru ndi ari nyi enggaci ngwüju ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi yimi'ru yidi Ngwaalu.

²⁵ Gweneno nggwülingidi ndi ari gwere gwa'ti 'danggalanu lanni liminje ondaci yeleny ye yidi Ngwaalu lo're liny engga mana.

²⁶ Yäy gu no, gwene nggwa je ci, ndi ari nggwügwälli ligo'ro lüny giyin yidi ngwüji 'dar.

²⁷ Ndi ari any gwa'ti gwagillalu nda je enggaci buping 'dar gwani Ngwaalu.

²⁸ Arnganar yigo'ro yalu ngaa arngani yi'donga yidi Ngwaalu 'dar yanni yima aar je Ligirrim lanni Liju'ru gitiji ngaa ru ngwangida ngwegen. Rüdär ngwoo'ra ki'doonga gidi Ngwaalu ganni giming ü'rälü yin ye yüngün.

²⁹ Nggwülingidi ndi ari manari nggwuma ele, lila lanni liru ngwümüd ngwuki drü 'danggalanu ngwa giridini gi'donga ge gidi Ngwaalu. ³⁰ 'Di ki'danu galu ngwüji ngwa 'di'ra ngwanni ngwa gwürli ngwuja'ranu ngwanni ngwuru

'didanu nunnu a je ngwe ngwikirjin gwujani.

³¹ Yäy gu no, arnganar be! Diwayinar ndi ari ngwüdläyü tä'rül (3) nggwa'ti dünä a'tur nda je girinya nga nga 'dar dilu de na lingen le yal ye ngwäy.

³² Gweneno, nggwa je ge'te kuyanü gidi Ngwaalu na ngwuja'ranu ngwudi yimi'ru yüngün, ngwanni ngwa je giki 'di'däny aar je ätä yu'rina ngwüjüngä le 'dar ngwudi Ngwaalu.

³³ Buta na dab yaa dired dijü dere da'ti nyi ämi'rädänü.

³⁴ Nga giyigo'ro yalu lingidi ndi ari ngwuy ngwe ngwüny ngwee, ngwape nyi ngwe yiiru nyi iye ligo'ro lüny na lanni liji nyii le.

³⁵ Giyiral 'dar yanni yärrü nje, nggwenggaca je ndi ari ar ape yiiru ar ye gataji ngwüju düwä ngwanni ngwami'ratu. Diwayinar ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe Deleny dege dani Yicu ligo'ro le lüngün ndi ari, 'Onjaji gwati ji ndi ätä ndi ari ngwüji ndi ape.' "

³⁶ Anni mung ari ngwuja'ri ngwee, aar le jürbälü 'dar aar otaci Ngwaalingalu.

³⁷ Ngindenga 'dar aar ari aar matäni Bulijing nono aar aganni aar ci indi be.

³⁸ Aar ümi giyigor gwece gwece anni arung gwa'ta be gwa aar engga ngwäyänü mana. Aar gwujani 'di aar le obani gibälükä.

21

A Bulij 'di'ri ngwele Ürajälim

¹ Anni minyii 'tänu gweere nje gatani, nyii ülli nyii ele bälükä gwe giyaanu nyii ele kündär giyaanu gani Kwuj. Bigänü nyii ele kündär giyaanu gani Rüdij a ngenone, nyii ele kündär gani Patara.

² Nyii mbuji bälükä gwadi ü'ru yaanu ngwudambu ngwaalu ngwani Bunijiya, nyii gu änänü nyii ele.

³ Anni minyii ombati Gabrujing ngwäyänü, nyii millida kuyala gidi gaama, nyii ele dilä giyaala nyii ele Jüriyä. Nyii üllälü kündär gani Jür gadi gu bälükä nggwo gwändi nyii gwe ülläji ngwonyalu ngwapaning je.

⁴ Nyii mbuji ngwükirijinä ngenone, nyii ngwe jalu yomon kwo'ra tä'ril (7). Ligirrim le, aar ondaci Bulijing nunnu aa'ti gwele gwa allu Ürajälim.

⁵ A be anni ma gaji gäri ila, nyii 'di'ri nyii ele gay ge gäri nyii elada gweere. A ngwükirijin 'dar ngwur na ngwaw ngwegen na yiji yegen aar nje gwujani nyii le 'tü kündär poor, ngenone kimämü nyii jürbälü yirku ye ndi otaci Ngwaalingalu.

⁶ Anni minyii 'di'ri nyii agannajidi, nyii äni gibälükänü nyii ele a ngindenga kwoyalu 'dunu.

⁷ Nyii ele dilä nyii gatani gündärä gani Jür nyii üllälü kündär gani Bitilimiyaj, ngenone nyii gu aganni ngwükirijinä nyii ngwe jalu gomon ge'te pu.

⁸ Bigänü nggoo nyii 'di'ri nyii ele 'di nyii obani kündär gani Gäyijäriyä, nyii jalu ngwu'dun ngwudi Bilipüj gwanni gwati ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, gwuru diji ngwüjänü kwo'ra tä'ril 7) ngwanni ngwäbräär je ndi gendaji ngwuy giyiiru.

⁹ Gwäti yera kwo'rongo (4) yiru yu'taar, yati alliji yijirä.

¹⁰ Anni minyii ji ngenone yomon yi'ranu yoko, a dijir de'te dani Agabuj, ngwüllä Yäwüdiyä.

¹¹ Aar nje ilada nono, ngwape lägü lidi Bulij ngwule gekani ngwuyalu ngwüngün na yora ngwari, "Ligirrim lanni Liju'ru laru nu, 'Anaku no Ngwüyäwüd ngwudi Ürajäliming ngwa giki dijü didi lägü gilee no da aar ätäda ngwüjü ngwuru Garany.' "

¹² Anni minyii 'dingini ngwuja'ri ngwe, änyängä na ngwüji ngwanni

ngwuju ngenone nyii päci Bulijingalu ndi ari aa'ti gwele Ürajälim.

¹³ Ar nje Bulij ci, "Nga nga larra ngaa be runi ngaa gäbici ligor lüny ngwuji jigü'rr? Äny gwüjädi ndi ari aa'ti liny giki 'dogo, gäbicär aar nyi 'rinnye ngenone Ürajälim gwani ngwüriiny ngwudi Deleny dani Yicu."

¹⁴ Anni mung 'ti ämnä ngwuja'ri ngwäri, nyii gäbici nyii ari, "Yanni yiminä je Ngwaalu aar gu ru."

¹⁵ Anni ma ngwuja'ri medadi ngwee, nyii 'di'ri nyii ji mama nyii allu Ürajälim.

¹⁶ Ngwükirijin ngwoko ngwudi Gäyijäriyäng aar nje gwujani aar nje apa ngwu'dun ngwudi Manijun, ngwadi nyii gu ji. Nginde gwuru gwudi Gabrujing ngwuru dikirijin ngwükirijinanü ngwanni ngwumadinana.

A Bulij obana Ürajälim

¹⁷ Anni minyii obana Ürajälim, aar nje ngwükirijin ge'te giyirnü yipa.

¹⁸ Bigänü nggoo a Bulij na änyängä 'dar nyii ele ndi ombaja Yagubing, na nyii mbuji mbumbung je 'dar lidi gi'doonga liju.

¹⁹ A je Bulij aganni ngwuje ütici yi'ral yi'ra 'dar yanni yima je Ngwaalu ärrü ngwüjänü ngwuru Garany yiiru ye yüngün.

²⁰ Anni ma aar 'dingini yi'ral giyee, aar ortada Ngwaalinga. Aar be ci Bulijing nu, "A gwänggädi gwani mengga, ndi ari awa Ngwüyäwüd ngwü'ri ngwonyadu ngwanni ngwuma ämnä, a ngindenga 'dar litä je yigoranu gwani yobo.

²¹ Licaar je ndi ari nga gwati enggaci Ngwüyäwüd 'dar ngwanni ngwo ngwüjänü ngwuru Garany ndi ari aar gatani Yobo yidi Müjä, nga je ci aar 'ti ü'ritädi yijü yegen aar 'ti eella dimürä de dege.

²² Aladi ärrä ange? Yiru gu ndi ari ladi gu 'dingini ndi ari nga gwuma ila,

²³ no, ärrä je giyee yanni ya ar ang ye ci, ngwüji kwo'rongo (4) ngwo ngwuji nyii ngwe ngwanni ngwümü'ridi yi'rany.

²⁴ Apa je a ngwe acajidi gädimürä a ngwe gä'rini nono ngaa je gi'tiji aar wädini. Nunnu a gu ngwüji lenge 'dar ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwu'dinginaar ngwe gwani nga ngwa'ti äti ngwäyänü ndi ari nga giligo'ro lunga nga nggwo gwümüti yobo yindä ye.

²⁵ A be gwani ngwüji ngwuru Garany ngwanni ngwuma ru ngwikirijin, liminje ülliji ngwuja'ri ngwäri ndi ari aar gäbici enying ngwony ngwudi mi'rini nono ngwudi didülä na yin na ngwüdi ngwudi ngwong ngwugogornyana aar gäbici yijinä."

²⁶ Anni ma bigänü ru, a Bulij 'di'ri ngwape ngwo'ra aar ngwe gä'rini. Ngwube 'tü ngwele kobo ndi inggida gomom ganni gadi ge yomon yidi gä'rini medadi na nunnu aar gatu gonyalu gidi mi'rini nono ngindenga 'dar.

Aar määta Bulijing

²⁷ Anni ma yomon kwo'ra tä'ril ji gito yadi medadi, a Ngwüyäwüd ngwoko ngwüdi ngwaalu ngwani Ajiya aar enggada Bulijing kobo. Aar gwogaja ngwüjü ngwonyadu aar määta.

²⁸ Aar ürri dula aar ci ngwüjü, "Ngwüji ngwudi Yijiräyil gendaci nje guy! Gur giru nggee ganni gati enggaci ngwüjü ngwaalu 'dar aar iniji ngwüji ngwege na gwani yobo na gobo nggee. Ngwube o're ngwapanana ngwüjü ngwuru Garany ngwe ändä kobo lima rngiyi ngwaalinga ngwee ngwuju'ru."

²⁹ Laru gu no ndi ari gwele länggädi Trubimujing gwudi Abijujing kündär liju Bulij gwe aar be ji ndi ari gwapanana Bulij nggwe ändä kobo.

³⁰ A gündär 'di'ri 'dar a ngwüji abrada ngwaalinga nono 'dar aar määta Bulijing aar oktalulu kobanu aar 'tüyä puprang no aar längiti längirü.

³¹ Gaji ganni gima aar ge ru gadi 'rinye, a ngwuja'ri obani kumndan gidi gwu'tulunga gwudi Rumang ndi ari gündär 'dar gidi Üräjäliming nggo gi'di'ru yära.

³² No, a kumndan apani ngwubengena na gwu'tulunga aar ngwe ülli ngwüji. Anni ma ngwüji engga kumndaning nggoo na gwu'tulunga, aar düni ndi pi Bulijing.

³³ A kumndan nggoo määta Bulijing ngwuci gwu'tulung je gikar yu'runganu rom (2). Ngwube utalu ndi ari nginde gwani yäru na yiru ange yanni yärrung je.

³⁴ A ngwüji ngwoko ari yi'ral giyee na loko ari yi'ral yi'ter, anni ma 'ti kumndan mbuju yi'ral yanni yäti ngwäyänü yi'di'räjä gu ngwüji yära, ngwari aar ape Bulijing aar gwe ele gidilagany.

³⁵ Anni ma Bulij ji kimle gito ladi allu gidilagany, a ngwüjü 'di'riyänä yära yikana aar äni Bulijinganu 'di a gwu'tulunga apala.

³⁶ Ngwüji ngwanni ngwuma je gwujani aar ürri dula aar ari, "Rinyitär."

A Bulij ondaci ngwüjü

³⁷ Anni ma gwu'tulunga ru ladi ape Bulijing aar gwe äni gidilagany, ngwuci kumndaning, "Gäbicingy ngaa ondaci ngwuja'ri ngwe ngwoko?"

A gur ci, "Nga gwati ondaji Yigirigiyängä?"

³⁸ Nga gwä'tüdi Dimijir danni di'di'riyä yära ngwuktani ngwäärä ngwüü'ri kwo'rongo (4,000) aar ngwe ele poor ngwa'ranu kaji ganni gima ele?"

³⁹ A Bulij ci, "Äny gwuru Diyäwüd, didi gündär gani Tarjuj ngwaalu ngwani Kilikiyä, gwudi gündär gä'tüdälü no. Gäbicingy nyi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwoko."

⁴⁰ Anni ma kumndan 'dengenaci, a Bulij 'dì'rälü ngwüdünì kimlala ngwalijaci ngwüjü guyala nunnu aar gwugwundi. Ngwuje ondaci Yärmiyängä.

22

¹ A je Bulij ci, "Lani ngweengga na mbumbunga, geraciny ngwänì gweneno ngwuja'ri ngwuruciny ngwe ligo'ro lüny."

² Anni ma aar 'dingini ngwuje ondaci Yärmiyängä, aar adatalu jicom.

³ Ngwuje be ci, "Äny gwuru Diyäwüd nggwülinginä Tarjuj ngwaalu gwani Kilikiyā, a be ngwü'dì'rälü kündär nggee. A doorta ru dünny dani Gämläyil gwanni gwenggaciny aar nyi ola mama yobo ye yidi ngwügüürnä ngwege, na nyi ru dji diti ligoranu gwani Ngwaalu nono ngang je gweneno.

⁴ Äny gwuru gwanni gwübünä ngwüjälü ngwudi Gay nggee gidi Deleny dani Yicu gwulleney nje ruji yi'rany, ati nje ummi ngwur na ngwaw nje ürrä korkon

⁵ Dir'dal dannì diru gi'ra na ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd 'dar ngwa inggidi ngwuja'ri ngwee 'to. 'Di nyi ape ngwuja'ri 'denggen nyi ngwe ele ngweengga ngwegen ngenone Dimajig, nyi ele ngenone nunnu nyi umma ngwüjü ngenone nje gika nyi ngwe ila Üräjälim nunnu aar je reraji."

A Bulij ondaji gwani gwurla gwüngün

(Yiiru 9.1-19; 26.12-18)

⁶ "Anni minyi ele 'di nyi jici Dimajiging gito, a 'dür kayanu lingen le lidünälä a buri gwubidu pupi'ru litalu kerala aar nyi o'rralu.

⁷ Nyi i'di gidiyängälü, nyi 'dingini aar nyi urnidi ngwüriny ngwüny, 'Jawul Jawul! Nga gwarra miny übinälü?"

⁸ Nyi utalu nyi ci, 'Nga gwani yäru gwani Deleny?"

Aar nyi ca, 'Äny gwuru gwani Yicu gwudi Najrang gwanni gwübünängälü.'

⁹ Ngwüji ngwanni ngwuji nyii ngwe, aar engga buri aar 'ti be lingidi yal yüngün gwanni gwüji nyi ndi ondaci.

¹⁰ Nyi be ci, 'Yiru ange yanni yadi nje ärrì gwani Deleny?"

Aar nyi be Deleny ci, "Dì'rü nga ele Dimajig. Ngenone la ang be enggaci yi'ral 'dar yanni yigi'tinä ndi ari nga je ärrì.'

¹¹ Lanni lindì nyii le aar nyi okta kuy nyii ele Dimajig ndi ari enyanu gwudi buri gwuminy rimiyi ngwäy.

¹² Gur ge'te ngenone gani Ananiya gidinyädi Ngwaalinga ngwila ndi aar nyi ombaji gimäti yobo gidinyädi Ngwüyäwüd 'dar ngwanni ngwati ji ngenone.

¹³ Ngwila aar nyi dünäcälü aar nyi ci, 'Gwani mengga gwani Jawul ombajidalu!' Gaji ge nggoo ge'te ge'te nyi ombajidalu nyi engga.

¹⁴ Ngwube ari, 'Ngwaalu ngwudi ngwügüürnä ngwege ngwäbrängä nunnu nga lenge buping gwüngün na nga engga ngindeng gwüngün gwanni Gwüdünälü nga 'dingini ngwuja'ri ngwulemanu gwüngün.

¹⁵ Nga ru gwanni gwadi inggidi ngwüji 'dar nga je ondaci gwani yi'ral yanni yima je engga nga je 'dingini.

¹⁶ A be gwenene giru ange gidünicängä? 'Dì'rü aar ang nyinyi yaw ye nga oyaji kengalu mbüny nga urnidi ngwüriny ngwe gwüngün.'

¹⁷ Anni minyi o'ra Üräjälim, nyi ji ndi otaci Ngwaalingalu kobanu nyi be äyini giligor

¹⁸ nyi engga Delenya aar nyi ondaci ngwari, "Dì'rü puprang gwenene nga gatani Üräjäliming, ndi ari ngwüji ngwa'ti ngwa ang 'dengenaci ngwuja'ri gwani äny.'

¹⁹ Nyi gwä'räcänü nyi ci, 'Gwani Deleny, ngwüji ngwülingidi ndi ari äny nggwändi ngwämrä 'dar nyi pi

ngwüjü nje ürrä korkon ngwanni ngwämnä 'dungguna.

²⁰ Gaji ganni gima aar ge 'rinye Ijtabanujing gwanni gwondaja nga gwe, äny gwuju nyi änni ndi aar 'rinye lanni li'rinyiti ligätijäniny ngwuredalu nje ombaci.'

²¹ Aar nyi ci, 'Indi äny gwadi ang ükäji ngwaalu ngwolanu ngwüji ngwuru Garany.' "

²² A ngwüji geraci ngwäni 'di anni mung ari ngwuja'ri ngwoo. Aar ürrä dula aar ari, "Äbrär dijü ndee kayanu da'ti äwdi ndi midi!"

²³ Aar ürrä dula aar gagitu ngwureda ngwegen mbüny aar gagitu diyängü kerala.

²⁴ A kumndan ondaji ndi aar aar ape Bulijing aar gwe ele gidilagany. Ngwari aar pi lalacal le aar otacalu aar ombaji ndi ari ngwüji ngwarra ma aar ürrädä dula nono no.

²⁵ Anni ma aar gekajalu gwadi aar pi, a Bulij ci kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (110), "Ti yädi gu 'danggalu ndi pi dijü diru Diruman da'ti aar na mbojaja yi'ral nono yere?"

²⁶ Anni ma gu kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) 'dingini no, ngwele kumndan gegen ganni gipana ngwuci, "Yiru ange yanni yada je ärrä? Gur nggee giru Diruman!"

²⁷ A kumndan nggoo ele ndi Bulij ngwotacalu ngwuci, "Ondaciny nga gwuru Dirumane?"

Ngwuci, "Yäy."

²⁸ A be kumndan ci, "Äny gwuge'ta ngwilinya ngwonyadu nunnu nyi ru Diruman."

A be Bulij ci, "A be nggwülinginä gu."

²⁹ Gaji nggoo lanni licaar je aar otacalu aar o're kay a yedeny ape kumndan nggoo anni mung engga ndi ari gima äniiji Bulijing giyirna gwuru Diruman.

³⁰ Anni ma dilu danu ru, a kumndan nani yi'ral 'didanu yanni yüpäjä

je Ngwüyäwüd Bulijing nono, ngwallalu giyirna ngwükäjädi ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na 'dar lidi ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd nunnu aar o'rajidalu. Ngwube apa Bulijing ngwuje dünäci ngwäyanü.

23

A Bulij ondaji ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd

¹ A Bulij ombaji ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd ngwäyanü ngwuje be ci, "Lani ngwänggäri, äny gwilijä Ngwaalinga ligor le lijayanu 'di gomon gidi gweneng."

² No a dir'dal dannu diru gi'ra dani Ananiya, ondaci ngwüjü ngwüdünäcä Bulijingalu ndi ari aar mi'ri Bulijing ngwulemanu.

³ A be Bulij ci, "Ngwaalu ngwa ang mi'ri ngang nggwee gwuru nono gundu'ru gibä'rijüdäär gilü ge gibidu! Awa nga be jalu nga ari nga gwüpiciny yelenya anaku aru gu yobo nga je be kiyi ligo'ro le lunga ndi ci ngwüjü aar nyi pi?"

⁴ A ngwüji ngwanni ngwüdünäcä Bulijingalu aar ci, "Nga gwarra nga be lo dir'dala dannu diru gi'ra didi Ngwaalu?"

⁵ A je be Bulij ci, "Nggwa'ti gu lingidi lani ngweengga ndi ari dir'dal diru dannu diru gi'ra, ndi ari yüllinä kitabanu yaru nu, 'Aa'ti nga gwondaji yi'ral yiki gideleny didi ngwüji ngwunga.'"

⁶ Anni ma Bulij lenge ndi ari ngwüji ngwülägädänü ngwoko ngwuru Ngwüjändügi na ngwoko ngwuru Ngwübärriji, gwondaji dula ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd ngwari, "Lani ngwänggäri, äny gwuru Dübärriji giiji gidi Dübärriji. Äny gwüdünädälä ngene ndi aar nyi pidiyi yelenya ndi ari äny gwäti ge'tajing ndi ari lanni lima ayi la 'di'ri giyi'ranyanu limidu."

⁷ Anni mung ari ngwuja'ri ngwee, a Ngwübärrijingä garnati

Ngwüjändügi ngwe, a ngwämrä ü'ridinänü rom (2), a Ngwübärriji ji 'ter na Ngwüjändügi ji 'ter.

⁸ (Ngwüjändügi ngwati ari ngwuja'ri ngwani 'di'ri giyi'ranyanu na ngwuja'ri ngwani yi'rr na ngwügi'räm ngwa'ti. A be Ngwübärriji ämni ngwuja'ri ngwee ku.)

⁹ A ngwüji 'di'ri güündä a ngwoorta ngwoko ngwudi yobo ngwuru Ngwübärriji aar 'di'ri aar ondaji dula aar ari, “Gur nggee ga'ti nyii mbojaja yi'ral nono yere yiki. Nda manari ligi'räm na gi'rr giru gondaca?”

¹⁰ A ngwüji büdi ngwäy 'ti'tir ndi garnati, 'di a yedeny eny kumndaning ndi ari ngwüji ngwa okta Bulijinganu ngwondaci gwu'tulung je ndi aar ele aar je apada yiima ye aar gwe ila gidilagany.

¹¹ Dilunga ndoo, a Deleny dani Yicu dünäci Bulijing gito gito ngwondaci ngwor'temaji ngwuci, “Undu ngwäy! Anaku ma gu ondaci ngwüjü ngene Üräjälüm gwani äny, nga gwondaci ngwüjü 'to gwani äny kündär gani Ruma.”

A Ngwüyäwüd iniji Bulijing gwadi aar 'rinye

¹² Dilu danu, a Ngwüyäwüd änicidi ngwuja'ri giyigo'ro yegen aar pi yi'rany ndi ari la'ti la eny aar iyü 'di aar engga ndi ari lima 'rinye Bulijing.

¹³ Lanni ländi ndi iniji nggwee lonyadana yi'ra küü'ri rom (40).

¹⁴ Aar 'di'ri aar elada ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga aar je ci, “Änyängä limi'ridi yi'rany ndi ari nyii la'ti la allini gony gere ngwulemanu 'di nyii 'rinye Bulijing.

¹⁵ Gwenene nga nga na ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd, päcär kumndaningalu nunnu ara je äpijä Bulijing ngaa ari gwadi aang otacalu ngwuja'ri ngwüngün mama. Nyii gilo liju mama ndi nyii 'rinye kay gwerre gwerre nding obana ngene.”

¹⁶ A gu giji gidi gwenggen gwudi Bulij gwuru gera 'dingini inijing nggwee ngwele gidilagany ngwondaci Bulijing.

¹⁷ A Bulij urnidi kumndaning ge'te gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) ngwuci, “Apa damal ndee nga de ele kumndan galu däti ngwuja'ri ngwadi ngwe ci.”

¹⁸ Ngwape ngwude ele kumndan ngwuci, “Bulij korkon gwurnidi nyi gwari ngaa äpijä damal ndee däti ngwuja'ri ngwadi aar ang ngwe ci.”

¹⁹ A kumndan määtä kuy ngwude 'tänü, ngwotacalu ngwuci, “Yiru ange yätä je ondaci nje?”

²⁰ A damal ci, “Ngwüyäwüd ngwugekajidu ndi aar ang ükacä nunnu nga je äpiji Bulijing ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd bigänü ndi ari aar otacalu mama gwani ngwuja'ri ngwüngün.

²¹ Aa'ti be la je ämnäci ngwuja'ri ngwegen ndi ari gilo lonyadana yi'ra küü'ri rom (40) gwürbäcäär. Limi'ridi yi'rany lari la'ti la eny aar iyü 'di aar 'rinye. Gilo liju mama gwenene lidünicängä nga je ämnäci yi'ral giyee.”

²² A kumndan dinga damal ngwele ngwugirinya ngwuci, “Aa'ti nga gwondaci dijü dere ndi ari nga gwondaciny ngwuja'ri ngwee.”

Aar dinga Bulijing Gäyjäriyä

²³ A be kumndan urnidi yi'ra rom (2) yüngün yidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) ngwuje ci, “Ge'tar gwu'tulung je küü'ri tudini rom (200) mama na ngwongr ngwudi ngwumirta 'di kwo'ra tä'ril (70) na ngwongr küü'ri tudini rom (200) ngwugwodananu yiiri ye ndi aar ele Gäyjäriyä dilunga didi gweneng ma lingen ru tudini kwo'rongo (9).

²⁴ Na 'to ngaa ombaci Bulijing ngwumirta ngwoko nggu allala nunnu ngwobani gwujaw nono gidartan dani Bilekej.”

²⁵ Ngwülliji ngwuja'ri ngwaru nu,

²⁶ “Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'dünggüny gwani Kiludiyuj Lajiyaj,

ngwükacä je gwani dantan dani Bilekej, nggwagannanga.

²⁷ Ngwüyäwüd ngwümäti guru nggee aar ji gito gadi aar 'rinye. Nje be bornada gwu'tulunga le lüny nje gätäjä, nyi lenge ndi ari giru Diruman.

²⁸ Nyi bupi ndi lenge yiru ange yanni yimbojajaar je nono nje be äpijä ngwämrä ngwegen ngwudi Ngwüyäwüd.

²⁹ Nyi be mbuji ndi ari gwü'rädädäär yi'ral nono yidi yobo yegen. A be yere ya'ti ndi aar gu 'rinyada na aar ge'te korkon.

³⁰ A be anni ma aar nyi ondaci ndi ari gur nggee nggo ginijäär, nga be ükacä puprang. Liminje ondaca lanni lü'rädädi yi'ral nono ndi ari aar ila aar ang gätiji yi'ralalu yegen kur nggee."

³¹ A gwu'tulunga ärrä yi'ral giyee anaku ca je gu kumndan dilunga ndoo aar ape Bulijing aar gwe ele 'di aar obani kündär gani Andibatrij.

³² Bigänü aar dingada ngwongr ngwe ngwudi ngwumirta aar ape aar gwe ele Gäyijäriyä a be gwu'tulunga o'ra gidilagany.

³³ Anni ma ngwongr ngwudi ngwumirta obani Bulij gwe Gäyijäriyä, aar ätädä dartana dani Bilekej ngwuja'ri aar ätädäni Bulijing.

³⁴ A dantan uli ngwuja'ri ngwanni ngwükacäär je, ngwube utalu ndi ari Bulij ngwati ji ne. Ngwulenge ndi ari gwändi ngwaalu ngwani Kilikiyä.

³⁵ Ngwube ari, "Nggwa 'dingini ngwuja'ri ngwunga ma ji ma ngwüji ila ngwanni ngwü'rädädängä yi'ral nono." Ngwube ci gwu'tulung je aar arnga Bulijing ngwu'dun ngwudi yeleny ngwudi Yirüdij.

24

A Bilekej pici Bulijing yelenya

¹ Anni ma yomon ele aar ru tudini (5), a dir'dal danni diru gi'ra dani

Ananiya aar ülli Gäyijäriyä mbumbunga le loko na gur gati je ruci gani Tärtüllüj, aar ila yi'ral ye yegen yü'rädädäär je Bulijing nono aar je gätiji dartanalu.

² Anni ma aar urnida Bulijing ngwäni, a Tärtüllüj 'di'ri ngwondaji ngwügätiji dartana yi'ralalu yüngün dani Bilekej ngwari, "Gwani Bilekej, yeleny ye yunga, adatalu nggwo gwirälü na bebere gwunga gwuma ja'rima ngwüjü ngwudi ngwaalu ngwee.

³ Ngwaalu 'dar na giyi'ral 'dar, gwani dantan dani Bilekej, yämni nje ar ang ci yäy 'tu gwupa gwuleny.

⁴ A be nunnu aa'ti nggwa ji ndi ang ondaci ngwuja'ri ngwolanu, nyi be ari nggwa ang päcälü nje geraci läni jayi gwe liguri gwunga nga 'dingini ngwuja'ri ngwee ngwooko.

⁵ Änyängä limbuju guru nggee giru dirngaja gati gwogaji ngwüjü aar 'di'ri güündä ge ngwüjänü ngwuru Ngwüyäwüd giyen 'dar. Giru güktü ngwüjü ngwudi yobo yändi Najra.

⁶ 'Di ngwümini ndi rngiyi gobo gidi Ngwaalu nyii gu be mätä.*

⁸ Manari gima ang otacalu giligor lunga, nga gwa be lenge ndi ari ngwuja'ri ngwäri gwani nginde ngwuru 'didanu."

⁹ A Ngwüyäwüd gekajidi ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwaraar ngwe ngwäti ngwäyanü.

¹⁰ Anni ma dantan gi'tiji Bulijing gay ndi ondaji, A Bulij ari, "Äny gwülingidi ndi ari nga gwäti ngwüdläyü ngwonyadu ngwanni ngwümaatä ngwe yelenya ngwüji ngwudi ngwaalu ngwe, yäy gu no äny gwa ruci ligo'ro lüny ligor le lijayanu.

¹¹ Ya je be ombaji giyee giligor lunga, ndi ari giyomon yanni yima ele yiru 'di na rom (12), äny

* **24:6 24:6** Yitab yoko yäti ngwuja'ranu ngwee. A be anni minyii ru ladi pici yelenya anaku aru gu yobo yäri. ⁷ A be kumndan gani Lajiyaj ila ar nje apada yiima ye. ⁸ Ngwuci ngwüjü ngwanni ngwü'rädädi yi'ral nono aar ila 'dunggunga.

gwändädi Üräjälim ndi äpiji Ng-waalinga yobo.

¹² A be ngwüji ngwee ngwü'ridädiny yi'ral nono ngwa'ti nyi mbuju ndi nyii garnati diji dere kobanu, nyi 'ti gwogaju ngwüju ngwudi ngwämra na ngwaalu ngwere kündär.

¹³ A be ngindenga gilee la'ti äti ng-wuja'ralu ngwere ngwanni ngwadi aar je inggidi ndi ari äny gwärrü yi'ral yere yiki.

¹⁴ A be ngwuja'ri ngwee ng-wanni ngwaraar ngwe, äny 'to gwati äpiji Ngwaalinga yobo ng-wanni ngwämnä gu ngwügüürnä ngwäri nyi gwuji Gay gidi Deleny dani Yicu garaar ge gä'tüdi yobo yijaw. Äny gwämnä ngwuja'ri 'dar ngwändär Yobo ye yidi Müjä na Yijir yidi Ngwijir.

¹⁵ Ge'taji gwüny Ngwaalu gwuru gwe'te gwe'te nono gwegen, ndi ari ngwüji 'dar ngwanni ngwüdünälü na ngwanni ngwuki, ngwa ji ngwa 'di'ri giyi'ranyanu.

¹⁶ Äny gwati minni yomon 'dar ndi ari aa'ti äny gwäti ngwuja'ri ngwere nono ngwanni ngwuki ngwäyanü Ngwaalu na ngwäyanü ngwüji.

¹⁷ Äny gwäti ngwüdläyü ng-wonyadu gwa'ti ju, nyi be kwodalu Üräjälim gwäpijä ngwüju ngwüny ngwü'rinyä ngwadacaar je ngwüju ngwanni ngwunyangiralu na nyi elada 'to ndi gätiji Ngwaalingalu.

¹⁸ Äny gwügä'rinä nono anni mbujaar nyi ngwämra ngwudi gobo ndi ape yiiru giyee. Ngwüji ng-wonyadu ngwa'ti nyii le ju, na äny 'to gwa'ti ändi ngwuja'ri ngwere ngwani yära.

¹⁹ A be 'dogo Ngwüyäwüd ngwuju ngwoko ngwudi ngwaalu ngwani Ajiya. Ngindenga 'to gäbicä je aar ang ondaci manari yere giyo yärrü nje yiru gimra.

²⁰ Na ngindenga gilee ngene, aar ang enggaci ngwuja'ri ng-wumne ngwanni ngwärrü nje ng-wuki 'di aar nyi apa nyi dünälä

ngwäyanü ngwudi ngwämra ng-wudi Ngwüyäwüd.

²¹ Manari yiru yanni yurnidiny ye dula ngwäyanü 'denggen ndi ari, 'Yiru yani 'di'ri giyi'ranyanu, yiru giyee yanni yidünäjäny ngwäyanü 'dunggunga ndi nyi picü yelenya.' "

²² Dartan dani Bilekej, danni dilingidi Gay ge nggee gidi Deleny dani Yicu yorta ye ngwaalinga ngwüdünäji ping yelenya ngwari, "Manari kumndan gani Lajiyaj gima ila, nyi be pi yelenya giyi'ral yunga."

²³ Ngwuci kumndaning gidi gwu'tulunga küü'ri tudini ngwarnga Bulijing aar gäbicü ngwugatu linginalu gwooko a ngwumaad ngwüngün ila aar ombaji aar äpiji yiiru yere.

²⁴ A gwodanalü yomon cong, aji a dartan dani Bilekej daw de düngün dani Dürcillä diru Diyäwüd ila. Ngwükäjidü ndi Bulij ndi 'dingini 'dünggüngün. A Bulij ondaci gwani änni ndi Yicu Kirictu.

²⁵ Anni ma Bulij ji ndi ondaji ngwuja'ri ngwani dünälü, na määtä lingina na obalu komon gidi gwodaning, a yedeny eny Bilekejing ngwuci, "Yo'ra gu be no gweneno. İndi be. Ma ji ma gaji ji nggwa ang be ükacä."

²⁶ Ating ge'taji ndi ari gwadi Bulij änjii ngwuba'tanya nunnu ngwugatalu ngwele. No ating gu be ükajidi pid pid aar gwe ondaji.

²⁷ A ngwüdlä ele aar ru rom (2), a dartan di'ter allu giyeleny dani Birküyüj Bictuj ngwumandi ndi Bilekej. A Bilekej jada ndi jayi Ngwüyäwüd ngwäy, ngwugatani Bulijing korkon.

25

A Bictuj picü Bulijing yelenya

¹ Anni ma dartan dani Bictuj obani ngwaalu ngwani Yäwüdiyä ngwape yomon tä'rül (3), ngwü'di'ri ngwugatani Gäyjäriyäng ngwallu Üräjälim.

² Ngenone a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na ngweleny ngwudi Ngwüyäwüd ila yi'ral ye yegen aar je ondaji gwani Bulij.

³ A Ngwüyäwüd büdäji yi'ral aar päci Bictujingalu ndi ari ngwuje jayi ngwäy ndi ape Bulijing ngwudinga Üräjälim ndi ari ngindenga gwürbäcäär kay gwadi aar 'rinye kayala.

⁴ A je Bictuj ci nu, "Bulij nggwo korkon ngenone Gäyijäriyā, äny gwadi gu ele yomon yanu giyee.

⁵ A ngweleny ngwalu ila nyii ngwe ele aar ondaji yi'ral yanni ü'ridädäär je guru nono ngenone manari giyoo yärrüng je yere yanni yiki."

⁶ Anni ma Bictuj jalu yomon ya ru 'dübä (8) na ya ru 'di (10) ngenone 'denggegen, ngwü'di'rä ngwüllä Gäyijäriyā. A bigänü nggwoo ngwujalu ngwämrä ngwudi pi yelenya ngwari aar äpijä Bulijing.

⁷ Anni ma Bulij obana, a Ngwüyäwüd ngwanni ngwüllü Üräjälim aar änänü, aar ondajaji ngwuja'ri nono ngwonyadu ngwuki, aar je 'ti burna ndi ätiyi ngwäyänü.

⁸ A be Bulij ruci ligo'ro lüngün ngwari, "Äny gwa'ti ärrä yi'ral yere yiki yani yobo yidi Ngwüyäwüd, na yani gobo na deleny didi Rumang dani Gayijar."

⁹ A be Bictuj bupi ndi jayi Ngwüyäwüd ngwäy, ngwube ci Bulijing nu, "A gwämnä nga allu Üräjälim a gu picü yelenya ngenone giyi'ral giyee yü'ridädärä je nono?"

¹⁰ A be Bulij ci, "Äny ngweno ngwüdünädü ngwäyänü giyeleny yidi deleny didi ngwelenyinga Ruma dani Gayijar, aar nyi gu picü yelenya. Äny gwa'ti ärrijä Ngwüyäwüd yi'ral yere yiki, anaku lingidä gu ngwuja'ralu 'dar gwani Bictuj.

¹¹ Manari äny gwukiya yobo yidi Ngwüyäwüd yi'ral ye yere ligo'ro le lüny yadi nyi gäbicü aar nyi 'rinye, äny gwa'ti 'donya yi'rany. A

be ngwuja'ri ngwanni ngwondaja je Ngwüyäwüd ngwa'ti äti ngwäyänü, no diji dere da'ti diny ape aar nyi ätädä Ngwüyäwüd. Äny nggwelada gweere gideleny didi ngwelenyinga Ruma dani Gayijar."

¹² Anni ma Bictujinga otajidalu ngwartan ngwe ngwüngün, ngwube ngwari, "Nga gwaru nga gwele gweere gideleny didi ngwelenyinga Ruma dani Gayijar, äny gwa ang ci indü."

¹³ Aar jalu yomon cong a deleny dani Agiribaj ila gwenggen gwe gwuru gera gwani Briniki aar obana Gäyijäriyā ndi aganni Bictujing.

¹⁴ Anni rar ladi jalu ngenone yomon yonyadu, a Bictujinga abingadi giyi'ral yidi Bulij Agiribaj gwe. Ngwuci, "Gur ge'te nggo ngene gihatana Bilekej korkon.

¹⁵ Anni minyi ele Üräjälim, a ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny na mbumbunga lidi Ngwüyäwüd apa yi'ral yüpädäär je nono aar ari aar gwe obalu.

¹⁶ Nje be ci nyängä liru Ngwuruman gidimürä däri lati 'ti gikaja diju yi'ral yere 'di aar dünäti ngwüjingä le ngwanni ngwü'ridädü yi'ral nono ngwumbuji gay ngwuruci ligo'ro lüngün giyi'ral yüpädäär je nono.

¹⁷ Anni ma aar ila ngene, nyi 'ti jana yi'ral ye giyee, bigänü nggwoo nyi jalu ngwämrä ngwudi pi yelenya nyi ükäjidi ndi Bulij aar apa.

¹⁸ Anni ma ngwüji ngwoo ngwü'ridädü yi'ral nono ondaji, aar 'ti üpädi yi'ral nono yere yärrüng je yiki yige'tajiny gu ndi ari yadi aar ye ari.

¹⁹ A be garnati ru gwani yobo yegen aar ani gur gayu gani Yicu garu ge Bulij nggo gimidu.

²⁰ Nyi 'ti lingidi ndi ari awa nyi utalu yi'ral ye giyee. No nyi be ci Bulijing gwadi ele Üräjälim aar gu ombaci yi'ral giyee yüpädäär je nono ngenone.

²¹ Anni ma Bulij ari gwadi ele gweere gideleny didi Rumang

ngwüpäcälü yi'ral ye giyee, nyi be ci gwu'tulung je aar ombaji 'di a gomon ila nyi dinga gideleny didi Rumang dani Gayijar."

²² A be Agiribaj ci Bictujing nu, "Äny gwüjädi ndi 'dingini ngwuja'ri ngwudi gur nggee."

A Bictuj ci, "Ga ang 'dingini bigänü."

²³ A bigänü nggoo a Agiribajinga Briniki gwe a je ngwüji ruya yelanya yipa aar äni ngwu'dun ngwudi o'rajidalu ngwubegenga le ngwudi gwu'tulunga na ngweleny ngwudi gündär. A Bictuj ükäjidi aar apa Bulijing.

²⁴ Anni ma aar apa, a Bictuj ari, "Gwani deleny dani Agiribaj, na nga nga 'dar lanni gilo ngene, ngaa länggädi guru nggee! Ngwüyäwüd 'dar ki'du gü'ridädäär yi'ral nono ngenone Üräjälim na ngene Gäyijäriyä. Aar ürri dula aar ari ga'ti äwdi nding jalu gimidu.

²⁵ A be äny ga'ti nyi mbojaja yi'ral nono yere nunnu aar 'rinye. Gima be ari gele yi'ral ye gweere gideleny didi Rumang. Nggwuma ari ginyi dinga gele Ruma.

²⁶ A be yi'ral yere ya'ti yilinginna yadi nje ülliji delenya didi Rumang gwani ngwuja'ri ngwüngün. Yäy gu no nggee gima je äpijä ngwäyänü 'danggalu 'dar na gwece gwece ngwäyänü 'dunggunga gwani Agiribaj, nunnu manari yere yima ji yima mbüjini nje ulli.

²⁷ Ndi ari ya'ti ya ele kayalu ndi nyi dinga dijü digikinä giyirna aar 'ti be linginna yanni yüpädäär je nono."

26

A Bulij ruci ligo'ro lüngün ngwäyänü gideleny dani Agiribaj

¹ A deleny dani Agiribaj ci Bulijing nu, "Äny gwügi'tijängä gay nga ruci ligo'ro lunga."

A Bulij alliji guyala güngün ngwondaji ngwuruci ligo'ro lüngün ngwari,

² "Gwani deleny dani Agiribaj, äny gwänggädi ndi ari lalli nje kil ndi nyi dünälä ngwäyänü 'dunggunga gwene nyi ruci ligo'ro lüny gwani yi'ral 'dar yanni yü'ridädäär nje Ngwüyäwüd nono,

³ a gwece gwece ndi ari nga gwülingidi dimürä 'dar didi Ngwüyäwüd nga lenge garnating gwegen. Yäy gu no, äny gwa ang päcälü nyi geraci läni nga 'dingini.

⁴ Ngwüyäwüd 'dar ngwülingidi elalleng gwüny gwanni gwelelleny anaku 'di'riny gwälü 'tu'tu yogo ye ken güny, na 'to kündär gani Üräjälim.

⁵ Ngindenga lilingidiny gaji golanu la gu ari ma aar mini, ndi ari anaku aru gu gay gojema yi'ral gidi dimürä didi yobo yäri, äny gwelella gwuru Dibärräji.

⁶ Yiru giyee yanni yidünäjänyälä ngene aar nyi picü yelanya gwani ge'taji gwüny ngwuja'ri ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu ngwügürnä ngwäri.

⁷ Ngwuja'ri ngwuru ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu gülü gäri 'di na rom (12) ngwanni ngwujicaar jalu aar je gwüji aar gu äpiji Ngwaalinga yiiru yigor ye 'didanu dilu de na lingen le nunnu aar ila aar gu ru. Gwani deleny dani Agiribaj, yiru giyee yanni yigäbicä Ngwüyäwüd aar nyi be ü'ridädä yi'ral nono.

⁸ Ngaa larra gilee ngaa 'ti be ämnä ndi ari Ngwaalu ngwäti yiima ndi 'di'riyi ngwüjälü ngwanni ngwayu?

⁹ Äny giligo'ro lüny gwerre gwücinänü nyi 'donya yiima ye yüny 'dar nyi etaci ngwüjü ngwüriiny ngwudi Yicu gwudi Najrang.

¹⁰ Yiru giyee yanni yärrä nje ngenone Üräjälim. Yeleny ye ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny nyi ye ummi ngwüjü ngwudi Ngwaalu nje ge'te korkon, na ma aar ru ladi aar je 'rinye, nyi ämnä ndi ari aar je 'rinye.

11 Yomon yonyadu ati nyi ele ngwämrä ngwämrä nje reraji nje linyaci yiima ye ndi aar nyi'rini ämning Ngwaalu gwegen. Dirlele gwe gwüny ndi nje übinälü, nyi 'di'ri nyi ele giyündär yidi ngwüji poor ndi nje übinälü."

A Bulij ondaji gwani gwurla gwüngün

(Yiiru 9.1-19; 22.6-16)

12 "Gomon ge'te nyi ji ndi ele kündär gidi Dimajiging yeleny ye na ngwuja'ri ngwe ngwur'dal ngwanni ngwuru ngweleny.

13 Anni minyi ji kay lingen le lidünälä gwani deleny, nyi engga buri gwüllü kerala gwitananu gilingen. Aar nyi o'rralu na ngwüji ngwindi nyii ngwe.

14 Nyii i'di 'dar gidiyängälü. Nyi be 'dingini yal aar nyi urnida aar nyi ondaca Yärmiyängä, 'Jawul Jawul, nga gwarra miny übinälü? Nga gwa'ti gwa burni ndi obe dajiliru gora ge.'

15 Nyi otacalu nyi ci, 'Nga gwani yäru doorta?'

Aar nyi ci, 'Äny gwuru gwani Yicu gwanni gwübinängälü.

16 'Di'ralü gweneno nga dünälä yora ye. Äny gwü'tacängälü nunnu nga ge'te nga ru dinädä düny, nga ru gwanni gwadi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwuma je engga gwenene 'dünggüny na mana ngwanni ngwada je enggaci.

17 Nggwa ang gätäji ngwüji ngwunga na ngwüji ngwuru Garany ngwanni ngwada gu ükäji.

18 Nga je igiti ngwäy nga je gwä'ra gidirimänü aar ila giburalu nga je 'tüyü kyanu gidi dijego'rr aar o'rada Ngwaalu nunnu a je Ngwaalu düdänjänü ndi ke gwegen aar ape yu'rina ngwüjüngä le ngwanni ngwüjü'rinä ämni gwe gwegen 'dünggüny.'

19 Yäy gu no gwani deleny dani Agiribaj, nyi 'ti nyortaca yi'ralanu yänggädi nje dilingidu yüllü kerala.

20 Nyi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwe gwerre gwerre ngwudi Dimajiging, na ngwudi Üräjäliming na 'dar ngwudi Yäwüdiyä 'di a be ngwüji ngwuru Garany 'to. Nje ondaci ndi aar 'dingini ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar jo'renyana giyi'ral yegen yanni yiki. Aar inggidi jo'renyaning gwegen ape gwe yiiru yanni yijaw.

21 Yiru giyee yanni yigäbicä Ngwüyäwüd aar nyi määtä ngwämrä kobo aar nyi nani ndi 'rinye.

22 A be Ngwaalu ru ngwetadu 'dünggüny, 'di gomon gidi gweneng, yäy gu no äny gwüdünü ngene nje enggaci 'dar, dannii dipa na dannii dooko. Yere ya'ti nje ondaju yolana goralu giyobo yanni yondaja je Müjä na giyijir yanni yondaja je ngwüjir ndi ari yaji ya ji.

23 Ndi ari gwanni Gwubrutaar yelenya gwa yi'rendeny mbuji gwa ru gi'ra ndi 'di'ra giyi'ranyanu gwa ondaci ngwüjü ngwüngün na ngwüjü ngwuru Garany buri gwe."

24 No a Bictuj ü'rici Bulijing ngwuja'ranu ngwaw dulu de ngwuci, "Nga gwuma rläli ki'ranu mbüny gwani Bulij! Bebere gwunga gwonyadu gwuma ang ruji gi'ra mi-lang."

25 A be Bulij ci, "Äny gwa'ti rlälü ki'ranu gwani dantan dani Bictuj. Yanni yondaji nje yäti ngwäyänü aar ele kayalu.

26 Gwani deleny nga gwülingidi yi'ral ye giyee yorta ye ngwaalinga, äny gwügätinä linginalu nda je ondacalu tired. Nggwicinänü ndi ari yere ya'ti yima ang madinalu, ndi ari ya'ti ärrinä yu'rimi."

27 A Bulij ci, "Gwani deleny dani Agiribaj, Nga gwämnä ngwuja'ri ngwudi ngwüjire? Äny gwülingidi gu ndi ari nga gwämnä gu."

28 A be deleny dani Agiribaj ci Bulijing, "Nga gwuge'taja ndi ari gaji

ge gooko no, nga gwuny gwä'rri nyi ruji dikirijine?"

²⁹ A Bulij ci, "Äny gwotaca Ngwaalingalu ndi ari a gaji ru gooko ngwolanu, nga na ngwüji 'dar ngwanni ngwo ngwu'dinginiiny gweneno, aar ru ngwikirijin nono änying, 'dogo aa'ti be ngwa ji giyirna nono änying gweneno."

³⁰ A deleny dani Agiribaj 'di'rälü na dantan dani Bictuj na Briniki na ngwüji ngwanni ngwuji aar le.

³¹ Aar 'tüdä gidrü aar abingajidi aar ari, "Gur nggee ga'ti ärrü yi'ral yere ndi aar gu 'rinyada aar gu ge'te korkon."

³² A deleny dani Agiribaj ci dantana dani Bictuj, "Gur nggee gaadi gätinälü ngwele adinari gima 'ti aru ga pälü yi'ral ye giyee gideleny didi Rumang dani Gayijar."

27

A Bulij 'di'ri ngwele Ruma

¹ Anni ma aar ari nyii 'di'ri nyii ele giyaanu nyii ele Italiya, Bulij na ngwüji ngwoko ngwanni ngwugennaar ngwe giyirna aar je ätäda kumndaning gidi gwu'tulunga küü'ri tudini (100) gani Jüliyüj gidi gwu'tulunga ki'du gwudi deleny didi Rumang.

² Nyii 'di'ri bälükä gwe gwudi gündär gani Adramitium gidi Ajiyang, gwadi ele giyumu giyimämü yidi Ajiyang, nyii 'tü nyii ele giyaanu. Gur gani Arictakuj, gidi Majiduniya kündär gani Täjlänüki nyii le ji.

³ Bigänü nggwoo nyii üllälü kündär gani Jäyidä, a Bulij inä Jüliyüjing ngwügäbicä ngwele ngwumaad ngwüngün nunnu manari gwuma mini ngwony ngwere aar je ätä.

⁴ Nyii 'di'ri ngenone mana nyii ele giyaanu, ndi ari nyii ligwümädi dirunanu, nyii gwurli nyii raji bälükä giri ge gidi Gabrujing ganni ga'ti gu dirun ärädi.

⁵ Anni minyii ruyi bälükä nyii ele 'di nyii ü'rü yaanu yidi ngwaalu ngwani Kilikiyā na Bämбилиyā, nyii üllälü kündär gani Mira ngwaalu ngwani Lijiyā.

⁶ Ngenone a kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini mbuji bälükä gwudi İjikändäriyäng gwändi gwadi ele Italiya, aar nje gu änjänü.

⁷ Nyii 'di'ri nyii ele minyol yomon yonyadu 'di a yi'ral ojeme ndi nyii obani kündär gani Jinidüj. Anni ma aar nje 'ti dirun gäbicü 'di nyii ülli gay ge gidi Jinidüjing nyii ruyi bälükä giri ge gidi Kiriding ganni ga'ti gu dirun ärädi gwujacidaar ngwaalu ngwe ngwu'dumbala giyaanu ngwucaar je Jalmuni.

⁸ Anni minyii gu iräjä yiimalu 'dar 'di nje gatana nyii ele ngwaalu ngwati aar je ci Yumu Yanni Yijaw, ngwuju gito gito kündär gani Lajiya.

⁹ Nyii ji ndi ele giyaanu 'di a gaji ele ngwolanu, a yi'ral ke ngwäyanü ndi ari nyii ü'rü yaanu. Ndi ari Gomon gidi Ja'rima yigor gima madinalu.* No a Bulij arnga ngwüjü ngwuje ci,

¹⁰ "Ngwüji, äny nggwo gwänggädi ndi ari yi'ral yadi ele ndi ke ngwäyanü gidilä dege ndee ya geraji bälükälü na ngwong ngwüpining je na gwani gilang gwege nggwo ngwaalu ngwuki 'to."

¹¹ A be kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini obe ngwuja'ri gora ge gwudi Bulij ngwuje be änni gwudi gur ganni giruya bälükä na gwudi gur gidi bälükä.

¹² Anni aa'ti gumu jaw diruna didi digo ngenone ndi gu bälükä üllädälü, a ngwüji onyadani ngwanni ngwuma ari nyii elada gweere nyii ge'taji ndi nyii obani kumu gani Bunikij ngwaalu giyaanu ngwani Kirid, nyii gu üllädälü ngenone digo de. Gumu nggee gombataar ngwaalu ngwe kaama

* **27:9 27.9** Gaji ganni gati ge dirun ari ngwu'ti gäbicä ngwüjü ndi ruyi bälükä giyaanu. Ngwullawi 16.1-34

gi'ra ge aar ombati ngwaalu ngwe kängir gi'ra ge.

Dudu

¹³ Anni ma dirun dindi kaama araalu doko, a ngwoo'ra ngwudi bälükä ge'taji ndi ari yanni yibu-paar je yima aar je mbuji. Aar gwallada yudu'ralu mbüny aar je alliji gibälükälä aar ruyi aar millidi gimämäng nono gito gito gidi Kiriding.

¹⁴ Aa'ti gaji olanu gwooko no, a dirun diru giwerr araalu ndüm ngwila ngwaalu giyaanu dicar, "Gängir gitäny gwe."

¹⁵ Ngwape bälükä ngwu'ti äti yima ndi obe dudanu. No nyii gwalli ngwuy nyii gäbiciji dudu aar nje apada.

¹⁶ Anni minyii millida giri ge gidi ngwaalu giyaanu ngwe'te ngwoko ngwani Käuüdä, nyii ji 'di'däny 'di nyii allija bälükä gwudi gätäji gibälükälä.

¹⁷ Anni ma aar allija bälükä gwudi gätäji gibälükälä, aar änjiji ngwaralu gilaranu lidi bälükä aar gekajidi nunnu aa'ti gwa badalu. Yedenyo ndi ari la je le bälükä obe dijicirä di'dumbala didi gimämü gidi Libiyäng, aar ülläji ngwuredalu ngwati ji dirun gägiri ngwudi bälükä aar gäbicä a gwe dirun landalu.

¹⁸ A nje gu dudu ändänü danni dikana 'di anni ma bigänü ru aar 'di'rri aar otada ngwony ngwoko giyaw ngwapanaar je bälükä gwe.

¹⁹ Anni ma gomom ru tä'räl (3), aar määtä ngwony ngwudi bälükä aar je gagitu ngwuy ngwe giyaw.

²⁰ A yomon onyadi nyii 'ti änggädi lingeno na yuurum a dudu ari gwur'tal danni dikana 'di nyii gwalli ngwäy ndi gilang.

²¹ Anni ma ngwüji ngwanni ngwändi bälükä gwe onje yomon aar 'ti iti, a Bulij 'di'rri ngwüdüni gidiliganu ngwuje ci nu, "Lani ngwüji, adinari ngaa liminy ämnäci ngwuja'ri ngwüny gwele, ar 'ti gatana Kiriding, a laadi jayi nono

na geradalu nggwee gwa'ti gwaadi ji.

²² A be gwenene nggwubupa je nga gatu yigoralu gwa'ti gwere 'danggalanu gwa dudi 'dogo bälükä gwuru gwanni gwa ke.

²³ Gwele dilu de, gi'rr gidi Ngwaalu ngwüny ngwanni ngwati nje äpiji yobo, gidünäciny aar nyi ondaci

²⁴ ngwari, 'Aa'ti yedeny ya ang eny gwani Bulij, nga gwa düni ngwäyänü ngwudi deleny didi Rumang dani Gayijar, gilang gwudi ngwüji ngwee 'dar ngwändä ngwe, yimi'rü ye yidi Ngwaalu ngwätädäärä je.'

²⁵ Ngwüji, ojemar nono ndi ari nggwämnä Ngwaalu ndi ari yanni yarung ye yadi ele ndi äti ngwäyänü.

²⁶ A be alanga la obalu ngwaalu ngwe'te ngwuru diyäng giyaanu."

²⁷ Gidilunga danni dima ru 'di na kwo'rongo (14), aar nje gu dudu jina ndi ape no giyaanu yidi Ädiriyäng, diligeny danu a ngwoo'ra ngwudi bälükä cinänü ndi ari lima ji diyängü gito.

²⁸ Aar ülläji gar aar didimä yaw aar je mbuja yolanu yiru yoranu küü'ri nyärläl (120). Aar jalu gwooko o're aar je didimi aar je mbuja yima ru yoranu 'di tudini kwo'rongo (90).

²⁹ A nje yedeny eny ndi ari bälükä gwunje gwe obalu giyo'rr, aar gatu yudu'ru kwo'rongo gwodan gibälükä nyii dünici ngwaalinga aar u'ri.

³⁰ A be ngwoo'ra ngwudi bälükä mini ndi abri aar gatani bälükä, aar 'di'rri aar ape bälükä gwudi gätäji aar ülläji giyaw aar arri nono ladi ülläji yudu'ru ki'ra gidi bälükä.

³¹ A be Bulij ondaci kumndan-ing gidi gwu'tulunga küü'ri tudini na gwu'tulunga ngwuje ci, "Manari ngwüji ngwee ngwuma 'ti jalu gibälükänü, diji dere da'ti da gilang."

³² No a gwu'tulunga ü'ri'ti ngwaranu ngwanni ngwati määtäädä bälükälü gwudi gätäji aar gäbici a yaw ape.

³³ Gwerre gwerre ndi ngwaalu u'ri, a je Bulij abingaci ku ndi ari aar eny. Ngwuje ci, "Gwene yomon yima ru 'di na kwo'rongo (14) ngaa lidünicä yi'ral yomon giyee 'dar ngaa 'ti iti gonyalu gere.

³⁴ Nggwa je päcälü ndi ari, itär ngwony ngwoko ara je gwodaji ngaa gilang gwere gwa'ti 'danggalanu gwa dudi lä'rü lüngün ki'ra."

³⁵ Anni mung ari ngwuja'ri ngwee, ngwape gona ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwäyanü 'denggen 'dar. Ngwube ü'ränü ngweny.

³⁶ A ngwüji 'dar aar gatu yiguralu aar eny 'to.

³⁷ Ngwüji 'dar ngwanni ngwuju gibälükänü ngwuru küü'ri tudini rom na 'di kwo'ra tä'ril na nyärläl (276).

³⁸ Anni ma aar eny aar pe aar gagitu yona ngwäy giyaw nunnu a bälükä angränü.

³⁹ Anni ma ngwaalu u'ranu, aar 'ti lingidi diyäng de yorta ye ngwaalinga. Aar be engga ngwaalinga ngwurmitu gu gi'ra gidi yaw ngwäti yimämäng yiru dijicir aar ari la gu raji bälükä ma aar äti yiima.

⁴⁰ Aar ü'ri'tä ngwaralu mbüny ngwudi yudu'ru aar je gäbici aar üllü giyaw. A 'to aar gwalla ngwaralu mbüny ngwanni ngwati gekaji ngwalamalu ngwati aar ngwe ruyi bälükä, aar allijaji diredala didi dirun ki'ra gweere a je dirun dinga aar elada kimämü.

⁴¹ A be bälükä abri ngwobalu gidijicir di'dumbala ngwäniji gi'ra gidiyäng ngwümätinälü. A gwe dudu pälü gwodan ngwukiyi ngwubadalu.

⁴² A be gwu'tulunga ru ladi 'rinye ngwüjü ngwugenna giyirna nunnu aa'ti ngwa pi yaw ngwa 'tü kimämü ngwabri.

⁴³ A be kumndan gidi gwu'tulunga küü'ri tudini bupi nda Bulij midi

ngwuje etaci ndi ärrü yi'ral giyoo. Ngwuje ci lanni lingidi ping yaw, aar aw yaw gwerre gwerre aar 'tü kimämü.

⁴⁴ Aar je be gwujani loko yü'ri ye yidi bälükä. Gay ge nggee, nyii 'tü 'dar gidiyängälü lijaw nono.

28

Kimämü gidi Maltang

¹ Anni minyii obani lijaw nono, nyii lenge ndi ari ngwüriny ngwudi ngwaalu giyaanu ngwoo ngwani Malta.

² A nje ngwüji ngwudi Maltang gi'tiji yirnü yipa. Aar nje müjiji ligä nyii gu ji aar nje ülläjälü ndi ari gere ginu a ngwaalu jili.

³ A Bulij uta yüü'rälü ngwuje gatu giligä a lägiriny liju giyü'ränü a ligä büdiyä nono ngwü'tüdä ngwümi'räni kuy gungün.

⁴ Anni ma ngwüji ngwudi ngwaalu giyaanu ngwo engga düngäyü guy nono gungün, aar abingadi aar ari, "Gur nggee ya gi'rinyidu, ngwune ari gima gwannada yaw a be ga'ti ga yi'ral yanni yüdünälü gäbici ndi midi."

⁵ A Bulij düdirä düngäyü giligä aa'ti yi'ral yere akana nono.

⁶ A ngwüji ji ndi ge'taji ndi ari gwallalu na gwa yiya mananu gwä'di 'tir gwa ayi. Anni ma aar dünicä gaji golanu aa'ti yi'ral yere ju 'dünggungün, aar gwurli aar ari gwuru ngwaalu.

⁷ Gito gito ngwaalu ngenone giruny giju gu gidi dardan didi ngwaalu giyaanu dani Bupiliyuj. Aar nje ape nyii jalu 'dunu 'dünggungün 'di nyii ape yomon tä'ril (3) aar nje ge'te giyirnü.

⁸ Nyii mbuji papang gwüngün gwundru ngwümbür gwübüdü nono a yindi määtä. A Bulij ändädä anni mung otaci Ngwaalingalu ngwalliji guy nono ngwu'ri nono.

⁹ Anni ma yi'ral ji giyee, ngwüji 'dar ngwanni ngwümä ngwaalu giyaanu, aar ila aar je u'riyi nono.

10 A ngwüjī ngwudi ngwaalu giyaanu aar nje ge'te giyirñü yipa yonyadanu na anni minyii ji mama ladi ele giyaanu, aar nje gendaci ngwony ngwudi eny na ngwong ngwanni ngwüminī nje.

A Bulij ele Ruma

11 Anni ma ngwüwä ele aar ru tä'rīl (3) nyii 'di'rī nyii ele bälükä gwe ngwanni gwīndī kündär gani İjīkändäriyā gwädinā digo de ngwaalu giyaanu gwü'tädäär gi'remna ki'ra gidi ngwaalu ngwuru ngwänggīl ngwegen ngwucaar je Jactur na Bullukij.

12 Nyii ele 'di nyii obani kündär gani Jayirakuj ngwaalu giyaanu ngwani Jijīli nyii gu jalu yomon tä'rīl (3).

13 Nyii 'di'rā ngenone nyii ele kündär gani Rägīyüm kumu gidi Italiyang. A bigänü nggwoo, a dirun anda kuyala gidi gaama ngwudinga bälükä nyii gu elanu, na bigī nggwoo nyii obani kündär gani Batiyuli.

14 Ngenone nyii mbuji ngwīkirījinā ngwanni ngwuminje urnidi yirñü nyii le jalu yomon kwo'ra tä'rīl (7). Ngenone nyii gwoda gay nyii ele Ruma.

15 A ngwīkirījin ngenone, ngwu'dingina ndi ari änyängä gilo līndī, aar 'di'rā 'tu'tu Ruma 'di aar obana ngwaalu ngwudi ngwiliny ngwani Burum gwudi Abijujing na Ngwu'dun Tä'rīl (3) ngwudi Yirñü aar ila ndi nyii le mbudi. Anni ma je Bulij engga no, ngwuci Ngwaalinga yäy 'tu ngwojeme nono.

16 Anni minyii obani Ruma, aar gäbici Bulijing ngwuji jücü a gwu'tulu arnga.

A Bulij ondaci ngwüjü Ruma

17 Yomon tä'rīl gwodanalü, ngwurnida ngwelenya ngwudi Ngwüyāwüd gwüpäng. Anni ma aar o'rajidalu, a je Bulij ci, "Lani ngweengga, nggwa'ti ärrijä ngwüjü ngwege na dimürä didi ngwügüürnä ngwege yi'ral yere yanni yiki, aar nyi be määtä

ÜRäjälīm aar nyi gika aar nyi ätäda Ngwuruman.

18 Aar ombaji ngwuja'ri ngwüny aar nyi ru ladi gatalu, ndi ari nggwa'ti mbüjinā yi'ral nono yere adi aar nyi gu 'rinyada.

19 A be anni ma Ngwüyāwüd 'donya, 'di a nyi ligor ape nyi ari nggwäpäci delenyalu didi Rumang dani Gayijar, ya'ti ani ndi ari nggwäti yi'ral yere yadi nje ü'ridä ngwüjü nono ngwüny.

20 Yiru giyee yanni yigäbiciñy nga je gu be utalu nunnu nga je engga ar ondaji. Yiru yani dünici gwudi ngwüjī ngwüny ngwani Yijiräyil gwanni gwätäär nyi be genne giyirna giyee."

21 Aar be ci, "Änyängä la'ti mbuja ngwuja'ri ngwīndī Yāwüdiyā ngwani nga, a diweengga dere da'ti dīndī ngenone ngwondaji ngwuja'ri ngwore ngwuki ngwani nga.

22 A be änyängä libupa ndi 'dingini yiru ange yunga, ndi ari lilingidi nunnu ngwüjī ngwaalu mbüny mbüny ngwondaja ngwuja'ri ngwübinā gayalu nggee."

23 Aar je ge'te ndi ari aar mbuji Bulijing gomom ge'te, aar ila 'to lonyadana aar o'rajidalu kilanggu ngwu'dun ngwanni ngwuju gu Bulij. 'Tu'tu dilu danu 'di a ngwaalu ru degera, ngwuje enggaci yi'ral yidi yeleny yidi Ngwaalu ngwunani nding je gwä'rā aar lenge ndi ari Yobo yidi Müjä na Yijir yidi Ngwijir yondaja gwani Yicu.

24 A loko a je yi'ral i'dänü yari ye Bulij a loko 'donya ndi änni.

25 A ngwüjī ü'rī'tidänü. Aar 'tü aar ele anni ma je Bulij ci ngwuja'ri ngwee, "Ligī'rim lanni Liju'ru lätiyā ngwuja'ri ngwäyänü anni ondacing je gwani ngwügüürnä ngwaalu lingla le lidi dijir dani Ajaya.

26 Ngwari,

'İndi ngwüjī ang ari,

Ngaa la 'dingini 'dogo a be ngaa la'ti la lenge a'tur,

ngaa la engga ngaa be ru nono
ma aang 'ti änggädi.

27 Ndi ari ngwüji ngwee yigor yegen
yima ru yidingol,
ngwäni ngwegen ngwuma rimi
ndi 'dingini,
na ngwuma rimi ngwäy ndi
engga.

Adinari aar engga ngwäy ngwe ng-
wegen,
aar 'dingini ngwäni ngwe ngwe-
gen,
aar lenge yigor ye yegen
na aar jo'renyana, a laadi nje u'riyi
nono.'

28 Yäy gu no, nggwubupa je ndi
lenge ndi ari gilang gwudi Ngwaalu
gwuma aar ükäci ngwüjü ngwuru
Garany, na ngwa 'dingini!'"*

30 A Bulij jalu ngwu'dun
ngwüngün ngwuge'teng gu ng-
wiliny ngwape ngwüdläyü rom (2)
ati gu ngwüji ilijä yirnü.

31 A Bulij 'ranu aa'ti yi'ral yere
ümīnicä ndi ondaci ngwüjü ng-
wuja'ri ngwe ngwudi yeleny yidi
Ngwaalu ngwuje enggaci ngwuja'ri
ngwani Deleny dani Yicu Kirictu.

28:27 28.27 Ajaya 6.9-10 * 28:28 28.28 Yitab yoko yati ari, Anni ma Bulij ari ngwuja'ri ngwee,
a Ngwüyäwüd 'rati ngwäy cicir ndi garnati.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Küründüj gi'ra rom Äni kitabanu

Bulij gwullu ngwuja'ri ngwee ngwuje ülliji ngwikirijinä kündär gani Küründüj, giru gündär gipa ken gidi Ngwügirig anni jung kay gwadi ele 'denggen. Nginde gwuru gwanni gwü'di'rü yiuru ye a gi'doonga gidi Ngwaalu ji ngenone ngwuje be or'temaji ating je iliji ndi ombaja ating je ükäji ngwuja'ri ngwüllinä. A be kajidi ji 'denggenanu gwonyadu. No ngwullu ngwuja'ri ngwee ngwuje ngwe enggaci gay gidi ge'te yi'ral aar ele kayalu 'denggenanu gwerre nding obani.

Yi'ral yiru nono ngwikirijin ngwoko Küründüj ngwüpajä Bulijing yi'ral nono ndi ari gwa'ti ligor le'te pu ngwaalu ngwudi ngwü'riny ngwudi gi'doonga na ndi ari gwä'tüdi doo'ra dükajäär 'didanu. No ngwube ulli ngwuja'ri ngwuja'ranu ngwee gwonyadu ngwani ligo'ro lüngün na ngwani yiuru yidi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Yicu ngwanni ngwornaca je Ngwaalu. Nginde 'to gwenggaca ngwikirijinä ojeme gwe gwudi ape yiuru yidi ngwü'riny aar ngwe gataji ngwüjü düwä ngwudi Ngwaalu na yiuru yidi Ngwaalu ngwaalu ngwoko ngwu'ter (yi'raanya 9-10).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Bulij gwica Ngwaalinga yäy 'tu (1.1-11)
2. Bulij na gi'doonga gidi Küründüj (1.11-7.16)
3. Gataji ngwikirijinä düwä ngwudi Yäwüdiyäng (8.1-9.15)
4. Bulij gwuruca yelenya yüngün gwuru doo'ra dükajäär (10.1-13.16)
5. Aganni gwudi mi'ra (13.11-13)

Aganni na or'temaji

1 Ngwuja'ri ngwee ngwüdi 'dünggüny äny gwani Bulij gwubupa Ngwaalu ngwuru doo'ra dükajäär didi Yicu Kirictu, na gidiweengga dege dani Timijawuj.

Ngwükäci nje gi'donga gidi Ngwaalu kündär gani Küründüj, ngwüjüngä le 'dar ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru ngwanni ngwati ji ngwaalu 'dar ngwani Akayiya.

2 Ara je gu yimi'rü ji ara je adatalu ji gwudi Papa gwege gwuru Ngwaalu na Deleny dege dani Yicu Kirictu.

3 Ar ortada Ngwaalinga na Papang gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu, Papa gwanni gwuru dinä ngwuru Ngwaalu ngwudi or'temaji 'dar.

4 Ngwaalu ngwanni gwati nje or'temaji gidirbanü dege 'dar nunnu 'to ar or'temaji ngwüjü ngwanni ngwa ji gidirbanü dere, ar je or'temaji anaku or'temajar nje gu Ngwaalu.

5 Ndi ari anaku ma aar nje gu yi'rendeny yidi Kirictu 'dünggüngün aw nono ndi eelle gwege, yiru gu 'to ndi ari nginde gwe gwani Kirictu, aar nje or'temaji gwüngün aw nono.

6 Manari nyii gilo liyü dirbä, yiru gu gwani nga nga nunnu nga obe düwä de nga mbuji gilanging. Manari nyii gilo lübidü düwä de, dübidüiny de gwani or'temaji gwalu gwanni gwata je gäbici ngaa määtä yiguri giyi'rendenyanu ye'te ye'te yanni yimbuji nje.

7 Na ge'taji gwäri gwani nga nga, nggwo gwümätinälü ndi ari nyii lilingidi ndi ari anaku acajida gu giyi'rendenyanu yäri, no 'to ngaa la acajidi ndi or'temaji gwäri.

8 Nyii la'ti bupa ndi aang 'ti lingidi gwani ngweengga ndi ari yüündä yäri yanni yimbuji nje ngwaalu ngwani Ajiya. Nyii liju gidirbanü dacaji njalu dipana giyiima yäri ndi nyii üpini 'di nyii gätiji miding ngwäy.

9 'Didanu giyigoranu yäri nyii l'icinänü ndi ari lübidü nje gwälü lani yi'rany. A be yi'ral giyee yimbuji nje nunnu aa'ti nyii la gatada ngwäy giyigo'ro yäri, nje be gatada Ngwaalu ngwanni ngwati 'di'riyi ngwüjälü giyi'ranyanu.

10 Nginde gwuminje g'ilängidiyā giyi'rany giyee yiki gwulleny a gwunje g'ilängidiyā. Gwumiiny gu ge'taji ndi ari gwa ji gwunje g'ilängidiyā,

11 anaku gataji nje gu düwä otaci gwe Ngwaalingalu gwalu gwani änyängä. Ya be gäbici ngwüjü ngwonyadu ngwunje ciji Ngwaalinga yäy 'tu gwani gataji düwä gwanni gwuma aar nje gi'tiji 'dingini gwe otacingalu gwudi ngwüji ngwonyadu.

Bulij gwarra mung 'ti o'ra Küründüj?

12 İringini gwäri gwuru be ngwee gwenene ndi ari yigor yäri y'icinäny yänü ndi ari eelle gwudi yigo'ro yäri gididlä na 'danggalu, gwuru eelle gwanni gwaju'ru ngwuru 'didanu gwanni gwindi Ngwaalu. Nyii larru gu no ya'ti nje arrini yimirü ye yidi Ngwaalu.

13 Ndi ari la'ta je üllijä ngwuja'ri ngwere ngwanni ngwa'ti linginna nda je uli ngaa je lenge. Äny gwuge'taja ndi ari,

14 anni minje lengeda nono yoko, ya ji ya je lenge ku nunnu ara je gäbiciji nje iringini anaku nyängä je la ji la je iringini komon nggä'di gidi Deleny dani Yicu.

15 Yiru giyee yanni yigäbiciny nyi be icinänü nyi ge'taji ndi ari nyi ila 'danggalu gwerre gwerre nunnu ngaa jayanu yomon rom.

16 Nyi ge'te ndi millida 'danggalu kay ndi ele ngwaalu gwani Majiduniya na 'to minyi ele minyi kwodalü Majiduniya. Nunnu nyii ge'te kay nyi o're Yäwüdiyā.

17 Anni gegetiny gu no, yigege'te nje 'ti'tire? Na äny gwati gegete

nono ngwüji ngwudi didlä? Ngwuja'ri ngwüny ru ngwe'te ngwe'te ndi ari nyi ari, "Yäy, yäy" na, "Bäri, bäre?"

18 A be 'didanu anaku ru gu Ngwaalu ligor le'te pu, ngwuja'ri ngwäri 'danggalu ngwa'ti ani "Yäy" na "Bäri."

19 Ndi ari Giji gidi Ngwaalu Yicu Kirictu, gwanni gwondacara je gwe äny na Jiliwanij na Timijawuj, gwa'ti ani "Yäy" na "Bäri," aar be ru ndi ari 'dunggüngün yiru gu giyomonalu 'dar ndi ari yani "Yäy."

20 Yere ya'ti ngwuja'ri 'dar ngwonyadu ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwaru ngwe, gwani "Yäy" ndi Kirictu. Na no nginde gwe, ngwuja'ri gwani "Yiru gu" ngwati ar ngwe ari ar ngwe näji Ngwaalinga.

21 Gwenene Ngwaalu ngwuru ngwanni ngwadi nje gäbici alanga gwüpäng ar mätinälü 'di'däny ndi Kirictu. Gwanni gwäbräji nje,

22 aar nje ngidä ar ru lüngün ngwuge'te Ligirimä lüngün giyigoranu yege lani änijälü ngwudi yi'ral yanni yadi ele ndi ji.

23 Ngwaalu ngwuru ngwanni ngwängädiny ndi ari, ngaa linädiny ngaa je 'ti be o'raca kündär gani Küründüj nunnu aa'ti ngaa la ji giyüündä.

24 Aa'ti ngaa la ari nunnu nyii linyaca je yiima ye ndi änni Ngwaalu gwalu, aar be ru ndi ari a lapajidu yiiru gwani jayanu gwalu, ndi ari änni gwe Ngwaalu gwalu, ngaa limätinälü.

2

1 Äny gwuma dinga kay ndi ari nggwa 'ta be gwa je ilijä manari ila gwüny gwadi ru gwada je gäbici ngaa runi.

2 Ma be ari äny gwuma je gäbici ngaa runi, amne yäru gwuru gwanni gwadiny gäbici nyi jayanu nga nga lä'tüde lanni liminje runiye?

3 No äny gwüllijä je ngwuja'ri ngwanni ngwullu nje, ndi ari ma ji

manari äny gwuma ila, aa'ti ngaa liny kiyi liguri ngaa lanni laadiny gäbici nyi jayanu. A äny gwicinä je gwänü 'dar, ndi ari jayanu gwüny gwalu gwuru 'to 'dar.

⁴ Ndi ari nggwüllijä je ngwuja'ri ngwanni ngwullu nje gwerre, runi gwe gwupa gwulleney, ligor le lümä, yal ye ngwäy, aa'ti nunnu nga je runiyi, aar be ru ndi ari nga je enggaci ngaa lenge ämning gwanni gwämnä je gwe 'tu'tu giligoranu lüny.

Düdänijä dĳänü dänni diki

⁵ Manari dĳi dere ndo dima ge'te runing, da'ti nyi runiya gwulleney nono runiyara je gu 'dar, yiru gu maani a be ya'ti yinje gendajani.

⁶ Reraji gwanni gwuma gwe reraji lonyadana, gwumbutu nono.

⁷ Gwenene yiru gu ndi ari gwadi aang manni düdänijänü aang or'temaji, ndi ari aa'ti gwa runi anaji ligoralu.

⁸ Yäy gu no, nggwa je päcälü ndi ari ämnär mana.

⁹ Yanni yigäbicinny ngaa je be üllijä ngwuja'ri, yiru ndi ari nyi engga ngaa gilo limätinälü 'di'däny ndi idäji ngaa 'dengenaji yi'ral 'dar.

¹⁰ Manari ngaa lima düdänijä dĳänü dere, diny düdänijä 'to. Na manari gwanni gwuminy düdänijänü giyi'ral yere, manari yiju yere ndinje düdänijänü, gwuminy düdänijänü ngwäyänü ngwudi Kirictu gwani nga nga.

¹¹ Nunnu aa'ti dijego'rr dinje gu mbojaji. Ndi ari a la'ti i'dädänü gay ge gidi dijego'rr.

Ligor lipidi Bulijanu Trawuj

¹² Gwenene anni miny obani kündär gani Trawuj ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw gwani Kirictu, nyi mbuji ndi ari Ngwaalu ngwuminy igitiji gay ndi ape yiiru.

¹³ Nyi 'tina ädiyä liguralu ndi ari äny gwa'ti mbuju diwengga dani Titüj, nyi ele nyi aganni ngwikirijinä nyi be 'di'ri nyi ele Majiduniya.

Ndi dami gwudi Kirictu

¹⁴ Nyi be ci Ngwaalinga yäy 'tu, ngwanni ngwati nje üktini yomon 'dar ndi dami gwudi Kirictu. A bebere gwe gwege gwani nginde aar gwe ape ngwaalinganu 'tuur nono düwä dami nunnu ngwulinginni ngwüjänü 'dar.

¹⁵ Ndi ari Ngwaalu, a liru gi're'reny gami düwä didi Kirictu ngwüjänü ngwanni ngwadi gilängidini na ngwanni ngwadi ayi.

¹⁶ Ngwüji ngwoko ngwanni gwadi ayi, a liru düwä diki didi yi'rany na ngwüji ngwoko ngwanni gilängidini, ar ru düwä dami didi midi. Na yäru gwuru gwanni gwubidaranu yiiru ye yiru gu no?

¹⁷ A lä'tüdi nono ngindeng je lonyadu ndi ari a lapu yiiru ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu ar gu bila. Aar be ru manni ndi ari ndi Kirictu, a londaja ngwäyänü Ngwaalu yigor ye 'didanu ar ru nono ngwüji ngwükäjä je Ngwaalu.

3

A liru ngwinäd ngwudi gekajidi gwanni gwuyang

¹ A la o're mana ndi aalu ndi orta yigo'ro yege? Na a gilo länggädi ndi ari a liminä ngwuja'ri ngwudi ola nono ngwüji ngwoko ngwu'ter aar ila 'danggalu nje inggidi ngwüji ngwu'tere?

² Nga nga yigo'ro yalu, ngaa liru ngwuja'ri ngwäri ngwanni ngwüllinä giyigoranu yäri aar linginni a je ngwüji 'dar uli.

³ Nga nga linggida ndi ari nga nga liru ngwuja'ri ngwanni ngwändi ndi Kirictu, gwani yiiru yäri 'danggalanu. Ngwuja'ri ngwee ngwa'ti üllinä yebo ye aar be üllini Ligirim le lidi Ngwaalu ngwanni ngwumidu. Ngwa'ti üllinä kimindi giru gü'ri aar be üllini kimindi giru ligor lidi dĳi dümnä.

⁴ İcinänü gwanni gwuru gu no, gwege gwuru gwändi ndi Kirictu ngwäyänü Ngwaalu.

⁵ Ya'ti ani nunnu alanga yigo'ro ye yege a läti yiima ndi ari yi'ral yere, aar be ani ndi ari yiima yege 'dar yindi Ngwaalu.

⁶ Nginde gwätädi nje yiima liru ngwinäd ngwapu yiiru yidi gekajidi gwanni gwuyang, gwä'tüdi gwudi ngwuja'ri ngwüllinä, ngwube ru gwudi Lig'i'rim. Ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwüllinä gwati 'rinyidi a be ngwuja'ri ngwani Lig'i'rim gwati midiyi.

⁷ A be gwenene manari yiiru yanni yati 'rinyidi yanni yüllinä kimindi, yäti näjing gwuru gu no, 'di a ngwüji gwudi Yijiräyil ami'rati ndi ombaji Müjäng ngwäyanü aar 'ti burnu ndi ombaji gwani näji gwudi buri gwanni gwuju ngwäyanü ngwube aji ngwü'räti,

⁸ yiiru ya be ru'tani awa yidi Lig'i'rim lanni läti näjing gwupana?

⁹ Manari yiiru yanni yati obalu diji de yinäjinä gu no, a be yiiru yanni yati düniyi dijälü ya be ru'tani awa!

¹⁰ Ndi ari yele yäti näjing gwerre, ya'ti ba be äti näjing gwenene ma aar je idiyi näji gwe gwanni gwupana.

¹¹ Na manari yiiru yanni yati ü'räti yindi näji gwe no, gwa be ru'tani awa gwanni gwati 'ti medadu!

¹² Yäy gu no, anni ätar ge'tajing nggwee gwuru gu no, a la be 'ranu.

¹³ Alanga la'ti la ru nono Müjäng gwanni gwügwü'rübänä direda ngwäy nunnu aa'ti ngwüji gwudi Yijiräyil ngwombaji näjing anni ma buri ji ndi ele gwadi ü'räti ngwabralu ngwäyanü ngwüngün.

¹⁴ A be ngindenga lirimidü ya'ranya ndi ari 'di komon gidi gweneneng, lima je dired ndee de'te de'te danni düllälü ngwäyanü gwudi Müjä ndo düllälü ngwuje rimiyi ngwäy ma ji ma aar uli ngwuja'ri gwudi gekajidi gwudi gwerreng. Dima 'ti äbrinä kay ndi ari dadi äbrini kay 'dogo ndi Kirictu.

¹⁵ 'Di komon gidi gweneng, dired ndee ndona dimilliding je ngwäy ngwudi yigor yegen manari lima uli gitab gidi Ngwaalu ganni gullu Müjä.

¹⁶ A be manari diji dere dima gwürlü ligor lüngün ngwo'raci Delenya, dired ndee da äbrini ngwäyanü.

¹⁷ Gwenene, Deleny diru dani Lig'i'rim, a ngwaalu ngwanni gwati gu Lig'i'rim lidi Deleny ji, gätini linginalu gwati ji.

¹⁸ Na alanga lanni la'ti gwü'rübänä direda ngwäy a lombaja näjing nggwo nono kalmandranu. Nunnu aar nje näji gwürlädä 'dünggüngün ar linganni ngindeng näji gwe gwanni nggwo gwugendadu gwindi Gideleny danni diru Lig'i'rim.

4

Yu'rin giyimo yiru gilü

¹ Yäy gu no, anni ape nyii yiiru giyee inä gwe gwudi Ngwaalu, nyii la'ti la muli nono.

² Nyii lima be manni gäbici eleleng yu'rimi gwanni gwuru yaaru nyii 'ti i'däjä ngwüjänü nyii 'ti gwürlü ngwuja'ri gwudi Ngwaalu. Nje be ge'talu gilingenalu yanni yiru 'didanu nyii olada yigo'ro yäri giyigoranu yidi ngwüji 'dar ngwäyanü Ngwaalu.

³ Na manari ngwuja'ri ngwäri ngwanni ngwujaw gwülibinä gwüji gwülibinä ngwüji ngwanni ngwayu.

⁴ Lanni la'ti äti ämning Ngwaalu, lima je ngwaalu gwudi didlä ndee rimiyi ya'ranya nunnu aa'ti la engga buri gwudi Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw gwudi näji gwudi Kirictu, gwanni gwuru gi'remna gidi Ngwaalu.

⁵ Ndi ari nyii la'ti ondaja gwani yigo'ro yäri, aar be ani Yicu Kirictu gwuru Deleny na gwani yigo'ro yäri

liru ngwinäd ngwalu läpijä je yiiru gwani Yicu.

⁶ Ndi ari Ngwaalu ngwanni ngwaru, “A buri o'rralu gidirimänü,” ngwuru gwanni ngwadi gäbici buri ngwo'rralu giyigoranu yege aar nje o'rracalu ndi bebere gwudi näji gwudi Ngwaalu ngwäyänü gwudi Kirictu.

⁷ A be änyängä liru 'dogo yimo yiru gilü yapaar gu yu'rina giyee ndi inggidi ndi ari yiima giyee yipa yindi Ngwaalu ya'ti indä 'dänggäri.

⁸ Dirbä dimbuji nje ngwaalu 'dar aar nje be 'ti i'diyü nyi anadalu, aar nje gwe ngwaalu elalu gidirbänü däri nyi 'ti be mulu nono nyii gwalli ngwäy.

⁹ A nje ngwüji übinälü, a nje 'ti be Ngwaalu dodanu. Aar nje pi nyii 'ti be geradalu.

¹⁰ Yomon reny lüpinä yi'rany yidi Yicu ngwanginu ngwäri, nunnu a midä gwüngün 'tädinälü 'to ngwanginu ngwäri.

¹¹ Ndi ari nyängä limidu, aar nje be yi'rany gwagilli ngwäy yomon 'dar gwani Yicu nunnu a midä gwudi Yicu 'tädalü ngwanginu ngwäri ngwanni ngwati ayi.

¹² Yäy gu no, yi'rany yapu yiiru 'dänggäränü, a be midä ape yiiru 'danggalanu.

Or'temajar ndi ape Yüiru

¹³ Yüllinä ndi ari, “Äny gwämnä Ngwaalu, yäy gu no nyi gwuma be ondaji.” Giligi'rim gilee le'te le'te lidi änni Ngwaalu, a lima änni 'to na yäy gu no ar be ondaji,

¹⁴ ndi ari a lilingidi ndi ari diji dänni di'di'riyä Yicungalu giyi'ranyanu nginde gwunje 'di'riyalü 'to aar nje dünäjalü ngwäyänü ngwüngün nga nga le.

¹⁵ Giyee 'dar yani mbuji gwalu gwanni gwujaw, nunnu a yimi'rü yanni giyo ndi olati ngwüji 'dar mana na mana, aar gäbici yäying 'tu ngwiralü gwudi näji Ngwaalinga.

¹⁶ Yäy gu no, aa'ti a la mi'ri yigor! Anni adi ngwanginu ngwege poor 'digi'ri, a be nginä'dänü 'dengge, a la gwürlinänü yomon 'dar liyang.

¹⁷ Ndi ari dirbä dege ndee dängränü gwenene dooko na da'ti olanu, diru dadi nje gäbici ar mbuji gu'ru ganni gipa gani näji gwudi gwur'taling

¹⁸ ar äbrä ngwäy ndi ombaji ngwony ngwanni ngwo ngweng-gana ar ombaji ngwony ngwanni ngwo ngwa'ti enggana ndi ari ngwong ngwanni ngwo ngweng-gana ngwadi medadi a be ngwong ngwanni ngwo ngwa'ti enggana, ngwudi gwur'taling ngwuru.

5

Midi gwege gwudi gerala

¹ A lilingidi ndi ari manari lingeno lege lidi diyängälü mung medadi lanni liar gwanu gwenene, a läti ngwu'duna Ngwaalu, ngwu'dun ngwudi gwur'taling kerala, ngwanni ngwa'ti odana ngwuy ngwe ngwudi diji dümnä.

² A be gwenene, a gilo lärnü ar jada gwulleny ndi aar nje giki lingina lanni liyang liru ngwu'dun ngwege ngwudi gerala.

³ Ndi ari manari lima ar genne, a la'ti la mbüjini lijalu ngwanginu ngwanu.

⁴ No, alanga lanni gilona gilingeno gilee, a lärnä ar üpini gwüni ndi ari a la'ti minä ndi aar nje gwallalu mbüny ar be minä ndi ar nje gika ngwu'dunala ngwudi gerala nunnu a midä gwü'rübäji ngwänginalu ngwanni ngwati ayi 'denggenanu.

⁵ Ngwaalu ngwuru ngwanni ngwuge'te nje gwani yi'ral giyee aar nje be ätädä Lig'i'rimä lani änjälü 'to nunnu aar nje g'tüji yi'ralalu yanni yarung ye.

⁶ Yäy gu no, ar gu icinädä ar gu lenge giyomon 'dar ndi ari anni jarna gilingeno, alanga gilona ngwaalu ngwolanu Gideleny.

⁷ Ndi ari alanga lindi ämni gwe Ngwaalu, alanga la'ti indi ngwong ngwängädär je ngwäy ngwe ngwudi ngwangu.

⁸ Alanga licinadi gwänü, nyi gwaru no, nyi jada ndi erne ndi ji gilingeno ndi nyii ji 'dunu Deleny de.

⁹ No ar je be ge'te aar ru bupi ndi jayiyi ngindenganu manari alanga gilo gilingeno na manari alanga gilo ngwaalu ngwolanu gilingeno.

¹⁰ Ndi ari alanga 'dar, a la dünäci didu'ralu didi pi yelenya didi Kirictu, yi'ral ya 'tädälü 'dar. Ndi ari alanga 'dar ati diji ape gu'ru gani yiiru yüngün yanni yijung ji ndi ape gwele gilingeno. Manari yapung je yanni yijaw na manari yapung je yanni yiki.

O'rajidar Ngwaalinga le

¹¹ A lilingidi ndi ari yiru ange yani denya Kirictung yiru yanni yati nje gabici ar gwä'ra ngwüjü ngwuja'ri ngwe gwani nginde. Ngwaalu ngwülingidi yigor yäri gilingenalu na äny gwüjädä gu 'to ndi ari yigor yäri yinginni gilingenalu 'danggalu.

¹² Änyängä la'ti ba be ndi orta yigo'ro yäri 'danggalu, ara je be gi'tiji gay nunnu nje le iringini ara je gabici aang äti ngwuja'ri ngwadi ngwe ondaci ngwüjü ngwanni ngwati iringini gilingeno aar be erne giligoranu.

¹³ Manari änyängä gilo lirlälü giyi'ranu, lirlälädi kay gidi Ngwaalu. Na manari änyängä lu'ru giyi'ranu, yiju'ru nje gwani nga nga!

¹⁴ Ämni gwudi Kirictu gwuru gwümäti nje nyii lenge ndi ari gwe'te pu gwayu gwani ngwüjü 'dar yäy gu no, ngwüjü 'dar ngwayu.

¹⁵ Na yanni yigabica ngwayi gwani ngwüji 'dar, yiru ndi ari a ngwüjü 'dar ngwanni ngwo, aar midi, aa 'ti ngwa midi gwani yigo'ro yegen mana, aar be midi gwani nginde gwanni gwayu ngwü'di'ra gwumidu gwani ngindenga.

¹⁶ Yäy gu no, 'tu'tu gwenene, engga gwäri gwanni nggwo gwänggädiiny gwe ngwüjü, ngwa'ti nje änggädi ngwäy ngwe ngwudi diji dümnä. Na manari nyii länggädi gu Kirictung no gwele gwerre, a be gwenene, gwa'ti nyii ba be änggädi ngwäy ngwe ngwudi diji dümnä.

¹⁷ Yiru ndi ari manari diji dere ndo ndi Kirictu, dima ru diji diyang. Yele yiru yu'rin, yima ele, yima ila yanni yiyang.

¹⁸ Giyee 'dar, Ngwaalu ngwuru ngwärrä je ngwanni ngwo'rajidiyi nje ngindenga le Kirictu gwe, aar nje ätädäni yiiru yidi o'rajidiyi ngwüjü Ngwaalinga le.

¹⁹ Äny gwadi ari Ngwaalu ngwo'rajidaar ngwüjüngä le Kirictu gwe ngwuje 'ti gi'tiji keng gwegen aar nje be aw ngwuja'ri ngwe nunnu ar gwe o'rajidiyi ngwüjü Ngwaalinga le.

²⁰ Yäy gu no, nyii liru ngwartan ngwudi Kirictu ngwükäjäär je, nono ma Ngwaalu giligo'ro lüngün ngwata je päcälü änyängä le. Gwani Kirictu, lipäcä jälü ndi ari, o'rajidar Ngwaalinga le.

²¹ Ndi ari Kirictu gwanni gwa'ti ki, gwuge'ta Ngwaalu ar le acajidi ndi ke gwege nunnu 'dünggüngün ar le dünälü ar ru lidi Ngwaalu.

6

¹ Anaku apajidar gu yiiru gwüpäng yidi Ngwaalu, Nggwa je päcälü ndi ari aa'ti ngaa la ape yimi'ra giyee yidi Ngwaalu 'tur.

² Ndi ari nginde gwaru, "Kaji gidi jayi ngwäy gwüny, nggwu'dinginanga na komon gidi gilängidini nggwugatajanga düwä."

Nggwa je ci gweneno gaji giru gidi jayi ngwäy gwudi Ngwaalu, gweneno, gomom giru gidi gilängidini.

Yüündä yidi Bulij

³ Elelle gwäri gwä'tüdi gimle kay nda gu dji dere obalu nunnu aa'ti yiuru yäri yäti yi'ral nono yere.

⁴ Nyii be manni ru ngwinäd ngwudi Ngwaalu nyii ola yigo'ro ngwaalu 'dar, ndi or'temaji gwupa, gidirbänü, giyüündänü, giyijülänü,

⁵ ndi pinä, giyirna ngwüjänü ngwü'di'rü gündä ndi ape yiuru yini yar ye dilu de, na ngwamu ngwe,

⁶ ndi ju'ri na ndi lenge ndi or'temaji na ndi jayi liguri. Giligi'rim lanni Liju'ru na ndi ämni gwanni gwuru 'didanu,

⁷ ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyanü na giyiima yidi Ngwaalu. Ngwäbländi ngwe ngwudi dünälü kuy gidi gaama na kuy gidi gängir,

⁸ näji gwe na yiriginä ye, ondaji gwe gwanni gwujaw na gwanni gwuki larru 'didanu, aar nje be engga lidudiyu ngwüjü.

⁹ Lilinginna, aar nje be engga la'ti linginna. Nyii ru nono minyii ayi, nyii be ele limidu, lipinä, aar nje 'ti be 'rinyiti.

¹⁰ Lirunu gwulleny nyii be jayanu. Liru ngwayi nje be gäbici lonyadu aar nänü. Nyii 'ti äti gonyalu gere, nyii be äti ngwonyalu 'dar.

¹¹ Ligätijä je yigoralu ara je ondaci nga liru ngwüji ngwudi Küründüjing ara je igitiji ngwulem ngwäri 'didanu.

¹² La'ti gwä'rinä ämning gwäri 'danggalu nga be ru ligwä'ra ämning gwalu 'dänggäri,

¹³ A be ndi ari ara je gu gwä'räcänü, a nggwa je ondaci nono yijü, gäbici nje yigor yalu 'to aar ongranu.

Ngaa liru gobo gidi Ngwaalu ngwumidu

¹⁴ Aa'ti nga la gikajidi giyunggu ngwüjüngä le ngwä'tüdi ngwikirijin. Ndi ari dünälü na ke lati amatano? Buri na dirim lati gekajide?

¹⁵ Yiru ange yidi Kirictu yätär je dijegor de? Ya'ti a'tur. Yäy gu

no, dikirijin da'ti da aar acajidi dji dä'tüdi dikirijin,

¹⁶ Na gobo giru ngwu'dun ngwudi Ngwaalu ga'ti aar äti yi'remna ye yidi didülä. Ndi ari a liru ngwu'dun ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwumidu. Anaku ma gu Ngwaalu ari,

“Äny gwa ji 'denggenanu nyii elelle gidiliganu degen nyi ru Ngwaalu ngwegen aar ru ngwüji ngwüny.”

A Deleny ari,

¹⁷ “Yäy gu no, 'tädär gwänü ngaa ngedana,

Ngaa 'ti akana gwony nono ngwanni ngwürngü, äny gwa je be ape.”

A Deleny diru yiima ari,

¹⁸ “Nyi gwa ru Papa 'danggalu, na ngaa la ru yiji yüny yanni yiru ngwur na yera.”

7

¹ Anni ätär gu ngwuja'ri ngwee ngwaru ngwe Ngwaalu lani ngwumaad ngwüny, ar be ju'riyi yigo'ro yege ar 'tänü giyi'ralanu 'dar yanni yati rngiyi ngwangina na ligi'rimä, ar mbütiiyi ju'ring gwani denya Ngwaalinga.

Bulij gwujayanu gwani jo'renyani

² Gi'tiji nje ngwaalinga giyigoranu yalu. Nyii la'ti ärrijä dijü dere yi'ral yanni yiki, nyii la'ti 'digü'ridi dijü dere, nyii la'ti mbojaja gidiji dere.

³ Äny gwa'ti ondaja ngwuja'ri ngwee nunnu a je gwe obalu, nggwondaca je gu gwerre ndi ari nyii lige'ta je giyigoranu yäri ndi ari ma aar ani midi ar midi ma aar ani ayi ar ayi.

⁴ Äny gwicinä je gwänü gwulleny ngaa je le iringini. Äny gwuma ojeme nono gwulleny, gidirbä däri 'dar, jayanu gwüny 'dar gwa'ti ngwaalinga.

⁵ Ndi ari anni minyii ila nyii obana Majiduniya, nyii la'ti übidi düwä de a'tur gilingeno läri gilee, aar nje be yi'ral mbuji yonyadu, na oktajanu

ji ngwaalu 'dar poor ngwügäbici yedenyo aar nje gu änanü.

⁶ A be Ngwaalu ngwanni gwati nje ätädi yiima yidi or'temaji ngwüjü ngwanni ngwuralu 'tur, ngwuminje or'temaji ükacä gwe Titüjng.

⁷ Na ya'ti yani ila gwüngün 'dogo, aar be ani 'to or'temaji gwanni gwumbujiiny 'danggalu. Nginge gwondaci nje ngwuja'ri ngwani ndi ari ngaa lijädi ndi nyi engga, runi gwalu gwulleny ara je yigor enyanu gwani äny, 'di aar nyi gäbici nyi jaiyanu gwulleny.

⁸ Manari ngwuja'ri ngwuma je ümiyi yigor ngwanni ngwükäji nje, nggwa'ti gu gwä'rinä ngwäyänü minyi ni gwä'rini ngwäy gwooko ngwänggädi ndi ari ngwuja'ri ngwuma je gwü'ra kaji gooko.

⁹ A be gwenene jayanu gwüny gwa'ti ani nunnu ngaa likanu, aar be ru ndi ari runi gwalu gwuma je gäbici ngaa lima jo'renyana. Ndi ari ngaa lima runi anaku bupa gu Ngwaalu ndi ari yima je 'ti mbuja yere yanni yiki gwani änyängä.

¹⁰ Ndi ari runi gwanni gwändi Ngwaalu, gwati apa jo'renyaning ngwügäbici ngwüji aar gilängidini. Gwa'ti äti gwä'rining ngwäyänü. A be runi gwudi didlä, gwati apa yi'rany.

¹¹ Ombajar be runing gwanni gwändi Ngwaalu gwuma ärrü ange 'danggalanu. Gwuma je gäbici ngaa lima undi ngwäy gwuma je iye yigoranu. Ngaa lima gwalli ngwuy giyi'ral yanni yiju yiki. Ara je güündä ape ngaa kanu, yima je be 'täjälü ndi ari ngaa lämniny ngaa ru lüny. No yiru yima je gäbici ngaa lima obalu diji de danni dapu gwuki. Yi'ral ye giyee 'dar ngaa lima gwällini yigo'ro yalu ndi ari ngaa lijaw nono giyi'ral giyee.

¹² No 'di ngwuja'ri ngwanni ngwükacä je ya'ti ani diji ndoo danni darräär yi'ral yanni yiki, aar be ru ndi ari äny gwubupa nda je enggaci ngwäyänü Ngwaalu aang

engga yigo'ro ye yalu ndi ari ngaa lige'te nje gu ngwäyänü 'didanu.

¹³ Yiru giyee 'dar yanni yiminje gäbici nyii or'temaji or'temaji gwe gwalu.

A be yoko mana ndi or'temaji gwäri, gwece gwece lijayananu ndi engga awa Titüj gwujayanu. Ndi ari nga nga 'dar lima gataji Titüng ligi'rimä lüngün düwä.

¹⁴ Nggwiringinä je gwe ndi Titüj na nga nga la'tiny apiyu yaaru gwani ngwuja'ri ngwee. Na 'to yi'ral 'dar yanni yicar je ye yiru 'didanu na gwenene yima enggani ndi ari iringini gwäri 'danggalu ndi Titü gwuru 'to 'didanu.

¹⁵ Na änni gwüngün 'danggalu gwojemana mung diwayini ndi ari awa nga nga 'dar, gwu'dengenacanga ngaa gwä'ri yirüny yigor ye yijaw nga denya.

¹⁶ Äny gwujayanu ndi ari nggwicinä je gwänü nda je gu gatada ngwäyänü giyi'ral 'dar.

8

Ätä ligor le

¹ Gwenene lani ngweengga, nyii linana je ndi ar je enggaci ngaa lenge yimi'ra yanni yätädi je Ngwaalu yi'donga yidi Majiduniyang.

² Ngindenga limiminnäär je nono aar ji gidirbänü dipa, aar be jayanu gwulleny giyiwayi yegen yiki aar gäbici aar ge'te yigor ye 'didanu aar 'ti rüdi ngwu'rid ndi ätä.

³ Äny gwuru gwänggädi nje ndi ari yimäjidäär je yanni yätäär je aar pani giyima yegen. Yige'taar je 'dar yigo'ro ye yegen gwu'ren,

⁴ aar nje päcälü gwulleny ndi ari yipa gu'ru 'denggen ndi emadi giyiiranu giyee ndi gataji ngwüjü düwä ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

⁵ Ya'ti aar je gu ärrü anaku ge'taji nyii gu ndi aar je ärrü aar be ätädi Delenya yigo'ro yegen gwerre gwerre, aar nje be ätädi anaku bupa gu Ngwaalu.

6 No nyii be päci Titüjngalü, ndi ari ngwumedaji yiuru giyee yidi yimi'rü 'to 'danggalu yanni yiming ye 'di'ri gwele gwerre.

7 A be anaku gendadu gu giyi'ral 'dar ngwaalu ngwani ämni Ngwaalu na ngwaalu ngwani ondaji, na ngwaalu ngwani bebere, na ngwaalu ngwani undi ngwäy giyi'ral 'dar, na ngwaalu ngwani ämni gwalu 'dänggäri, ombajar be ndi ari ngaa gilo 'to ligendanu giyiuru giyee yiru yimi'rü yani ndi ätä.

8 Äny gwa'ta je linyaca ngwuja'ri ngwee yiima ye, nyi be bupi ndi idäji 'didanung gwudi ämni gwalu ngwüjü ngwu'ter ngwanni ngwiti je yigoranu.

9 Ndi ari ngaa lilingidi yimi'ra yidi Deleny dege dani Yicu Kirictu, ndi ari nginde gwünänü, a be gwani nga nga, ngwube ru diwayi, nunnu aar je niyänü.

10 Na ngene äny gwa je ola ngwuja'ri ngwe ngwüny ndi ari yiru ange yanni yijayana 'danggalu giyi'ral giyee, nga nga lanni liru yi'ra gwerre gwerre ätäde gwe 'tu'tu didläyü duubu, ya'ti ani ndi aang ätäde 'dogo, aar be ani 'to ndi ari ngaa gu jada no.

11 Gwenene medajar yiuru giyee, nunnu a jada gwanni gwüminängä ngwuru gwanni gwadi aar elati yiuru ye yalu a je medaji.

12 Manari bupi gwuma ji ngenone, angidaji gwa aar ämni anaku äti gu diji, ya'ti ya ru nono anaku aa'ting gu äti.

13 Giyee ya'ti ani ndi ari ngaa onjani loko a be loko am'ratani aar be ani ndi ari ngaa ubidanu.

14 A be gwenene onje gwalu gwa gendaci ngindeng je lanni la'ti äti gwegen, nunnu aji a onje gwegen gendaci ngwüjü ngwanni ngwa'ti äti, nunnu a ubidanu ji.

15 Anaku üllinäär gu ndi ari, "Gwanni gwati gwü'räji gi'du gwonyadu gwulleney gwati 'ti äti gwonyadu gwulleney na gwanni

gwati gwü'räji gi'du gwooko gwul-leny gwati 'ti äti gwooko gwulleney."

Titüj gwükäjäär ngwele Küründüj

16 A be nggwuca Ngwaalinga yäy 'tu ngwanni ngwätädi Titüjng ligor gilee liru nono ligor lüny gwani nga nga.

17 Ndi ari nginde gwa'ti nje 'dengenaca päcingälü gwäri 'dogo, nggwo be gwadi je elaca ligor le lüngün gwiti ligoranu gwulleney.

18 Nggwo gwükäjiiny diweengga de danni dati yi'doonga 'dar ortada, gwani yiuru yüngün yidi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

19 Yanni yigendana ndi ari nginde gwäbrä gi'doonga gidi Ngwaalu ndi ari nyii le ru gimaad nyii le ape ngwony ngwanni ngwätädäär nje ndi inggidi enyanu gwudi yigor yalu ndi gataji ngwüjü düwä nunnu a Ngwaalu näjini.

20 Nyii larngana ndi ari aa'ti diji dere dinje gatada ngwuja'ri nono gwani äpini gwudi angidaji nggwee gwudi gätini yigoralu.

21 Ndi ari nyii lapu yi'rendenya ndi ärrü yi'ral yanni yindi kayalu, ya'ti ani nunnu ngwäyänü ngwudi Deleny 'dogo, aar be ani 'to ngwäyänü ngwüji.

22 Äny gwa je ci 'to nunnu gwu-minyii ükäjä aar ila diweengga de danni gwällinä 'dengge yiuru yonyadanu ndi ari nginde gwati ligor enyanu, na gwenene gwitana ligoranu gwulleney gwani icinänü gwüngün 'danggalu.

23 Na gwani Titüj, gwuru gimaad güny giyiuru yanni yati nje ape yani nga nga. Na gwani ngweengga ngwege ngwuru ngwanni yi'ra yidi yi'donga yidi Ngwaalu na denya gwudi Kirictu.

24 Yäy gu no, inggidar be ämning gwalu gwani ngindenga 're'dr nunnu a ngwükirijin engga ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe, ngwäti ngwäyänü na iringini gwäri gwuru ange 'danggalu.

9

Olada ngwüjü ndi imäjidī

¹ Ya'ti yere yanni yada je üllijä gwani äpiji ngwüjü ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru yiiru.

² Ndi ari äny gwülingidī ngaa libüdü yigoranu ndi ge'tajidi ngwuy, äny gwiringinā yi'ral ye giyee ngwüjänü ngwudi Majiduniyang, nje ci ndi ari 'tu'tu didläyü duubu nga nga ngwaalu gwani Akayiya liju mama ndi ge'tajidi ngwuy ndi ari enyanu gwudi yigor yalu gwuma 'ritiya ngwüjü ngwonyadu gwani yi-iru yidi ätä.

³ A be äny nggwo gwükacä je ngweengga nunnu aa'ti iringini gwäri 'danggalu giyi'ral giyee gwa ru 'tur ngaa be ji mama, anaku ci nje gu ngaa ladi gu ru.

⁴ Ndi ari manari gwere gwudi Majiduniyang gwuminyii le ila ar je mbuji la'ti ju mama, yaaru nje be ape. A be yaaru ya je apani, gwani icinä gwanni gwicinädiiny gu 'danggalu.

⁵ No nyi be ari yiru gu'ru ndi päci ngwenggalu aar madina aar ila 'danggalu, ndi ari aar gege'ta yi'ral mama aar mbuji 'to angidacing yigor ye yalu 'didanu gwanni gwara gwe. Na ndi ari angidaci nggwee ji mama ligor le 'didanu aa'ti gwa ru ligor le linī!

Kwoy ligor le 'didanu

⁶ Diwayinar ngwuja'ri ngwee, ndi ari nginde gwanni gwati kwoy gwoko gwati mbuji 'to gwoko na gwanni gwati kwoy gwonyadu gwati mbuji 'to gwonyadu.

⁷ Ati dijī ge'te anaku ca gu ligor lüngün, aa'ti da ge'te ligor le limänü yaa yiima ye, ndi ari Ngwaalu ngwati änni dijū danni dati ge'te ligor le lijayanu.

⁸ Na Ngwaalu ngwätī yiima ndi aar je onjaci yimi'rä yüngün 'dar aar ji 'danggalu, nunnu ngaa mätinälü giyiiru yanni yijaw giyi'ral

'dar na kaji 'dar ngaa je mbuji 'dar yanni yiminä je.

⁹ Anaku üllinäär gu ndi ari, "Nginde gwuma ge'te angidajing gwüngün gwuma badalu ngwüjü ngwonyadu ngwanni ngwuru ngwuwayi, jayi gwüngün gwujalu gwur'tal!"

¹⁰ Gwenene nginde gwanni gwati ätä dijū yuula ngwuje kwoy ngwätä dijū yona ngweny, gwa je monaci 'to gwa je onjaci yuula giyilü gwa je üngriji girunyanu gidi jayi gwalu.

¹¹ La je niyänü giyi'ral 'dar nunnu ngaa ätä ligor le lijayanu giyomon 'dar na ätä gwe gwudi ligor lalu lijayanu, ngwuja'ri ngwee ngwägibici ngwüjü ngwa ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani alanga.

¹² Yiiru giyee yanni yati a je ärrī ya'ti monaca ngwüjü ngwudi Ngwaalu 'dogo, yati irälü ngwuja'ri 'dar ndi ondaji gwudi ci Ngwaalinga yäy 'tu.

¹³ Ndi ari yiiru yanni yima ye inggidi yigo'ro yalu, ngwüjü ngwa ortada Ngwaalu 'dengenaci gwe gwanni gwati gwujana inggiding gwalu gwani ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Kirictu na gwani ätä ligor le lijayanu ndi a le acajidi na ndi acajidi gwalu ngwüjingä le ngwu'ter.

¹⁴ Ngindenga ndi otaci Ngwaalingalu gwegen gwani bupi gwalu, yigor yegen ya ji 'danggalu nunnu gwani yimi'rü yidi Ngwaalu yanni yima irälü 'danggalu.

¹⁵ Yäy 'tu gwani Ngwaalu ndi angidaji gwüngün gwanni gwati 'ti gwa ar gwe burni ndi ondaji!

10

Bulij gwuruca yiiru yüngün

¹ Üllänü gwe jilänü gwe gwudi Kirictu, äny gwa je päcälü äny gwani Bulij gwanni gwati gwe ari gwuru dideny ma le ji, mung be ji ngwaalu ngwolanu ngwube 'ranu.

² Äny gwada je ci nyii 'ti gäbica ndi nyi 'ranu ma ar ji, ndi ari äny gwubupa ndi 'ranu ndi ondaci ngwüjü ngwanni ngwati ari nyii lelella yi'ral ye yidi didlä ndee.

³ Anni raar gu ndi ari alanga gilo gididlä ndee a be la'ti dugidu yära anaku ati gu ngwüji dugidi yära ngwudi didlä.

⁴ Ngwäbländi ngwanni ngwudugidar ngwe, ngwä'tüdi ngwudi lingenolidi didlä, aar be ru manni ngwäbländi ngwanni ngwuru yiima yidi ligi'räm ngwäti yiima ndi pä yundi'ralu yanni yojema nono,

⁵ alanga läti yiima ndi dami garnating gwuru 'tur gwanni gwadi alliji ligo'rala ndi bebere gwudi Ngwaalu ar määtä yi'ralalu yere 'dar ar je gekajalu ar je gäbici aar 'dengenaci Kirictung.

⁶ Na ma ji ma 'dengenaci gwalu mbuti, nyii la be ji mama ndi reraji nyurtanu gwe gwere gwanni gwa ji.

⁷ Nga nga lati ombaji ngwony nono poor 'dogo. Ma diji dere dicinänü ndi ari diru didi Kirictu, gäbicär ngwengga mana ndi ari nyii lidi Kirictu liru 'to nono rung gu nginde.

⁸ 'Di manari äny gwuma iringini ngwaalu ngwere gwügätinä linginalu yeleny ye yanni yigi'tijäär nje Ngwaalu nunnu ara je ye allijala ndi ari ara je ye i'diyi gidiyängälü, ya 'ti yiny apiyi yaaru.

⁹ Äny gwa'ti gu aru no, ngaa je iye yedenyo ngwuja'ri ngwe ngwüny ngwee ngwulli nje.

¹⁰ Loko 'danggalanu lati ari, "Ngwuja'ri ngwüngün ngwüni aar ojeme, ma ar le be ji ngwäyälü, ngwube o'ralu ngwuru gu'ru gooko a ngwuja'ri ngwüngün ru 'tur."

¹¹ Ngwüji ngwanni ngwati gu ari no, aar lenge ndi ari nyii liru ngwuja'ri minyi erne, minyii be ji ngwäyälü, nyii la be ru yiiru.

¹² Nyii la'ti jädi ndi übidi yigo'ranu yäri ngwüji ngwe ngwoko

ngwanni ngwati näji yiima yegen. Ma aar idi yigo'ranu yegen yigo'ro ye yegen na aar übidi yigo'ranu yegen yigo'ro ye yegen, ngindenga la'ti bebera.

¹³ A be nyii la'ti la iringini giyiru yanni yätädäär nje Ngwaalu gwelleny nyii dambdani garci, a be nyii gwä'rini iringining gwäri giyiru yanni yigi'tijäär nje Ngwaalu yiiru yima ele 'di yima obana 'danggalu.

¹⁴ Nyii la'ti la dambdani gweere ndi iringini gwäri anaku aadi aar gu ru adinari nyii lima 'ti indü 'danggalu, ndi ari lima je le ele gweere ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw ngwudi Kirictu.

¹⁵ Na nyii la'ti la dambdani garci gäri nyii iringini giyiru yape je ngwüji ngwu'ter. Ge'taji gwäri gwuru ndi ari anaku gendadu gu änni Ngwaalu gwalu ndi 'tänü, ngwaalu ngwudi yiiru yäri 'danggalanu ya gendadi ya ongranu,

¹⁶ nunnu nyii ondaji ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw ngwaalu gweere 'danggalu. Ndi ari nyii la'ti bupa ndi iringini yiiru ye yäpinä ngwaalu ngwudi diji di'ter.

¹⁷ A be, "Gäbicär gwanni gwadi iringini, ngwiringini Gideleny."

¹⁸ Ndi ari nginde gwä'tüdi gwanni gwati gwällini ligo'ro lüngün gwati aar änni, ngwube ru nginde gwanni gwati Deleny gwällini.

11

Bulij na ngwoo'ra ngwükajäär je ngwuru ngwu'duru.

¹ Nggwe'taja ndi ari ngaa geraji läni gwoko giye'rr yüny. A be ngwülingidi gu ndi ari ngaa lima gu ru.

² Ligor litinyänü gwulleny gwani nga nga, ligor le lidi Ngwaalu äny gwüminijä je gaga gidur de'te pu dani Kirictu, nunnu ngaa je gi'tiji ngindeng kay nono gu'taara giju'ru.

³ A be yedeny giyo yitiny ndi ari anaku i'däjä gu düüngä Awang kaci gwe yi'rinya, ndi ari aa'ti nga la gäbici dijü dere ndi gwürli yigor yalu ndi ämni gwanni gwuru 'didanu na ämni Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru ndi Kirictu.

⁴ Ndi ari manari diji dere dima ila ara je ondaci Yicu gwe gwu'ter gwä'tüdi gwanni gwondacara je gwe gwerre, na manari ngaa lima ape ligi'rimä li'ter lä'tüdi lanni lapanga gwerre na ngaa ämni ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwu'ter Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwanni ngwämnä je gwerre, yata je ape puprang.

⁵ A be äny gwa'ti änggädi ndi ari nggwokana gu'ru ngindenga li-caar je "ngwoo'ra ngwükajäär je ngwupa."

⁶ Manari nggwa'ti ubu kinene ndi ondaji, a be nggwa'ti ami'ratu bebereng. Yenggacara je giyee gilinge-nalu kaji 'dar.

⁷ Yärrü nje yanni yiki anni minyi ülläji ligo'ralu lüny nunnu nga je allijala nga je ondaci ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu nga je 'ti minädi gony nono gere?

⁸ Nggwügiridinä yi'doonga ye yi'ter aar nyi ätädi gwani nga nga nunnu nga je äpiji yiuru.

⁹ Na gaji ganni gijar ge nyi bupi gony gere nggwa'ti äbinginä dijänü dere 'danggalanu kong gere. Ndi ari ngweengga ngwanni ngwändi Majiduniya, yätädär nje yanni yibupi nje. Nggwetaca ligo'ro lüny nda je äbinginänü yi'ral ye yere, a nggwa'ti gwa je gu äbinginä a'tur.

¹⁰ Anaku 'didanung gwudi Kirictu 'dünggüny, diji dere da'ti ngwaalu 'dar ngwani Akayiya, diny dünäji ndi iringini nggwee gwüny.

¹¹ Ange gwuru? Ndi ari nggwa'ta je ämnä? Ngwaalu ngwuru 'dogo ngwe'te pu ngwülingidi ndi ari ngwämnä je.

¹² Nggwadi gwuji yiuru giyee yape nje gweneno nje ärrü nunnu aa'ti

nggwa ge'te gay a gu ngwüji mbojaji aar 'tädalü ndi ari ngwubidiiny ngwanu giyi'ralanu yanni yati aar gu iringini.

¹³ Ndi ari ngwüji ngwanni ngwuru gu no, ngwä'tüdi ngwoo'ra ngwükajäär je 'didanu, ngwuru ngwüji ngwapu yiuru aar ye i'däji ngwüjänü, ngindenga lati arri nono ma aar ru ngwoo'ra ngwükajäär je ngwudi Kirictu.

¹⁴ Aa'ti ya je allijalu ndir ndi ari dijego'rr giligo'ro lüngün dati arri nono mung ru gi'rr gidi buri.

¹⁵ Yäy gu no, ya'ti ya ru yirnü ndi ari ngwinäd ngwüngün arri nono ma aar ru ngwinäd ngwujaw. A be ndi mi'ra gwegen ngwadi ru nono yiuru yegen.

Bulij gwiringinä gidirbanü düngün

¹⁶ Nggwo're nggwari mana aa'ti diji dere da ji ndi ari äny gwuru de'rr. A manari ngaa lari äny gwuru de'rr, ämnäciny be nono de'rra nunnu nyi iringini gwooko.

¹⁷ Yanni yaru nyi ye gweneno, ya'ti indä ndi Kirictu a be yondaji nje nono dijü diru de'rr di'ranu ndi iringini.

¹⁸ Ndi ari lonyadu lanni lati iringini yigo'ro ye yegen nono ngwüji ngwudi didlä a mine nggwarra nyi 'ti be iringini 'to.

¹⁹ Ndi ari yiru gu 'danggalu liru ngwüji ngwäti bebereng ata be geraci ngwe'rra läni ngaa jayanu.

²⁰ 'Didanu ngaa lati geraci dijü läni ma ara je ärrü yinäda, ma ara je raji 'ter, ma ara je gu mbojaji, ma ara je gu allija ligo'rala, ma ara je mi'ri dirke de ngwäyanü.

²¹ Yaaru yapeny ndi nyi ari nyii lami'rati ndi ara je gu ärrü no! A be anni runy nono dijü dondaja ye'rra, amni 'dar yanni yibupa je ngwüji ngwee ndi ari ye iringini, yiny ye iringini 'to.

²² Manari laru liru Ngwibrü, äny gwuru Dibrü 'to. Manari lari liru

ngwüji ngwudi Yijiräyil, äny gwuru diji didi Yijiräyil 'to. Manari lari liru yiji yidi Äbräyim, äny gwuru gu 'to.

²³ Ngindenga laru liru ngwinäd ngwudi Kiricto? Äny gwondaja nono miny rläli ki'ranu, äny gwujayana 'denggegen! Äny gwupana yiuru 'denggegen, nyi ji korkon yomon yonyadu, aar nyi pidäni gwulleney, nyi ru gwadi ayi yomonanu yonyadu.

²⁴ Yomonanu tudini (5) a nyi Ngwüyawüd pi lalal le yomonanu küü'ri rom (40) ngwäbrini ge'te.

²⁵ Aar nyi pi guura ge yomonanu tä'räl (3). Aar nyi aci yo'rr ye gomom ge'te. Nyi ke bälükä gwänü yomonanu tä'räl (3), nyi ji gidiliganu giyaanu gangin gangin na ngwülü ngwülü 'di a ngwaalu u'ri.

²⁶ Nggwati ji gidilä giyomon 'dar, a nyi yi'ral yiki mbuji ngwubirta ngwudi yaw, ngwu'ram, ngwüji ngwuru Ngwüyawüd, ngwüji ngwuru Garany, giyündäränü, giyündär poor, giyaanu na ngweengga ngwanni ngwuru ngwu'duru,

²⁷ Nyi gwapu yiuru gwundu ngwäy, nyi jalu ngwäy ngwe dilu de, nyi jalu ngwamu ngwe, nyi jalu ngwäädä ngwe, nyi erne enying, a nyi dirun eny, nyi erne ngwureda.

²⁸ 'Dar giyee, nyi be o're ati nyi ligor päci yi'donganu yidi ngwikirijin yomon 'dar ndi nje ombaji.

²⁹ Gwändi ne gwa muli nono nyii gwe 'ti be mulu nono, gwändi ne gwa i'di giyi'ralanu yiki, aar nyi 'ti be u'diyanu nyi rüniji.

³⁰ Manari aar ani iringini, nggwa be iringini yi'ral ye yanni yinggidiny gwami'ratu.

³¹ Ngwaalu ngwuru Papa gwudi Deleny dege dani Yicu gwanni ngwortana gwur'tal, ngwuru gwülingidi ndi ari nggwa'ti ondaju yi'duru.

³² Dartan didi gündär gidi Dimajing danni dimäti yeleny ye yidi

Deleny dani Arataj, dirädiny kündär gani Dimajig nunnu aar nyi määtä.

³³ Aar nyi be ngweengga 'tüyä aar nyi ülliyä gi'ram ge kubu'ru kundi'rr, nyi gwannada aar nyi 'ti mäti.

12

Yanni yänggädi je Bulij dilingidu

¹ Äny gwäti ndi iringini. Äny gwülingidi gu ndi ari yä'tüdi gu'ru, a be nggwada je ondaci gwenene ngwuja'ri ngwudi Kirictu ngweng-gacar nje dilingidu na ngwanni ngwü'täjing jälü.

² Äny gwülingidi guru ge'te ndi Kirictu ngwüdlä ngwe 'di na kwo'rongo ngwanni ngwuma ele, gimätäär aar ge ele kerala. Ga'tiny ge lingidi yi'ral ndi ari gindi ngenone ngwangu ngwe yaa ngwa'ti ngwe indi, ya'ti nje lingidi Ngwaalu ngwuru gwülingidi je.

³ Na äny gwülingidi ndi ari diji ndee ngwangu na 'ter ngwangu, ya'ti nje lingidi, a be Ngwaalu ru gwülingidi

⁴ gimätäär aar ge allu bruduj ngwu'dingini yi'ral ye yiru 'ter ya'ti ya ye diji dümnä ondajalu.

⁵ Äny gwa iringini diji de danni diru gu no, äny gwa'ti gwa iringini ligo'ro le lüny nyi be iringini 'dogo ami'rati gwe gwüny.

⁶ Na manari äny gwäti ndi iringini, äny gwa'ti gwa ru de'rr, ndi ari äny gwadi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu. Yinje be gäbici nunnu aa'ti diji dere diny engga ndi ari äny gwurana gu'ru giyi'ral yanni yänggäding je ngwuje 'dingini 'dünggüny.

⁷ A be nunnu aa'ti äny gwa iringini gwani 'täälü nggwee gwupa gwätädäär nyi, aar nyi be gi'tiji dügi ngwangu ngwüny dindi gidijego'rr nunnu aar nyi de gwü'ra nunnu aa'ti äny gwa iringini.

⁸ Nyi be päci Delenyalu yomonanu tä'räl (3) ndi ari aar nyi apada,

⁹ aar nyi be Deleny ci nu, “Yimi'ru yüny yimbutu 'dungguna, ndi ari yiima yüny ya ang mbuti ndi ami'rati gwunga.” Yäy gu no, äny gwa be jayananu ndi iringini ndi ami'rati gwüny, nunnu a yiima yidi Kirictu ji 'dünggüny.

¹⁰ Yiru yanni yigäbiciny gwani Kirictu, nyi jayanu ndi ari äny gwami'ratu, nyi ami'rati ndi aar nyi lo, nyi ami'rati giyüündänü, aar nyi übinälü na giyi'rendenyanu. Ndi ari ndi ami'rati gwüny, äny gwojema nono.

Awa doo'ra dükajäär dati linginni

¹¹ Äny gwarru nono de'rr. Nga nga liru ligäbiciny nyi gu be ru no, nga nga liru ladi nyi ortada ndi ari äny gwa'ti okana gu'ru “Ngwoo'ra ngwükajäär je ngwupa,” 'di minyi ni ru 'tur.

¹² Yi'ral yanni yati inggidi do'ra dükajäär, yi'remna, allijalu ndir na yiima yärrinä 'danggalanu or'temaji gwe gwupa.

¹³ Nga nga lokana gu'ru awa giyi'doonga yi'ter, 'dogo ndi ari äny gwa'ta je äbinginänü yi'ral ye yere a'ture? Düdänijinyänü manari yima je ärriji yanni yiki!

¹⁴ Äny nggwo gweneno gwuju mama ndi ila 'danggalu komonanu tä'räl (3). Äny gwa'ti gwa je äbinginänü yi'ral ye yere, ndi ari äny gwubupa je 'dogo, äny gwa'ti bupa ngwony ngwalu. A be 'to yiiji yä'tüdi yadi gikiji papanga je, a be papanga ru ladi gikiji yijü.

¹⁵ No äny gwa jayanu nda je gi'tiji yi'ralalu 'dar yäti nje 'di gwa je gi'tiji ligo'ro lüny 'to. Manari äny gwämnänä je, ii nyii be ännäni gwooko?

¹⁶ Aar gu be ru manari yiru gu ndi ari äny gwa'ta je äbinginü yi'ral ye yere. Nyi be ru diji dägädäjänü no, nga je gu mami'ranu 'ti'tir!

¹⁷ Äny gwumbojaja je gony nono gere ngwüji ngwanni ngwükäcä je?

¹⁸ Äny gwüpäcä Titüjingälü ndi ari ngwila 'danggalu, nje ükäjä diweengga de dege. Titüj gwa'ta je gu mbojaja. Gwumbojaja je gu? Ya'ti nje ärrü ligi'rim le'te le'te nyi gwuji gay ge'te po?

¹⁹ Ngaa liju ndi ge'taji kaji 'dar gwele ndi ari, änyängä liruca yigo'ro yäri 'danggalu? Bäri, nyii londaja ngwäyänü Ngwaalu liru ngwüji ngwämnä ndi Kirictu. Na bupi gwäri lani ngwumaad, gwuru ndi ari ara je oda gilig'i'rim.

²⁰ Yedeny giyo yitiny ndi ari minyi ila 'danggalu, äny gwa je mbuji giyi'ral ya'ti nje minü na ngaa liny mbuji yi'ral ye ya'ta je minü. Yedeny giyo yitiny ndi ari minyi ila äny gwa je mbuji likadu, nggwa je mbuji giyü'düny, nggwa je mbuji güündä gapa je, nggwa je mbuji ngaa lü'ri'tidänü, laru ngwulem, nggwa je mbuji länjä ngwüjü nono, lipiya yigo'ro, nggwa je mbuji ngaa li'digwü'ridi.

²¹ Yedeny yitiny manari nggwuma ila 'danggalu mana, Ngwaalu ngwüny ngwony okeye ngwäyänü ngwalu äny gwa be arada ngwüjü ngwoko ngwonyadu ngwanni ngwapu gwuki gwerre aar 'ti be jo'renyana ndi rngi, giyijin na giyidigany yegen yanni yärrä je.

13

Ola gwudi mi'ri ndi arngani

¹ Yiru ndi ari gomom nggee gadi ru tä'räl (3) ndi ila 'danggalu anni lingidär ndi ari gitab garu nu, “Yi'ral yere 'dar a ngwüji ji rom (2) na ji tä'räl (3) aar je 'dingini gilingla legen yanni yänggädär je.”

² Nggwärngädä je gwerre anni jar gomom nggoo giru gi'ra rom na gwenene nggwa'ti gito 'danggalu, nggwo're nggwa je arnga mana yi'ral ye ye'te ye'te. Nga je ci manari äny gwuma ila, lele lanni lapu gwuki gomom nggoo na gwere

gwu'ter ngwüjänü, la'ta be liny inä mana.

³ Anni bupangaa yiima aar inggidi ndi ari Kirictu gwondaji nyi gwe. Nginde gwa'ti ami'ratu 'danggalanu ngwube äti yiima yipa 'danggalanu!

⁴ Ndi ari 'didanu nginde gwüpädäär kü'ri gwami'ratu, a be nggwo gwumidu yiima ye yidi Ngwaalu. Yiru gu ye'te ye'te ndi ari nyii gilo 'to lami'ratu a be yiima ye yidi Ngwaalu, nyii gilo limidu ndi ara je äpiji yiiru.

⁵ Didimär yigo'ro yalu ngaa engga ndi ari ngaa gilo lämnä Ngwaalu, miminnär yigo'ro yalu. Ngaa la'ti gu lingidi ndi ari Yicu Kirictu nggwo 'danggalanu, manari ya'ti gu rüdi, ngaa lima be ru ngwüji ngwuma je didimi nggwee gwanna.

⁶ Nyii licinänü ndi ari ngaa la gu lenge ndi ari didimi nggwee ngwa'ti nje gwännädi.

⁷ Nyii otaca Ngwaalingalu aa'ti ngaa la ape yi'ral yanni yiki. Nunnu aa'ti ngwüji ngwengga ndi ari nyii ligwällinä ndi didimi, aar be ru ndi ari ngaa je ärrü yanni yiru 'didanu, manari nyii lima ru nono lima 'ti icä ndi didimi.

⁸ Ndi ari nyii la'ti la burni ndi ape yi'ral yere yanni yä'tüdi 'didanu a be 'didanu ru gwärrüiny.

⁹ Nyii lati jayanu manari nyii lami'ratu ngwaalu ngwere, ngaa be ojeme nono. Nyii be otaci Ngwaalingalu ndi ari ngaa ru ngwüji ngwumbutu.

¹⁰ Na yanni yigäbiciny nga je be üllijä ngwuja'ri ngwee nggwa'ti gito 'danggalu, yiru ndi ari aa'ti nggwa je gu linyaci yiima minyi ila, yiru gu no yeleny ye yanni yätädäär nje Kirictu nga je ye odada aa'ti ya je ye gatu gidiyängälü.

Aganni gwudi mi'ra

¹¹ Gwodanalü, lani ngweengga, jayaranu. İndädär gweere ngaa olati, 'dengenacar päcingälü gwüny 'danggalu. Ngaa ru yigor ye'te pu.

Jaralu ladatalu. Na Ngwaalu ngwudi ämni na adatalu, ngwa ji 'danggalu.

¹² Agannajidar giyinenanu agannajiding gwanni gwuju'ru.

¹³ Ngwikirijin 'dar ngwudi ngeng, ngwaganna je.

¹⁴ Ara je gu yimi'rü ji yidi Deleny dege dani Yicu Kirictu, ara je gu ämni ji gwudi Ngwaalu, ara je gu acajidi ji 'dar gwudi Ligirim lanni Liju'ru.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Galatiya

Äni kitabanu

Bulij na Birnaba londaca ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu giyündär ngwaalu ngwani Galatiya ndi 'di'ri gwe gwudi yiiru yegen yirnü a Ngwüyäwüd na ngwüji ngwanni ngwä'tüdi Ngwüyäwüd ämni ndi Yicu Kirictu (Yiiru 13.13—14.28). Galatiya gwüjädi ngwaalu ngwucaar je gweneno Türkiyä.

Anni ondaca Bulij ngwüjü ngwuja'ri ngwämrä kündär gani Ayikuniya, a ngwüji ngwonyadu ru ngwikirijin aar be ji lonyadu lanni li'donya ngwuja'ri ngwudi Bulij. Bulij gwondaca 'to ngwüjü kündär gani Lijitra na gündär gani Därbī, yündär giyee yiru yidi ngwüji ngwuru Garany lati äpiji ngwaalinga gwudi Rumang yobo (Yiiru 14). Gaji gidi 'di'ri yiiru ye yidi gwodaning yidi Bulij, ngwo're mana ngwele giyündär giyee Galatiya (Yiiru 16.1-4).

A ngwüji ngwoko ila ngwaalu ngwani Galatiya aar iniji ngwuja'ri ngwanni ngwondaja je Bulij. Aar ari Ngwikirijin ngwanni ngwä'tüdi Ngwüyäwüd aar ü'ri'täni aar gwuji yobo yidi Ngwüyäwüd nunnu aar ru ngwikirijin. Bulij gwullu ngwuja'ri ngwee nunnu ngwügwä'rajä ngwikirijinä ngwuja'ri ngwanni ngwondacung je, ndi ari Kirictu gwati gilängidiyi ngwüjü ma aar ämni Ngwaalu ngwuje ätäda yiima aar apajidi yiiru aar ämnäjidi.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Bulij gwuru 'didanu doo'ra dükajäär je a ngwuja'ri ru 'didanu ngwükajäär ngwe (1.1-10)
2. Ngwaalu ngwäbrä Bulijing ngwuru doo'ra dükajäär (1.11-24)
3. Bulij gwurucida ngwuja'ri ngwüngün (2.1-21)

4. Ämni Ngwaalu gwuru gay 'dogo jücü ndi gilängidini (3.1—4.31)
5. Üktini Ligirim le na ämni gwe (5.1—6.10)
6. Ola gwudi mi'ra (6.11-18)

Aganni gi'donga gidi Galatiyang

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwüdi 'dünngüny gwani Bulij gwuru doo'ra dükajäär, diji dere da'tiny ükäjü nyi 'ti ükäjinä yeleny ye yere yidi diji dümnä. A be Yicu Kirictu ru na Ngwaalu ngwuru Papa ngwükajiny. Ngwanni ngwü'di'riyā Yicungalu giyi'ranyanu.

² Änyängä ngweengga ngwe 'dar ngwanni ngwämna Ngwaalu ngwüjiiny ngwe ngene.

Lükacä je ngwuja'ri ngwee lanni lämnä Ngwaalu liru gi'doonga gidi Galatiyang.

³ Ara je gu yimi'ru na adatalu ji gwudi Papa gwuru Ngwaalu na Deleny dege dani Yicu Kirictu.

⁴ Gwanni gwülingidä gu ndi ari gwududiya ligo'ro lüngün gwani ke gwege nunnu aar nje ü'rälü gididlänü ndee danni diki anaku bupa gu Papa gwege gwuru Ngwaalu.

⁵ Ngwa ar je näji yomonalu pipi'ri'ti. Yiru gu.

Mätinälü ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu

⁶ Dilä dalu ndoo didibiyiny ndi ari ngaa lima gatani Ngwaalingalu kiriny ngwanni gwurnida je yimi'ru ye yidi Kirictu. Ngaa lima gwurla ndi gwuji ngwuja'ri ngwanni ngwüjaw ngwuru 'ter.

⁷ 'Di'danu ngwuja'ri ngwanni ngwüjaw ngwu'ter ngwa'ti. A be yilinginna ndi ari ngwüji ngwo ngwanni ngwata je gwagilli ngwäy ngwuja'ri ngwe ngwegen, ngwuru ngwanni ngwüminü ndi üpiyi ngwuja'ranu ngwudi Kirictu.

⁸ A be manari änyängä lima ru gwalla yi'rr yidi gerala, liru lima je ondaci ngwuja'ri ngwere ngwu'ter ngwuja'ri ngwanni ngwondacara je

gwele, gäbïcär aar gu 'täji ngwünyü bupud!

⁹ Anaku aru nyi gu gwele no, nggwo're nggwa gu ari mana manari diji dere dima je ondaci ngwuja'ri ngwuru 'ter ngwä'tüdi nono ngwuja'ri ngwanni ngwondacara je ngwe ngaa je määtä, gäbïcär aar gu 'täji ngwünyü!

¹⁰ Yi'ral gweneno yiru nono ndi ari äny gwüminä ndi aar nyi gwe ngwüji gwallini na aar nyi gwe Ngwaalu gwalline? Na äny gwüminä ndi gäbici ngwüju aar jayanu? Adinari nyi jina ndi ari nyi gäbici ngwüju aar jayanu, nggwa'ti gwadi ru dinäd didi Kirictu.

Kirictu gwuru gwurnida Bulijing

¹¹ Äny gwüminä ndi ang lenge, lani ngweengga ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwondaca je ngwe ngwä'tüdi yi'ral yige'ta je diji dümnä.

¹² Ngwa'ti nje apu gidiji dere na aar nje 'ti diji dere enggacu. Aar be ru 'täälü gwudi Yicu Kirictu.

¹³ Nga nga li'dingina eelle gwe gwüny gwele gwerre gaji ganni gijiny ge ndi gwuji yobo yidi Ngwüyäwüd. Ndi ari awa nggwübüdiyä gi'donga nono gidi Ngwaalu 'ti'tir nyi übinälü nunnu nyi dudiyi ngwugeradalu.

¹⁴ Äny gwuju nyi ru gi'ra gidi yobo yidi Ngwüyäwüd kimaad güny ati nyi 'ri ligor gwulleny gidimüränü didi mbumbunga lüny.

¹⁵ A be anni ma Ngwaalu änni ndi aar nyi ätä ngwuja'ri ngwee, anaku ge'taar nyi gu 'tu'tu gilaranu ndi nanni gwüny, aar nyi urnida yimi'rü ye yüngün,

¹⁶ ngwujada ndi 'täjä gijälü güngün 'dünggüny ndi ari nyi äti yiima ndi ondaci ngwüju ngwanni ngwuru Garany, ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Nyi 'di'ri nyi 'ti otaca dijälü dere,

¹⁷ nyi 'ti ändi Üräjälim ngwoo'ra ngwükäjär je gwerre gwerre 'dünggüny. Nyi be manni 'di'ri

puprang nyi ele ngwaalu ngwani Arabiya. Nyi be aji nyi 'di'ri ngenone nyi o're kündär gani Dimajig.

¹⁸ A be anni minyi ape ngwüdläyü tä'räl (3), nyi 'di'ri nyi allu Üräjälim ndi nyii lingidida Butruj gwe nyi gwe jalu yomon 'di na tudini (15).

¹⁹ Nyi 'ti mbuju ngwo'ra ngwükäjäär je ngwere, nyi be mbuji 'dogo Yagubing gwe'te pu gwanni gwuru gwenggen gwudi Deleny dani Yicu.

²⁰ 'Di'didanu nggwa je ci Ngwaalu ngwuru ngwülingidi ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwüllijä je, ngwuru ngwanni ngwuru 'didanu ngwä'tüdi yi'duru.

²¹ Nyi be aji nyi ila giyen yicaar je Jüriyä na Kilikiyä.

²² Äny giligo'ro lüny gwa'ti linginna giyi'doonga ndi Kirictu yidi Yäwüdiyäng.

²³ Ngindenga li'dingina 'dogo yi'ral ndi ari, "Gur ganni gübinä jälü gwele gwerre, nggo gwenene ndi ondaci ngwüju änni gwe Ngwaalu gwanni gwübinängälü gwele ngwubupi nding gerajalu."

²⁴ A je yi'ral giyee gäbici aar ortada Ngwaalinga gwani äny.

2

A ngwoo'ra ngwükäjäär je ännäci Bulijing yiuru

¹ Anni ma ngwüdlä ru 'di na kwo'rongo (4), nyii 'di'ri Birnaba gwe nyii allu Üräjälim nyii apani Titüjing 'to.

² Nggwü'di'rü nyi allu Üräjälim gwani 'täälü gwudi ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. Liminje gi'tiji ngwuja'ralu ngwäyänü nje enggaci ngwanni ngwujaw ngwati nje ondaci ngwüju ngwuru Garany. Anni jiny ngenone, nyii le jalu jücü giloo li'ter 'dar lanni laru liru yi'ra ndi ari yedeny yitiny ndi ari nggwa'ti minä yiuru giyee yanni yape nje gwerre na gweneno aar ru 'tur.

³ Na Titüj 'to gwanni gwändiiny gwe, aar 'ti aru gwa aar ü'ridä yiima ye anaku aa'ting gu rüdi Diyäwüd gwuru Digirig.

⁴ (Yi'ral yani ü'ridäni) yit'iyä je ngweengga gwanni gwuru ngwu'duru ngwubojaja ndi gätini linginalu gwäri liru ngwikirijin ndi Yicu Kirictu, aar be änalü ngwikirijinanü, aar minä ndi aar nje gwä'räji giyinäd yidi yobo yidi Ngwüywüd ndi ari a Titü ü'ridäni.

⁵ A be anaku lingidiny gu ndi ari nunnu ngaa mätnälü 'di'didanu ngwuja'ri gwanni ngwujaw, nje 'ti ätädi gay 'di gooko.

⁶ Yäy a be giloo laru liru yi'ra yidi gi'doonga gidi ngwikirijin Ürajälim, la'ti gendana yi'ral nono yere 'dünggüny giyi'ral yidi Ngwaalu yanni yati nje enggaci ngwüjü. Ndi ari ngindenga aar ru yi'ra aar 'ti rüdi yi'ra, ya'tiny ädi ngwäy. Ngwäyanü Ngwaalu, ngwüji ngwubidanu.

⁷ Länggädi manni ndi ari Ngwaalu ngwätädiny yiiru ndi enggaci ngwüjü gwanni gwuru Garany* ngwuja'ri gwanni ngwujaw nono ätäding gu Butrujing yiiru ngwüji gwudi Ngwüyäwüd nding je enggaci ngwuja'ri gwanni ngwujaw.

⁸ Ndi ari yiima ye yidi Ngwaalu yanni yiju giyiiru yidi Butruj gwuru doo'ra dükajäär ndi ondaci Ngwüyäwüd ngwuja'ri gwanni ngwujaw, yiru 'to yanni yiju 'dünggüny nyi ru doo'ra dükajäär ndi ondaci ngwüjü gwuru Garany ngwuja'ri gwanni ngwujaw.

⁹ Yagubinga Butruj gwe na Yuwana lanni laru liru yi'ra, lämnä ndi ari Ngwaalu gwuru ngwätädiny yiiru giyee yiru yim'rü, a no nyii le ätäjidi ngwuy na Birnaba ndi inggidi ndi ari nyängä 'dar liru gimaad lubidanu giyiiru yidi Ngwaalu. Nyängä lämnä ndi ari Birnaba na äny, ati nyii ape yiiru yidi Ngwaalu ngwüjänü gwuru

Garany, aar be ape yiiru ngwüjänü gwuru Ngwüyäwüd.

¹⁰ 'Dar yanni yaraar ye 'dogo, laru ati nyii diwayini ngweengga gwanni gwuru ngwuwayi ki'doonganu gegen. Ye'te ye'te yanni yige'te nje giligoranu lüny ndi nje ärrä.

A Bulij rimalu Butruj gwe Andakiya

¹¹ A be anni ma Butruj anda Andakiya, nyi girinya ngwüjänü anaku arrung gu yi'ral ya'ti indi kayalu.

¹² Gwerre gwerre gaji ga'ti ge na ngwoo'ra gwanni ngwükajä je Yagub obana, Butruj gwati aar emadi ngweengga ngwe gwuru Garany kiny ge'te pu. A be anni ma ngwoo'ra obana, a yedeny eny Butrujing ngwüji gwanni ngwüminä ngwüjü gwuru Garany aar ü'ri'täni. Ngwu'donya ndi aar le emadi.

¹³ A ngweengga ngwoko ngwu'ter gwuru Ngwüyäwüd arri yimur'tunya nono Butrujing, 'di diweengga 'to dani Birnaba ngwuje ädini giyi'ral yegen yidi yimur'tuny.

¹⁴ Anni miny gu engga no, ndi ari ngindenga la'ti indi 'di'didanu gwe gwudi ngwuja'ri gwanni ngwujaw, nyi ondaci Butrujing ngwäyanü ngwüji 'dar nyi ci, "Nga gwuru Diyäwüd, nga mine gwurli nga eelle nono ma ang 'ti rüdi Diyäwüd, awa nga be ari a gwa ruji ngwüjü yiima ye gwuru Garany aar eelle nono ma aar ru Ngwüyäwüd?"

Ngwüji 'dar ngwa gilängidini ämni gwe Ngwaalu 'dogo

¹⁵ Nyi je ci, "Alanga liru Ngwüyäwüd lilinginä a lä'tüdi ngwüji gwuru Garany gwanni ngwuki anaku ati aar je gu ci.

¹⁶ A lilängidi ndi ari diji dati 'ti Ngwaalu düniyälü ngwuge'taji kuyala gungün ape gwe gwungün gwudi dimürä daru de yobo. Ngwube düniyälü 'dogo ämni gwe gwungün ndi Yicu Kirictu. Alanga 'to lämnä ndi Yicu Kirictu, nunnu aar nje

* 2:7 2.7 Ngwüji gwanni ngwa'ti ü'ri'tänä.

Ngwaalu dūniyālū ämni gwe gwege 'dūnggūngūn. Ya'ti gu rüdi a'tur ape gwe gwege gwudi dīmūrā didi yobo. Ndi ari diji dere da'ti da aar dūniyālū ape gwe dīmūrā de yobo."

¹⁷ Ngwari, "Ma be ari, a gilo ndi minī gay ndi ari awa aar dūnālū ndi Kirictu, ya be ru nono alanga yigo'ro yege liru ngwūji ngwuki, utalu gwa be ji ndi ari Kirictu gwātādī kengo gu'ro? A be ya'ti gu rüdi a'tur!"

¹⁸ Manari nggwä'rājā yi'ralalu yele yigatani nje mbūny, nggwadi inggidi ndi ari äny gwuru diji dīnyürtijā yobanu.

¹⁹ Yobo ye äny gwayu gilingeno giyobo nunnu nyi mīdijī Ngwaalinga.

²⁰ Änyängā lima pāni kūrī Kirictu gwe, äny gwa'ti ba be ani ligo'ro lūny, a be Kirictu ru nggwo 'dūnggūny. Ellele gwūny gilingeno, gwelelleny ämni gwe Kiji gidi Ngwaalu ganni gāmniny ngwayi gwani äny.

²¹ Äny gwa'ti ge'taja yīmī'rū yidi Ngwaalu gay ge'te. (Nggwa'ti ruja yīmī'rū yidi Ngwaalu 'tur). Ndi ari adinari a dūnālū gwadi mbūjini ape gwe dīmūrā didi yobo, yi'rany yidi Kirictu yaadi be ru 'tur!"

3

¹ Ngaa gilee liru ngwīkirijīn ngwudi Galatiyang liru kirām, gu'riny giru ange gima je gwūrlī yigor yalu ngaa be ru lanni lilingīdi anaku enggaca je gu gilingenalu ndi ari Yicu Kirictu gwayu kūrālā gwani nga nga!

² Äny gwūminā ndi lenge gony ge'te pu 'dogo 'danggalu. Ngwaalu ngwātādā je ligi'rīmā nunnu ngaa lati ape dīmūrā didi yobo yidi Ngwüyāwūd, gwalla nunnu ngaa lämnā ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwanni ngwuma je 'dingini?

³ Nga nga liru gu kirām no? Ngaa lädāälū yi'ral ye yanni yijaw yidi gay gidi gwuji Ligī'rīmā lidi Ngwaalu. A

be gweneno, yima je be minī ndi olatiyi yiima ye yalo?

⁴ Manari yiru gu no, yi'rendeny yalu ya'ti be ya ru 'tur yanni yimbuja je gwani gwuji gwalu gay gidi yikīrijīne? Äny gwaru 'didanu yi'rendeny yalu giyee yā'tüdi 'tur.

⁵ Anaku ätādār nje gu Ngwaalu Ligī'rīmā lūngūn ngwārri yiima gidiliganu 'danggalu yārrūng je nunnu ngaa lati ape dīmūrā didi yobo? Nyi be ari nunnu yārrūng je gwani ämni gwalu ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwu'dingina je?

⁶ İrajār ngwäyālū ndi Äbräyīm anaku aru gu gitab ndi ari, "Gwāmnā Ngwaalu, a gu be Ngwaalu i'rāci ngwuru diji didūnālū."

⁷ Lingīdār be ndi ari yijī yidi Äbräyīm yanni yiru 'didanu, yiru ngwūji ngwanni ngwāmnā Ngwaalu nono Äbräyīmīng.

⁸ Yündājīnā kitaban gwerre ndi ari Ngwaalu ngwaru ngwa ji ngwa dūniyi ngwūjālū ngwanni ngwuru Garany ämni gwe Ngwaalu gwe-gen. Yi'ral ye giyee, nginde gwuma mādīniyā ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ndi Äbräyīm ngwuci, "Ngwūji 'dar ngwa je Ngwaalu onjaci nga gwe."

⁹ No lanni la ämni Ngwaalu, la je Ngwaalu onjaci Äbräyīmīngā le gwanni gwuru diji dāmnā Ngwaalu.

¹⁰ Ndi ari 'dar lanni ligātādī lingina legen ndi gatada giyobo ngwäyānū, gilo li'tājāār je gu ngwūnyū. Ndi ari yūllinā yaru nu, "Gwū'tājār gu ngwūnyū gwere gwanni gwa'ti mātīnālū ndi ärrī yiiru 'dar yanni yūllinā kitabanu gidi Yobo!"

¹¹ Yilinginna ndi ari diji dere da'ti didūnālū dīmūrā de didi yobo ngwäyānū Ngwaalu. Ndi ari yūllinā yaru nu, "Gwanni gwūdūnālū gwa midi ämni gwe Ngwaalu."

¹² A be yobo yā'tüdi gidīngō ndi ämni Ngwaalu. Aar be manni ru

ndi ari, “Diji danni dati ape dimura ndee, ding de midi.”

¹³ A be Kirictu gwü'rädinjälü ndi 'täji ngwünyü gwudi yobo anni ma aar gu 'täji ngwünyü ngindeng gwuma ru ngwanni gwuma mandi ngwaalu ngwege. Anaku üllinäär gu ndi ari, “Gwü'täjärgu ngwünyü gwere gwanni gwa päni kü'rälä.”

¹⁴ Kirictu gwü'rädinjälü nunnu onjaci gwanni gwuju gwele ndi Äbräyim, a ngwüji ngwuru Garany mbuji Yicu Kirictu gwe, nunnu änni gwe Ngwaalu, aar nje ätäda Ligirimä lanni larung le.

¹⁵ Ngwänggäri, dünär nga je m'rici ngwuja'ri ngwudi ngwüji ngwümnä gididlä, nono gwele manari gekajidi gwuma ji, diji dere da'ti da äbräji ngwuja'ralu na ngwuje gu äniiji gwere ngwu'ter. Yiru gu no 'to ngwuja'ri ngwee.

¹⁶ Ngwaalu ngwätädi Äbräyiming na gilinge güngün ngwuja'ri. Gitab ga'ti aru, “Na yilinge.” Yani ngwüji ngwonyadu ngwube ari, “Na gilinge gunga.” Gani diji de'te pu, gwani Kirictu.

¹⁷ Ngwuja'ri ngwadi nyi ngwe ari ngwuru ngwee ndi ari, yobo yanni yigi'tinälü gwodan ngwüdlä ngwüdi be 'di aar ru küu'ri tudini kwo'rongo na 'di tä'rül (430), ya'ti ya pi gekajidinganu gwanni ngwuge'ta Ngwaalu gwerre ngwugatu ngwuja'ri mbüny ngwuca ngwe Ngwaalu Äbräyiming.

¹⁸ Ndi ari adinari a yu'rin ru yadi äpini gatada gwe ngwäyanü giyobo, ngwuja'ri ngwa'ta be ngwadi ji ngwaru ngwe Ngwaalu. A je be Ngwaalu ru yätädäng je Äbräyiming yimi'rü ye yüngün ngwuja'ri ngwe ngwaru ngwe.

Bupi gwudi yobo

¹⁹ Ma be ari yiru gu no, bupi gwudi yobo gwuru be ange? Yige'taar je yani nyurtanu gwudi ngwüji nunnu aar ji 'di a “Gilinge” ganni garaar ge ila, yi'rr yapu yiiru yidi yobo dir'dal de.

²⁰ A be dir'dal dati 'ti ju gidiliganu ngwuja gidiji de'te pu a be Ngwaalu ru ngwuru jücü.

²¹ A be ya gu ru ndi ari yobo yinijä ngwuja'ri ngwaru ngwe Ngwalo? Bärä a'tur. Ndi ari adinari a yobo yanni yiju aar äti yiima ndi midiyi ngwüju, a laadi gu be ari ndi ari yadi gäbici ngwüju aar dünälü.

²² A be gitab gondaja garu ngwüji 'dar ngwugenna giyu'rung yidi ke nunnu yanni yaru ye gitab ya äpini änni gwe ndi Yicu Kirictu, aar ji ngwüji ngwanni ngwa änni.

²³ Gwerre gwerre ndi änni Ngwaalu nggwe ji, A liru ngwüji ngwugekaja je yobalu, aar nje längitäji nunnu 'di änni Ngwaalu 'tädälü.

²⁴ No yobo yige'taar je aar nje ruyi aar nje ye remalu aar nje oktada ndi Kirictu nunnu aji a nje Ngwaalu düniyalü änni gwe.

²⁵ Gweneno, änni gwe Ngwaalu gwanni gwuma ji, a la'ta be rüdi ngwinäd ngwudi yobo ndi aar nje ruyi.

²⁶ Nga nga 'dar gweneno, liru yiji yidi Ngwaalu änni gwe ndi Yicu Kirictu.

²⁷ Ndi ari nga nga 'dar lanni linyinyinä Yicu gwe, ngaa lima genne Kirictung giyigo'ro yalu.

²⁸ Yere ya'ta be yani nggwee gwuru Diyäwüd na nggwee gwuru Digi'rig, nggwee gwuru dinäd na nggwee gwä'tüdi dinäd, nggwee gwuru dur na nggwee gwuru daw, ndi ari nga nga 'dar liru le'te pu ndi Yicu Kirictu.

²⁹ Manari ngaa lima ru lidi Kirictu, ngaa lima be ru gilinge gidi Äbräyim. Na ngaa la ape yu'rina anaku aru gu ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

4

A la ape yu'rina yidi Ngwaalu

¹ Äny gwüminä ndi ari, ma giji runa gooko, gubidaar dinäd de ga'ti ga ape yu'rina anni yu'rin ru yüngün ku.

² Gati dedere 'dīmīni ngwola 'di a gaji ila ganni gīgī'tijā papa gwūngūn ndi ari ngwūmātijī yu'rīna ngwuru dur.

³ Yiru gu no 'to 'dengge ndi ari Yobo ye, A liru ngwīnād, a līndi yobo ye yidi didlā.

⁴ A be anni ma gaji ila ganni garu ge Ngwaalu ngwumbuti, a be Ngwaalu ūkājā Gījū gūngūn ngwūlingīni gidaw nono dijū dūmnā giyobanu

⁵ ngwū'rā ngwūjālū ngwanni ngwū'dīmīnā je yobo ngwūjū'rāci nunnu aar ape gu'ru gidi yijī gimbutu.

⁶ Ndi ari ngaa liru yijī yidi Ngwaalu, ngwuma ūkājā Ligī'rīmā lidi Gījī gūngūn giyigoranu yege, Ligī'rīm lanni lurnidu, "Abba gwuru Papa."

⁷ No, nga gwa'ta be rūdī dīnād, nga gwuma be ru gījī. A anni ranga gījī, Ngwaalu ngwum ang ruji du'rin 'to.

Ligor lipicā Bulijing gi'donganu gidi Galatiyang

⁸ Gwerre anni aa'ti aang līngīdī Ngwaalinga, ngaa liru ngwīnād ngwudi ngwong drū de ngwā'tūdī ngwaalu.

⁹ A be gweneno ndi ari ngaa lima lenge Ngwaalinga na ndi ari ngaa lima lingīni Ngwaalu, giru be ange ndi o'raci drū dam'ratu diru yiwayi? Ngaa līmīnā ndi o'raci yīnādā ngaa ru ngwīnād mana?

¹⁰ Any gwu'dingina ndi ari ngaa lati ge'te yomon dīmūrā, ngaa ge'te ngwūwāyū dīmūrā na dīmūrā didi ngwūdlā.

¹¹ Yedeny giyo yijīny ngang je! Ndi ari yīru yūny 'danggalanu, yiru nono yima geradalu.

¹² Ngwānggārī, nggwa je pācālū, rūdār nono nyānyīng. Nyāny gwuma ru nono ngange je. Ngaa la'tiny ārrā yī'ral yere yiki.

¹³ Ngaa līngīdī ndi ari gaji ganni gondaca je ge ngwujā'ri ngwudi Ngwaalu, nggwa'ti mbuja lingina.

¹⁴ Anni ari ami'rati gwe gwūny gilīngeno gwū'rīgādā je kaji nggoo, ngaa līmīnyī 'ti 'donyu, nyii be ge'te nono minyī ru gī'rr gūllū Ngwaalu. A lige'teny nono minyī ani Yīcu Kirīctu.

¹⁵ Yiru ange yima ji ndi jayanu 'dar gwalu gwele! Nggwada je ci ndi ari, adinari yadi gu no, ngaa ladiny gwāllījā ngwāy ngwalu nje ātādā.

¹⁶ Any gwuma be ru gweneno gūwān galu ndi ari gwondaca a je ngwujā'ri ngwanni ngwātī ngwāyāno?

¹⁷ Ngwūjī ngwoo ngwītī je yigoranu ndi ara je apada kuy gegen, a be ngwujā'ri ngwegen ngwa'ti ātī ngwāyānū. Ngwūmīnā ndi ara je 'tūyānū 'dānggārī

¹⁸ nunnu aar je yigor iyijī ngīndeng je. Yijaw ndi ligor eny dijānū aar be ru gwani būpīnī gwanni gwujaw na ndi gu ru giyomon 'dar aa'ti nunnu 'dogo ma ji ma ar ji.

¹⁹ Lani yijī yūny, yanni yima o're yīmīny iye yajīmanu 'di a yī'remna yidi Kirīctu ji 'danggalu.

²⁰ Nggwūjādī gu gwūlleny adinar ar ji gweneno aadiny gwūrlī ondjing ngwujā'ri ngwee gwondaca je. Ndi ari ngwaalu ngwo ngwīndīny ngwālū giyī'ral giyee yalu.

Mī'rī ngwujā'ri gwani Ajar na Jarra

²¹ Ondaciny 'di ngaa lanni līmīnā ndi o're giyoranu yidi yobo, ngaa la'ti līngīdī ngwujā'ri ngwaru ngwe yobo?

²² Ndi ari yūllīnā yaru nu, Ābrāyīm gwātī yījū rom, ge'te gidaw dannī diru dīnād a ge'te gidaw didi 'dunung.

²³ Gījī gūngūn gidaw ndoo diru dīnād gīlīngītāār a'tur a be gījī gūngūn nggoo gidaw ndoo didi 'dunung, gīlīngītāār ngwujā'ri ngwe ngwuca ngwe Ngwaalu Ābrāyīmīng.

²⁴ Yī'ral giyee ya gīgī'tīnī no, ngwaw ngwee rom ngwuru nono gekajiding rom. Didi gwerreng dani Gen

gani Jinä ngwulengeta yijü aar ru ngwänäd, Ajar gwuru.

²⁵ Ajar ngwüriny ngwuru ngwani Gen gani Jinä ngwaalu ngwani Arabiya gwuru gwanijaar gündär gweno gani Üräjälim ndi ari nggo giyänädänü yiji ye yüngün gwani gekajidi gwanni gwu'rin.

²⁶ A be Üräjälim gwanni nggwo kerala gwä'tüdi dinäd a gwuru nanni gwege.

²⁷ Ndi ari yüllinä yaru nu,

“Jayanu a gwanni gwuru gururum, a gwanni gwa'ti lingiti, mi'ridi dula gwulleny ang ari a gwanni gwa'ti yajima itänü. Ndi ari daw danni dü'dünyidarälü, yiji yüngün yonyadana giyiji yidi daw danni däti duru!”

²⁸ Lani ngwänggäri ngaa gweno, liru nono Ijaaging, ngaa ru yiji ngwuja'ri ngwaru ngwe Ngwaalu.

²⁹ Kaji nggone gwerre, giji ganni gilingitäär a'tur gübinä gijälü ganni gilinginä yiima ye yidi ligi'rim. Giyo yindi gu no gweneno.

³⁰ A be gitab garaa? Garu nu, “linynya dayu ndoo diru dinäd giji ge güngün, ndi ari giji gidaw ndoo diru dinäd, ga'ti ga aar emadi giji ge gidi daw ndo didi 'dunung giyu'rinanu a'tur.”

³¹ Yäy gu no lani ngwänggäri, a lä'tüdi yiji yidi nanni gwudi yinäd, ar be ru yiji yidi nanni gwudi 'dunung.

5

Kirictu gwuminje gwä'dälü

¹ Kirictu gwuminje gwä'dälü giyänädänü ndi ari aar gätini linginalu. Mätinär bälü 'di'dany aa'ti ngaa la äniji yigo'ro yalu mana giyunggu yidi yinäd.

² Äny gwuru nggwee gwani Bulij, ge'tar ngwuja'ri ngwee ngwäy nono ngwondaca je ndi ari manari ngaa lima ci yigo'ro yalu ngaa ü'ridäni, ngaa la'ti läti gu'ru gere a'tur giyi'ral yanni yärrä je Kirictu.

³ Nggwa je ci mana ndi ari, diji danni da gäbici ligo'ro lüngün ngwü'ridäni gilingeno, dämjü giligo'ro lüngün ndi 'dengenaci dimürä didi yobalu pipi'ri'ti.

⁴ Ngaa lanni liminä ndi aang dünälü yobo ye, ngaa lima 'tüyi yigo'ro yalu ndi Kirictu kulu poor. Ngaa lima o're yimi'ru yüngün kay.

⁵ Nggwadi ari änni gwe gwege Ngwaalu, alanga ligi'rim le gilo lidünicä dünängälü gwanni gwuge'tajar gu yigor ye yiti nje.

⁶ Ndi Yicu Kirictu, nga ü'ridäni nga 'ti ü'ridänä, gu'ru gere ga'ti. A be änni Ngwaalu ru gwapu yiiru ännäjidä gwe.

⁷ Ngaa liju ndi dokati dokating gwanni gwujaw gwuru be ange gwuma je millici kay ara je ünnici ndi aang 'dengenaci ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu?

⁸ Dudi gwuru nggwee, gwa'ti indä nginde gwanni ngwurnida je!

⁹ Ngwuja'ri ngwaru, “Ngwü'rüd ngwooko ngwülänü, ngwati gwürli ngwülälü 'dar aar uuli” (yi'ral yoko, yati bälü ngwüjü).

¹⁰ Nyi be icinänü giloranu Gideleny ndi ari ngaa la'ti la gwurla ngwuja'ri ngwu'ter. Nginde gwanni gwänijä je ngwuja'ranu ngwee, gwa ngwuja'ri mbuji, gwuru diji dipa gwalla gwuru dijij doko.

¹¹ Ngwänggäri, manari yäti ngwäyänü ndi ari äny nggwona ndi urnidi ngwüjü aar ü'ri'täni, aar nyi mine iniji gwedang. Ya'ti be yadi äbrini kay yanni yiru obalu 'denggen gwani Yicu kü'räla?

¹² A be lanni gilo länijä je ngwuja'ranu ngwee, nggwäjädä adinari aar je olatiyi aar ü'ri'tä ngwanginalu ngwegen!

¹³ Ngwänggäri, lurnida je ndi gätini linginalu a be aa'ti ngaa la gu rtadanu ngaa elelle yi'ral le yidi drü danni diki. Ngaa be ru ladi ännäjidä ngaa gatajidi düwä giyiuru.

¹⁴ Yobo 'dar yäti ngwuja'ranu ngwe'te pu ndi ari, “Nga änni

gwanggalu nono ata gu ämni ligo'ro lunga."

¹⁵ Ma be ari ngaa gilo ndi iyidi aang arri nono ngwängä, arnganar be ndi ari aa'ti ngaa la gu arri 'di ngaa la girradi!

Ligirrim na lingen

¹⁶ Nyi be ari, eellar Ligirrim le ngaa la'ta be la ärrä yi'ral yani ami'ra gwudi drü danni diki.

¹⁷ Ndi ari drü danni diki, dati yi'ral ami'ranu yanni yübina ligirrimälü a ligirrim lati bupi yi'ral yanni yübina drälü danni diki a giyee 'dün yati kwudi 'di aji nga je ärrä yanni ya'ti je minä ndi ärrä.

¹⁸ Ma be ari Ligirrim gilo lüktä je, ngaa la'ti ba be giyobo.

¹⁹ A lilingidi apegeng gwudi drü danni diki gwulinginna gilingenalu gwani yijin, rngi, acidi gwudi yidigany na

²⁰ yobo yidi didülä yani yu'riny yani kajidi ngwäy, yani kadi, yani iyini giligor, güündä, gwallini giyur, ü'ri'tidinänü, apada giyur,

²¹ yani yü'düny, yani rläli, yani yütä na yere yi'ter yanni yiru gu no. Nggwa je ci anaku ca gu gwerre arnganar ndi ari lanni lati ärrä yi'ral yanni yiru gu no, la'ti la mbuji yu'rina yidi yeleny yidi Ngwaalu.

²² A be yuula yidi Ligirrim yiru yani, ämni, jayanu, adatalu, määtä liguri, jayi liguri, jayi, ru ligor le'te pu,

²³ jilänü na määtä lingina. Yobo yere ya'ti yati etaci yi'ral yanni yiru gu no.

²⁴ A be lanni lima ru ngwüji ngwudi Yicu Kirictu, lima pä drü degen danni diki kü'rälä yamil yanu na ami'ra gwanu.

²⁵ Manari a gilo limidu Ligirrim le, ar be eelle 'to Ligirrim le.

²⁶ Aa'ti a la piyi yigo'ro yege gwani näji gwuru 'tur, ar gwogajidi ar apajidi yü'dünyü!

6

Apajidar gwüpäng

¹ Lani ngwänggäri, manari gwere 'danggalanu gwuma i'di giyi'ralanu yanni yiki, nga nga lanni liru ngwüji ngwudi ligirrim, gwä'rär kayalu gidi dünälü yi'ral ye yidi ligirrim na jili gwe liguri. A be arngani yigo'ro yalu 'to ndi ari ya je idäji.

² Gatajidar düwä gwüpäng ndi üpini gwalu gwanni gwüni. A gu no, ngaa la 'dengenaji Kirictung ngwuja'ri ngwüngün.

³ Manari gwere nggwo gwupiya ligo'ro lüngün ngwuci gwani yäru nggwu'ti be rüdi, gwuru di'duru giligo'ro lüngün.

⁴ Ati diji de'te de'te ombaji ligo'ro lüngün ndi ari nggwo gwapupu awa. Ya be ji yanni yading ye iringini ligo'ro lüngün jücü. Ya'ti ya ang ye irngini yidi diji di'ter.

⁵ Ndi ari diji de'te de'te diru dadi üpini üpining gwudi ligo'ro lüngün.

⁶ Lanni lati aar je enggaci ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, aar emadi ngindenga le lanni lati je enggaci giyi'ral 'dar yanni yijaw.

⁷ A'ti ngaa lidäji yigo'ranu yalu. Lingidär ndi ari Ngwaalu ngwati 'ti ärrinä yidäpängä. Yanni yati je diji ärrä, yating je mbuji 'to.

⁸ Nginde gwanni gwati arrada gidrü danni diki, yanni yiki ya gerajalu. A be nginde gwanni gwati arrada giligi'rim, giligi'rim gwa mbuji miding gwudi gwur'taling.

⁹ Aa'ti a la muli nono ndi ärrä yi'ral yanni yijaw, ndi ari gomon ga ji gila ganni gige'ta Ngwaalu, ya je mbuji yanni yijaw manari a lima 'ti mulu nono.

¹⁰ Yäy gu no, anni jina gomon, ar je be ärräji ngwüjü 'dar yanni yijaw. Ar je gu ärräji gwece gwece lanni liru ngwikirjin.

Aganni na arnga

¹¹ Änggädär yuuli giyee par gu ngwäyanü yanni yüllijä je ye guy ge güny!

¹² Yiru gu ndi ari lanni liminä ndi aar jayi ngwüjü ngwäy, liru limbupa je ndi aang ü'ritäni yiima ye. Yanni

yīgābicā ngindeng je aru gu be arri no, yiru ndi ari aa'ti la aar je übinälü gwani gü'ri gimamindanu gidi Kirictu.

¹³ Ndi ari 'di lanni laru lü'rütänä, ngindenga yigo'ro yegen lati 'ti 'dengenaca yobo, ara je be bupi ngang je ndi aang ü'ri'tänä nunnu ara je gu irīnginädä.

¹⁴ A be Äny gwa'ti irīnginädä kong gere a'tur 'dogo kü'ri gimamindanu gidi Deleny dege dani Yicu Kirictu, ndi ari nginde gwe nggwänggädi didläyü 'düngüny dipänä kü'ri a nyi pänä kü'ri ngwäyanü ngwudi didlä.

¹⁵ Ngaa ü'ridänä ngaa 'ti ü'ridänä, yä'tüdi gu'ru, yanni yiru gu'ru, yani gi'tini gwanni gwuyang.

¹⁶ A adatalu na inä ji ngwüji 'dar ngwanni ngwelella dimürä de ndee, 'di 'to Yijiräyil yidi Ngwaalu.

¹⁷ Ndi mi'ra, nggwaru nggwa'ta be minä dijü dere ndi aar nyi äbinginänü mana dirbä de, ndi ari ngwangu ngwüny ngwo ngwäti yubu'ru nono yani Yicu.

¹⁸ Ngwänggäri, a yimi'ru yidi Deleny dege dani Yicu Kirictu ji gilig'i'rim lalu.

Yiru gu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Abijuj Äni kitabanu

Bulij gwükacä ngwükirijinä kündär gani Abijuj ngwaalu ngwucaar je gweneno Türkiyä. Gündär gani Abijuj giru ngwaalu ngwati aar gu äpiji gi'remna yobo gicaar ngwaalu ngwani Artimaj (Diyana). Anni indi Bulij yirnu ngenone Abijuj, ngwele ngwani ngwämra ndi otajidalu Ngwüyawüd ngwe (Yiuru 18.19-21). Ele gwüngün gwudi gwodaning ngenone, ngwujalu Abijuj gaji golanu a Ngwüyawüd na ngwüji ngwuru garany ämni ndi Yicu (Yiuru 19). Nid mirä gwüngün ngwo're Ürajälim, ngwabingaci mbumbung je lidi gi'doonga Abijuj ndi aar le mbudi ngwaalu ngwani Milituj ngwuj gu ge'te kyanu gidi Ngwaalu ngwuje ci jarbalu (20.18-38).

Bulij gwullu ngwuja'ri ngwee gaji ganni gijung ge korkon Ruma (Abijuj 3.1). Gwullu ndi ari nu, gaji gidi mi'ra gidi yi'ralalu 'dar gadi ji yeleny ye yidi Kirictu. Manari ngwüji ngwuma gwujani Yicung, ngwugekajidu ndi Kirictu na ngwuma ru ngwüji ngwe'te pu. Bulij gwüpacä ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwe ngwüngün ndi aar ämnäjidä aar ülläcidälü. Garatani gay gidi eelle gwegen gidi yi'duru nayidigany gidi gwerreng. Aar be manni ru nono ngwaa'ri ngwu'ri'ru aar jayi yiguri aar düdänijidänü.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1-2)
2. Kirictu gwati ätä onjacing gwudi ligi'rim (1.3-3.21)
3. Midi gwanni gwuyang ndi gekajidi ndi Kirictu (4.1-6.20)
4. Aganni gwudi mi'ra (6.21-24)

Aganni gwudi Bulij

¹ Äny gwuru gwani Bulij, gwuru doo'ra dükajäär didi Yicu Kirictu anaku bupa gu Ngwaalu. Ngwuru gwükajä ngwuja'ri ngwee. Ngwükacä je ngwüjü ngwanni ngwujuru ngwudi gi'doonga gidi Ngwaalu kündär gidi Abijujing lanni lämnä ndi Yicu Kirictu.

² Ara je Ngwaalu ngwani ngwuru Papa gwege na Deleny dani Yicu Kirictu, ätä yimi'ra ara je ätä adatingalu.

Onjaci ngwudi Ligirim

³ Ar näji Ngwaalinga ngwanni ngwuru Papa gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu, gwanni gwuminje onjaci giyi'ralalu 'dar yidi ligi'rim lidi yeleny yidi gerala, ji gwe gwege ndi Kirictu.

⁴ Ndi ari nginde gwäbrü nje ar nje gilängidiyi Kirictu gwe 'tu'tu gwerre anni aa'ting na ge'te didläyü nunnu aar nje ju'riyi ar jayi nono ngwäyänü ngwüngün. Ämni gwe gwüngün,

⁵ nginde gwügi'tini nje ndi ari aar nje aniji yiji yüngün Yicu Kirictu gwe. Jada gwe na bupi gwe gwüngün.

⁶ Ndi ari ar ortada näji gwe giyimi'ru yüngün, yanni yätädäär nje a'tur ndi Yicu gwanni gwämning.

⁷ Nginde gwü'rädi njälü yin ye yüngün, yi'rany ye yüngün ndi ari aar nje Ngwaalu düdänijänü ndi ke gwege irälü gwe gwudi yimi'ru yüngün.

⁸ Yanni yibälajäär nje nono bebere gwe 'dar na lenge.

⁹ A nginde gwuru Ngwaalu gwuminje 'täci yujimidalu yidi bupi gwüngün anaku ge'teng gu gwerre ndi bupi gwüngün gwanni gwujaw ndi Kirictu.

¹⁰ Nunnu aar gi'tini giyiuru ma gaji ila ganni gege'ta Ngwaalu ngwumedadi ndi ari ganni gading ge gwägi'ri'tä ngwony 'dar kerala na gidiyängälü Gideleny de'te pu dani Kirictu.

11 Nginde gwe, alanga lanni liru Ngwüyāwüd liru ngwīkirijīn, a lima ape gu'ru 'dūnggūngūn 'to anni ma aar nje ābrī anaku gege'teng gu yi'ral, gwanni gwati ge'te yi'ral 'dar anaku buping gwūngūn gwanni gwūmīning.

12 Ndi ari nunnu alanga lanni limadinana ar ātī dūnīcing ndi Kirictu ndi ari ar ru lanni ladi ortada nājīng gwūngūn.

13 Na nga nga 'to lanni liru Garany, lima ru ngwūjī ngwudi Ngwaalu kaji ganni gima ge 'dingini ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu. Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi gilang gwalu. Anni ma aang āmni ndi Yicu, lima je ngīdā 'dūnggūngūn dilge de diru ligī'rīm lanni liju'ru laru le Ngwaalu

14 ligī'rīm gilee lani ānijālū gwūngūn 'dengge gwudi yu'rin yege yanni yadi ar je mbuji komon ganni gadi ge Ngwaalu ū'rā ngwūjālū gwūngūn pupud aar ortada nājīng gwūngūn.

Yāy 'tu na otacalu

15 Yāy gu nu 'to nggwu'dingina ngwūjī āmni gwe gwalu Gideleny dani Yicu na āmni gwe gwalu ngwūjū 'dar ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

16 Yiru giyee yanni yīgābīcīny ati nyi 'ti dūnādī ndi ci Ngwaalinga yāy 'tu gwani nga nga, nda je angidani ndi otaci Ngwaalingalu gwūny.

17 Āny gwati otaci Ngwaalingalu gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu, papa gwanni gwātī nājīng, ara je ātādā ligī'rīmā lidi bebere na lidi 'tāālū, nunnu nga lengedani ngindeng.

18 Āny gwotaca Ngwaalingalu 'to ndi ari ara je or'raci ngwāy ngwudi yigor yalu nunnu nga lenge ge'tajing gwanni gwornacara je, irālū gwudi nājī gwudi yu'rin yūngūn ngwūjī ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

19 A yiima yūngūn yanni yi-pana, ya'ti ātī gu'ranu 'dengge lanni lāmna 'dūnggūn.

20 Yiima giyee yiru nono yiima yūngūn yanni yapu yiuru yani ojeme nono yanni yige'teng je ndi Yicu Kirictu anni mung 'dī'riyā giyi'ranyanu ngwuge'talu kaama gūngūn giyelenyanu yidi gerala.

21 Yipana giyartan 'dar na giyeleny 'dar giyiima 'dar na giyur'tu na ngwūrīny ngwudi yeleny yere 'dar, aa'ti nu gidīdlā 'dogo, a be 'to gidīdlā ndā'dī dadi o'ra.

22 A Ngwaalu ngwuma ge'te yi'ral 'dar giyoranu yūngūn ngwūmātī yelenya nunnu ngwuru gi'ra gidi yi'ral 'dar yidi gi'doonga gidi Ngwaalu

23 ganni giru ngwanginu gwūngūn mbuti gwūngūn, nginde gwanni gwati onjaji yi'ral 'dar ngway ngwe 'dar.

2

Ngaa layu gwerre gweneno ngaa limidu

1 A be nga nga gwele gwerre, ngaa liru ngwūjī ngwayu gīligī'rīm gwani nyurtanu gwalu a gwani yi'ral yalu yanni yiki.

2 Yanni yata gu elellanu gaji ganni gija ge ndi gwuji gay gidi ngwūjī ngwudi didlā. Ngaa gwuji dijego'ro danni diru deleny didi ngwū'rillā ngwudi dirun. Ligī'rīm lanni gilo ndi ape yelenya ngwūjānū ngwanni ngwūnyurtanu.

3 'Didanu alanga 'dar lelella gu giyi'ralanu yanni yiki. Gaji gijar ge ndi gwuji drū danni diki. Ati ar gwūjīnī ami'rang gwudi lingeno a bupi gwudi yigor yege. Nono ngwūjū ngwudi didlā lingeno le, a liru ngwūjū ngwī'dādī je gūndā nono gidi Ngwaalu.

4-5 A be anaku inādār gu Ngwaalinga gwulleney na ndi ari inā gwūngūn 'dengge gwīrālū na ndi ari āmni gwanni gwāmnaār nje gwe

gwulleny, gwuminje midiyi Kirictung le a lanni liru ngwüjī ngwayu gwele giligi'rīm gwani nyurtanu gwege. Yimi'rū ye yidi Ngwaalu, ngaa lima gilängidini.

⁶ A Ngwaalu ngwuminje 'di'riyi Kirictunga le gwuma aar nje le ge'talu kerala ndi Yicu Kirictu.

⁷ Nunnu ngwinggidi ngwüdlä 'dar ngwanni ngwīndi, irälü gwudi yimi'rū yüngün yanni yiralu 'ter yipana. Yanni yinggiding je giyimi'rū yüngün 'dengge ndi Yicu Kirictu.

⁸ Ndi ari yiru yimi'rū ye yidi Ngwaalu, ngaa lima gilängidini änni gwe gwalu ndi Yicu. A ya'ti ani yigo'ro ye yalu, aar be ani angidaji gwudi Ngwaalu.

⁹ Ya'ti ani yiuru nunnu aa'ti diji dere da iringini.

¹⁰ Ndi ari alanga, Ngwaalu gwuru ngwuge'te nje guy ge ndi Yicu Kirictu. Nunnu ar ärrī yiuru yanni yijaw, yanni yigi'tijäär nje Ngwaalu 'tu'tu gwerre nunnu ar je ärrī.

A liru le'te pu ndi Kirictu

¹¹ Diwayinar be ndi ari gwele gwerre, nga nga gilee liru Garany lica je Ngwüyäwüd la'ti ü'ri'tänä, Ngwüyäwüd ngwanni ngwati ci yigo'ro yegen lü'ri'tänä ndi inggidi ndi ari ngwäbrä je Ngwaalu. A be nggwadi ari, ü'ri'tänä nggwee, gwäpinä ngwanginu guy ge gidi diji dümnä.

¹² Diwayinar ndi ari kaji nggone, ngaa lü'ridänü Kirictunga le ngaa ru Garany ngwüjänü gwudi 'dunung ngwani Yijiräyil. Ngaa ru ngwīrnü ndi gekajidi* gwudi Ngwaalu ngwuja'ri gwudi Ngwaalu ngwanni ngwucu ngwe ngwügürnä gwudi Ngwüyäwüd ngaa 'ti äti ge'tajingalu gwere. Ngaa 'ti äti Ngwaalinga gididlä.

¹³ A be gweneno ndi Yicu Kirictu, ngaa lanni li'tüdänü gwele Ngwaalu, lima je gwä'rä gito gito Ngwaalu yin ye yidi Yicu Kirictu.

¹⁴ Ndi ari nginde gwani Kirictu, gwuru adatalu gwege. Gwanni liming je gäbici lele rom lima ru le'te pu. Gwanni gwuma äbrī dirgaka kay danni dü'ridäjänü dani kajidi ngwäy,

¹⁵ yi'rany ye yüngün. Nginde gwuma äbrī yobo ngwuja'ri ngwanu ngwüngün na dimürä na drü yin ye yüngün nunnu ngwuje 'tüyī gilee rom giligo'ro lüngün aar ru le'te pu liyang ngwuge'te yi'ral aar adatalu.

¹⁶ A nunnu ngwuje gwä'räjidi gilee rom ngwanginu ngwe'te pu Ngwaalinga le yi'rany ye yüngün kü'rälä yani kajidi ngwäy gwegen, gilee 'dün liru Ngwüyäwüd na lani liru Garany.

¹⁷ Yicu gwīndädi ndi ara je ondaci ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani adajidalu 'danggalu lele li'tüdänü gwulleny Ngwaalu na ngwani adajidalu ngindenga lele liju gito gito 'dünggüngün.

¹⁸ Yiru ndi ari Yicu gwe, alanga gwüpäng lanni liru Ngwüyäwüd na lanni liru Garany, a la burni ndi 'dongga ndi papa ligi'rim le le'te pu.

¹⁹ Yäy gu no, ngaa la'ta be rüdi Garany ngaa ru ngwīrnü, ngaa be ru ngwüjī gwudi 'dunung ngwüjängä le gwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru lidi längir lidi ngwu'dun gwudi Ngwaalu ngwe'te pu

²⁰ ngwodana kidingala ganni gege'ta ngwoo'ra ngwükajäär je na ngwüjir a Yicu Kirictu ru go'rr ganni giru gidingo ganni giru gi'ra güngün.

²¹ Nginde, gwümätinä gu ngwu'dun ku gwüpäng 'dar aar odani aar 'tänü aar ru gobo ganni giju'ru Gideleny.

²² Acajidi gwe gwalu ndi Yicu 'to, lima je gekajidi gwüpäng ngaa lima ru nono ngwu'dun ngwanni gwati gu Ngwaalu ji ligi'rim le lüngün.

3

* **2:12 2.12** Ngwaalu ngwugekajidar Äbräyīm gwe na Ijaag na Yagub ngwuji ü'rici ngwuja'ri na yiji yegen.

Bulij gwondaca ngwüjü ngwuru Garany

¹ Yiru giyee yanni yigäbüciny nyi be genne giyirna gwani Bulij ondaji gwe ngwüriny ngwudi Yicu Kirictu gwani nga nga liru Garany.

² Anaku 'dingina gu yiiru ye yidi yimi'rü yidi Ngwaalu yanni yätädäär nje yani nga nga.

³ Ndi ari yiru yujimid yangga-caar nje 'täälü gwe anaku ca je gu gwerre gwoko ngwuja'ri ngwanni ngwuminje ulli.

⁴ Ma aang uli ngwuja'ri ngwee, nga la be burni ndi lenge lengeng gwüny gwani yujimid yidi Kirictu.

⁵ Yanni ya'ti je Ngwaalu enggaca ngwüjü ngwudi gimaad ganni gimadinana anaku mung je gu enggaci lüngün gweneno lanni liru ngwoo'ra ngwükäjäär je na ngwüjir ngwüngün ligi'rüm le lüngün lanni Liju'ru.

⁶ Yujimid giyee yiru ndi ari ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw, lanni liru Garany gwele lima be emadi ngwüji ngwe ngwudi Yijiräyil gwüpäng giyu'rinanu, lima ru ngwüji ngwudi ngwanginu ngwe'te pu lima äti acajiding gwüpäng giyi'ralanu yanni yaru ye Ngwaalu yani gilang ndi Yicu Kirictu ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw.

⁷ Ngwuru ngwanni ngwuruci nje dinäd yimi'rü ye yidi Ngwaalu yanni yangidacaar nje yiiru ye yidi yiima yüngün.

⁸ Äny gwanni gwuru gu'ru gooko ngwüjänü 'dar ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru. Yimi'rü giyee yätädär nje Ngwaalu ndi ari nyi ondaci ngwüjü ngwanni ngwuru Garany ngwuja'ri ngwudi Kirictu gwani irälü gwudi yeleny yüngün yanni ya'ti ami'ratu.

⁹ A ndi enggaci ngwüjälü gilingenalu 'dar ndi ari, gege'te gwudi yujimid giyee yanni ya'ti je Ngwaalu ngwanni ngwuge'ta ngwony 'dar, 'täcälü ngwüdlä ngwe 'dar ngwee ngwuma ele.

¹⁰ Ngwaalu ngwüminä ndi ari gweneno gi'doonga ge güngün, a bebere gwani Ngwaalu giyi'ral giyirel a je ngweleny na yiima yidi gerala lenge

¹¹ anaku buping gwüngün gwudi gwur'taling gwanni gwuming ge'te ndi Deleny dege dani Yicu Kirictu.

¹² Ndi ari nginde gwe a änni gwe 'dünggüngün, a la gätini linginalu, yedeny ya'ti yinje eny aar 'ranu ndi 'dongga Ngwaalu.

¹³ No, a je be otacalu ndi ari aa'ti ngaa la muli nono la gwalli ngwäy gwani dirbä düny. Yiru yani näji gwalu.

Bulij gwotaca Ngwaalingalu gwani gi'doonga gidi Abijujing

¹⁴ Yiru giyee yanni yigäbüciny nyi be kwuci Papangalu yirku ye.

¹⁵ Gwanni gwuru Papa gwudi ngwüji 'dar kerala na gidiyängälü.

¹⁶ Nggwotaca Ngwaalingalu ndi näji gwüngün gwanni gwirälü, ara je ojemeye nono yiima ye yidi ligi'rüm lüngün giyigoranu yalu.

¹⁷ Nunnu a Kirictu ji giyigoranu yalu änni gwe gwalu 'dünggüngün. A nggwotaca Ngwaalingalu ndi ari ngaa dirninälü ngaa matinälü ndi ännäjidi

¹⁸ ngaa mbuji yiima gwüpäng ngwüjüngä le 'dar ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru. Ngaa lenge ndi ari änni gwudi Yicu gwongranu, ngwolalu, ngwolala na ngwolanu.

¹⁹ A ngaa lenge ndi ari änni ngwee gwudi Kirictu, gwuru gwanni gwitana bebereng gwudi ngwüji 'dar nunnu ngaa mbuti giyi'ral 'dar ndi mbütiiyi gwudi Ngwaalu.

²⁰ Gwenene 'dünggüngün, gwanni gwäti yiima ndi ärrü yi'ral yanni yipana gu'ru giyi'ral yanni yati ar ye otacalu ar gu jada. Yiima ye yüngün yanni giyo yapu yiiru 'dengganu.

²¹ A Ngwaalu näjini ki'doonga güngün ndi Yicu Kirictu kimaad 'dar yomonalu pipi'ri'ti! Yiru gu.

4

Acajidi gwe'te pu ngwangina ngwudi Kirictu

¹ Yäy gu no, nggwa je pácälü äny gwani Bulij gwanni nggwo gwugenna giyirna yani äpiji Yicu Kirictung yiuru, elellar elelleng gwanni gwädi ndi urnidi gwanni gwur-nacaara je Ngwaalu.

² Ülläränü ngaa ru looko giy-omonalu 'dar ngaa ru ngwumulu, ngaa määtä yiguri ngaa or'temajidi ämnäjidi gwe.

³ Jar 'di'däny ndi määtäda gekajiding gwudi Lig'i'rim gekajidi gwe gwudi adatalu.

⁴ Ngaa ru ngwüji ngwanginu ngwe'te pu na giligi'rim le'te pu anaku urnidara je gu ndi ge'taji gwe'te pu.

⁵ A läti Deleny de'te pu, a ämni Ngwaalu gwe'te pu a ndi nyinyini gwe'te pu.

⁶ Ar äti Ngwaalinga ngwe'te pu ngwuru Papa gwudi ngwüji 'dar. Gwanni gwillädälü 'dar, ngwape yi-iru giyi'ral 'dar ngwuji giyi'ralanu 'dar ngwuji 'dengganu 'dar.

⁷ A be alanga 'dar liminje adaci yimi'ra. A diji de'te de'te dapu gu'ru güngün anaku minä gu Kirictu.

⁸ Yiru giyee yanni yaru ye gitab ganni gu'rin gidi Ngwaalu ndi ari, "Anni mung 'di'ri ngwallu kerala gwudamu, gwuma oktani ngwüji ngwanni ngwuju giyirna, (gwerre) ngwangidaci ngwüji yiuru."*

⁹ Yiru ange yani, "Anni mung 'di'ri ngwallu." Yani ndi ari nginde 'to gwuru gwanni gwüllü kerala gwerre gwerre ngwülläda gidiyängälü gali ge.

¹⁰ No nginde gwanni gwüllü, gwuru gwe'te gwe'te gwanni gwuma 'di'ri ngwallu ngwandadala giyerala 'dar nunnu ngwümbüti ngwaalin-galu 'dar ji gwe gwüngün.

¹¹ Nginde gwuru gwanni gwati je adaci loko aar ru ngwoo'ra

ngwükäjäär je a loko aar ru ngwüji a loko aar ru lanni lati ondaci ngwüji ngwuja'ri ngwanni ngwu-jaw, a loko aar ru ngwoo'ra na ngwoorta

¹² ndi ari aar ja'rimada ngwüji ngwudi Ngwaalu ndi ape yiuru, nunnu a ngwanginu ngwudi ngwikirijiin ngwanni ngwuru ngwanginu ngwudi Kirictu odanalu ndom

¹³ 'di alanga 'dar ar ru le'te pu ndi gekajidi ngwaalu ngwani ämni Ngwaalu a ngwaalu ngwani be-bere gwani Giji gidi Ngwaalu ar ru ngwüji ngwupa gwani bebere. Ar ru ngwüji ngwumbutu ar mbuti kay 'dar ar ru nono Kirictung.

¹⁴ A la'ta be larri yogonga nono yiji yanni yooko. Yanni yiru nono yanya na ngwu'rakar ngwadi je dirun ape aar je gatada gweere ya gwodan aar je idäjänü ngwuja'ri ngwe ngwudi ngwüji ngwanni ngwuru 'tur aar je dudiyi.

¹⁵ Ma be ari a limätinälü ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu, ämnäjidi gwe, a la be pe ngwuja'ri 'dar 'di a la ru nono Kirictung gwanni gwuru gi'ra.

¹⁶ 'Dünggüngün gwanni mätinädi gu ngwanginu 'dar gwüpäng. Ndi ari aar dege'dajidi gwüpäng 'dar aar apajidi yiuru. Nunnu a ngwanginu odani aar pe ämnäjidi gwe.

Ellele nono yiji yidi buri

¹⁷ Äny gwa je ondaci ngwuja'ri ngwee ngwäyanü nga je pácälü Gideleny ndi ari aa'ti ngaa la ji ndi ellele nono ngwüji ngwuru Garany ndi ari ngindenga lati iräji ngwäyalü giyi'ral yanni ya'ti äti ngwäyanü.

¹⁸ Ngindenga gilo gidirimänü lima je dirim rimiyi yigor ndi aar lenge ngwuja'ri ngwanni ngwäti ngwäyanü. Ngindenga lima ru ngwu'dunggal ngwuja'ri ngwudi midi gwudi Ngwaalu aar 'ti lingidi elelleng gwani Ngwaalu gwani undi giyi'ra yegen.

* **4:8 4.8** Yicu ngwuja'ri ngwe gwuru nono deleny dannu do'ra giyära didamu ngwapana ngwüji ngwonganu giyära ngwadaci ngwüji ngwony. Mäjimür 68.18

19 Ngwüji ngwee ngwati je 'ti ba be yaaru apu ndi ari ngwuma gu äbräji ndi elalu mbüny giyi'ral yanni yiki lima ätädä lingina legen gay ndi ärrü yidiganya 'dar aar je übijänü.

20 A be nga nga, yä'tüdi giyee yindädä gu ndi lenge Kirictung ndi ari nga je ärrü.

21 Äny gwülingidi gu ndi ari yäti ngwäyanü anni ma aang 'dingina nginde gwe na anni ma ara je gu enggaci ndi ari yiru ange yiru 'didanu yani Yicu.

22 Yiru giyee yanni yenggacara je ndi ari gatanar elelleng gwudi lingenogwudi gwerreng gwani lingenolanni lu'rin, gwani ami'ra gwudi ligo'ro lüngün gwanni gwuru 'tur.

23 Lenggaca je ndi ari ara je Ligir'rim lanni Liju'ru icäjänü iriyi gwe ngwäyalü ngwanni ngwuyang.

24 Ngaa genne lingina lanni liyang lanni ligi'tinä ndi ru nono lidi Ngwaalu ngwuru 'didanu ndi dünälü na ndi ju'ri.

25 Yäy gu no, gatanar be yi'duru ngaa abingajidi yengga yi'ral yanni yäti ngwäyanü ndi ari alanga 'dar liru le'te le'te lidi ngwangu ngwe'te pu.

26 Manari güündä gima ji, aa'ti be ya je ärrü yanni yiki, aa'ti güündä ga ji 'di a lingen ülli.

27 Aa'ti ngaa läädä dijego'ro gay ndi ara je oktada ndi ärrü yi'ral yanni yiki.

28 A diji danni diru du'ram gwele gwerre, aa'ti ba be da ru du'ram mana, ngwube manni ru danni dadi ape yiuru yere yijaw ngwuy ngwe ngwüngün, ndi ari ngwäti aar gu emadi ngindenga le lanni la'ti äti.

29 Aa'ti ngaa la 'tüyi ngwuja'ri ngwere ngwuki ngwulemanu, ngaa be ondaji 'dogo ngwuja'ri ngwujaw ngwani bupi gwegen nunnu ngwüji ngwanni ngwadi je 'dingini, aar je mbuji ngwuru yimi'ra 'deggen.

30 Aa'ti ngaa la gäbici Ligir'rimä lidi Ngwaalu lanni Liju'ru ndi runi, Ligir'rim lanni lirringidäjä je ndi ari

'di a gomon ila gada je ge Ngwaalu ü'ralü.

31 Gätär ngwuja'ri mbüny ngwani 'rati ngwäy, iyidanu, güündä, acidi dulu de, ari ngwulem ngwuja'ri ngwanu 'dar ngwanni ngwati apa yi'ral yanni yiki.

32 Jayidar ngwäy ngaa inäjidi gwüpäng, düdänijidäränü giyi'ral yanni yiki anaku düdänijärä je gu Ngwaalanu ndi Yicu Kirictu.

5

Elle gwudi ngwükirjin

1 Yäy ärinär be Ngwaalinganu ngaa ru nono yiji yanni yämnäär je.

2 Ngaa ellele elelleng gwudi ämnäjidi anaku ämnäär nje gu 'to Yicu Kirictu 'di ngwayi gwani alanga. Ayi gwüngün gwuru mi'ring nono gwuru de'reny dami düwä Ngwaalu.

3 A be aa'ti ondaji gwere gwa ji 'danggalanu gwani yijin na rngi gwere na ubanu gwere gwa ji 'danggalanu. Ndi ari yi'ral yanni yiru gu no, ya'ti jaw ndi ji ngwüjänü ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

4 Aa'ti ngaa la ari ngwulem nga ondajalu yämbärä na ngwu'dera ngwanni gwa'ti ädi. Ngaa be manni ortada Ngwaalinga giyigoranu ngaa je ci yäy 'tu.

5 Ndi ari nunnu no, ngaa la lenge 'didanu ndi ari gwere gwanni gwuru dijin, na gwanni gwuru didigany na gwanni gwubanu, ndi ari gwanni gwubanu, gwuru diji dati äpiji didülä yobo gwa'ti äti ndi ape yu'rina yere giyelenyanu yidi Kirictu na Ngwaalu.

6 Aa'ti ngaa la gäbici diju dere ndi ara je idäjänü ngwuja'ri ngwe ngwuru 'tur, ndi ari nunnu ngwuja'ri ngwanni ngwuru gu no, ngwati gäbici a güündä ji gidi Ngwaalu 'di ngwi'dädä ngwüjü nono ngwanni ngwati nyurtanu.

7 O'rar kora nggoo gidi ngwüji ngwanni ngwuru gu no.

⁸ Ngaa liru nono ngwüjü ngwuju g'dirimänü gwele a be anni ma aang ru yiji yidi Ngwaalu, ngaa lima ji giburalu gwani Deleny. Elellar elelleng gwudi yiji yanni yindi giburalu

⁹ ndi ari yuula yidi buri yiru giyee 'dar yani jayi, dünälü na 'didanu.

¹⁰ İräjār ngwäy giyi'ral yanni yati gäbici Delenya dani Yicu Kirictu ngwujayanu.

¹¹ O'raralu giyi'ral yanni yati je ngwüji ärrü ngwudi dirim yanni yiru 'tur, ngaa je be manni 'täjälü.

¹² Yiki ngwulemanu ndi on-daji ngwuja'ri ngwanni ngwati je ngwüji ngwanni ngwunyurtanu ape yu'rimi.

¹³ A be yi'ral 'dar yanni yati je buri o'rralu, yati enggani aar linginni gi'ra.

¹⁴ Ndi ari buri gwuru gwati enyalu ngwügäbici ngwony 'dar aar enggani. Ngaa lanni liru ngwikirijün, liru gu no ngwüji ngwanni ngwati ärrü yi'ral yanni yiki. Yiru giyee yanni gäbica ngwüjü aar be elnge ari, "Ritu nga nggwee gwundru, 'di'rälü nggwee gwayu ara gu buri gwudi Kirictu o'rra."*

¹⁵ Arnganar be ndi ari ngaa gilo lelella awa aa'ti ngaa lelelle liru ngwu'dunggal (nono ngwu'der) ngaa be ru lanni libebera.

¹⁶ Nga bornanar linginayu ndi ärrü yi'ral yanni yijaw ndi ari giyo yima ke yomon yanu giyee.

¹⁷ No, aa'ti ngaa li'dädänü, ngaa be lenge ndi ari yiru ange yiminä je Deleny.

¹⁸ Aa'ti ngaa la rläli di'rica de ara je gäbici ngaa arralu kräm. Ngaa be manni onjadi Ligü'rimälä lanni Liju'ru.

¹⁹ Ati aang ondajidi ngwuja'ri ngwudi Mäjimür, ngaa elnge delnga didi orta na didi ligü'rim. Elngar ngaa jäyiji Delenyanu giyigoranu.

²⁰ Yomon 'dar ati aang ci Ngwaalinga ngwuru Papa yäy 'tu

giyi'ralalu 'dar, ngwüriny ngwe ngwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu.

Bulij gwülädi ngwuru na ngwaw

²¹ 'Dengenajidar 'dar gwüpäng ndi Yicu Kirictu.

²² Lani ngwaw, 'dengenajar ngwuru ngwalu gwani Deleny.

²³ Ndi ari dur diru gi'ra gidi daw nono anaku ru gu Kirictu gi'ra gidi gi'doonga ganni giru ngwanginu ngwüngün ngwanni ngwurucing je gilang.

²⁴ Yäy no, nono anaku ati gu gi'doonga gidi Ngwaalu 'dengenaci Kirictung, ati ngwaw 'dengenaci ngwuru ngwegen giyi'ral 'dar.

²⁵ Lani ngwur, ämnär ngwayu ngwalu nono anaku ämnä gu Kirictu gi'donga güngün 'di ngwududiyi ligo'ro lüngün gwani gi'doonga.

²⁶ Ndi ari ngwuju'riyi nono na ngwuga'ru nono uyi gwe nono yaw ye yani 'dingini gwe ngwuja'ri ngwüngün.

²⁷ Ngwügi'tiji ligo'ro lüngün ngwuru gi'doonga gari nono 'rir ga 'ti äti yaaru nono yere ngwu'ti judu nono ngwu'ti äti yi'ral nono yere ngwube ju'ri ngwujayi nono.

²⁸ Yiru gu ye'te ye'te ndi ari a ngwur ämni ngwayu ngwegen anaku ati aar gu ämni ngwangina ngwegen. Gwanni gwati ämni dayu düngün, gwati ämni ligo'ro lüngün.

²⁹ Na mine yärü gwanni gwati ngwanginu ngwüngün ke ngwäy. Ngwati ar je pa iye ar je arngani, anaku ati gu Kirictu ärrü gi'donga güngün.

³⁰ Ndi ari a liru ngwüji ngwudi ngwanginu ngwüngün.

³¹ Yiru giyee yaru ye gitab, "Yiru yanni yati gäbici duru ngwube gatani papang gwüngün na nanning gwüngün aar acidi daw de düngün, a ngindenga rom aar ru ngwangina ngwe'te pu."

* 5:14 5.14 Ngwuja'ri ngwe ngwe'te ngwe'te ndi Ajaya 26.19 na Ajaya 60.1, ngwüji ngwonyadu ngwaru deelnga diru. 5:31 5.31 Täküwin 2.24

³² Yi'ral giyee yiru yujimid yojema a be yondajiny ye yani Kirictu na gi'doonga güngün.

³³ A be gäbicär ndi ari ati dur de'te de'te 'danggalanu, ämni dayu düngün anaku ating gu ämni ligo'ro lüngün na daw denya duru düngün.

6

Yiji na mbumbunga

¹ Lani yiji, 'dengenajar papang na nanni anaku bupa gu Deleny dani Yicu Kirictu ndi ari yädi gu no.

² Yüllinä kitabanu gidi Ngwaalu ganni gu'rin ndi ari, "Dinyädär papang na nanni." Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwuru gi'ra ngwuja'ranu 'di (10) ngwanni ngwäti ngwuja'ri ngwaru ngwe Ngwaalu,

³ "Nunnu a ngwaalu jayanu ara je Ngwaalu gendaci yomon ndi midi ngaa midi gididlä."

⁴ A nga nga lani papanga, aa'ti ngaa la kiyi yijänü yalu ngaa je be manni 'rüniyi ngaa je enggaci ngwuja'ri na gay gidi Deleny.

Ngwinäd na Ngweleny

⁵ Lani ngwinäd, 'dengenajar ngwelenya ngwalu gididlä yedeny ye lididi'ru na yigor ye yanni yiru 'didanu, nono ma aang je ärriji Kirictung.

⁶ 'Dengenacar je aa'ti nunnu nono gwele ma ara je ge'te ngwäy nono nunnu ngaa je gäbici ara je jäyijänü, ngaa je be ärrü yigor ye 'didanu ndi ari ngaa liru ngwinäd ngwudi Kirictu ngaa lapu buping gwudi Ngwaalu yigor ye.

⁷ Ngaa je ape yigor ye 'dar ndi ari yiiru yalu yäpijä je Delenya ya'ta je äpijä dijü dümnä.

⁸ Ngaa diwayini ndi ari Deleny da je ätäda gu'ru gani ape yiiru yalu 'dar yere yanni yijaw ngaa lanni liru ngwinäd na ngaa lanni lä'tüdi ngwinäd.

⁹ A lani ngweleny, ärrär ngwinädä ngwalu yi'ral giyee yijaw. Aa'ti ngwa je iye yedenyo anaku lingidä

gu gweneno ndi ari gwätängä gwe'te pu 'dogo gwanni gwuru Deleny dalu ngindenga le kerala gwanni gwati 'ti utanu.

Gwomajidanu dijego'rr nga le

¹⁰ Yanni yadiny ye aralu gwodan lani ngwänggäri yiru ndi ari, oje-mar nono Gideleny na giyiima yüngün yanni yojema.

¹¹ Gwodanaranu ngwäbländi ngwe ngwudi Ngwaalu 'dar ngwätädärä je nunnu ngaa ji 'däny ngaa gwoma yi'ralanu yidi dijego'rr.

¹² Ndi ari yäärä yege ya'ti ani gwomajidanu dijängä le dümnä, aar be ani gwomajidanu ngwur'tunga le, gwomajidanu ngwelenyinga le, gwomajidanu ngwumanga le ngwudi dirim didi didlä, gwomajidanu yimanga le yidi ngwügi'rim ngwudi gere.

¹³ No, gwodanar banu ngwäbländi ngwe ngwudi Ngwaalu nunnu ngaa ji 'däny ngaa dugidi komon gidi yijego'rr. A ma je be ape giyee 'dar, ngaa mbüjini lidünälä yuru.

¹⁴ Dirnär bälü 'di'däny ngaa rüjinänü 'didanu ngwe ngwuru nono gennenalu jägilim gwe gidiriny, ngaa ülläni düningälü gwalu ngwuru etadi ngwambang ngwalu

¹⁵ ngaa genne ngwüdänü giyora yalu ngwani ji mama gwalu ndi ape ngwuja'ri ngwanni ngwu-jaw ngwudi adatalu ngaa je ondaci ngwüjü.

¹⁶ Ngaa gendani giyi'ralanu giyee, lära lani ämni Ngwaalu gwalu ngaa le gerani gwu'rijal gwuru ligä lidi dijego'rr.

¹⁷ Ngaa ülläni gilanging ngwuru nono gibumbu gidi etadi ki'ra aang ape ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar ru nono galala gidi ligi'rim.

¹⁸ Na otacar Ngwaalingalu giligi'rim giyomon 'dar ngaa utalu otaci gwalu 'dar yi'ral yi'ranu 'dar a bupi, yi'ral ye giyee giligoranu, nga arngani ati aang mätinälü ndi otaci

ngaa päcälü Ngwaalingalu ngwüji
'dar ngwanni ngwuju'ru ngwudi
Ngwaalu.

¹⁹ Ati aang otaci Ngwaalingalu
'to gwani äny nunnu manari äny
gwuma igiti ngwulem ndi ondaji,
aar nyi Ngwaalu ätä ngwuja'ri nyi
'ranu ndi enggaci ngwüjü yujimida
yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

²⁰ Ngwanni ngwuruci nje diji
dükajäär yanni yigäbicingy nyi
genne giyirna. Otacar Ngwaalingalu
gwani äny ndi ari nyi 'ranu nje
ondaji anaku büpinär gu.

Aganni gwudi Mi'ra

²¹ Diweengga dämnär dani
Tiyakuj gwanni gwuru dinäd gwuru
ligor le'te pu Gideleny, gwa je ondaci
yi'ralalu 'dar, nunnu ngaa lenge ndi
ari äny nggwo gwuru 'taa na äny
nggwo ndi ärrä ange.

²² Yiru giyee yanni yigäbicingy
nyi be ükäjä 'danggalu nunnu ngaa
lenge ndi ari änyängä gilo liru 'taa
na ara je ojemeye nono.

²³ A adatalu ji ngweengga na
ämnäjidi, änni gwe Ngwaalu
gwanni gwindi Ngwaalu ngwuru
Papa na Deleny dani Yicu Kirictu.

²⁴ A yimi'rü ji ngwüji 'dar ng-
wanni ngwati änni Delenya dege
dani Yicu Kirictu änning gwanni
gwati 'ti medadu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Bilipi Äni kitabanu

Bulij ondaca ngwüjü ngwudi Biliping ngwuja'ri ngwanni ngwujaw kündär ngwaalu gwani Majiduniya a ngwüji ämni ndi Yicu (Yiiru 16.11-40). A be aji aar ge'te Bulijing korkon gwani ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, no ngwube ülliji ngwüjü Bilipi ngwuja'ri ngwee. Gwullu ngwuja'ri ngwee ngwe or'temaji ngwikirijinä ngwuje ci yäy 'tu gwani angidaci gwanni gwangidacaar je na otaci gwe Ngwaalingalu gwani nginde. Ya'ti linginna ndi ari Bulij gwuju korkon Ruma gwalla gwuju kündär gi'ter, anni ullung ngwuja'ri ngwee. Nginde gwuge'taja ndi ari yomon ya'ti olanu gwa aar gwä'dädälü korkon nunnu ngwugwuji yiiru yidi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Ngwube lenge 'to ndi ari yaa gwa aar 'rinye.

Gwondaca ngwikirijinä ngwudi Biliping ndi ari ngindenga 'to la je yi'rendeny mbuji anaku mbujaar gu Kirictung. Ma be ari lima je yi'rendeny mbuji, aar be jayanu Ngwaalu. Ngwuje ci ndi ari a ya'rany yegen ru nono yidi Yicu Kirictu ndi ari aar üllänü aa'ti la piyi yigo'ro yegen. Ngwuje diwayiniyi ndi ari ngindenga lapu miding gwanni gwuyang ndi Kirictu ämni gwe 'dunggüngün. Gwa'ti aar apu gwuji gwe dimürä düllinä giyobo yidi Müjä.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni na otaci Ngwaalingalu (1.1-11)
2. Eelle gwudi Bulij (1.12-26)
3. Eelle ndi Kirictu (1.27-2.18)
4. Ngwuja'ri ndi Timijawuj na Äbibrüdityüj (2.19-30)
5. Ämnini ngwäyänü Ngwaalu (3.1-4.9)

6. Bulij gwuca ngwüjü ngwudi Biliping yäy 'tu (4.10-20)
7. Aganni gwudi mi'ra (4.21-23)

Aganni gi'donga gidi Biliping

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'danggäri, äny gwani Bulij na diweengga dani Timijawuj liru ngwinäd ngwudi Yicu Kirictu. Ngwükäci nje ngwüjü 'dar ngwudi Ngwaalu ndi Yicu Kirictu kündär gani Bilipi ngwangidanga le na lanni lati gendaji guy giyiru.

² Ara je gu yimi'ru ji aar je gu adatalu ji gwudi Ngwaalu ngwuru Papa gwege na Deleny dani Yicu Kirictu.

Yäy 'tu na otaci Ngwaalingalu

³ Nggwati ci Ngwaalinga gwüny yäy 'tu gwani nga nga kaji 'dar ma je diwayini.

⁴ Ndi otaci Ngwaalingalu gwüny 'dar gwani nga nga ligor le lijayanu yomon 'dar

⁵ gwani acajidi gwanni gwacidar gu giyiranu yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw 'tu'tu gomom gidi gwer-reng 'di gomom gidi gweneng.

⁶ Nggwicinänü giyi'ral giyee ndi ari Ngwaalu ngwanni ngwädäälü yiiru ye yanni yijaw 'danggalanu, ying je ape ying je mbüti 'di gomom gadi ge Yicu Kirictu o'ra.

⁷ Yädi gu 'dunggüny ndi icinänü no 'danggalanu 'dar ndi ari nga nga lati ji giligoranu lüny yomon 'dar. A lacajidu 'dar giyimi'ränü yidi Ngwaalu ya gu ru gweneno äny nggwo giyu'rung yaa ya gu ru minyi ji ndi rucidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, nyi je inggidi ndi ari ngwuru 'didanu.

⁸ Ngwaalu ngwuru ngwänggädiny ndi ari awa nggwüjüdi ndi a je engga 'dar ndi ari nggwämnä je anaku ämnärä je gu Yicu Kirictu.

⁹ Nggwotaca Ngwaalingalu nunnu ara je gendacani ämning ngwon-granu ara je ätädäni bebereng gwanni gwuru 'didanu ara je ätädä lengeng gwanni gwindi kayalu.

¹⁰ Nunnu ngaa gwe burni ndi äbri yi'ral yanni yijayana ngaa ju'ri ngaa jayi nono 'di a gomon gadi ge Kirictu o'ra.

¹¹ Aar je gu yiiru onyadi yanni yijaw Yicu Kirictu gwe gwani näji na orta gwudi Ngwaalu.

Gikini gwudi Bulij gwügäbicä ngwuja'ri Ngwujaw aar elada gweere

¹² A gweneno, nggwüminä je ngwänggäri ngaa lenge ndi ari yanni yiminy mbuji, 'didanu yima gäbici ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwuma badalu.

¹³ 'Di ngwangida ngwudi ngwu'dun ngwudi yeleny na ngwüji 'dar ngene, ngwülingidi ndi ari nggwukennalu yu'rung ye gwani Kirictu.

¹⁴ Ndi ari giyu'rung yüny giyee, yima gäbici ngwükirijinä ngwonyadana ndi Kirictu ngwuma ojeme nono aar 'ranu ndi ondaji ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu la'ti yedeny iti.

¹⁵ Yiru gu 'didanu ndi ari loko gilo londaju Kirictu gwe yigor ye yiru yi'düny aar enati, a be loko, gwondajaar gwe yigor ye yijayana.

¹⁶ Ngindenga gilee lidi gwodaning gwondajaar gwe no, ämni gwe aar lenge ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwuge'teny ngene nunnu nyi rucidi gwani ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

¹⁷ A be giloo lidi gwerre gwerreng, londaja Kirictu gwe yigor ye yegen yä'tüdi 'didanu aar ge'te ndi ari la gwogajidi 'dünggüny aar nyi gendaci dirbä gwuju giyu'rung.

¹⁸ A be yojema 'dünggüny giyee? Bärī. Yanni yojema yiru ndi ari ngwüriiny ngwudi Kirictu, ngwo ngwondajaar ngwe ngway ngwe 'dar ya gu ru yimur'tuny ye ya gu ru 'didanu gwe no, äny gwujayana yi'ral ye giyee na nggwa o're gwa jayana mana.

¹⁹ Ndi ari nggwülingidi ndi ari otaci gwe Ngwaalingalu gwalu na gendaci gwe gwudi Lig'i'rim lidi Yicu

Kirictu, yanni yima ji 'dünggüny ya gwurli yani gä'dänälü gwüny.

²⁰ Yanni yimini nje aar nyi gu ligor iyada, yiru ndi ari aa'ti nggwa muli nono giyi'ral yere, nyi be 'ranu gwulleny giyomon 'dar gwece gwece gweneno, nunnu nyi näji Kirictung ligo'ro le lüny, ma aar ani mididi gwüny na ma aar ani yi'rany yüny.

²¹ Ndi ari mididi gwüny, Kirictu gwuru na yi'rany yüny, yani bile.

²² Manari yani nunnu nyi mididi gilingeno, yiru 'dünggüny ndi ari nyi ape yiiru aar lengadi. A be ya'ti nje lingidi yindi ne yanni yadi nje ape?

²³ Giyo yü'rüdünyänü rom, nggwüjädī ndi gatani didläyü ndee nyii ji Kirictu gwe, yijayana gu giyee gwulleny.

²⁴ A be gwani nga nga, yojemana gwulleny nyi jalu gilingeno.

²⁵ Yiciniiny yänü giyee, yäy gu no nggwülingidi ndi ari nggwa jalu ar ji 'dar nunnu ngaa ongranu ngaa elada gweere ngaa jayana ndi ämni Ngwaalu.

²⁶ Miny ila 'danggalu mana, jayana gwalu ndi Yicu Kirictu, gwa gendadi gwirälü gwani äny.

²⁷ Yanni yojema yiru ndi ari, elellar elelleng gwanni gwädi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Kirictu. Manari nggwuma ila nga je engga na nga je gwe 'dingini nggwa'ti gito 'danggalu, nggwa lenge ndi ari ngaa limätinälü giligi'rim le'te pu ngaa undi ngwäy gwüpäng yigor ye ye'te pu gwani ämni ngwuja'ri ngwanni ngwujaw.

²⁸ Ara je 'ti yedeny iti küwän galu a'tur. Yi'ral giyee ya ru gi'remna 'denggen ndi ari ngindenga la girradi ngaa la be gilängidini Ngwaalu ngwe.

²⁹ Ndi ari Kirictu gwe, lätädä je miding, gwa'ti ani 'dogo nunnu ngaa ämni 'dünggüngün, ngwube ani 'to ara je yi'rendeny eny nono gwani nginde.

³⁰ Nga nga gilo lidugudu giyääränü ye'te ye'te yanni

yänggädiiny gu nggwudugudu gu gwerre na giyona yi'dingina ye äny nggwona gwudugudu gu.

2

Üllänü gwudi Kirictu na olala gwüngün

¹ Midi gwalu ndi Kirictu ng-gwo gwor'temaja je? Ämnü gwüngün 'danggalu nggwo gwoje-meya je nono? Ngaa gilo lacajidu gilig'i'rimo? Ngaa gilo lijaw yiguri ngaa inäjide?

² Manari giyo giyee, gäbücär be jayanganu gwüny ngwumbuti ndi ari ngaa gekajidi ngaa ru ya'ranya ye'te pu ngaa äti ämnäjiding gwe'te pu ngaa ji gilig'i'rim na ndi bupi gwe'te pu.

³ Aa'ti ngaa läti yigor yani ü'r'i'tidänü ngaa iringini gilingeno gwuru 'tur ngaa be ülli'i yigo'ranu yalu ngaa engga ngwüjü ngwu'ter ndi ari ngwujayana 'danggalu.

⁴ Dijü de'te de'te aa'ti da ombani ligo'ro lüngün, ngwube ombaji yi'ral yani gwenggen gwu'ter.

⁵ Gäbücär ngwuja'ri ngwudi yigor yalu aar ru nono ngwudi ligor lidi Yicu Kirictu.

⁶ Ndi ari nginde gwuru drü didi Ngwaalu

ngwu'ti be ge'ta ligo'ro lüngün ndi ari aar ubidanu Ngwaalu ngwe giyi'ral yere ngwuje ape.

⁷ Ngwube ge'te ligo'ro lüngün ngwuru dinäd ngwuru nono dijü dümnä.

⁸ A nginde gwuma ru nono dijü dümnä

gwuma ülläji ligo'ralu lüngün ngwämnü ndi ari ngwayi kü'rälä yi'rany yidi ngwüji ngwuru ngwu'ram.

⁹ Yäy gu no, gwuma Ngwaalu allijala aar ge'te ngwaalu ngwudi yeleny yanni yipa

aar ätäda ngwüriiny ngwanni ngwupana gu'ru ngwüriyälü 'dar anaku raar gu.

¹⁰ Nunnu a ngwüji 'dar anaku rar gu kwuci Yicungalu yirku ye giyoranu yüngün, kerala na gidiyängälü na gidiyängänü.

¹¹ Na ndi ari ngwüji 'dar anaku rar gu ngwungla ngwe ngwegen, ngwa 'täjalü ndi ari, Yicu Kirictu gwuru Deleny, ndi näji gwudi Ngwaalu ngwuru Papa.

Enyanu nono yurumu

¹² Yäy gu no, ngwumaad ngwüny, anaku 'dengenajiny gu gwerre yomon 'dar yanni yijar ye a be gweneno ya rani gu'ru ndi nyi 'dengenaji äy gwa'ti gito. Undar ngwäy ngaa olati ndi gilang arngana gwe na denya gwe gwalu.

¹³ Ndi ari Ngwaalu giligo'ro lüngün ngwuru ngwapu yiiru 'danggalanu nunnu ara je gäbücü ngaa münü ngaa äti yiima ndi ärrü buping gwüngün gwanni gwujaw.

¹⁴ 'Di'rär yiiru ye yalu 'dar aa'ti ngaa la 'rüllü giyigoranu yaa ngaa garnati.

¹⁵ Nunnu ngaa jayi nono ngaa ju'ri ngaa ru yiji yidi Ngwaalu ngaa dünälü kimadanu gidi didlä ndee girlänü giki. Ngaa enyanu 'denggenanu nono buri gwudi yuurum yitänü kerala.

¹⁶ Ndi ari ngwati a je enggaci ngwuja'ri ngwudi midi. Yiru giyee yanni ya ji yiny ye iringini komon gadi ge Kirictu o'ra, nyi engga ndi ari undi ngwäy na dirbä düny giyiiru dima 'ti geradalu a'tur.

¹⁷ 'Di manari yin yüny yima irädälü nono di'rica dibäläjärälü ndi ari gwani mi'rini nono na yiiru yidi ämnü Ngwaalu gwalu, nggwujayanu ar jayanu 'dar.

¹⁸ No nga nga 'to, jayaranu nyii gäbücü ar jayanu.

Timijawujinga Äbibrüdiyüj gwe

¹⁹ Nggwuge'taja bupi gwe gwudi Deleny dege dani Yicu nga je ükacä diwengga dani Timijawuj yomon yanu giyee, nunnu nyi jayanu

miny 'dingini ngwuja'ri ngwändi 'danggalu.

²⁰ Nggwa'ti a be äti dijälü dere ngene danni diru ligor 'didanu gwani nga nga nono ngindeng.

²¹ Ngwüjü 'dar ngwo ngwugwuju yi'ral yidi yigor yegen ya'ti ani yi'ral yidi Yicu Kirictu.

²² A be nginde gwani Timijawuj, gwülingidängä yiiru yüngün gwapiiny gwe yiiru yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw nono gijjängä papa gwe.

²³ Yäy gu no, nggwuge'taja nga je ükacä manari gwuma lengeda yi'ral yorto ye ngwaalinga yüny ndi ari yadi ru'taa.

²⁴ Nggwicinänü ndi Kirictu ndi ari äny giligo'ro lüny nggwa ila 'danggalu yomon yanu giyee.

²⁵ A be nggwaru yiru gu nga je gwä'räcä diwengga dani Äbibrüditiyüj gwanni gwükäcäiny aar nyi gendaci guy, gwapiiny gwe yiiru nyii gwe düni yongra. Nyi be ari yiru gu'ru nga je ükacä gwenene.

²⁶ Nginde gwüjädi ndi ara je engga 'dar. Nginde gwa'ti ädiyä ligo'ralu ndi ari gwu'dingina gwe gwümä.

²⁷ 'Didanu nginde gwümä gwani yi'rany, gwuma be inädä Ngwaalinga, nginde gwä'tüdi jücü, äny gwuma inädä Ngwaalinga 'to ndi ari aa'ti nggwo're nggwa runi mana.

²⁸ Yäy gu no, yiru giyee ndi ari nga je ükacä nunnu ma aang engga mana, ngaa la jayanu nyi gäbici 'to aa'ti ligor liny pänü gwulleny.

²⁹ Ge'taralu yirnü yigor ye yijayanu 'dar nono diwengga ndi Kirictu. Ge'tar ngwüjü giyirnü ngwanni ngwuru gu no.

³⁰ Ndi ari nginde gwuju yi'rany gito gwani yiiru yidi Kirictu ngwuru gwadi dudiyi ligo'ro lüngün nunnu aar nyi gendaci guy giyi'ral yanni yima gu ami'rati ndi nje gendaci.

3

Bupi gwüny gwani lenge Kirictung

¹ Ngwänggäri, yanni yadi nyi ye aralu gwodan, yiru ndi ari jayaranu Gideleny! Ya'tiny 'rigädü ndi o're nga je üllijä ngwuja'ri ngwee ngwe'te ngwe'te mana. Nggwetada je gu.

² Arnganar yinyeno giyoo, ngwüjü ngwoo ngwanni ngwärrü yi'ral yiki ngwondaja ü'ridänä gwe ngwanginu.

³ Ndi ari alanga liru ngwüjü ngwanni ngwü'ridänä ü'ridäning gwanni gwuru 'didanu, ndi ari alanga läpijä Ngwaalinga yiiru Ligirim le lidi Ngwaalu, ar iringini ndi Yicu Kirictu. A la'ti gätädi ngwäy giyi'ral yiru gu'ru gilingeno.

⁴ Nggwätä gu aadi nyi gu gatada ngwäyanü. Manari diji dere ndo danggädi ndi ari däti gu ndi gatada ngwäyanü giyi'ral yidi lingenö, äny gwätänä gu.

⁵ Ndi ari äny gwü'ridänä nggwuru gwooko komon ganni giru 'dübä. Nggwuru Dijiräyil gilängir lidi Biniyämin. Nggwuru Dibrü giji gidi Dibrü. Na gwani yobo, nyi ru Dibärriji.

⁶ A nyi ligor enyanu nyi übinä gi'dongalu gidi Kirictu. Na yani dünälü giyobo, äny gwuru diji dijaw nono.

⁷ A be gweneno yüny 'dar yele yätädi nje gu'ru, yiminje engga yiru 'tur, yiminje gatu mbüny gwani Kirictu.

⁸ Yiru ange yanni giyo mana, yänggädi nje 'dar yiru 'tur yinje gatu mbüny yidinjänü ya'ti aar ubidanu bebere gwe gwuru gu'ru gwani Deleny düny dani Yicu Kirictu. Gwanni gwuminy gäbici yiminje gatu mbüny 'dar yele yäti nje. Yänggädi nje yiru nono girüräny 'dünggüny nunnu nyi bile Kirictung

⁹ nyi ru gwüngün a nyi Ngwaalu engga ndi ari äny gwüdünälü ndi änni Ngwaalu ya'ti ani dünälü gwüny ndi ari äny gwapu dimürä didi yobo, aar be ani änni gwüny ndi Kirictu.

¹⁰ Äny gwüminä ndi lenge Kir-

ictung nyi icinänü yiima ye yidi 'di'ri gwüngün nyii gwe acajidi giyi'rendenyanu yüngün, nunnu nyi ru nono ngindeng giyi'rany yüngün,

11 nunnu nyi aji nyi 'di'rälü giyi'ranyanu nyi midi.

Gwuja yi'ral nga je obaji

12 Äny gwa'ti aru äny gwuma obaji giyi'ral giyee 'dar, nyi ari äny gwuma olati, a be äny nggwo gu ndi pä yiima 'dar nje määtä yanni yimäätädäär nyi gu Yicu Kirictu.

13 Ngwänggäri, nggwa'ti änggädi ligo'ro lüny ndi ari yiminje määtä, a be ye'te pu yape nje, ndi ari, nje dodani yanni giyo gwodani nyi pä yiima nje gwoda yanni giyo gweere.

14 Nggwüpädi yiima nunnu nyi obaji aar nyi ätäda gu'ru ganni gornacaar nyi Ngwaalu urnidi gwüngün gwudi geralang ndi Yicu Kirictu.

15 Alanga 'dar lanni libebera ngwuja'ri ngwani ligi'rim ar gu iriyi ngwäyälü no. Ma be ari gwere nggwo ngwaalu gwere gwa'ti indi ngwuja'ri ngwe ngwee ngwänggäda je 'ter, ngwa ara je Ngwaalu 'täcälü.

16 Yiru 'dogo ndi ari gäbücär ar gwuji elelleng ar gwuji 'didaning ngwaalu ngwanni ngwuma ar gu obani.

17 Nga nga 'dar gwujar gora güny ngwänggäri, ngaa ge'te ngwüjü ngwäy nono ngwanni ngwändi gay ge ganni gätädärä je.

18 Nggwondaca je gu gwerre ngwuja'ri ngwee na gweneno nggwo're nggwa je ondaci yal ye ngwäy, ndi ari gilo lonyadu ndi eelle gwegen liru güwän kü'ri gimamindanu gidi Kirictu.

19 Gay gegen gani dudi, ngwaalu ngwegen ngwani iyada gilaranu legen aar ye iringini yanni yiru yaaru, ya'rany yegen 'dar yani ngwong ngene diyängälü.

20 A be ngwu'dun ngwege ngwo kerala. Na a lidünicä gu Gilanging ngenone yigor ye yiti njänü, gwuru Deleny dege dani Yicu Kirictu.

21 Ndi ari yiima ye yüngün gwa gwürli ngwangina ngwege ngwanni ngwami'ratu ngwuje ruji nono ngwangina ngwüngün ngwanni ngwünäjinä. Yiima ye yüngün yanni ying ye gwä'ri yi'ral 'dar aar 'dengenaci.

4

Jayaranu yomon 'dar Gideleny

1 Ngwänggäri ngwanni ngwämni nje, nggwüjüdi ndi a je engga, ngaa liru jayanu gwüny ngaa ru gi'riba gidi yeleny gidi gi'ra güny mätinärälü 'di'däny Gideleny lani ngwumaad ngwüny.

2 Nggwa päci Äpüdiyängälü Jitinggi gwe aar ätäjidi ngwuja'ri ngwe'te pu Gideleny liru ngwikirjin.

3 Yäy na nggwüpängälü gwani gimaad güny giru ligor le'te pu, gendaci ngwayu ngwee rom guy ndi ari ngwundu nyii ngwe ngwäy ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngindenga Kilemeninga le na ngwüji ngwoko ngwu'ter mana ngwanni ngwapu nyii ngwe yiiru ngwuma aar je ulli ngwüriny ngwegen kitabanu gidi midi.

4 Jayaranu yomon 'dar Gideleny. Nyi o're nyi ari mana, Jayaranu!

5 A jilänü gwalu linginni ngwüjü 'dar. Deleny ndo gito.

6 Aa'ti yigor ya je pänü giyi'ral yere ngaa be otaci Ngwaalingalu ngaa je päcälü yi'ral ye 'dar yigor ye yari yäy 'tü.

7 Na adatalu gwudi Ngwaalu gwanni gwolanala ndi bebere 'dar, gwa etadi giyigor yalu na giya'rany yalu ndi Yicu Kirictu.

8 Gwodanalü, nggwa je ci ngwänggäri, iriyär ngwäyälü giyi'ral 'dar yanni yiru 'didanu, yanni yiju'ru, na 'dar yanni yijaw, yere yanni yigä'rinä, yere yanni yämniinä, yere yanni yani jadanu, manari yi'ral yere yanni yiru jayani yädi gu ndi aar je näji, iriyär ngwäyälü giyi'ral yanni yiru gu no.

⁹ İndär ngwuja'ri ngwe 'dar anaku ma je gu enggaci ngaa je gu ondaci ngwuma je 'dingini 'dünggüny ngaa je engga 'dünggüny ngwape nje. Ngwaalu ngwanni ngwati ge'te adatingalu, aar ji 'danggalu.

Yäy 'tu gwani angidaji gwegen

¹⁰ Deleny diminy gäbici nggwuma jayanu gwulleny ndi ari ngaa gweneno kaji nggee 'dar gima ele gima olanu, ngaa gilo linggidu ndi ari ngaa lima gwä'rajälü ndi nyi gu ge'taji ngwäyänü. Ngaa la'tiny dodana ngaa la'ti mbuju 'dogo gay ndi a je ärrü.

¹¹ Äny gwa'ti gu aru ngwuja'ri ngwee nunnu äny gwüminä gony gere, ndi ari nggwuma lenge ndi äbräji giyi'ral yere 'dar yanni yadi nje mbuji.

¹² Äny gwülingidi ndi ari yiru 'taa ndi jalu ngwuy ngwanu nyii lenge ndi ari yiru 'taa ndi äti gwirälü. Äny gwuma lenge yujimida yani awa ndi äbräji giyi'ral 'dar yere na ngwaalu 'dar ya gu ru ndi ari nggwiti nggwupi ya äny nggwo ngwamu ngwe, ya gu ru ndi ari äny nggwäti gwirälü, yaa nggwuru diwayi.

¹³ Äny gwa burni ndi ärrü yi'ral 'dar Kirictu gwe gwanni gwatiny ätäda yiima.

¹⁴ A be yijayi gu gwulleny 'danggalu ndi ari a lacajidu gwüpäng gidirbänü düny.

¹⁵ Nga nga lidi Biliping, lilingidi ndi ari anni 'tudinny nyi gatana Majiduniyang giyomon yidi gwerre gwerreng anni ädinyälü yiuru ye yidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw yirnü 'danggalanu, nga nga liru gi'doonga jücü ganni gemadiiny ge giyi'ral yani ätä na ape.

¹⁶ 'Di anni jiny 'to ngwaalu gwani Täjlänüki, ngaa lükaciny ngwony yomonanu yonyadu.

¹⁷ Ya'ti ani ndi ari äny gwüminä ndiiny angidaci, nyi be minä yi'ral yanni yada je gäbici ara je Ngwaalu dü'räci gwonyadu gwani yigo'ro yalu.

¹⁸ Nggwuma mbuji gwonyadana. Yanni yangidaci nje yima aar nje Äbibrüditiyüj äpijä yiru 'dünggüny nono de'reny dami düwä dimi'rinäär de nono ngwujada Ngwaalinganu.

¹⁹ A Ngwaalu ngwüny ngwa je ätäda gwonyadu gwani bupi gwalu gwani nänü gwanni gwupa ndi Yicu Kirictu.

²⁰ A näji ru gwudi Ngwaalu ngwege ngwuru Papa yomon 'dar. Yiru gu.

Aganni gwudi Mürä

²¹ Agannar ngwikirijinä 'dar ndi Yicu Kirictu. Ngweengga ngwanni ngwo nyii ngwe ngene, ngwaganna je.

²² Ngwikirijin 'dar ngene na gwece gwece ngwudi ngwu'dun ngwudi Deleny dani Gayijar didi Rumang, ngwaganna je.

²³ A yimi'rü yidi Deleny dege dani Yicu Kirictu ji giligi'rim lalu. Yiru gu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Külüji Äni kitabanu

Külüji gwuru gündär ngwaalu ngwucaar je gweneno Türkiyä. Gündär nggee gijädi gitäny gwe kündär gani abijuj. Bulij gwuru nono mung millidi külüji ngwu'ti be jalu ngenone. Ngwüji ngwudi Külüjüng ngwu'dingina ngwuja'ri ngwudi ngwaalu ngwanni ngwujaw kur gani Ababraj gwanni gwati ji Külüji gwujaar Bulij gwe korkon gaji ganni gullu ge Bulij ngwuja'ri ngwee.

Ngwoorta ngwuju ngwanni ngwuru ngwu'duru ngwikirijinanü Külüji ngwanni ngwati ari nunnu aar lenge Ngwaalinga, a diji äpiji yiiru yobo na yiima yi'ter. A loko ji lanni linana ngwikirijinä ndi gwuji dimürä didi Ngwüyawüd. Anni ma Bulij 'dingini ngwoorta ngwe ngwee ngwuru ngwu'duru, ngwullu ngwuja'ri ngwuje diwayiniyi ndi ari Kirictu gwuru Deleny didi Yiima gididlä na ndi ari aar äpiji Kirictung yobo jücü.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1-2)
2. Otaci Ngwaalingalu gwani yäy 'tu (1.3-8)
3. Drü na yiiru yidi Kirictu (1.9—2.19)
4. Midi gwanni gwuyang ndi Kirictu (2.20—4.6)
5. Aganni gwudi mi'ra (4.7-18)

Bulij gwaganna gi'donga gidi Külüjüng

¹ Äny gwuru gwani Bulij, gwuru doo'ra dükäjäär didi Yicu Kirictu anaku bupa gu Ngwaalu na diweengga dani Timijawuj.

² Lükäjä ngwuja'ri ngwee, ngwükäcärä je lanni liru ngwüji ngwuju'ru ngwudi gi'doonga gidi

Ngwaalu kündär gidi Külüjüng lanni lämnä ndi Kirictu.

Ara je gu yimi'rü ji ara je gu adatalu ji gwudi Papa gwuru Ngwaalu gwege.

Otaci Ngwaalingalu na yäy 'tu gwani gi'doonga gidi Külüjüng

³ Nyii lati ci Ngwaalinga yäy 'tu ngwanni ngwuru Papa gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu yomon reny minyii otaci Ngwaalingalu gwani nga nga

⁴ ndi ari nyii li'dingina änni gwe gwalu ndi Yicu Kirictu a nyii 'dingini änni gwe gwalu ngwüju ngwanni ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu.

⁵ Änni Ngwaalu na ämnäjädi gwanni gwü'tüdi ndi ge'taji gwanni gwügi'tijärä je Ngwaalu kerala ngwanni gwu'dingina gwe gwerre ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwuru 'didanu

⁶ ngwanni ngwuma obana 'danggalanu. Ngwaalu 'dar gididlä, ngwüji ngwonyadu ngwuma änni ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwuma gwürli yigo'ralu yegen aar jada Ngwaalinganu. Ngwuja'ri ngwanni ngwapu yiiru aar 'tänü nono apar gu yiiru 'danggalanu 'to 'tu'tu gomom ganni gima je ge 'dingini aang leneg yimi'ra yidi Ngwaalu 'didanu gwe 'dar.

⁷ Yimi'rü yidi Ngwaalu yanni ma aar je diweengga dämniny dani Ababraj enggaci gwanni gwuru nyii le ngwinäd ngwuru doo'ra däpijä Kirictung yiiru ligor le le'te pu ngwumandi 'dänggari gwani nga nga.

⁸ Nginde gwuru gwanni gwondaci nje 'to änni gwe gwalu giligi'rim.

⁹ Yäy gu no, yiru giyee yanni yigäbici nje anni ma ara je le 'dingini, nyii 'ti dünädi ndi otaci Ngwaalingalu gwani nga nga. Nyii otaci Ngwaalingalu nunnu ara je onjajala bebere gwe gwani bupi gwüngün bebere gwe na lenge gwe 'dar gwudi ligi'rim lüngün.

¹⁰ A lotaca Ngwaalingalu ngwuja'ri ngwe ngwee nunnu ngaa

ellele elelleng gwudi ngwüji ngwädi Gideleny ngaa jadanu giyi'ral 'dar. Nyii otacalu 'to ndi ari ngaa ape yiiru yanni yäti ngwäyänü giyi'ral 'dar yanni yijaw ngaa pe ndi lenge ngwuja'ri ngwani Ngwaalu.

¹¹ Nyii otacalu 'to ndi ari ara je ojemeye nono yiima ye 'dar yiima yidi näji gwüngün. Nunnu ngaa burni ndi määtä yigor yalu ngaa or'temaji gidirbanü dalu 'dar ngaa jayanu.

¹² Ngaa ci Ngwaalinga yäy 'tu ngwuru Papa ngwanni ngwuma je ja'rima ara je acajidiyi giyu'rinanu yidi ngwüji ngwanni ngwuju'ru giyelenyanu yidi gerala.

Kirictu gwupana gu'ru

¹³ Nginde gwanni gwuminje ü'rälü giyiima yidi dirim aar nje äbrü aar nje apada giyelenyanu yidi Giji güngün ganni gämning.

¹⁴ Ü'rälü gwe gwudi yin yüngün, Ngwaalu ngwuminje äbräji keng gwege.

¹⁵ Nginde gwuru di'rimbil didi Ngwaalu ngwanni ngwa'ti enggana ngwuru gi'ra gidi yi'ral 'dar yanni yige'ta je Ngwaalu.

¹⁶ Ndi ari nginde gwe, yi'ral 'dar yigi'tinä kerala aar gi'tini gidiyängälü. Yanni yenggana na yanni ya'ti enggana. Ya gu ru yani ngwudu'ri, yiima, ngweleney na yeleny. 'Dar yigi'tinä nginde gwe ndi ari aar näji ngindeng.

¹⁷ Nginde gwuru gwuju gwerre gwerre giyi'ral 'dar.

¹⁸ A nginde gwe a gu yi'ral mätini 'dar. Nginde gwuru gi'ra gidi ngwanginu gwudi gi'doonga. Nginde gwuru gwanni gwädälü ngwuru gi'ra gidi 'di'ri gwudi ngwüji nunnu ngwuru gwanni gwuru gi'ra giyi'ral 'dar.

¹⁹ Ndi ari nginde gwe, Ngwaalu ngwüjädü gu ndi ari ngwuge'te drü düngün 'dar ngwuji ndi Kirictu.

²⁰ Ndi ari Giji ge güngün, Ngwaalu ngwuma gu gwä'räjidi yi'ralalu 'dar

'dünggüngün gidiyängälü na kerala, ge'te gwe adatingalu ngwuji yin ye yüngün yanni yirädälü kü'rälä ganni gimamindanu.

²¹ Nga nga gwele gwerre liru ngwüirnü li'tüdänü ngaa ru güwän Ngwaalu gwani ya'rany na ellele gwalu gwanni gwuki.

²² Ngwaalu ngwuma je be gwä'räjidi gweneno ngindenga le ngwanginu ngwe gwudi Kirictu yin ye yidi yi'rany yüngün. Nunnu ara je Kirictu inggidi liju'ru ngwäyänü ngwüngün lijaw nono la'ti äti yi'ral nono yere.

²³ Manari ngaa limätinälü 'didanu ndi ämni Ngwaalu gwalu ngaa odanalu ndom, ngaa 'ti gatana ge'tajing gwudi Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwu'dingina je ngwondacara je ngwüjü 'dar gididlä gidiyängälü, ngwanni ngwurucu nje äny gwani Bulij dinäd.

Bulij undi ngwäy giyiiru

²⁴ Äny gweneno, gwujayanu gidirbanü danni dijiny gwanu gwani nga nga ndi ari yi'rendeny ngwanginu ngwüny aar medaji yündä yidi Kirictu yanni yidälü ki'doonga güngün ganni giru ngwanginu ngwüngün.

²⁵ Ganni giminy ruci dinäd gege'te gwe gwudi Ngwaalu giyiiru yanni yätädäär nje gwani nga nga nunnu ngaa je enggaci ngwuja'ri gwudi Ngwaalu aar mbuti 'dar

²⁶ ngwanni ngwuru yujimid yanni yändälü ngwüdlä a kimaad ganni gima ele. A be gweneno, yiming je be 'täcä ngwüjälü ngwanni ngwuju'ru.

²⁷ Ngwüji ngwüngün 'dar, Ngwaalu ngwuge'ta ndi ngwe inggidi yujimida yüngün. Ngwubuping je 'dar ndi aar lenge ndi ari yujimid yüngün yojema gu'ru ngwuye gataji ngwüjü düwä ngwuru Garany. Yujimid yüngün giyee yiru ndi ari a Kirictu ji 'danggalanu 'to nga nga lanni liru Garany, yäy gu no, ngaa

icinanü ndi ari ngaa la mbuji näjing gwudi Ngwaalu gwanni gwaru ngwe.

²⁸ A londaca ngwüjü 'dar ngwuja'ri ngwe ndi Kirictu. Aar girinya ngwüjü 'dar ndi aar 'dengenaci Kirictung, aar je enggaci 'dar bebere gwe 'dar ngwanni gwätäär. A lärrä yi'ral giyee 'dar nunnu a ngwüji 'dar ngwanni ngwugekajidu ndi Kirictu, aji aar mbuti kaji ganni gadi aar je ge inggidi Ngwaalu.

²⁹ Yiru giyee yanni yigäbicingi nyi ündiji ngwäy yiima ye 'dar yüngün yanni giyo yapu yiiru 'dünggünyänü.

2

¹ Nyi be mini ndi aang lenge ndi ari nggwundu ngwäy nunnu ngaa je gataji düwä na ngindenga lidi gündär gidi Lädükiyang na ngwüji 'dar ngwanni ngwa'tiny ngwe lingididu ngwäyanü gilingeno.

² Nggwundu ngwäy nunnu ngaa or'temaji giyigoranu ar gikajidi ndi ämnäjidä. Äny gwüminä je aang äti onjacing gwanni gwujaw gwanni gwati ji manari ngaa lenge ngwuja'ri 'di'didanu ngwudi Ngwaalu ngaa gu icinäda 'didanu. Nggwüminä je ngaa icinanü 'di'danu ngwuja'ri ngwee nunnu ngaa lenge ge'teng gwudi Ngwaalu gwanni gwa'ting 'täcä ngwüjalü gwerre a ge'te nggwee, gwuru gwani Kirictu.

³ Gwanni gwülibädi gu yu'rinalu yidi bebere na lenge 'dar.

⁴ Äny gwaru gu no nunnu aa'ti gwere gwa je i'däjänü ara je 'du'di ngwuja'ri ngwe ara je dudiyi.

⁵ Minyi ni ari a la'ti gilingeno, a gilo gwüpäng giligi'rim nggwujayanu ndi engga ndi ari ngaa gilo ligekajidu ngaa mätinälü 'di'däny ndi änni ndi Kirictu.

Ellele gwanni gwumbutu ndi Kirictu

⁶ A nono anaku ma gu änni ndi Yicu Kirictu gwuru Deleny, elellar gu be.

⁷ Lidirninä gu ngaa gu odanalu ndom limätinälü ndi änni Ngwaalu gwalu anaku enggacara je gu a ci Ngwaalinga yäy 'tu ji 'danggalu gwirälü.

⁸ Arnganar ndi ari aa'ti gwere gwa je ruji ngwinäd ara je gatu mbüny bebere gwe gwudi didlä na iringini gwe gwuru 'tur gwani yobo yidi ngwüji na dimürä didi didlä, yä'tüdi dimürä dindi kayalu didi Kirictu.

⁹ Ndi ari nginde gwani Kiricu, drü 'dar didi Ngwaalu ndo gu.

¹⁰ Na ngaa lima je gu mbutiyi. Nginde gwuru gwanni gwuru gi'ra gidi yeleny 'dar na gidi yiima 'dar.

¹¹ A nginde gwe 'to, lima je ü'ridä ü'ridäng gwa'ti äpinä ngwuy ngwe ngwudi diji. Äbrü gwe kayanu drü dalu dänni diki, ü'ridäni nggwee gwäpinä Kirictu gwe.

¹² (Ndi ari) gwuma le gätini nyinyini gwe gwani yi'rany yüngün ngaa le 'di'ri änni gwe gwalu giyiima yidi Ngwaalu ngwanni ngwü'di'riyalü giyi'ranyanu.

¹³ Gwele gwerre, ngaa layu yi'rany yani ke gwalu, ngaa la'ti ü'ridänä gidrü dänni diki, Ngwaalu ngwuma je be midiyi Kirictunga le. Ngwuminje düdänijänü 'dar gwege gwanni gwuki

¹⁴ anni mung brotada yobalu mbüny yanni yüllinä dimürä dänü düngün dänni diniji nje, ngwuje äbrü kayanu aar päni kü'ri.

¹⁵ Anni mung je apada yiima na yelenya, liming je 'täci yaaralu yegen ngwuje ro'talu ngwuje dami yi'rany ye yüngün kü'ri.

¹⁶ Yäy gu no, aa'ti ba be ngaa la gäbici dijü dere ndi ara je üpäci yi'ral nono yere yani dimürä ndi eny a ndi iyi na yani yobo yidi yi'rinyinä, yijibe'rr yidi Düuwä Diyang a yani gomon Kwo'ra tä'räl.

¹⁷ Yi'ral giyee yiru ngwü'rimbil ngwudi yi'ral yanni yadi ji. A be yanni yiru 'didanu, yiru yadi mbüjini ndi Kirictu.

18 Aa'ti nga la gäbici yigo'ro yalu ndi ara je diji ci ngaa ru ngwumulu 'ti'tir ngaa äpiji yi'rrä yobo. Giyee ya je gäbici ngaa la'ti la ape gu'ru ganni gicara je ge Ngwaalu. Diji danni dati gu enggaci ngwüjü no, yi'ral yüngün yärrinä yeleny ye yidi yi'ral yanni yarung ye yänggäding je ngwäy ngwe ngwüngün. Nginde diringinä yi'ral ye yidi ya'rany yüngün yanni yi'tüyüng je a be yere yäting je nding gu iringinä.

19 Da'ti mätinälü ki'ra ndi Kirictu gidi ngwanguinu ku ngwanni ngwati gu dige'dani a gu ngwiri na yirjeny mätidänü gwüpäng a je Ngwaalu ge'te aar 'tänü aar pe.

Midi Kirictunga le

20 Yäy gu no, anni ma aang ayi Kirictunga le, gwani elelle gwudi yobo yidi didlä, ange gwuru mana ndi ari ngaa ji ndi elelle yobo ye yidi didlä. Ngaa üpiyi yigo'ro yalu dimürä danni dati ari,

21 "Aa'ti a gwa määtä gony! Aa'ti a gwa ngille gony! Aa'ti a gwa akani gony nono?"

22 Yi'ral giyee 'dar yiru dimürä didi ngwong ngwati äpini aar medadi. Ndi ari yigi'tinä yiru yobo aar ru 'dogo dimürä didi diji dümnä.

23 Yobo giyee yiru nono ma aar ru 'di'danu yidi bebere yidi äpäji Ngwaling yobo ülliyi gwe yigo'ranu 'ti'tir aar jo'renya ngwanguinu ngwegen, aar 'ti be äti gu'ranu gere ndi määtä lingeno lidi diji.

3

Elelle gwudi dikirjin

1 Ngaa lima 'di'ri Kirictunga le, gäbicär be ngaa bupi yi'ral yanni giyo kerala ngwaalu ngwanni ngwo gu Kirictu kaama gidi Ngwaalu gani yeleny.

2 Ara je yigor päci yi'ralanu yidi generala yani ligi'rim ngaa gu mätinäädä aa'ti yani yi'ral yidi lingeno gidiyängälü.

3 Ndi ari ngaa lima ayi a midi gwalu gwanni gwuyang nggwo gwändälü Ngwaalu Kirictunga le.

4 Ma be aji ma Kirictu gwanni gwuru midi gwege 'tädlü, ngaa la be 'tädinälü 'to ngindenga le ndi näji gwüngün.

5 A be no, 'rinyitär be yi'ral yidi lingeno lalu lidi didlä yani yijin, rngi gwudi lingeno, ami'ra gwudi lingeno, bupi gwanni gwuki na ubanu gwani yobo yidi didlä yidi didlä.

6 Yi'ral giyee yiru yanni yati gäbici Ngwaalinga a güündä ji.

7 Ngaa lelella gu gwele gwerre ja gu gididlä.

8 A be gweneno, äbrär je be ngaa je gatu mbüny giyee yiki 'dar yani, güündä, 're ngwäy, yü'düny, kiyi ngwüjänü, lo, ondaji yidiganya.

9 Aa'ti ngaa lü'ri'täjidi yi'duru nono ndi ari ngaa lima gwällini lingina mbüny lanni lu'rin a apepe gwüngün gwanni gwuki

10 a ngaa lima genne lingina lanni liyang, gilo li'tüdi liyang ndi lenge gwani gi'remna gidi Ngwaalu ngwanni ngwuge'ta.

11 'Dünggüngün, ya'ti yere giyee ndi ari nggwee gwuru Digirig, na nggwee gwuru Diyawüd. Nggwee gwü'ridänä na nggwee gwa'ti ü'ridänä. Nggwee gwuru Garany a nggwee gwa'ti bebera. Nggwee gwuru dinäd na nggwee gwä'tüdi dinäd, a be Kirictu ru 'dar ngwaalu 'dar.

12 Yäy gu no, anni ranga ngwüji ngwuju'ru ngwäbrä je Ngwaalu ngwämning je, rüdär be giyomon reny ngwüji ngwäti inäng, jaying liguri, okeye ligo'ro, yimulu na or'temaji.

13 Ngaa apajidi gwüpäng ngaa düdänijidänü gwüpäng giyi'ral yere 'dar yanni yiki anaku ma ara je gu Deleny düdänijänü.

14 Giyee 'dar yijaw, ngaa gendani ämnäjiding, gwanni gwati gekajidi ngwüjü 'dar gwüpäng ngwuje mbüti kürtü ge'te pu.

15 A adatalu gwudi Kirictu ruyi yigor yalu anaku ra gu ngwüji ngwudi ngwanginu ngwe'te pu, lurnida je ndi aang jalu ladatalu. Ngaa ci Ngwaalinga yäy 'tu!

16 A ngwuja'ri ngwudi Kirictu ji 'danggalanu ara je niyänü ngaa enggacidi ngaa olajidi bebere gwe 'dar gwüpäng, ngaa elnge mäjimür, na deelnga didi ortada didi ligi'rim ngaa ci Ngwaalinga yäy 'tu yigor ye yalu yijayanu.

17 'Dar yere yanni yada je ärrä yani ondaji gwalu na apepe gwalu, ärrär je 'dar ngwüriny ngwe ngwudi Deleny dani Yicu, ngaa ci Ngwaalinga ngwuru Papa yäy 'tu nginde ngwe.

Ola gwudi gubu gidi ngwikirjin

18 Lani ngwaw, 'dengenacar ngwuru ngwalu anaku minä gu Ngwaalu.

19 Lani ngwur, ämnär ngwayu ngwalu aa'ti ngwa je ärrälü ti'ti'däng.

20 Lani yiji, 'dengenacar papanga je lalu giyi'ral 'dar, ndi ari no yati jada Ngwaalinganu.

21 Lani papanga, aa'ti ngaa la kiyi yijänü yalu nunnu aa'ti ya muli nono.

22 Lani ngwinäd, 'dengenacar ngwelenya ngwalu ngwudi didlä giyi'ral 'dar, ärrär je gu nunnu aa'ti nono gwele ma ara je ge'te ngwäy nono, a ndi ari ngaa je gäbici ara je ämni, a je be ärrä yigor ye 'di'didanu yani denya Ngwaalinga.

23 Yere yanni ya je ärrä, ärrär je yigor ye ku lundu ngwäy nono ma je ärräji Delenya, ya'ti ani ngwüji ngwümnä.

24 Ndi ari ngaa lilingidi ndi ari nga la mbuji yu'rina Gideleny yani gu'ru galu. Ngaa liru ngwinäd ngwäpija Delenya dani Kirictu yiiru.

25 A gwere gwanni gwapu gwanni gwuki, gwa mbuji keng gwani gu'ru güngün na utanu gwa'ti.

4

1 Nga nga lanni liru ngwoorta, ärrär ngwinädä ngwalu yi'ral yijaw a yanni yidünälü ndi ari ngaa

lilingidi 'to ngaa läti Doorta dalu kerala.

Otaci Ngwaalingalu gwani Bulij gwani ondaci ngwüjü

2 Gwujar ndi otaci Ngwaalingalu ngaa jalu ngwäy ngwe nda je ci yäy 'tu.

3 Ngaa otaci Ngwaalingalu gwani nyängä ndi ari aar nje igiti'ji gay nyii ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ndi ari yäy nyii mbuji gay ndi ondaci ngwüjü yujimida yani Kirictu yanni yigäbici'ny nyi be genne giyirna

4 nunnu nje ondajalu gilingenalu anaku bupinär gu 'dünggüny ndi nje ondaji.

5 Beberar ndi elelle gwalu ngwüji ngwe ngwa'ti aang ngwe rüdi gi'donga ge'te pu, ngaa burnani gaji ndi ärrä yi'ral yanni yijaw.

6 Gäbici'är ondacing gwalu ngwüji ngwe ngwonyadi yimi'ränü ngwuru nono enying gwami ngwümündä nunnu ngaa lenge ndi ari awa ma ara je diji otacalu, ngaa gwä'räcänü.

'Dingini na aganni

7 Diweengga dämnär dani Tiyakuj da je enggaci ngwuja'ri 'dar ngwani änyängä. Gwuru doo'ra diru ligor le'te pu nyii le ru ngwinäd nyii ru gimaad Gideleny.

8 Gwükäciny 'danggalu ndi ara je abingaci gwani bupi nggwee ndi ari ngaa lenge änyängä gilo liru 'taa a nunnu ara je ojemeye yigor nono yalu.

9 Nggwo gwändär Onejemo gwe gwuru diweengga dege diru ligor le'te pu dämnär gwanni gwacajida le ki'doonga ge'te pu. La je ondaci ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwo ngwärrinä ngene.

10 Gur giru gimaad güny gigenni'ny ge gani Arictakuj, gaganna je a 'to Murkuj gwuru digrü ndi Birnaba (lima je ükacä ngwuja'ri ngwani nginde. Mung ila, ülläjäralü gora gijaw.)

11 Yicu gwani Yujtuj, gwaganna je 'to. Liru gilee 'dogo lanni liru

Ngwüyäwüd ngwüjänü ngwüny ngwanni ngwuru nyii ngwe gimaad giyiru yidi yeleny yidi Ngwaalu liru lundiyiny ngwäy aar nyi or'temaji gwulleny.

¹² Ababraj, gwanni gwü'tüdi ki'doonga galu gwuru dinäd didi Yicu Kirictu, gwaganna je. Gwata je jicalu no ngwäy ngwe yomon reny ndi otaci Ngwaalingalu gwani nga nga ndi ari ngaa mätinälü 'di'däny ndi bupi 'dar gwudi Ngwaalu änni gwe gwanni gwumbutu ngaa gu ojemada ngaa gu icinädä mama.

¹³ Gwa je gwe ci ndi ari nginde nggwo gwündijä je ngwäy gwulleny ngwuje ündiji ngwäy 'to gwulleny lidi gi'doonga gidi Lädükiyäng na lidi Arabulijing.

¹⁴ Dimaad dege diru akim dani Luka, a diweengga dani Dimaj, laganna je.

¹⁵ Agannar ngwengga ngwudi Lädükiyäng a gera giru diweengga gani Nimbaj na 'to gi'doonga gidi ngwükirjün ngwanni ngwati acajidi ngwu'dun ngwüngün.

¹⁶ Ma ara je üliji ngwuja'ri ngwee ngwükacä je, ngaa je be dinga 'to aar je üliji ngwükirjinä ki'doonga gidi Lädükiyäng, ngaa je apa ngwanni ngwo 'denggen ngaa je uli 'to 'danggalu.

¹⁷ Car Arikipujing nu, “Arngana yiiru nga je medaji yanni yima je ape Gideleny.”

¹⁸ Äny gwuru gwani Bulij gwullu aganning nggwee guy ge güny. Diwayiniiny giyirna yüny. Ara je gu yimi'rü ji.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Täjlänüki gi'ra ge'te Äni kitabanu

Bulijinga Jiliwanij gwe li'di'rü aar ele kündär gani Täjlänüki gijädi kängir ngwaalu ngwani Girig. Bulij gwondaca gu ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Yicu ngwämrä ngwudi Ngwüyäwüd komon Kwo'ra tä'räl yomonanu tä'räl. A Ngwüyäwüd ngwoko änni ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, a 'to lonyadu liru Garany ngwäpijä Ngwaalinga yobo na ngwaw ngwonyadu ngwulinginna aar ru ngwükirijän ngwudi Kirictu (Yiiru 17.1-4). A ngwükirijän ngwee ngwuyang ndi Kirictu, bädiyü ngwuja'ralu ngwani Yicu mbüny mbüny ngwaalu ngwoo (1.8).

Ngwüji ngwoko ngwudi Täjlänüki ngwinijä Bulijing, no a je Bulij gatani ngwele kündär gani Ätinä. Ngwube aji ngwele kündär gani Küründüj (Yiiru 17.5-15; 18.1). A nginde bupi ndi lenge manari ngwükirijän Ngwudi Täjlänüküing ngwo ngwümätinälü 'di'däny ndi änni Ngwaalu gwegen, no ngwube ükäji dimaada düngün diru damal dani Timijawuj ngwo're Täjlänüki (3.1-5). Anni ma Timijawuj o'ra ndi Bulij, ngwütiji yi'ral 'dar yijaw ndi änni Ngwaalu gwegen na änni gwegen (3.6-10). Anni ma Bulij 'dingini yi'ral giyee ndi Timijawuj, ngwube ülliji ngwükirijänä ngwuja'ri ngwee Täjlänüki. Ngwuja'ri ngwee ngwa ru ngwanni ngwullu je Bulij gwerre gwerre.

Ngwükirijän ngwoko ngwüdünü ndi ape yiiru, aar ge'te ndi ari Deleny dadi o'ra puprang (4.11-12). A ngwoko a je yigor pänü gwani ngwüji ngwegen na ngwumaad ngwegen ngwanni ngwuma ayi gwerre gwerre ndi Kirictu o'ra. No, a je be

Bulij enggaci aar lengedani mama yiru ange yanni yadi ji ma Deleny o'ra (4.13-15) na ndi ari awa aar eelle 'di a Deleny o'ra (5.1-11).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1-3)
2. Änni Ngwaalu na dilä didi gi'donga gidi Täjlänüküing (1.4-3.13)
3. Eelle gwanni gwüjädä Ngwaalinganu (4.1-12)
4. Yiru ange yanni yadi ji ma Deleny o'ra (4.13-5.11)
5. Enggaci gwudi mi'rä na aganni (5.12-28)

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwüdü 'dänggäri äny gwani Bulij na ngweengga ngwani Jiliwanij na Timijawuj, ngwükäci nje gi'donga gidi Täjlänüküing gidi Ngwaalu ngwuru Papa gwege na Deleny dani Yicu Kirictu. Ara je gu yimi'rü na adatalu ji.

Yäy 'tu gwani gi'doonga gidi Täjlänüküing

² Yomon reny nyii lati ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani nga nga ara je diwayini ndi otaci Ngwaalingalu gwäri.

³ Nyii lati diwayini yiiru yalu giyomonalu 'dar ngwäyänü Ngwaalu ngwege ngwuru Papa yanni yima je äti änni gwe Ngwaalu. Nyii diwayini yiiru yanni yunda gu ngwäy änni gwe, nyii diwayini or'temajing gwalu gwanni gwuge'tajangaa Gideleny dege dani Yicu Kirictu.

⁴ Nunnu a lilingidi lani ngweengga ngwämna je Ngwaalu ndi ari nginde gwuma je äbri,

⁵ ndi ari ngwuja'ri ngwanni ngwujaw gwondacara je, ngwa'ti ara je ondacu ngwulem ngwe 'dogo, ara je be ondaci 'to yiima ye Ligirrim le lanni Liju'ru ngaa gu icinädänü 'didanu. Ngaa lilingidi ndi ari awa nyii lelella 'danggalanu gwani nga.

⁶ Ngaa liminje ärnänü ndi eelle gwäri ngaa änni eelleng gwudi Deleny, ngaa ji gidärbänü dipa. Ngaa

li'dingina ngwuja'ri ngwätädärä je yigor ye yijayanu ngwändi Giligi'rim lanni Liju'ru.

⁷ A gu no, ngaa lima ru gora gidi ngwikirijin 'dar Majiduniya na Akayiya.

⁸ Ngwuja'ri ngwudi Deleny 'danggalanu ngwuma 'tü ngwuma badalu Majiduniya na Akayiya ämni Ngwaalu gwalu gwuma linginni ngwaalu 'dar. Yäy gu no, yere ya'ti yadi nyii ye ari gwani ämni Ngwaalu gwalu.

⁹ Ndi ari ngindenga yigo'ro yegen londaja ndi ari awa ngaa läpiji nje yiiru na awa ngaa lima o'raca Ngwaalinga kay gidi äpiji yi'remna yobo ngaa äpiji Ngwaalinga yiiru ngwanni ngwumidu ngwuru 'didanu.

¹⁰ Ngaa jici Gijälü güngün gani Yicu ganni gi'di'riyängälü giyi'ranyanu ndi üllä kerala gwanni gwati nje gätäji gündä ganni nggo gindi.

2

Yiiru yidi Bulij Täjlänüki

¹ Ngaa lilingidi lani ngweengga ndi ari ila gwäri 'danggalu gwä'tüdi 'tur.

² Anaku lingidä gu gwerre ndi ari nyii liju gidirbanü dipa aar nje ngwüji ngwudi Biliping loda, aar nje gu be Ngwaalu ji nyii ädini ndi ara je ondaci ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwujaw ngwanni ngwübinäär jälü gwulleny.*

³ Ndi ari päcälü gwäri gwa'ti äpinä ngwuja'ri ngwe ngwudi dudi na yigor ye yirngü, ara je 'ti miminäjanü.

⁴ Aar be manni ru ndi ari londaca je liru ngwüji ngwügwällinä ngwe Ngwaalu ndi ari ngwundu ngwäy ngwuje ätädä ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwujaw. Nyii la'ti bupa ndi jada ngwüjanü, libupa ndi jada Ngwaalinganu ngwanni ngwüdidimä yigor yäri.

⁵ Ngaa lilingidi ndi ari la'ta je mami'ranu ngwuja'ri ngwe, la'ti änjä yigo'ralu yäri nyii gu arri 'ti'tir gwani ubanu, Ngwaalu ngwuru ngwänggädi nje.

⁶ La'ti bupa ngwüjü, ara je 'ti bupa na ngwüji ngwu'ter ndi nje ortada.

⁷ Anaku ru nyii gu ngwoo'ra ngwükäjäär je ngwudi Kirictu, laada je äbinginänü. Nyii be ji 'danggalu lijilänü nono nanning gwarngana yijü yüngün yanni yooko.

⁸ Lämna je gwulleny 'di nyii 'ti jädi ndi ar acajidi ngwuja'ri ngwanni ngwujaw 'dogo, nyii be jada 'to ndi ar acajidi ndi eelle gwäri ndi ari lämna je gwulleny.

⁹ 'Didanu ngaa lidiwayina lani ngweengga yiiru na dirbä däri, nyii lapu yiiru dilu de nje ape lingen le nunnu aa'ti nyii läbingini dijänü dere gaji ganni giju nyii ge ndi ara je ondaci ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu.

¹⁰ Ngaa länngädi a Ngwaalu engga 'to ndi ari awa nyii liju'ru, nyii dünälü, nyii jayi nono, awa nyii liju 'danggalanu lanni lämna Ngwaalu.

¹¹ Ndi ari ngaa lilingidi lärrä je 'dar nono gwele ati gu papa ärrä yijü yüngün,

¹² ara je ojemeye nono ara je or'temaji ara je päcälü ndi aang eelle eelleng gwanni gwädi Ngwaalu ngwanni ngwurnida je giyelenyanu yüngün na ndi näji gwüngün.

¹³ Änyängä lica Ngwaalinga yäy 'tu 'to gwur'tal ndi ari, anni ma aang ape ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwu'dingina je 'dänggäri, ngwa'ta je apu nono ma aar ru ngwuja'ri ngwudi ngwüji ngwümnä, aar be ru 'didanu aar ru ngwuja'ri ngwanni ngwo ngwapu yiiru 'danggalanu lanni lämna Ngwaalu.

¹⁴ Ndi ari nga nga lani ngweengga, lo'rana yi'donga yidi Ngwaalu Yäwüdiyä yanni giyo ndi Yicu

* **2:2 2.2** Bulij na Jiliwanij kündär gani Bilipi (Yiiru 16.12-40). Bulij na Jiliwanij kündär gani Täjlänüki (Yiiru 17.1-9).

Kirictu. Ngwūjī ngwalu ngwīcā je dīrbā de'te de'te danni dīcā Ngwūyāwūd yi'donga Yāwūdiyā gw-erre,

¹⁵ ngwanni ngwū'rinyīti Delenya dani Yīcu aar 'rinye ngwījīrā 'to aar nje linynya poor. Ngwa'ti je Ngwaalu jādānū aar īnījī ngwūjū 'dar

¹⁶ yiima ye yegen aar nje etaci ndi ondaci ngwūjū ngwuru Garany nunnu aa'ti ngwa mbuji gilanging. Gay ge nggee, lati maa keng gwe-gen ngwuje mbuti nono. Gūūdā gidi Ngwaalu gima je i'dādā nono gwodanalū.

A Bulij jada ndi engga Ngwājlanūki

¹⁷ A be lani ngweengga, anni ma ar badatanu gaji gooko gilingeno a la'ti badatanu giyigoranu, jada gwe gwārī gwulleny gwani nga nga, nyii bupi yiima ye yārī 'dar ndi o'ra ara je engga.

¹⁸ Ndi ari nyii libupa ndi ila 'danggalu, 'didanu gwece gwece āny gwani Bulij nggwubupa gu nyi o're nyi gu bupi, a nje be dijego'rr jici kay.

¹⁹ Ndi ari ge'taji gwārī gwani yārū, jayanu gwārī gwani yārū, na gi'riba gidi yeleny ganni gadi nyii ge īringīni ngwāyānū Gideleny dege dani Yīcu ma ji mung ila, gani yārū? Nga nga lā'tūde?

²⁰ 'Didanu, nga nga liru lani nājī gwārī ngaa ru jayanu gwārī.

3

¹ Gwodanalū, anni minyii 'ti burna ndi geraji lānī gwani badatanu gilingeno, nyii īriyī ngwāyālū ndi ari yijayana aar nje gatanalū jūcū nyii jalu Ātinā.

² Nyii ūkājā diwengga dege dani Timijawuj, gwanni gwuru nyii le gimaad ndi ape yiiru Ngwaalinga le yidi bādīyī ngwuja'ralu ngwanni ngwujaw ngwudi Kirictu, ndi ara je

or'temaji ara je ojemeye nono ndi āmnī Ngwaalu gwalu,

³ nunnu aa'ti gwere gwa ji gwa'ti mātīnālū ndi mīmīnnī nono nggwee. Ngaa līlīngīdī mama ndi ari alanga liru ngwīkīrījīn gay gege giru ndi mbuji dīrbā no.

⁴ Yīru gu ndi ari anni jar, lata je ondaci yomon 'dar ndi ari ngwūjī ngwunje ūbīnālū. A yīma gu ru no anaku līngīdā gu mama.

⁵ Ndi ari yīru giyee yanni yīgābīcīny anni minyi 'ti burna ndi geraji lānī, nyi ūkājīdā ndi nyi lenge āmnī gwe Ngwaalu gwalu yorta ye ngwaalinga. Yedeny yītīny ndi ari ngwaalu ngwere rīgūm, dijego'rr dima je īdājī na undi ngwāy gwārī ngwaalu ngwere gwuma ru 'tur.

A Timijawuj āpījā Bulijing ngwuja'ri

⁶ A be anni ma Timijawuj o'ra 'danggalu gweneno, gwuminje āpījā ngwuja'ri ngwujaw ngwuminje 'dingīni ngwani āmnī Ngwaalu gwalu na āmnī gwalu. Aar nje ondaci ndi ari ngaa lati nje diwayīni giyomonalu 'dar diwayīning gwujaw ndi ari ngaa līmīnā ndi nje engga, nono raar gu 'to 'dānggārī ndi ari lījādī ndi ara je engga.

⁷ Yāy gu no, lani ngweengga, gīdīrbā dārī 'dar na ndi ūbīnālū gwanni gwūbīnāār nje gwe ngwūjālū, nyii lor'temaja gwani āmnī Ngwaalu gwalu.

⁸ A gweneno 'di'danu nyii lījalū limīdu, anni māātīnāngālū 'dī'dāny Gideleny.

⁹ Awa nyii ci Ngwaalinga yāy 'tu gwonyadu gwani nga nga lanni līmīnje gābīcī lima jayanu ngwāyānū Ngwaalu ngwege?

¹⁰ Dilu de na lingen le lati otaci Ngwaalingalu gwonyadu yigor ye 'dar ndi ari a gay ji ara je engga mana ara je gu gendaci yanni yami'rata gu ndi āmnī Ngwaalu gwalu.

¹¹ Gwenene gābīcār a Ngwaalu ngwege ngwuru Papa ligo'ro le lūngūn

na Deleny dege dani Yicu, ja'rima gay ndi ari nyii ila 'danggalu.

¹² Ara je Ngwaalu gendaci ämning gwalu ngwiralü 'danggalu na ngwüji ngwu'ter 'to anaku ru gu ämni gwäri 'danggalu.

¹³ Ara je ojemeye yigor nono yalu nunnu ngaa ji nga jayi nono ngaa ju'ri ngwäyanü Ngwaalu ngwuru Papa gwege ma ji ma Deleny dege dani Yicu o'ra ngwüji ngwe ngwüngün 'dar ngwanni ngwuju'ru. Yiru gu.

4

Elle ngwanni gwüjädi Ngwaalinganu

¹ Gwodanalü lani ngweengga, lenggaca je awa ndi aang eelle nunnu ngaa jada Ngwaalinganu, 'didanu ngaa gilo lelella gu. La je otacalu gweneno ara je päcälü ngwüriny ngwe ngwudi Deleny dani Yicu nda je ärräni giyee mama.

² Ndi ari ngaa lilingidi enggacing gwanni gwenggacara je yeleny ye yidi Deleny dani Yicu.

³ Bupi gwuru gwudi Ngwaalu ndi ari ngaa jü'rini ngaa gäbici yijinä.

⁴ A diji de'te de'te lenge ndi määtä ngwangina ngwüngün* gay ge ganni giju'ru giru denya,

⁵ aa'ti icinänü gwa ru gwudi 'du'di gwudi lingenonono ngwüji ngwudi didlä ngwanni ngwa'ti lingidi Ngwaalinga.

⁶ Na yi'ral ye giyee no, aa'ti gwere gwa äpiji gwenggen yi'ral yanni yiki nggwe rtadanu ngwärräji ngwiya goralu. Deleny daji da reraji ngwüjü gwani yi'ral 'dar yanni yiki yiru gu no, anaku abingacara je gu gwerre ara je gu girnya.

⁷ Ndi ari Ngwaalu ngwa'ti nje ornaca yirledo ngwornaci nje eelleng gwanni gwuju'ru.

⁸ Yäy gu no, gwanni gwa obe ngwuja'ri ngwee gora ge, gwa'ti übidi diji dümnä gora ge a be Ngwaalu

ru ngwübiding je gora ge ngwanni ngwati je ätäda Ligirima lüngün lanni Liju'ru.

⁹ Gweneno gwani ämnäjädi yengga, nyii la'ti jädi ndi ara je üllijä ndi ari nga nga yigo'ro yalu Ngwaalu ngwuma je enggaci ndi ämnäjädi.

¹⁰ Na 'didanu, ngaa lati ämni ngwengga 'dar ngwudi Majiduniyang. Ara je be päcälü lani ngweengga nunnu ngaa gu gendadani.

¹¹ Ge'tar je giyee aar ru yigor yalu ndi ari ngaa eelle eelleng gwanni gwadatalu, ngaa ombaji yiiru yidi yigo'ro yalu ngaa ape yiiru ngwuy ngwe ngwalu anaku ondacara je gu,

¹² nunnu a ngwüji poor denya eelleng gwalu nunnu aa'ti ngaa la ru ngwami'ri ndi äbingini ngwüjänü.

Gomon gadi ge Deleny o'ra

¹³ Lani ngweengga, la'ta je nana ndi aang 'ti lingidi yiru ange yani ngwikirijin ngwanni ngwuma ayi, na aa'ti ngaa la runi nono ngwüjü ngwu'ter ngwanni ngwa'ti äti ge'tajing gwere.

¹⁴ A lämnä Ngwaalu ndi ari Yicu gwayu ngwü'di'ra mana, no a lämnä Ngwaalu ndi ari Ngwaalu ngwa ji ngwa 'di'riyā ngwüjalü ngwanni ngwuma ayi ngwämnä ndi Yicu anaku 'di'riyüng Yicungalu.

¹⁵ Anaku aru gu Deleny ngwulem ngwe ngwüngün, la je ci ndi ari alanga lanni gilona limidu, lanni gilo lijalu limidu 'di ma Deleny o'ra, 'didanu a la'ti la madina ngwüjü ngwanni ngwuma ayi.

¹⁶ Ndi ari Deleny ligo'ro le lüngün da üllä kerala dulu de dipa na urnidi dula gwudi deleny didi yi'rr na urnidi gwe gwudi gibo'reny gidi Ngwaalu, lanni layu ndi Kirictu la 'di'rälü gwerre gwerre.

¹⁷ A be gwodanalü, alanga lanni gilona limidu lijalu, la aar nje le uti giyibä'rälä ar mbudi Delenyngale

* 4:4 4.4 Ngwuja'ri ngwee ngwani 'to, a diji de'te de'te lenge awa ndi aar acidi daw de düngün.

gidurnala. A no, a la ji Delenynga le bupud.

¹⁸ Yäy gu no, or'temajidar ng-wuja'ri ngwe ngwee.

5

¹ Gweneno lani ngweengga, ng-wuja'ri ngwani gaji na yomon nyii la'ti jädi ndi ara je üllijä,

² ndi ari nga nga lilingidi mama ndi ari gomom ganni gadi ge Deleny o'ra, giru nono gwele ilang gwudi du'ram dilu de.

³ Gaji ma ngwüji ji ndi ari, "Yi'ral 'dar giyo yadatalu yere ya'ti," a je be dudi dibajalu nono gwele ati gu yajima dibaji dayalu diju lari le. Na la'ti la mbuji gay gidi abri.

⁴ A be nga nga, lani ngweengga, nga nga la'ti gidirimänü nunnu aadi ara je gomom nggä'di dibajalu nono du'ramu.

⁵ Nga nga 'dar liru yiji yidi buri ngaa ru yiji yidi lingen. Lä'tüdi yiji yidi dilung na dirim.

⁶ Yäy gu no aa'ti a la ndri nono ngwüju ngwu'ter, ar be jalu ngwäy ngwe ar arngani ar määtä yigo'ro yege.

⁷ Lanni lati ndri, lati ndri dilu de, na lanni lati rläli, lati rläli dilu de.

⁸ A be alanga liru ngwüji ng-wudi lingen, ar be määtä yigo'ro yege, ar gwodananu ämni gwe Ng-waalu ar äti ämning ngwuru nono läru ar le ä'rinyini ngwambanga, ar äti ge'tajing ndi gilang ngwuru nono gibumbu ar ge ä'rinyini yi'ra.

⁹ Ndi ari Ngwaalu ngwa'ti nje utanu nunnu aar nje yi'rendeny eny nono yidi güündä güngün, aar be ru ndi ari ar mbuji gilanging Gideleny dege dani Yicu Kirictu.

¹⁰ Ndi ari Kirictu gwayu gwani alanga nunnu ar le midi gwüpäng mung o'ra aar nje mbuji gilona lijalu limidu yaa aar nje mbuji a lima ayi.

¹¹ Yäy gu no, or'temajidar ngaa olajidi giyigo'ro yalu gwüpäng, nono anaku 'didanu giyo yapa je gu.

Ola gwudi gwodaningalu

5:8 5.8 Abijuj 6.13-17

¹² Lotaca jalu gweneno, lani ng-weengga, ndi ari dinyädär je lanni gilo lapu yiuru 'danggalanu lanni liru yi'ra yalu na ngwoorta ngwalu ndi eelle gwalu Gideleny aar je ola.

¹³ Dinyädär je denyang gwupa ngaa je ämni gwani yiuru yegen yanni yati aar je ape. Jaralu lada-jidalu.

¹⁴ La je päcälü lani ngweengga ndi ari, ülädär ngwami'ri, or'temajar ngwudenyoy, gatajar je düwä lanni lami'ratu, mätär yigor gwani ngwüji 'dar.

¹⁵ Arnganar ndi ari aa'ti diji da gwä'räci dijänü giyi'ral yüngün yanni yiki yi'ral ye yanni yiki, ngaa be jayidi ngwäy giyomon 'dar na ngwüji 'dar ngwu'ter.

¹⁶ Jayaranu giyomon 'dar,

¹⁷ otacar Ngwaalingalu giyomon 'dar,

¹⁸ car Ngwaalinga yäy 'tu giyi'ralalu 'dar. Ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwubupa gu no ndi Yicu Kirictu.

¹⁹ Aa'ti ngaa la 'rinnye ligä lidi yiuru yidi Ligirim 'danggalanu.

²⁰ Aa'ti ngaa la ci yijirälü mireny,

²¹ ngaa be iriyi yi'ral ngwäy nono 'dar. Apar je yanni yijaw.

²² Abrar je yere 'dar yanni yiki.

²³ Ara je Ngwaalu ngwanni ngwuru adatalu giligo'ro lüngün ju'riyi 'dar. Ngwurime ligirimä lalu, ngwurime lingina lalu ngwurime ngwangina ngwalu nunnu aar jayi nono komon gadi ge Deleny dani Yicu Kirictu o'ra.

²⁴ Gwanni gwurnida je gwuru ligor le'te pu ying je ärrä.

²⁵ Lani ngweengga, otacar Ng-waalingalu gwani änyängä.

²⁶ Agannar ngwengga 'dar giyenenanu aganni gwanni gwuju'ru.

²⁷ Nggwa je päcälü ngwäyänü ngwudi Deleny ndi ari ngaa üliji ngwengga ngwuja'ri ngwee 'dar ngwüllijä je.

²⁸ Ara je gu yimi'rü ji ku yidi Deleny dani Yicu Kirictu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Bilimün Äni kitabanu

Doo'ra dükäjäär dani Bulij diju korkon anni üllijing dimaada düngün dani Bilimün ngwuja'ri ngwee. Gur gani Bilimün ginänü. Ngwu'dun ngwüngün gwati gu ngwükirijin o'rajidalu. Dinäd didi Bilimün dabru dorta düngün dani Bilimün. Gaji ganni giju ge Bulij korkon aar mbudi Onejemo gwe gwanni gwuma ru doo'ra didi Yicu.

A Bulij gwä'rä Onejemong gidoorta düngün ngwuja'ri ngwe ngwükacüng je Bilimünning ndi aar o'rajidi Onejemo gwe ngwämni ngwügwä'ri nono diwengga ndi Kirictu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni Bilimünning (1.1-3)
2. Bulij gwuca Ngwaalinga yäy 'tu gwani Bilimün (1.4-7)
3. Bulij gwondaca Bilimünning ngwämni Onejemong ngwügwä'ri (1.8-22)
4. Aganni gwudi mi'rä na otaci Ngwaalingalu (1.23-25)

Ngwuja'ri ngwanni ngwülljä je Bulij Bilimünning

¹ Äny gwuru gwani Bulij gwanni nggwo giyirna gwani ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwani Yicu Kirictu. Diweengga dege dani Timijawuj dagganna je.

Ngwuja'ri ngwee ngwükäci nje dimaada dani Bilimün danni diru nyi de gimaad ndi apajidi yiiru yidi Yicu Kirictu.

² Nyi aganni diwengga dege dani Apibiya na diweengga dani Arikibiyuj gwanni gwati nyii le ape yiiru yidi Yicu Kirictu yongra na nyi aganni gi'donga gidi Ngwaalu ganni gati acajidi ngwu'dun ngwunga.

³ Ara je gu yimi'rü na adatalu ji gwudi Ngwaalu ngwanni ngwuru Papa gwege na Deleny dani Yicu Kirictu!

Bulij gwati ci Ngwaalinga yäy 'tu gwani ämni gwudi Bilimün

⁴ Äny gwati ci Ngwaalinga yäy 'tu giyomon 'dar gwani nga minje otacalu.

⁵ Anaku ati nyi gu 'dingini ngwüjü yikiriün ye yunga Gideleny dani Yicu na ämni gwe gwunga ngwüjü ku ngwudi Ngwaalu.

⁶ Nyi be ari, a acajidi gwudi ämni gwunga ngwüjingä le ngwudi Ngwaalu ru 'didanu nunnu nga äti bebereng 'dar giy'ral yanni yijawnda je ärrü ngwüriny ngwe ngwudi Yicu Kirictu.

⁷ Äny gwujayanu gwulleney nyi ojeme nono gwani mengga ämni gwe gwunga ngwüjü ngwudi Ngwaalu. Anaku ma gu gäbicü yigor yegen yima amanu.

Bulij gwondaca Bilimünning Onejemo gwe

⁸ A be no, gwani mengga, ndi Kirictu nggwaadi 'ranu, ndi ang girnya dulu de nyi ärrüji yi'ral giyee.

⁹ A be anaku äti nda gu ämning Ngwaalu a ngwengga Ngwaalu, nyi be ari nunnu nggwadi ang päcälü aa'ti nunnu madinani gwüny 'dogo, a be 'to anaku jiny gu giyirna yani ondaci gwe güny ngwüjü ngwuja'ri Gideleny dani Yicu Kirictu.

¹⁰ Äny gwüpäcängälü gwani diweengga dani Onejemo gwanni gwuma ru nono giji güny, äny gwuma ru nono papa gwüngün anni jiny giyirna.

¹¹ Nginde gwele gwerre gwa'ti ämbädi* 'dungunga, a be gweneno, gwuma be amba 'dengge.

¹² Äny gwuminyi gwä'rä aar ang o'raca gwani nono ma ang ü'ricä ligor lüny.

¹³ Gwunaniny aadi aar nyi jicalu gito gito nunnu ngwuji ngwaalu

* 1:11 1.11 Ngwüriny ngwani Onejemo ngwani 'amba.'

ngwunga ati aar nyi äpiji yiiru anaku jiny gu giyirna gwani ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Yicu.

¹⁴ Nyi 'ti be jädi ndi ärrī yi'ral yere ya'ti ye ligor lunga aru nunnu yere yanni yijaw ya je ärrī na je ärrī ligor lunga aa'ti ya aar je linyaci yiima ye.

¹⁵ Ya gu mine ru ndi ari nginde gwugatananga giyomon giyee cong, nunnu aar ang o'raca gwur'tal.

¹⁶ Nginde gwa'ti ba be rüdi nono dinäd 'dunggunga 'dogo, nginde gwupana gidinäd. Nginde gwuma ru diweengga danni dämnr. Ndi ari nginde gwuma ru dikirijin Ngwaalu. Gwämniny gwulleny a be gwa ang ämnäni gwulleny 'dunggüny nono dinädä dunga a dikirijin Gideleny dani Yicu.

Bulij gwubupa Bilimüning ngwüdädäniji Onejemong

¹⁷ A no, manari nga gwatiny engga nono dimada ndi apajidi yiiru yidi Kirictu, mäti Onejemong nono aadi nyi gu määtä.

¹⁸ A be manari nginde gwärrijängä yi'ral yere yiki, yaa gwüminädängä dämjä nono dere, gäbicä giligo'ro lüny.

¹⁹ Äny gwani Bulij äny gwullu ngwuja'ri ngwee guy ge güny äny gwa ang 'tüci. Äny gwa'ti jädi ndi ang ci äny gwüminädängä dämjä nono dani ligo'ro lunga ndi ari äny gwuru gwurujanga dikirijin Ngwaalu guy ge güny.

²⁰ Yäy gwani mengga gäbiciny nyi mbuji jaying ngwäy 'dunggunga Gideleny, gäbicä ligor lüny ngwamanu ndi ari nga gwuru dikirijin ndi Kirictu.

²¹ Äny gwülingidi ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwuca je ngwe ngwa ji ngwa je ämnä 'di nga gwä'tüdänälü ngwa je ärrī ngwanni ngwonyadana.

²² Nga be ci 'to, gi'tijiny ngwu'duna mama ngwanni ngwadi nyi gu ila nyi gu üllälü ma Ngwaalu

ämnä otacing gwalu ndi ari aar nyi igitija gay nyi ila 'danggalu.

Aganni gwudi mi'ra

²³ Diweengga dani Ababraj danni diju nyi de giyirna gwani ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Yicu, daganä je

²⁴ na ngwoo'ra ngwuru gimaad güny gwani Murkuj na Arictakuj na Dimaj na Luka, laganna je 'to.

²⁵ Ara je gu yimi'rü ji 'dar yidi Deleny dani Yicu Kirictu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwüllijäär je Ngwibrü Äni kitabanu

Ya'ti linginna ndi ari yärü gwuru gwanni gwallu ngwuja'ri ngwee, aar be engganalu re'dr ndi ari gwanni gullu gwuru doo'ra de'te diru dikirijin dätäär yelenya giyi'doonga kaji ganni gati ge doo'ra dani Bulij üllijä yidonga yidi Ngwaalu ngwuja'ri. Ngwuja'ri ngwee ngwüllijäär je Ngwüyäwüd ngwoko ngwanni ngwuma ru ngwikirijin aar je be miminni nono ndi gatani ämning Ngwaalu ngwegen ndi Yicu.

Ngwuja'ri ngwee ngwüpädälü ojeme gwe gwudi Yicu ngwikirijin 'dar. Ngwinggida ndi ari nginde gwuru Giji gidi Ngwaalu, no nginde gwupana yelenya giyi'rr yanni yati gu Ngwüyäwüd ämnädä. Yäy gu no, nginde gwojemana ngwijir ngwudi gitab ganni gu'rin 'di ngwupani gu'ru 'to ndi Müjä, gwanni gwapu yobo Ngwaalu ngwuje enggaci Ngwüyäwüd. Gwanni gwallu ngwuja'ri ngwee ngwinggida ndi ari Yicu gwurana gu'ru ngwur'dal ngwudi Ngwüyäwüd, ndi ari gwa'ti ape yi'ral yere yanni yiki no ngwube ge'te elelleng gwüngün gwuru mi'rini nono gwanni gwumbutu gwuru mi'rini nono gwanni gwümi'rädi gwani yi'ral yanni yiki yidi ngwüji 'dar kaji 'dar.

Ngwuja'ri ngwudi gitab nggee aar nje enggaci ngwügürnä ngwojema ngwudi Ngwüyäwüd yi'ral ye yegen yanni yüllinä kitabanu ganni gu'rin, ligäbicä Ngwaalinga aar jayanu ännici gwe gwegen 'dünggüngün. Yäy gu no, gwanni gwallu ngwuja'ri ngwee ngwe diwayiniyi ngwikirijinä ndi ari ngindenga 'to aar gwuji ännicing Ngwaalinga na aa'ti la dudanu yi'ral ye

yanni yärri je Yicu ngwuje enggaci ngwüjü.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Pani gwudi Giji gidi Ngwaalu (1.1–4)
2. Yicu gwupana giyi'rr (1.5—2.18)
3. Yicu gwupana ndi Müjä na Jäjiwä (3.1—4.13)
4. Yicu gwuru di'ral dipa diru gi'ra (4.14—7.28)
5. Yicu gwapa gekajiding gwanni gwujayana (8.1—9.22)
6. Mi'rini nono gwudi gwäpina gomonanu ge'te pu 'dar (9.23—10.31)
7. Loko lanni lidi Ngwaalu lanni läti ämning Ngwaalu gwupa (11.1–40)
8. Gwujani gora gidi Yicu (12.1—13.19)
9. Otacalu gwudi mi'rä na aganni (13.20–25)

Giji gipana gu'ru giyi'rr

1 Gwerre Ngwaalu ngwondaca ngwijirä aar ondaci ngwügürnä ngwege ngwuja'ri ngwe gwani Ngwaalu yomonanu yonyadu na ngway ngwe ngwonyadanu,

2 a be giyomon giyee yidi gwodaning, gwuminje be ükacä Gijü güngün aar nje ondaci ngwuja'ri ngwüngün, ganni giming ätädä yu'rina yidi yi'ral 'dar, na ganni gige'teng ge didläyü.

3 Giji giru enyanu gwudi näji gwudi Ngwaalu ngwulingani gi'remna güngün 'didanu, ngwümätädä yi'ral 'dar ngwuje ruyi yiima ye yidi ngwuja'ri ngwüngün. Anni ma aar nje ga'ru gwani ke gwege, nginde gwuma jalu kaama gidi Ngwaalu ngwanni gwuru Papa gwupa kerala.

4 No nginde gwuma aar ätädä ngwaalinga ngwupana giyi'rr anaku ru gu ngwüriny ngwüngün ngwanni ngwuma aar je ätädä gwani Giji ngwupana ngwüriny ngwegen.

Yicu gwupana giyi'rr

⁵ Ndi ari Ngwaalu ngwa'ti ca gi'rrä gere ngwuja'ri ngwanni ngwondacung ngwe Kijü güngün ngwuci, "Nga gwuru Giji güny.

Gwene äny gwuma ru Papa gwunga."

Ngwo're ngwari,

"Äny gwa ru Papa gwüngün na nginde gwa ru Giji güny."

⁶ Na mana anni ma Ngwaalu ükäjä Gijü güngün ganni giru gi'ra gididlä ngwari,

"A yi'rr 'dar yidi Ngwaalu gwucalu yirku ye."

⁷ Na ndi ondaji gwani yi'rr, a nginde ari nu,

"Gwuge'ta yi'rrä yüngün yiru dirun ngwuge'te ngwinädä ngwüngün ligä liru lingla."

⁸ A be ndi ondaji gwani Giji, nginde gwaru nu,

"Yeleny yunga gwani Ngwaalu yadi jalu pupud, nga gwa ruyi yelenya yunga gay ge gidünälü."

⁹ Yima je änni yanni yidünälü nga je be 'donya yanni yiki yäy gu no, Deleny diru Ngwaalu ngwunga, dima ang mädinianä kimaad gunga jayanu gwe gwanni gwuma ara gwe bruti yelenya."

¹⁰ Nginde gwaru 'to,

"Tu'tu gwerre, gwani Deleny, nga gwuge'ta diyäng nga ge'te gere yiiru ye yidi gungu."

¹¹ Giyee ya medadi, a gwa be jalu.

Ngwa mani 'dar ngwa ru nono ati gu ngwured mani.

¹² Ngwa je 'rikäjänü nono gwele ngwureda

ngwa gwurli nono ati gu ngwured gwurli diloya.

A be nga gwa jalu gwuru gwe'te gwe'te,

na ngwüdlä ngwunga ngwa'ti ngwa medadi."

¹³ Ngwaalu ngwa'ti ca gi'rrä gere güngün ngwuja'ri ngwee ngwucung ngwe Gijü güngün ndi ari,

"Jicinyalu kaama güny

'di nyi gäbici güwänü gunga nga ro'talu gora ge"?

¹⁴ Yi'rr 'dar yä'tüdi ngwügi'rim ngwäpjä Ngwaalinga yiiru? Yükajäär je ndi äpji ngwüjü yiiru ngwanni ngwadi aar je ätäda yu'rina yidi gilängidine.

2

Aa'ti ngaa li'dädänü gilang gwe gwege

¹ Ar be arngani ar geraji ngwänü mama ngwuja'ri ngwanni ngwu'dinginar je gwani Yicu nunnu aa'ti a la 'rämbiri.

² Ndi ari ngwuja'ri* ngwanni ngwondaja je yi'rr ngwo ngwaalu ngwegen, na ngwüji ngwe 'dar ngwanni ngwa kiyi yobo ngwa aar je rejaji,

³ yäy gu no, ya be ru'tana 'dengge ndi gwanna rerajing nggwee manari a lima i'dädänü gwulleny gilängidini gwe nggwee gwupana? Gilängidini nggwee gwanni gwondaja gwe Deleny dani Yicu gwerre, ngindenga lanni li'dingina ngindeng aar nje gäbici nyii gu icinä.

⁴ A gwe Ngwaalu 'to inggidi yi'remna ye na yiima ye yonyadana yati alliji ngwäjälü ndir, na angidaci gwe ngwüjü yiiru yidi Lig'i'rim lanni Liju'ru ngwuje gegenaci anaku naning gu.

A Kirictu ru diji dümnä

⁵ Ya'ti ani yi'rr yanni yima aar je ge'te ndi määtä didläyü danni dadi o'ra danni dondajar de gweneno ngwuja'ri ngwe ngwee.

⁶ A be yondajaar ye ngwaalu ngwe'te kitabanu gidi Ngwaalu ndi ari,

"Diji dümnä dani yäru digätädä gu ngwäyänü,

1:5 1.5 Mäjimür 2.7 1:5 1.5 2 Jämüwil 7.14 1:7 1.7 Mäjimür 104.4 1:9 1.9 Mäjimür 45.6-7

1:12 1.12 Mäjimür 102.25-27 1:13 1.13 Mäjimür 110.1 * 2:2 2.2 Ngwuja'ri ngwondaja ngwe yi'rr ngwuru Yobo yanni yätädä je Ngwaalu Müjäng yi'rr ye.

giji gani yäru gidi diji dümnä
nunu 'di nga ge arngani?

⁷ Gokeyananga gwooko giyi'rr
nga giki gi'riba gidi yeleny nga
näji nga jayi ngwäy

⁸ nga gi'tiji ngwony 'dar ngwuje
ro'talu gora ge yelenya."

Gi'tiji gwe ngwony 'dar ngwuje
ro'talu gora ge yelenya, Ngwaalu
ngwuma 'ti dodana yi'ral yere nding
je määtä yelenya. A be gweneno
giyona ya'ti ar je änggädi ndi ari
giyona yimätäng je yelenya.

⁹ A be Yicu ru gwänggädär gwanni
gwokeyaar gwooko giyi'rr, nggwo
gwuma aar giki gi'riba gidi ye-
leny gwani näji gwuma aar gwe
jayi ngwäy ndi ari gwümäti liguri
gidirbänü ngwayi, nunnu a yimi'rü
ye yidi Ngwaalu ngwungelle yi'rany
yani ngwüji 'dar.

¹⁰ Ndi apada yiju yonyadu ndi
näji, yädi gu ndi ari a Ngwaalu
gäbici nginde gwanni gwuru doo'ra
didi gilang gwegen ngwumbuti ng-
waalu ku iyi gwe dirbä düngün.

¹¹ Ye'te ye'te ndi ari gwanni gwati
ju'riyi ngwüju na lanni liju'riyaar je,
liru ngwüji ngwudi längir le'te pu,
no Yicu gwa'ti yaaru apu nding je
urnidi ngwenggen.

¹² Nginde gwaru nu,

"Äny gwa ondaji ngwüriny ngwe
ngwunga ngwänggäri
na gidiliganu didi gi'doonga,
äny gwa ang elngaji orta gwe."

¹³ Na ngwo're ngwari,

"Gwunyi gu ämnäci."

Ngwo're ngwari 'to,

"Äny nggwo ngene na yiji yunga
yanni yiminje ätäda gwani
Ngwaalu."

¹⁴ A be anaku ru gu yiji lin-
geno na yin, nginde 'to lima ar le
acajidi gwani lingenno legen nunnu
yi'rany ye yüngün, ngwobedalu ng-
gwo gwanni gwäti yiima yidi yi'rany
nggwo gwuru dijego'rr.

¹⁵ Ndi ari ngwuje gwä'dälü ndi
eelle 'dar gwanni gwelellaar gu
giyinädänü yidi yedeny yidi yi'rany.

¹⁶ Ndi ari 'di'didanu ya'ti yani yi'rr
yanni yigatajaar je düwä, a be yiji ru
yidi Äbräyim.

¹⁷ Ndi ari yiru giyee yanni
yigäbicä ngindeng ngwube ru nono
ngwenggen gilingeno giyi'ral 'dar
nunu ngwuru dinä na dir'dal
danni diru gi'ra diru ligor le'te
pu giyiuru yidi Ngwaalu nunnu a
Ngwaalu düdäniji ngwüjänü ndi ke
gwegen.

¹⁸ Ndi ari nginde giligo'ro lüngün
gwiyü dirbä kaji ganni gidäjäär
ge, nginde gwäti ndi gataji ngwüju
düwä gwanni ngwa aar je idäji.

3

Yicu gwupana ndi Müjä

¹ Yäy gu no ngwänggäri ng-
wanni ngwuju'ru, ngwanni ngwaca-
jidu ndi urnidi gwudi gerala gäbicär
iriyäng ngwäälü gwalu ngwuji ndi
Yicu, gwanni gwuru doo'ra dükäjäär
ngwuru dir'dal dannu diru gi'ra
gwanni gwati ar gwe ondaji.

² Nginde gwuruca Ngwaalinga
ligor le'te pu ngwanni ngwuge'ta
giyeleny nono rucu gu Müjä yiuru
ligor le'te pu yanni yätädi je Ng-
waalu yani ngwüji ngwüngün.

³ Yicu gwuma aar mbuji ndi
ari näjini gwüngün gwupana ndi
Müjä, nono gwele ndi ari diji dannu
dati oda ngwu'duna dati aar näjäni
ngwu'dun ngwanni ngwüdädäng je.

⁴ Ndi ari ngwu'dun 'dar diji dati
ji dannu düdädi je, a be Ngwaalu
ngwuru ngwanni ngwuge'ta yi'ral
'dar.

⁵ Müjä gwuru dinäd diru ligor
le'te pu ngwuja'ri 'dar ngwu'dun
ngwudi Ngwaalu, eelle gwüngün
inggidi yi'ral yanni yadi ye Ngwaalu
ondaji kaji ganni gadi ila.

⁶ A be Kirictu gwuru ligor le'te pu
nono giju giru gi'ra gidi ngwu'dun
ngwudi Ngwaalu. Na alanga

liru ngwu'dun ngwüngün, ma ar ämnäci ndi ge'taji na ndi mätinälü ndi iringini gwege 'di a yomon medadi.

Obe düwä de gwanni gwati Ngwaalu ätäädä djiü

⁷ Yäy gu no, anaku aru gu Ligirrim lanni Liju'ru ndi ari,

“Gwene manari ngaa lima 'dingini ngwuja'ri ngwüngün,

⁸ aa'ti ngaa lundi giyi'ra yalu anaku ru gu ngwügüürnä ngwalu gwerre ndi nyürtiji Ngwaalinganu

gaji ganni gidäjäär ge Ngwaalinga gitäny.

⁹ Anni idäjäriiny ngwügüürnä ngwalu aar nyi idäji aar engga yiima yüny yanni yärrü nje ngwüdläyü 'di kwo'rongo (40).

¹⁰ Yiru giyee yanni yigäbiciny a nyi be güündä ape kimaad nggone nyi ari.

‘Yigor yegen yilädälü 'ter yomon 'dar na ngindenga lima dodani gay güny.’

¹¹ No, a nyi güündä ape nyi mi'ri yi'rany nyi ari,

‘Ngindenga la'ti la äni a'tur ndi obe düwä de 'dünggüny.’ ”

¹² Ombajar je be ngwänggäri, ndi ari aa'ti gwere 'danggalanu gwa ji gwäti unding gi'ra ndi änni Ngwaalu ngwo're Ngwaalinga kay ngwanni ngwumidu.

¹³ Ngaa be or'temajidi yomon 'dar anni juna yomon gwene nunnu aa'ti gwere gwa ji gwundu ki'ra ndi yi'ral i'däjänü yanni yiki.

¹⁴ Alanga lima ila ndi acajidi ndi Kirictu manari a lima mätinälü 'di'däny ndi icinäädä gwanni gwätär gwerre ar gu ru yigor ye'te pu 'di a yomon medadi.

¹⁵ Nono giyee yaraar ye gweneno ndi ari,

“Gwene, manari ngaa lima 'dingini ngwuja'ri ngwüngün,

aa'ti ngaa lundi giyi'ra yalu anaku ru ngwügüürnä ngwalu gwerre ndi nyürtiji Ngwaalinganu

gaji ganni gidäjäär ge Ngwaalinga gitäny.”

¹⁶ Yärüngä liru lanni li'dingina Ngwaalinga aar be nyurtanu? Lä'tüdi mene 'dar lanni li'tüyä je Müjä ken gani Mijire?

¹⁷ Yärüngä liru lanni lapiya Ngwaalinga gündä ngwüdläyü küü'ri rom? Lä'tüdi mene lanni liki ngwäyänü Ngwaalu lanni lima ayi gitänye?

¹⁸ Na yärüngä liru lanni limi'ricä je Ngwaalu yi'rany ndi ari la'ti läni ndi obe düwä de 'dünggüngün a'tur manari lä'tüdi mene lanni linyürtijänü?

¹⁹ No, a länggädi ndi ari lima 'ti burna ndi äni gwani yigor yegen ya'ti ämnä Ngwaalu.

4

Obe düwä de didi ngwüji ngwudi Ngwaalu

¹ Yäy gu no anni juna ngwuja'ri ndi ele ngwanni ngwaru ngwe Ngwaalu gwani äni ndi obe düwä de 'dünggüngün, arnganar be nunnu aa'ti gwere 'danggalanu gwa ami'rati ndi äni.

² Ndi ari 'to liminje ondaci ngwuja'ri ngwanni ngwujaw anaku ondacaar je gu 'to, a be ngwuja'ri ngwanni ngwu'dinginaar je ngwuma je 'ti ngwuja'ri ärrü yi'ral yere yijaw, ndi ari lanni li'dingina lima 'ti ämnä ngwuja'ri ngwanni ngwu'dinginaar je.

³ A be gwenene alanga lanni lima änni ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu, a la äni ndi obe düwä de anaku ma gu Ngwaalu ari,

“Yäy gu no a nyi güündä ape nyi mi'ri yi'rany nyi ari,

‘Ngindenga la'ti la äni a'tur ndi obe düwä de 'dünggüny.’ ”

Gwaru gu ma ni ari yiiru yüngün yima medadi 'tu'tu anaku ge'teng gu didläyü.

⁴ Ndi ari yiming ye yondaji ngwaalu ngwe'te yani gomom ganni giru Kwo'ra tä'rül ngwuja'ri ngwe ngwee ndi ari, "Na gomom ganni giru Kwo'ra tä'rül, Ngwaalu ngwübidi düwä de giyiuru 'dar yüngün."

⁵ Na mana ngwuja'ri ngwe ngwee ngwaru ngwee ngene, a nginde ari, "Ngindenga la'ti la äni a'tur ndi obe düwä de 'dünggüny."

⁶ Giyona ndi ele ndi ari loko la ji la äni ndi obe düwä de, na lanni londacaar je ngwuja'ri gwerre, la'ti ändi ndi ari linyurtanu.

⁷ Yäy gu no, Ngwaalu ngwo mana ngwuge'ta gomonalu ge'te gicung Gwene, luubu anni ma aji ngwon-daja lingla le lidi Däwüd ndi ari, "Gwene, manari ngaa lima 'dingini ngwuja'ri ngwüngün, aa'ti ngaa lundi giyi'ra yalu."

⁸ Ndi ari adinari a je Jäjiwä äniiji ndi obe düwä de, Ngwaalu ngwa'ti ngwadi o're aar ondaji ngwuja'ri ngwee mana ngwani gomom gi'ter.

⁹ Giyona be ndi ele, yani gomom ganni giru Kwo'ra tä'rül gidi obe düwä de didi ngwüji ngwudi Ngwaalu.

¹⁰ Ndi ari gwere gwanni gwa äni ndi obe düwä de didi Ngwaalu, gwa obe düwä de 'to giyiuru yüngün, nono anaku übidi gu Ngwaalu düwä de giyiuru yüngün.

¹¹ Yäy gu no, ar be ji 'di'däny ar äni ndi obe düwä de nunnu aa'ti gwere gwa ji gwä'di kora gidi ngwügüurnä ngwone gwani nyurtanu gwegen.

¹² Ndi ari ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwo ngwumidu ngwapu yi-iru. Ngwätänä yini kalal ganni giru yini ngwurel rom, gati ü'rü lingina na ligi'rüm, ngwäni giyircenyaru na giyüjänü ngwati lenge ya'ranya na eelle gwudi ligor lidi diji.

¹³ Yere ya'ti yanni yigi'tinä gididlä ya'ti linginna ngwäyanü Ngwaalu. Yi'ral 'dar yijalu mbüny aar jalu wir

ngwäyanü Ngwaalu ngwanni ngwa ji ngwunje otacalu.

Yicu gwuru dir'dal danni diru gi'ra

¹⁴ Yäy gu no, anni ru Yicu Giji gidi Ngwaalu dir'dal dege danni diru gi'ra gwupana, gwanni gwuma madini ngwäni giyerala, ar be mätinälü 'di'däny ndi äni gwege 'dünggüngün gwanni gwati ar gwe ondaji.

¹⁵ Ndi ari alanga liru lidi dir'dal danni diru gi'ra däti yiima, ndi lenge ami'rating gwege, ndi ari nginde gwidäjäär yi'ral ye 'dar nono alanga je ngwu'ti ärrü yi'ral yere yanni yiki.

¹⁶ Ar be gatu yigoralu yege ar 'donggaci didu'ri didi yimi'ru yüngün nunnu ar inä ar mbuji yimi'ra ar nje dege'daji gaji nggee ma ar je bupi.

5

¹ Ngwur'dal 'dar ngwanni ngwati ru yi'ra ngwati aar je äbrü ngwüjänü aar je alliji aar ape giiri na aar ji ngwüjü giyi'ral yidi Ngwaalu aar angidaci Ngwaalinga aar ge'te mi'rining nono gwani ke.

² Ngwäti yiima ndi jiliji ngwüjänü ngwanni ngwa'ti lingidi ngwududu, ndi ari nginde 'to gwuru diji dami'ratu.

³ Ndi ari yiru giyee yigäbicä ngindeng ngwümi'rini nono gwani ke gwudi ligo'ro lüngün, na 'to gwani ke gwudi ngwüji.

⁴ Diji dere da'ti dapu näjing ngwee gwudi ape giiri gidi dir'dal diru gi'ra ligo'ro le lüngün. A be Ngwaalu ru ngwati urnidi anaku urnida gu Ngwaalu Aruuning ndi ru dir'dal danni diru gi'ra.

⁵ No Kirictu 'to gwa'ti apu näjing giligo'ro lüngün ndi ru dir'dal danni diru gi'ra. A be Ngwaalu ru ngwuca nu, "Nga gwuru Giji güny, gwene äny gwuma ru Papa gwunga."

⁶ A nginde gwondaja gu ngwaalu ngwu'ter ngwari,

“Nga gwuru dir'dal yomonalu
pipi'ri'ti
gidi'riny didi yir'dal yidi Mäliki
Jadig.”

⁷ Giyomon yidi Yicu yanni yijung ye ngene gidiyängälü, gwotaca Ngwaalingalu ngwuje päcälü ngwudugi yal ye yipa gwani nginde gwanni gwäti yi-ima nding gilängidiyi giyi'rany, aar 'dengenaci nunnu denya na 'dengenaci gwüngün.

⁸ Nginde gwuru Giji, ngwube lenge ndi 'dengenaci Ngwaalinga ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwiyüng gu dirbä

⁹ anni mung je gu mbüti, nginde gwuma ru gay gidi gilängidini gwudi gwur'taling gwudi ngwüji 'dar ngwanni ngwa 'dengenaci

¹⁰ na nginde gwäbrü Ngwaalu ngwuru dir'dal danni diru gi'ra gidi'riny didi yir'dal yidi Mäliki Jadig.

Mätinälü 'di'däny ndi ämni Ngwaalu gwalu

¹¹ Yi'ral giyo yonyadu yimini nje ndi ara je ondaci. A be yundu ndi ara je enggaci ndi ari ngaa ru ya'ranya yoko ndi lenge.

¹² Ndi ari gaji ge nggee ngaa ladi be ji ndi ru ngwoorta, ngaa gilo be linana dijü ara je enggaci gatu yora ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuru 'didanu ara je gu gwä'räcänü mana. Nga nga gilona liru nono yijü yanni yoko yinana ndi i'ri yan ya'tina lengedadu ndi eny enying gwanni ngwojemanu!

¹³ Gwere gwanni nggwona ndi i'ri, nggwona gwuru giji goko gwa'ti gu na ngwuja'ri ändänü gwani dünälü.

¹⁴ A be ngwong ngwudi eny ngwanni ngwojemanu, aar be ru ngwudi ngwüji ngwanni gwuma pe gwuma bebere ngwanni gwuma je ngwuja'ri madinanu ngwiditänä gu yigo'ro yegen yomon reny ndi

lenge ndi ari yiru giyene yanni yijaw na yiru giyene yanni yiki.

6

¹ Yäy gu no, ar be gatani enggacing gwudi yogo gwanni gwü'di'rär gwe gwerre gwani Kirictu, ar ele ndi pe ar bebere bebereng gwanni gwubirlu. Aa'ti a la ji ba be ndi ge'te gay gidi ondaji gwani jo'renyani giyi'ral yanni yati nje oktada giyi'rany na gwani ämni Ngwaalu,

² na awa ndi inggidi gwani nyinyini yaw ye, gwani alliji ngwüjü ngwuy nono, gwani 'di'ri gwudi ngwüji ngwayu na gwani obalu ngwüji ngwe gwudi Ngwaalu gwudi gwur'taling.

³ Yi'ral giyee 'dar ya ar je ärri ma gu Ngwaalu ari.

⁴ Ndi ari yojema ngwüji ngwanni gwuma aar je enggaci aar ngille angidajing gwudi gerala, ngwanni gwuma acajidi Giligi'rim lanni Liju'ru,

⁵ ngwanni gwuma ngille jaying gwani ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu na gwani yiima yidi Ngwaalu gididlä didi gwodaning,

⁶ ndi ari manari lima i'di aar gatani ämning Ngwaalu, la'ti la aar je gwä'rä ndi jo'renyana, ndi ari ndi dudi gwegen, lima o're lima pä Gijü gidi Ngwaalu kü'ri na gima aar apiyi yaaru ngwäyanü ngwüji.

⁷ Yi'ral giyee yiru nono gwele diyäng danni dati gere pi yomon reny ati ngwü'tüca ngwüjü ngwanni ngwükwüdi yuula yijaw nunnu yiru yanni yikwüdädää, dati Ngwaalu onjaci.

⁸ A be Ngwaalu ngwati 'täji ngwünyü gidiyäng danni da'ti jaw dati 'tüyä ngwügä ngwü'tüyä yanya. Na da gätini giligä da ü'dini ma yomon medadi.

⁹ 'Di minyii gu ni ondaji no lani gwumaaad, nyii gilo 'to licinänü ndi ari giyo yäti je yanni yijayana yanni yati a je oktada ndi gilängidini.

10 Ngwaalu ngwä'tüdi diriginä, nginge gwa'ti gwa dodani yiuru yalu na ämni gwalu gwanni gwuma aang enggaci ngindeng anaku äpiji gu ngwüjü ngwüngün yiuru na ngwona ngwati a je äpiji yiuru.

11 Libupa je 'dar a diji de'te de'te lenge unding ngwäy nggwee 'di aar ila ndi medadi, nunnu ara je Ngwaalu onjaci giyi'ral yalu yanni yige'taja gu ndi ape.

12 Nyii la'ti minä ndi aang ru ngworony, ngaa be gwuji gora ge'te ge'te gidi ngwüji ngwanni ngwämnä Ngwaalu aar or'temaji no aar ape yu'rina yanni yaru ye Ngwaalu.

Yi'ral yanni yaru ye Ngwaalu yadi ji

13 Anni ma Ngwaalu ci Äbräyiming ngwuja'ri ngwe ngwüngün, ngwümü'ridi yi'rany giligo'ro lüngün anaku aa'ti gu gwere ju gwanni gwupana 'dünggün nding gwe mi'ri yi'rany.

14 Ngwuci, "'Didanu, äny gwa ang onjaci äny gwa ang ruji papa gwudi ngwüji ngwonyadu."

15 No anni ma gu Äbräyim dünici ngwuja'ri ngwuje mäti'liguri, yim- ing je ape yanni yica ye Ngwaalu.

16 Ngwüji ngwati mi'ri yi'rany diji de danni dipana 'denggen, na mi'ri yi'rany gwati ätiyi yi'ral ngwäyanü yaraar ye aar ü'ru ngwüjänü.

17 Ndi ari Ngwaalu ngwüminä 'didanu ndi inggidi ndi ari ngwüji ngwanni ngwadi ape yu'rina yanni yarung ye aar lenge ndi ari Ngwaalu ngwati 'ti gwürlinä gidrü düngün a'tur gwani bupi nggwee, no nggu be mi'rädä yi'rany.

18 Ngwaalu ngwärrü yi'ral giyee nunnu yi'ral ye rom yanni yati 'ti gwurlu, yojema Ngwaalu ndi ü'ru yi'du'ru. No alanga lanni lima gu abrada ndi mätnä ndi ge'taji gwätädäär nje, gwa ar gu or'temaja gwullen.

19 A läti ndi ge'taji nggwee gwuru nono gudu'ru giru laaba gidi ligi'rim gwati nje ojeme nono gwümätinälü ndom gwa'ti lagadalu. Ge'taji nggwee, gwati nje gwe ele drü dänü ngwaalu ngwanni ngwuju'ru kobo gidi Ngwaalu giluralanu lidi dired danni düllälü.

20 Ngwaalu ngwanni ngwuma gu Yicu, gwanni gwuma madinani 'dengge nggu äni gwani alanga. Nginge gwuma ru dir'dal danni diru gi'ra pupud gidi'riny didi yir'dal yidi dir'dal dani Mälikä Jadig.

7

Dir'dal dani Mälikä Jadig

1 Mälikä Jadig nggwee gwuru deleny didi ngwaalu ngwani Jälim ngwuru dir'dal didi Ngwaalu ngwudi generala. Dimbudar Äbräyim gwe gwo'ra giyäärä yanni yidamu ye ngwelenya ngwe'te na dir'dal ndoo onjaci Äbräyiming,

2 a Äbräyim gwälliji gi'ra ngwong 'di 'dar ngwanni ngwümätin je giyääränü. Gwerre gwerre, ngwüri'ny ngwani Mälikä Jadig ngwani, "deleny didi dünälü." A nginge ani 'to, "deleny didi Jälim" gwani, "deleny didi adatalu."

3 Da'ti linginna mbumbung ngwu'ti linginna nanning, ngwu'ti linginna dimo'ra didi ngwügüurnä ngwüngün, ngwu'ti linginna yomon yüngün gwerre ngwu'ti äti mi'räng gwudi midi, dijalu diru nono Gijü gidi Ngwaalu ngwuru dir'dal didi gwur'taling.

4 İriyā 'di ngwäyälü 'dogo ndi ari gu'ru güngün giru 'taa 'di a papa gwani Äbräyim gwälliji gi'ra ngwong 'di 'dar ngwanni ngwümätin je giyääränü!

5 Na yobo yati ari a ngwüji gilängir lidi Lawi ngwanni ngwuma ru ngwur'dal uti yi'ra ngwong 'di ngwüji ngwudi Yijiräyil ngwuru ngwüji ngwegen anni ari ngwüji

ngwegen ngwuru ngwüngüürnä ngwudi Äbräyım.

⁶ A be di'riny didi dir'dal dani Mäliki Jadig, da'ti ü'rädi gilängir lidi ngwügüürnä ngwudi Lawi, ngwube ape yi'ra ngwong 'di ndi Äbräyım ngwonjaci Äbräyım gwanni gwäti ngwuja'ri ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu.

⁷ Ngwüji 'dar ngwülingidi ndi ari gwanni gwupana gwati onjaci ngindeng gwanni gwokana.

⁸ A be gwani ngwur'dal ngwanni ngwati uti yi'ra ngwong 'di ngwüjü, ngwuru ngwüji ngwümnä ngwadi ayi. A be gwani Mäliki Jadig, gwanni gwügwällijä Äbräyım gi'ra ngwong 'di, gitab gidi Ngwaalu garu nu, nginde gwuru diji danni dadi ele ndi mididi gwur'tal.

⁹ A la gu mine ari ndi ari anni ge'ta Äbräyım gi'ra ngwong 'di, Lawi, gwanni gwati uti yi'ra ngwong 'di, gwuge'ta 'to gi'ra ngwong 'di.

¹⁰ Ndi ari Mäliki Jadig, anni mbudaar Äbräyım gwe, Lawi gwujuna gilaranu lidi digüürnä düngün dani Äbräyım.

Yicu gwuru dir'dal nono Mäliki Jadig

¹¹ Anni ätädi Ngwaalu ngwügüürnä ngwudi Lawi yir'dala, gwätädi 'to ngwüjü ngwudi Yijiräyil yobo gajige'te ge'te. A be mbuti gwa'ti ju giyir'dal giyee. No aar be ojeme ndi ari a bupi ji gwani dir'dal di'ter diru nono Mäliki Jadig ngwu'ti rüdi nono Aruuning.

¹² Ndi ari manari gwürlü gwuma ji gwani yir'dal, gwürlü gwa ji 'to gwani yobo.

¹³ A be Deleny dege dani Yicu, gwanni gwondacaar gu yir'dala giyee, gwuru güülü gi'ter, gwere gwa'ti gwudi güülü nggoo gwapu yir'dala a'tur gidagad gomon gere.

¹⁴ Ndi ari yilinginna ndi ari Deleny dege di'tüdi gilängir lidi ngwüji ngwudi Yäwüdä, na güülü nggee gidi

Yäwüdä ga'ti ge yobo yidi Müjä ondaju ngwuja'ri ngwani yir'dal.

¹⁵ Yi'ral giyee yaru nyi ye, yilinginna gilingenalu ndi ari yondaja gwani dir'dal di'ter danni diru nono Mäliki Jadiging dima ila gweneno,

¹⁶ nginde gwanni gwapu yir'dala ya'ti gi'tinä dimürä de didi ngwüji ngwümnä, aar be gi'tini dimürä de didi yiima yidi mididi gwüngün gwudi gwur'taling.

¹⁷ Ndi ari yündäjinä gitabanu gidi Ngwaalu yaru nu,

"Nga gwuru dir'dal yomonalu gwur'tal,

nono Mäliki Jadiging."

¹⁸ Ngwuja'ri ngwudi yobo gwerre, ngwuma gi'tini gay ge'te ndi ari gwami'ratu gwa'ti mbutu giyiuru

¹⁹ ndi ari yobo ya'ti ya mbütiyi yi'ral yere, a be gajige'te ge'te, liminje ätädi ge'tajing gwujayana gwunje 'donggaji Ngwaalu.

²⁰ Yi'ral giyee ya'ti ärrinälü no, yimi'ridäär ye yi'rany! Ngwur'dal ngwoo ngwuru ngwügüürnä ngwudi Lawi ngwa'ti aar je mi'ricä yi'rany,

²¹ a be nginde gwani Kirictu gwuru dir'dal mi'ri gwe yi'rany anni ma Ngwaalu ci nu,

"Deleny diru Ngwaalu dimi'ridi yi'rany

na nginde gwa'ti gwa gwäri ngwuja'ri ngwüngün,

'Nga gwuru dir'dal gwur'tal.' "

²² Mi'ri gwe yi'rany nggwee, Yicu gwuma ru äniälü gwudi gekajidi gwanni gwujayana.

²³ Kaji nggee yima ji ndi ari ngwur'dal ngwuju ngwonyadu ngwuru ngwügüürnä ngwudi Lawi, a be anni aa'ti je yi'rany gäbicä ndi ape yir'dala aar jalu gwur'tal,

²⁴ a be Yicu gwumidu gwur'tal, nginde gwapu yir'dala yidi gwur'taling.

²⁵ Yäy gu no, nginde gwäti yiima ndi mbütiyi gilängidiying

ngwüjü ngwanni ngwadi ila Ngwaalu nginde gwe, ndi ari nginde nggwo gwumidu gwur'tal ndi mandi 'dengge ngwotaci Ngwaalingalu gwani alanga.

²⁶ Dir'dal dannu diru gi'ra diru gu no, dati nje gi'tiji buping gwege, nginde gwa ru gwanni gwuru, gwujaw nono, Ngwaalu ngwuma äbrü Yicung ngwüjänü ngwanni ngwuki, ngwallijala kerala.

²⁷ Gwä'tüdü nono dir'dala ndoo dannu diru gi'ra, nginde gwa'ti äti ndi mi'rini nono giyomon giyomon, gwerre gwerre gwani ke gwüngün, ngwube o're gwani ke gwudi ngwüji. Nginde gwümi'rinä nono gomomanu ge'te pu gwani ke gwegen kaji ganni giming ge mi'rini nono ligo'ro le lüngün.

²⁸ Ndi ari yobo yati alliji ngwüjü ngwanni ngwami'ratu aar ru ngwur'dal ngwanni ngwuru yi'ra a be mi'ri yi'rany gwudi Ngwaalu gwanni gwujana giyobo, gwallija Gijü güngün ganni gimbutu giyir'dal gwur'tal.

8

Dir'dal dannu diru gi'ra gidi gekajidi gwanni gwuyang

¹ Ngwuja'ri ngwanni ngwadi ar ngwe ari ngene ngwuru ngwee, ndi ari alanga läti dir'dala dannu diru gi'ra diru gu no, dannu dijalu kaama ngwudu'ri ngwudi Ngwaalu ngwuru Deleny kerala.

² A nginde gwuru dinäd dani Yicu gwanni gwäpijä Ngwaalinga yir'dala ngwaalu ngwanni ngwuru gä'tä 'didanu a Deleny ru digege'ta, ga'ti gi'tinä diji de dümnä.

³ Dir'dal dannu diru gi'ra dere dati aar alliji ngwügi'tiji Ngwaalinga angidajing na mi'rini nono gwudi ngwüji na gu no yiru gu ye'te ye'te gidir'dal ndee ndi äti yi'ral yani ligo'ro lüngün 'to ndi gätiji Ngwaalingalu.

⁴ Adinari gwuru gwudi diyängälü, gwa'ti gwadi ru dir'dal, ndi ari ngwüji ngwuru ngwanni ngwadi gatu angidajingalu anaku ondaja gu yobo yidi Müjä.

⁵ Ngwadi ape yiiru giyee yanni yiru ngwü'rimbil aar ru diil didi gä'tä ganni giru 'didanu nggo kerala. Yiru gu ye'te ye'te anaku gaji gidi Müjä. Anni mung ru gwadi pä gä'tä ganni giju'ru, gwuca Ngwaalu, "Diwayina gu ndi ari nga ge'te yi'ral 'dar aar o'rani yi'ral anaku enggacara je gu Ngwaalu kenala."

⁶ A be yiiru yanni yätädi je Ngwaalu Yicung, yipana giyiru yegen anaku pana gu gekajidi gwanni gwurung gu dardan ndi gekajidi gwanni gwu'rin, na yigi'tinä ngwuja'ri ngwe ngwujayana ngwaru ngwe Ngwaalu.

⁷ Ndi ari adinari yere ya'ti yiju yiki ndi gekajidi gwudi gwerreng, gay ga'ti ba be gadi ji gani gekajidi nggwee gwuyang.

⁸ A be Ngwaalu ngwänggädi keng gwudi ngwüji ngwube ari,

"Gaji nggo gindi
 äny gwa ge'te gekajiding
 gwuyang ngwüji
 ngwe ngwudi Yijiräyil
 na ngwüji ngwe ngwudi
 Yäwüdä.

⁹ Gwa'ti gwa ru nono gwanni gwuge'teny gwerre ngwügüörnängä ngwe ngwegen

kaji ganni giminje ge määtä guy ge nje okta nje 'tüyä ken gani Mijir, ndi ari ngindenga la'ti rucu gekajiding gwüny ligor le'te pu, a liminje gwürläci lu'ra.

¹⁰ Gekajidi gwuru nggwee gwanni gwadi nyi ge'te ngwüji ngwe ngwudi Yijiräyil

ma gaji ele nggone, a gu Deleny ari.

Äny gwa ge'te yobo yüny giyi'ranyanu yegen na nje ulli giyigoranu yegen.

Äny gwa ru Ngwaalu ngwegen, na ngindenga la ru ngwüji ngwüny.

11 Gwere gwa'ti ba be ngwenggaci dijü dijacidaar de,
na gwere gwa'ti ba be gwa
enggaci gwenggen ngwuci,
'Lingidi Delenya,'

ndi ari ngindenga 'dar liny lenge,
lanni lokana 'denggenanu na
lanni lipana 'denggegenanu.

12 Ndi ari linje düdänijänü gwani ke
gwegen
na la 'ti ba be linje düwäyinjü
keng gwegen."

13 Ngwaalu ngwuma ari ge-
kajiding nggwee gwuru gwanni
"gwuyang," nginde gwuming ape
nggwoo gwuju gwerre gwuming ruji
gwu'rin. Na gwanni gwuru gwu'rin
ngwuru yimäyän, nggwo gito gwadi
ele ndi dudi.

9

1 A be gekajidi gwudi gwerreng
gwäti dimürä didi äpiji Ngwaalinga
yobo na ngwaalu ngwudi yobo 'to
gidiyängälü.

2 Gä'tä gipänä ngwaalu ngwoo ng-
wudi yobo. Poor kubanu gidi Gä'tä,
gäti gudina gidi lamba, a gu dümbür
ji a gu yon yidi gatalu ji, ngwaalu ng-
wee, ngwucaar je Ngwaalu ngwanni
Ngwuju'ru.

3 Gilu'ranu ngwaalu ngwudi
Gä'tä ngwanni ngwüjädi gidrü
ngwü'ridäär jänü dired de danni
düllälü, ngwucaar je ngwaalu
ngwanni Ngwuju'rana.

4 Dagad diju gu didi yilun digi'tinä
dab de a gu Dimbür ji didi geka-
jidi dibi'rüjinä dab de. Dümbür
ndee, diju gu gimo giru dab gäti ng-
wonyanu ngwudi eny ngwani män,
na duura didi Aruun danni dido-
gana läni liginyä, yo'rr yiru yimindi
yanni yüllinä gu ngwuja'ri ngwudi
gekajidi.

5 Gidimbürälä ndoo, ngwü'rimbil
ngwudi yir'rr rom yidi näji yicaar je
Järibim yiju gu aar ilädä ngwaalin-
galu ngwudi düdänijänü gwudi ke.
Gaji ga'ti ndi inggidi yi'ral giyee yere
yere gweneno.

6 Anni ma aar gu gege'te yi'ral
ku aar gu ele no, ati ngwur'dal äni
giyomon giyomon ngwaalu ngwoo
ngwüjädlü poor ati aar gu ape yiiru
yidi yir'dal.

7 Ati be dir'dal danni diru gi'ra
ru 'dogo dati äni ngwaalu ngwoo
ngwüjädi giluru, ating gu äni 'dogo
gomonanu ge'te pu gididlä, ating 'ti
ändi a'tur ngwuy ngwanu, ating be
äni yin ye yanni yating je gatalu
yani ligo'ro lüngün na yani ke gwudi
ngwüji ngwanni ngwati ärrü yi'ral
yanni yiki la'ti gu lingidi.

8 Ligir'im lanni Liju'ru linggida
dimürä de ndee ndi ari alanga
la'ti la äni ngwaalu ngwanni Ng-
wuju'rana manari gä'tä gidi äpiji
Ngwaalinga yobo gidi gwerreng ngg-
ona giju.

9 Yiru di'rimbil ndi aar nje eng-
gaci gweneno ndi ari angidaji na
mi'rini nono gwanni gwati aar
gatalu, gwa'ti burna ndi ju'riyi ligor
nono lidi diji danni dati äpiji Ng-
waalu yobo.

10 Gwani 'dogo yi'ral yidi eny na
iyi na yonyadanu yi'ter yani dimürä
didi uni nono poor aar ru dimürä
ndi äpini 'di a gaji ila gidi yir'dal
gidi'riny danni diyang.

Gekajidi yin ye yidi Yicu

11 A be anni ma Kirictu ila gwuru
dir'dal danni diru gi'ra gidi yi'ral
yanni yijaw giyee ngene, nginde
gwuma äni kätänü gojemana gim-
butu ga'ti gi'tinä ngwuy ngwe ng-
wudi diji dümnä. Gä'tüdi gong
gididlä, nggo kerala.

12 Gwa'ti ändi yin ye yidi yüwä
na yindri, gwändi ngwaalu ngwoo
Ngwuju'rana gomonanu ge'te pu
bupud yin ye yidi ligo'ro lüngün.
Aar nje ye ü'rälü giyirna yidi yi'rany
nunnu ar gu mida gwur'tal.

13 Yin yidi yüwä na yindri na
ngwaaru ngwudi yindri yu'du aar
ngwe gwürä ngwüjü ngwürngü
lingina aar ju'riyi lingina nono poor.

14 Manari giyee yiru gu no, ya be ru'tana yanni yärrinä yin ye yidi Kirictu. Ligirrim le lidi gwur'taling, gwügäti ligo'ro lüngün ngwuru mi'rini nono gwanni gwumbutu Ngwaalu. Yin yüngün ya ju'riyi yigor yege giyi'ral yanni yati apa yi'rany, nunnu ar äpiji Ngwaalinga yiiru ngwanni ngwumidu!

15 Yiru giyee yanni yigäbicä Kirictung ngwuji gidiliganu aar nje gekajidi Ngwaalinga le gekajiding gwanni gwuyang, nunnu alanga lanni lurnida je Ngwaalu, ar ape yu'rina yidi gwur'taling yanni yaru ye. Ndi ari Kirictu gwärrü yi'ral giyee ngwayi aar nje ü'rälü ndi ke gwanni gwuma äpini kaji gidi gekajidi gwudi gwerreng.

16 Ma diji oladani ngwüjü ngwuja'ri ngwe ngwani yu'rin yüngün mung ayi, ngwati je 'ti ngwüji ge'ta giyiuru 'di a inggidi ji ndi ari diji dima ayi.

17 Ndi ari ola gwadi ru yiima 'dogo manari diji dima ayi, ngwati aar je 'ti ge'ta giyiuru manari diji ndoo daru gu ndo dimidu.

18 Yiru gu no, ndi ari gekajidi gwudi Ngwaalu gwudi gwerreng, gwa'ti 'di'rü yiuru ye 'di aar gwürä yin ye gwerre gwerre.

19 Yilinginna ndi ari Müjä anni mung üljji ngwüjü ngwuja'ri ngwudi yobo 'dar, ngwube ape yinä yidi yindri na yidi yüwä ngwuje rtaji yaanu ngwugu ülläji ngwola gwanni ngwuri dirula de didirun ngwuye gwürä gitab gidi yobo ngwuye gwürä ngwüjü.

20 Ngwari, "Yin giyee yiru yidi gekajidi gwanni gwucara je gwe Ngwaalu ndi ari ngaa rime."

21 A Müjä gwürä 'to gä'tä na ngwügwürä ngwony 'dar ngenone gwanni ngwati aar ngwe ape dimürä didi gä'tä.

22-23 Yiru gu ndi ari yobo yati bupi ngwong 'dar ngwanni ngwuru ngwü'rimbil ngwudi ngwong kerala, aar gä'rini yin ye, ndi ari ma 'ti yin irädälü, düdänijänü gwati 'ti. Na anaku ati gu gä'tä gidi diyängälü mini ndi ar gwürä yin ye yidi yindri na yüwä aar je ju'riyi nono 'dogo dimürä de ndee, a be gä'tä ganni giru 'didanu ga mini mi'rining nono gwudi yin 'to yanni yipana ndi mi'ri nonon gwudi yin yidi yindri na yüwä.

24 Ndi ari Kirictu gwa'ti ändi ngwaalu ngwanni Ngwuju'rana ngwudi diyängälü ngwanni ngwuge'taar je ngwuy ngwe ngwudi ngwüji ngwümnä ngwuru 'dogo di'rimbil didi gä'tä ganni giru 'didanu, a be nginde äni kerala, nunnu ngwuru mandi ngwaalu ngwege ngwäyänü Ngwaalu.

25 Na nginde gwa'ti ändi kerala ndi mi'ri nono ligo'ro le lüngün ndi gätiji Ngwaalingalu mana na mana anaku ati gu dir'dal dannu diru gi'ra äni ngwüdlä ngwüdlä ngwaalu ngwanni Ngwuju'rana yin ye yanni yä'tüdi yüngün.

26 Adinari yiru gu, yadi be büpini ndi Kirictu ndi mi'rini nono ligo'ro lüngün giyomon pid pid 'tu'tu anaku gi'tinä gu didlä! A be gweneno gwuma 'tädlü gwodan gomonan ge'te pu bupud ngwüdlä ngwee nunnu ngwäbrü ke gwudi ngwüji yi'rany ye yüngün.

27 Anaku rar gu ndi ari diji dümnä dati ayi gomonanu ge'te pu, a be Ngwaalu pici yelenya,

28 no 'to Kirictu gwümi'rinäär gwe nono gomon ge'te pu ndi ari ngwape keng gwudi ngwüji ngwonyadu. Na gwadi 'tädlü mana, gwä'tüdi ba be gwadi o'rada ndi ke gwudi ngwüji, a be gwadi o'rada ndi gilängidiyi ngwüjü 'dar ngwanni ngwüdünicä.

Yicu gwuru mi'rini nono gwanni gwumbutu

9:20 9.20 Gwuruj 24.6-8

10

Mi'rini nono gwudi Kirictu gomon

ge'te pu

¹ Yobo yanni yätädi je Ngwaalu Müjäng yiru 'dogo di'rimbil ngene gidiyängälü didi yi'ral yanni yijaw yanni giyo yändi. Yä'tüdi yi'ral yanni yiru 'di'danu yi'ra ye yegen. Yobo ya'ti äti yiima gwu'ren ndi mbütiyi ngwüjü a'tur ngwanni ngwati 'donggaca Ngwaalinga mi'rini gwe nono aar gu gwä'ri'täjänü ngwüdlä ngwüdlä.

² Adinari yäti yiima, mi'rini nono nggwee gwa'ti gwaadi aar dünäji ndi gätiji Ngwaalingalo? Ndi ari ngwüji ngwanni ngwati äpiji Ngwaalinga yobo, ngwaadi gä'rini gomonanu ge'te pu bupud ngwa'ti ba be ngwaadi icinädä giyi'ral yere yegen yanni yiki.

³ A be yiru gu ndi ari mi'rini nono ngwati gwä'ri'tänänü ngwüdlä ngwüdlä ngwuje diwayiniyi keng gwegen

⁴ ndi ari yin yidi yindri na yüwä ya'ti ya äbri keng kayanu gwudi diji.

⁵ Yäy gu no, anni ma Kirictu ila gididlä, gwondaja ngwari,

“Mi'rini nono na gatalu gwa'ti ang jädänü,

a be ngwanginu ru ngwanni ngwuminje gi'tiji.

⁶ Mi'rini nono gwudi de'reny na gwudi keng gwa'ti ang jädänü.

⁷ Nyi be ari, ‘Äny nggwee, äny gwändädi ndi ape buping gwunga gwani Ngwaalu, anaku üllinär gu kitabanu gwani äny.’ ”

⁸ Gwerre gwerre nginde gwaru nu, “Mi'rini nono na gatalu, na de'reny na mi'rini nono gwudi ke, gwa'ti ang jädänü aar ang 'ti jädänü.” Nginde gwaru ngwuja'ri ngwee no anni ari yobo yati ari aar äpini.

⁹ Ngwube o're ngwari, “Äny nggwee, äny gwändädi ndi ape buping gwunga.” Nginde yiming je äbri yele yiju gwerre yiming je ge'taji

gay ge'te yiming je ge'te giyoo yanni yima ila gwodan.

¹⁰ Ndi ari Yicu Kirictu gwärrü yi'ral yanni yibupa je Ngwaalu nding je ärrü, yanni yima aar nje ye ju'riyi nono mi'rini gwe nono gwudi ngwanginu ngwüngün ngwanni ngwuma gi'tini gomonanu ge'te pu 'dar.

¹¹ Giyomon giyomon, dir'dal dati dünälä ngwape yir'dala yani yobo yidi Ngwaalu ati je gu gwä'räji mi'rini gwe nono gwe'te gwe'te ngwanni ngwati 'ti äbrä keng kayanu gwudi diji.

¹² A be anni ma dir'dal ndee dani Kirictu gatu mi'rining nono nggwee gomonanu ge'te pu 'dar, nginde gwuma jalu kaama gidi Ngwaalu.

¹³ 'Tu'tu kaji nggoo, nggwo be ndi ombaci gomon ganni gadi ge Ngwaalu gäbici ngwuro'ta güwänälü güngün gora ge,

¹⁴ ndi ari mi'rini gwe nono gomonanu ge'te pu, nginde gwuma mbütiyi ngwüjü gwur'tal ngwanni ngwuming je ju'riyi.

¹⁵ Ligirrim lanni Liju'ru londaci nje 'to ngwuja'ri ngwee. Laru gwerre gwerre Deleny daru nu,

¹⁶ “Gekajidi gwuru nggwee gwanni gwadi nyii le gekajidi ma gaji ila

äny gwa ge'te yobo yüny giyigoranu yegen

na yinje ulli giya'ranyanu yegen.”

¹⁷ Ngwo're ngwugendaji ngwari, “Ke gwegen na apepe gwegen gwanni gwa'ti indi kayalu gwa'ta be gwung diwayini mana.”

¹⁸ Na manari yi'ral giyee yima aar je düdänijänü, mi'rini nono gwere gwa'ta be gwa ji mana gwani ke.

Urniidi ndi or'temaji na arngani

¹⁹ Yäy gu no ngwänggäri, a la be gatu linginalu ndi äni ngwaalanu ngwanni Ngwuju'rana yin ye yidi Yicu.

20 Gay ge ganni giyang gîgî'tijär nje ngwanginu ngwe ngwüngün ngwanni ngwo ngwumidu.

21 A gu no, a läti dir'dala danni dipa didi ngwu'dun ngwudi Ngwaalu.

22 Ar be 'donggaci Ngwaalinga yigor ye 'di'didanu yicinänü gwulleny änni gwe Ngwaalu yigor ye yege yanni yima aar je gwürä aar gä'rîni giyi'ral yanni yiki na ngwanginu ngwege ngwanni ngwuma üyini yaw ye yanni yiju'ru.

23 Ar be mätinälü mama ndi ge'taji gwanni gwati ar gwe ondaji, ndi ari Ngwaalu ngwanni gwaru ngwuja'ri, ngwuru ligor le'te pu.

24 Ar be iriyi ngwäyälü ngwuja'ri ngwanni ngwadi nje gäbici ar ojemajidi nono ndi ämnäjidî na ngwaalu ngwudi ape yiiru yanni yijaw.

25 Aa'ti a la gatani acajiding gwüpäng, anaku loko lanni lima gu äbräji, ar be ojemajidi nono ar gu eladani gweere anni lingidär ndi ari gomom nggo ganni gadi ge Ngwaalu picî ngwüjü yelenya, gima ja gito.

26 Manari a lima ji ndi elellalu mbar ndi ärrî yi'ral yanni yiki, anni ma ar lenge ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu ngwenggacaar nje Ngwaalu, mi'rîni nono gwere gwa'ta be gwani ke gwege.

27 A la be dünici 'dogo ndi aar nje gwe Ngwaalu obalu obalu gwe gwanni gwuru yedeny gwudi ligä lanni ladi u'diyi ngwüjü ngwanni ngwuru güwän gidi Ngwaalu.

28 Nga nga lilingidî ndi ari yobo yidi Müjä gidiji danni dima je kiyi, dati je 'ti inädi dati aar 'rinnye ma gu ngwüji ari rom (2) na tä'rîl (3).

29 Ya be ru'tana Ngwaalu gidiji ma de Ngwaalu obalu manari dima obe Gijü gidi Ngwaalu gora ge danni dima engga yinä 'tur yidi gekajidi yanni yigä'ridî nje na nginde gwanni gwuma lo Ligî'rimä lanni lati nje äpijä yimi'ra yidi Ngwaalu?

30 Ndi ari gwülingidär gwanni

gwaru nu, "Yüny yiru ndi gwalli yi'ra. Nggwa gwalli dämjä," na mana, "Deleny da obalu ngwüjü ngwe ngwüngün."

31 Yiki gwulleny ndi i'di kuyanu gidi Ngwaalu ngwanni ngwumidu.

32 Diwayinar yomon yidi gwerreng yanni yima ele, yanni yima ara je gu buri üllänü gwudi änni Ngwaalu Yicu gwe, anni ma gu mätinälü ndi enati gwupa gija ge giyi'rendenyanu.

33 Kaji ge'te lillüdînä giyebedalu ara je übinälü, na kaji goko ngaa le dünä lanni lärrä je gu no yiriginä.

34 Ara je inä lanni liju giyirna ngaa änni lijayanu ndi ara je apada ngwony ngwalu nunnu ngaa lilingidî ndi ari ngaa läti yu'rîna kerala yanni yijayana yidi gwur'taling.

35 Yäy gu no, aa'ti ngaa la gatü icinängänü gwalu mbüny, ngaa laji la mbuji gu'ru ginänü.

36 Ngaa libupa ndi määtä yigor yalu, ndi ari manari ngaa ärrî buping gwudi Ngwaalu, ngaa la mbuji ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe.

37 Ndi ari yitab yaru gito gwuru 'dogo gwoko gwulleny,

"Nginde gwanni nggwo gwadi ila, nggwo gwindî gwa'ti gwa jana.

38 A be gwüny gwanni gwüdünälü, gwa elelle änni gwe Ngwaalu.

Na manari gwuma o'ra gwodan, gwa'ti gwuny jadanu."

39 A be alanga lä'tüdi ngwüji ngwanni ngwü'rädî gwodan ar dudi, ar be ru ngwüji ngwanni ngwämnä Ngwaalu ar gilängidîni.

11

Änni gwe Ngwaalu

1 Änni Ngwaalu gwani icinänü 'di'didanu na dünici gwani yi'ral yanni yati 'ti enggana ngwäy ngwe.

2 Ndi ari ngwüji ngwudi gwerreng ngwätî ämning Ngwaalu, aar be jada Ngwaalinganu.

3 Änni gwe Ngwaalu a lilingidi ndi ari didlä 'dar digi'tinä ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu. No ngwong 'dar gididlä ngwanni ngweng-gana, ngwügi'tinä ngwong ngwanni ngwa'ti enggana.

4 Änni gwe Ngwaalu Äbiil ngwügätiji Ngwaalingalu mi'rining nono gwujayana ndi mi'rini nono na gatalu gwudi gwenggen gwani Gayin. Yiru yanni yigäbicä Äbiling aar gwe be ari gwuru diji didünälü anni ma Ngwaalu gwondaji jayi gwe gwudi gatalu gwüngün na änni gwe Ngwaalu. Gwuma ayi a be änni gwe Ngwaalu gwüngün nggwona gwati aar gwe ondaji Äbiil gwuma ayi 'tu'tu jadu.

5 Änni gwe Ngwaalu, Akunug gwuma gatani didläyü ngwü'di'ri ngwele kerala gwumidu aa'ti yi'rany akana nono. Aar 'ti mbuja ndi ari gwuma Ngwaalu ape. Ndi ari gwerre gwerre ndi aar ape, gwondaja gwe yitab ndi ari gwuru diji danni dijädi Ngwaalinganu.

6 Manari nga gwa'ti äti änning Ngwaalu, nga gwa'ti gwa burni ndi olati ndi jayiyi Ngwaalinganu. Ndi ari diji danni dadi ila Ngwaalu, gwerre gwerre ngwänni Ngwaalu ndi ari Ngwaalu ngwo na ndi ari ngwati ätäda ngwüjü ngwanni ngwati bupi 'dünggüngün 'di'didanu.

7 Änni gwe Ngwaalu 'to gwudi Nuuwa, gaji ganni gima ge Ngwaalu ondaci yi'ral ye yanni yiki yadi ele ndi ji ya'ting je na änggädi, a yedeny eny ngwu'dengenaji Ngwaalinga, ngwoda bälükä gwupa, gwanni gwuma gilängidiyi ngwüjü gwüngün. Na änni gwe gwüngün Ngwaalu, ngwobalu ngwüji ngwe ngwudi didlä, ngwuru gwuma ape yu'rina yidi ngwüji ngwanni ngwüdünälü gwanni gwati ila änni gwe Ngwaalu.

8 Änni gwe Ngwaalu, Äbräyim gwu'dengenaca Ngwaalinga, anni urnidaar ngwü'di'ri ngwugatani geno güngün ngwele ken gi'ter

ganni gica ge Ngwaalu ndi ari ga aar ätäda yu'rina, gwuma 'di'ri ngwele ngwaalu ngwa'ting je lilingidi ngwüjüdi ne.

9 Änni gwe Ngwaalu, nginde gwuju ken nggoo nono mung ru dirnü ken gidi ngwüji ngwu'ter a mine Ngwaalu ru ngwuca gading ätäda ngindeng. Ating ji giyätänü a gu Ijaaginga Yagub gwe ji lanni gwati aar le ape yu'rina yanni yaru ye Ngwaalu.

10 Ndi ari nginde gwügätädi kündär ngwäyanü ganni gäti yidingo Ngwaalu ngwuru ngwuge'ta aar oda.

11 Änni gwe Ngwaalu 'to, a daw düngün dani Jarra gwanni gwuru dimäyän ngwuru gurru burni ndi lenge ndi ari gwänggädi ndi ari Ngwaalu ngwanni ngwaru ngwuja'ri, ngwuru ligor le'te pu.

12 Na a gu no gidiji ndee de'te pu aar lenge Äbräyim gwe anaku rung gu dimäyän gwa'ti ba be äti yiima ndi lenge yijü yonyadu 'di aar ru nono yuurrumu kerala na nono dijicirä gidibirta danni dati 'ti da dü'ränä.

13 Ngwüji ngwee 'dar ngwuju na ndi eelle änni gwe Ngwaalu gwerre gwerre ndi aar ayi. Ngwa'ti apu ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe Ngwaalu, ngwänggädaar je 'dogo ngwola ngwaalinganu aar je ape giyigoranu. Aar ännäda ndi ari liru 'ter aar ru ngwirnü ngene gidiyängälü.

14 Ngwüji ngwanni ngwati gu ari yi'ral no, ngwülingidi ndi ari ngindenga gilo ndi dünici geno gegen ganni gadi aar gu ji.

15 Adinari liju ndi iräji ngwäy ken ngene gidiyängälü ganni gima aar gatani, laadi gu be mbojaji gay ndi o'raci.

16 Aar be manni ji ndi mini geno ganni gijayana gidi gerala. Yäy gu no, Ngwaalu ngwa'ti je yaaru apu ndi aar ci Ngwaalu ngwegen ndi ari ngwuming je gi'tijä gündärä mama.

17 Ämnî gwe Ngwaalu gwudi Äbräyîm, ngwügäbîci anni ma Ngwaalu idäji, ngwape gïjü güngün gani Ijaag ngwüminî nding ge mî'rîni nono ngwügätîji Ngwaalingalu. Ngwube ru ngwanni gwapu ngwuja'ri ngwuca ngwe Ngwaalu ngwube minî ndi mî'rîni nono gïji ge güngün 'dogo giru ge'te pu ngwügätîji Ngwaalingalu.

18 Nginde gwülingîdi gu ndi ari gwuca Ngwaalu, "Ndi Ijaag nga gwadi äti gilinge ganni garu nyi ge."

19 A be Äbräyîm ge'te ndi ari Ngwaalu ngwätî yiima yanni yadi 'di'riyâ dijü dayu mana. Na yima gu ru 'didanu ndi ari Äbräyîm gwuma gwä'râ Ijaaging giyi'ranyanu na yi'ral giyee yiru gi'remna.

20 Ämnî gwe Ngwaalu, a Ijaag onjaci Yagubinga je Yijju gwe gwani eelle gwegen gwudi gweereng.

21 Ämnî gwe Ngwaalu, a Yagub gwüdirnädi kibro ngwukwuci Ngwaalinganu gwadi ayi ngwonjaci yïjü yidi Yüjîb rom (2).

22 Ämnî gwe Ngwaalu, Yüjîb anni mung ji gito gwadi ayi, ngwondajani gwani 'tü ngwudi Yijirâyil ken gani Mijir ngwuje ondacani gwani yuya yüngün aar je apani.

23 Ämnî gwe Ngwaalu papanga nanni gwe lidi Müjâ anni ma aar lenge Müjäng aar ape aar änijälü ngwätî ngwüwäyü tä'rîl, ndi ari gwänggädäär gwä'tüdi 'tur, a je 'ti yedeny itî ngwuja'ri ngwudi deleny.

24 Ämnî gwe Ngwaalu, Müjâ anni mung pe ngwu'donya ndi aar ci gwuru gïji gidi gera gidi deleny didi Mijiring.

25 A nginde ämnî ndi aar acajidi giye'rendenyanu yidi yinäd ngwüji ngwe ngwudi Ngwaalu ndi ari ngwuji ndi jyanu gwudi ke gwobla gajanu.

26 Nginde gwänggädi ndi ari ji giyiriginâ gwani nginde gwudi Ngwaalu gwanni Gwubrutar yelenya,

yipana gu'ru giyu'rin yidi Mijiring ndi ari gwombajidu ku'ru güngün gweere ganni gidünicä.

27 Ämnî gwe Ngwaalu gwüngün, ngwugatani Mijiring aa'ti yedeny itî küündä gidi deleny didi Mijiring ngwü'dî'rî ngwele ndi ari gwänggädi Ngwaalinga ngwanni ngwa'ti enggana.

28 Ämnî gwe Ngwaalu gwüngün, a Müjâ enggaci ngwüjü awa ndi ape dimürä didi Dambdani na gwürä gwudi yin nunnu yi'rany yanni yî'rinyiti yïjü yanni yiru yi'ra yidi Ngwumijir, aa'ti ya akani yïjü nono yanni yiru yi'ra yidi Yijirâyil.

29 Ämnî gwe Ngwaalu, a ngwüji 'dar ü'rü yaanu yidi Bar Alamring nono ma aar ele gidiyängälü dundalu. A be anni ma ngwüji ngwudi Mijiring minî ndi aar je gwuji, a je yaw i'dätiyi 'dar aar ayi.

30 Ämnî gwe Ngwaalu gwegen, aar gäbîci yundi'ru yidi Ariyang aar i'dî anni ma aar je landajalu aar je rekajalu yomonanu kwo'ra tä'rîl (7).

31 Na ämnî gwe Ngwaalu, daw diru dedr dani Riyab anni mung ämnî ndi ülläji ngwujimidalu ngwudi Yijirâyil yîrnü ngwanni ngwîndî ndi ombaji genanu, nginde gwuma aar 'rinyiti ngwüjingä le ngwanni ngwünyürtijâ Ngwaalinganu.

32 Na yiru ange mana yonyadu yadi nyi ye ari? Gaji ga'ti ndi nyi ondaji gwani Jiduun na Baarag na Jämijün na Yapta na Däwüd na Jämüwil na ngwîjir,

33 ämnî gwe Ngwaalu gwegen, aar dami yelenya, aar übîdiyî ngwüjänü, aar ape gu'ru ganni gica je ge Ngwaalu, aar gäbîci ngwiira aar määtä ngwulem.

34 Aar 'rinye yiima yidi ligä na aar mbuji yiima 'to aar abri aar je 'ti 'rinyiti. Ndi ami'rati gwegen, aar je ätädä yiima aar ru ngwongor ngwojema nono giyääränü aar dinyi ngwongora ngwudi yen poor.

³⁵ Ämni gwe Ngwaalu, ngwaw ngwoko gwä'ri ngwüjü ngwegen mana gwanni ngwayu aar 'di'rälü mana ngwumidu. Na loko aar je pi 'di aar ayi aar 'donya ndi aar je gatalu ndi ari ngindenga lilingidi ndi ari la mbuji gu'ru gidi 'di'ri ndi midu gwanni gwujayana.

³⁶ Loko lima aar je äri ngwimä aar je pi ngwacal ngwe na loko aar je ummi aar je gekajalu korkon.

³⁷ Loko aar je aci yo'rr ye aar ayi na loko aar je ü'ränü rom aar je 'rinye na loko aar je pi yalal ye aar je 'rinye. Aar elellalu ligenna ngwurna ngwudi ngwangal na yoo'ra, aar nyangiralu, aar je übinälü aar je ärrü yiriginä.

³⁸ Ngwüji ngwee ngwujaw 'di aa'ti didlä ndee diki rüdi ngwaalu ngwädi je ngwäy, aar 'rä'rälü gitäny poor, giyenala ngwubanganu na ngwiyänü gidiyängänü.

³⁹ Ngwüji ngwee 'dar, ngwondaja ngwe Ngwaalu gwani ämni Ngwaalu gwegen a be da'ti dannu dapu gu'ru ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe Ngwaalu.

⁴⁰ Ngwaalu ngwugege'ta yi'ral yanni yijayana nunnu 'dogo aji a nje le Ngwaalu mbütiyi gwüpäng ngindenga le.

12

Ngwaalu ngwati reraji yijü yüngün

¹ Yäy gu no, anni ätar ngwüjü ngwee ngwonyadu ngwanni ngwinggidu ämni gwe Ngwaalu gwegen, ngwo ngwiye nje, gäbicär be ar gatu 'to yi'ralalu 'dar mbüny yanni yati nje ümnicä ar je gatana 'dar yanni yiki yanni yati nje gwü'ringgilyi torneny, ar dokalata kay ganni gima aar nje ü'ricä ar gu or'temaja.

² Ar ombajidi ndi Yicu gwanni gwuru doo'ra ngwuru mbuti gwudi ämni Ngwaalu gwege, gwanni gwor'temaja aar 'rinye kü'rälä gwani jayanu gwanni gwüdünicä

ngindeng, aar 'rinye yi'rany yiru yaaru kü'rälä gwuma jalu kaama gidi ngwudu'ri ngwudi yeleny ngwudi Ngwaalu.

³ İriyär be ngwäyälü gwulleny gwani or'temaji gwüngün ndi übinälü gwanni gwübinä gwe ngwüjälü ngwanni gwuki, nunnu aa'ti ngaa la gakidi ngaa gatu yigor mbüny.

⁴ Ndi kwudi gwalu yi'ral ye yanni yiki yidi ngwüji gididlä, nga gilona la'ti mbuja dirbä ndi ari ara je 'rinye.

⁵ Ngaa lima dodani ngwuja'ri ngwanni ngwor'temaja je ngwe Ngwaalu ndi ari ngaa liru yiji yüngüne? Nginde gwaru pa,

"Gwani giji güny, aa'ti a gwa anidanu ola gwe gwudi Deleny

na aa'ti a gwa gatu ligor mbüny ma aar ang girinyada giyi'ral yanni yiki.

⁶ Ndi ari nginde gwuru Deleny gwati reraji ngwüjü ngwanni ngwating je ämni, na gwati reraji dijü dere dannu dating ämni nono giji güngün."

⁷ Or'temajar gidirbänü gwani reraji, Ngwaalu ngwärrä je nono yijü yüngün. Ndi ari giji gindi ne gati 'ti mbumbu gwüngün reraja?

⁸ Ma aar je 'ti reraja, na nono ati aar gu reraji ngwüjü 'dar, ngaa lä'tüdi yiji yidi Ngwaalu 'didanu ngaa läpinälü mbüny ngaa liru ngwurdina.

⁹ Ye'te ye'te mana, alanga 'dar, läti papang je lidi diyäng lanni lireraji nje ar je gu 'dengenaci. Ya ru'tana ndi ari ar denya Ngwaalinga ngwuru papa gwudi ngwügi'rim ngwege nunnu ar midu!

¹⁰ Papanga lege lati nje reraji gaji goko gwani yanni yänggädaär je yijayana gwani alanga, a be Ngwaalu ngwati nje reraji gwani jayi gwege nunnu ar le acajidi ndi ju'ri gwüngün.

11 Reraji gwati 'ti jaw kaji gweneno, a be gwati ang büdiyi nono. A be gwodan ngwube aji ngwapa 'ri'ring gwudi dünälü ngwügäbici ngwüjü ngwanni ngwurerajaar je, aar ru ngwüji ngwadatalu.

12 Yäy gu no, ojemar be ngwuy nono ngwalu ngwanni ngwuju 'rigany na yirku yalu yanni giyo yiju 'ribül ndi ari,

13 “Ngaa g'itiji yora yalu gay gidünälü,” nunnu gwanni gwuru dimjo, aa'ti gwa ji ndi ele yimijonga, ngwube manni u'ri nono.

Arnganar aa'ti ngaa la obe Ngwaalinga gora ge

14 Jar 'di'däny ngaa ge'te yiima 'dar ndi elelle ladatalu ngwüjüngä le 'dar ngaa ju'ri ndi ari ma ju'ri erne, gwere gwa'ti äti enggang Ngwaalinga.

15 Arnganar ndi ari aa'ti gwere gwa ji gwa ami'rati giyimi'ru yidi Ngwaalu ndi ari aa'ti yigor yalu ya ru nono di'rokr 'danggalanu ara je nyamidiyi ara je digang lonyadu.

16 Arnganar ndi ari aa'ti gwere gwa ji gwümü'ridi ngwäyänü, dübidi Ngwaalinga gora ge nono Yijung, gwanni gwüpiyā yu'rinanu yüngün gwuru gi'ra eny gwe gwudi gomom ge'te pu.

17 Ngaa lilingidi gu ndi ari anni mung aji ngwümini ndi gwä'ri yu'rina yidi onjaci giyoo, yima aar je ünyä. Ngwuje mini yal ye ngwu'ti mbuja gay gere.

18 Ngaa la'ti indädi Ngwaalu ken ganni ga aar akani nono anaku arru gu ngwüji ngwudi Yijiräyil ken gani Jinä ganni gü'dinä ligä, giru dirim, ngwuru dumbil na dirun diru dudu.

19 Ngaa la'ti indädi ngwaalu ngwanni ngwärinä gu giil, na dudu dannu dondaja ngwuja'ri anni ma aar je 'dingini, aar ari, a je yedeny eny aar pälü ndi ari aa'ti la je Ngwaalu ondaci mana.

20 Ndi ari ngindenga la'ti äti ngwangina ngwadi aar ngwe 'dingini ngwuja'ri ngwündäjinä aar ari, “Di ma gong akani geno nono, aar aci yo'rr ye 'di aar 'rinye.”

21 A ngwaalu ngwoo ru yedeny 'di aar gäbici Müjäng ngwondaji ngwari, “Äny gwudidi'ru yedenyo.”

22 A be ngaa lima be ilada Ngwaalu ken gani Jäyün gani Üräjälim gwudi gerala, gwuru gündär gidi Ngwaalu ngwanni ngwumidu. Ngaa lima ilada giyi'rr ngwüü'ri ngwüü'ri, ndi o'rajidalu gwudi jayanu.

23 Ngaa lima ilada ki'doonga gidi yiji yidi Ngwaalu yanni yiru yi'ra yanni yima aar je ulli ngwüriny ngwegen kerala. Ngaa lima ilada Ngwaalu ngwanni gwati obalu ngwüji ngwe 'dar. Ngaa lima ilada ngwaalu ngwudi ngwügi'rim ngwudi ngwüji ngwanni ngwüdünälü ngwanni ngwuma aar je ge'te ngwumbutu.

24 Ngaa lima ilada gidartan dani Yicu gwanni gwuma ji gidiliganu aar nje gwä'rajidi Ngwaalinga le ndi gekajidi gwanni gwuyang. Ngaa lima ilada giyin yidi Yicu yanni yigwüranä yondaja ngwuja'ri ngwujayana giyin yidi Äbiil.

25 Arnganar gu be ndi ari aa'ti gwa aang obe gora ge gwanni gwondaja. Manari ngindenga liru Ngwüyawüd lima 'ti gwännädi ngindeng gwanni gwübidaär gora ge gwanni gwürngädi je ngene gidiyängälü, ya ar je be mbuji yanni yiru 'tanaa manari gwuma ar gwürläci lu'ra gwanni gwürngädi nje kerala?

26 Kaji nggoo, yal yüngün yilagaja diyängälü, a be gweneno yiming ye yari nu, “Mana äny gwo're gwa'ti gwa lagaji diyängälü 'dogo jücü gwene, äny gwa lagaji gerala 'to.”

27 Ngwuja'ri ngwani, “Mana äny gwo're” ngwinggida ndi ari yanni yati lagadalu, ya äbrini, yäbängädi ngwong ngwanni ngwügi'tinä

nunnu aar jalu yanni yati 'ti lagadalu.

²⁸ Yäy gu no, anni raar gu ndi ari a lapu yelenya yanni yati aar je 'ti lagajalu, a la be ci Ngwaalinga yäy 'tu gwonyadu. A gu no, ar je äpji yobo ye yanni yindi kayalu ar denya aar nje yedeny eny 'dunggüngün.

²⁹ Anaku aru gu yitab ndi ari, "Ngwaalu ngwege ngwuru ligä liti."

13

Ola gwudi Mï'rä

¹ Mätinärälü ndi ämnäjidi yengga.

² Aa'ti ngaa la dudanu ndi gwä'ri ngwörnü ndi ari yigäbicä ngwüjü gwerre aar gu arri 'di aar gwä'ri yï'rrä yörnü aar 'ti lingidi ndi ari yï'rr yiru.

³ Diwayinar ngwüjü ngwanni ngwo giyorkon nono ma aang ngwe ji giyorkon gwüpäng. Ngaa runi ngwüjüngä le ngwanni ngwärrärä je yündä nono ma aar je gu ärrä 'to.

⁴ A ngwüji 'dar denya agiding, a ngwümbür ngwudi ngwüji ngwagidu jü'rini, ndi ari Ngwaalu ngwa ji ngwobalu diji de danni dimi'ridi ngwäyanü na ngwüjin 'dar.

⁵ Aa'ti ngaa liru ngwinäd ngwudi ngwü'riny, itär je yalu yanni yätä je kuyanü ndi ari Ngwaalu gwaru nu, "Äny gwa'ti gwa gwe i'dädänü äny gwa'ti gwa ang gatani a'tur."

⁶ No a la gu be icinädä ar ari, "Deleny diru gataji düwä gwüny, yedeny yere ya'ti yiny eny. Ndi ari yiru ange yere ya aar nje diji ärrä?"

⁷ Giyomon 'dar, diwayinar ngwüjü ngwanni ngwondaca je ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. Ngaa je engga ndi ari lelella awa gidilä 'di aar ayi ngaa gwüji gora ndi änni Ngwaalu gwegen.

⁸ Yicu Kirictu gwuru gwe'te gwe'te anaku rung gu gwerre, gwuru gwe'te gwe'te gwene na gwa ru gwe'te gwe'te gwur'tal.

⁹ Aa'ti la je dudiyi, ngaa la gatani ngwuja'ri ngwanni ngwändädä gu ngaa gwujani ngwuja'ri ngwu'ter. Yijaw gwulleny giyigor yege ndi ari ar ojeme nono yimi'rü ye yidi Ngwaalu, aa'ti yani dimürä de dani ngwudagi'ra ngwanni gwa'ti äti gu'ru gere ngwüji ngwanni ngwati je eny.

¹⁰ Alanga läti dagada danni dati aar gu ape yiru kä'tänü la'ti gu äti yiima ndi eny.

¹¹ Gwerre, dir'dal danni diru gi'ra dati ape yinä yidi mi'rini nono ngwuye äni ngwaalu ngwanni Ngwuju'rana yidi gatalu gwudi ke, a be ngwanginu gwudi gong gidi mi'rini nono ngwube ü'dini poor ngwaalu ngwudi üllälü.

¹² Yiru gu 'to ndi ari Yicu gwiti yi'rendeny nono poor längir lidi gündär nunnu ngwuju'riyi ngwüjü nono ngwudi Ngwaalu yin ye yüngün.

¹³ Ar be 'tü, ar ele 'dunggüngün poor, ar üpini yaaru yanni yüping je.

¹⁴ Ndi ari ngene gididlä, a la'ti äti gündärä gidi gwur'taling, ar be mini gündärä ganni gadi ila.

¹⁵ Yicu gwe, gäbicä ar elada gweere ndi gätiji Ngwaalingalu yomon 'dar mi'rining nono gwudi ortada gwudi ngwulem ngwege ngwanni ngwati ondaji ngwüriyü ngwüngün.

¹⁶ Aa'ti ngaa la dudanu ndi ärrä yi'ral yanni yijaw ndi aang le emadi li'ter, ndi ari mi'rini nono gwuru nggwee gwanni gwüjädä Ngwaalinganu.

¹⁷ Dengenacar ngwelenya ngwalu ngaa 'dengenaji yelenya yegen ndi ari yiru yegen yiru ndi aar je arnga giligi'rim lalu gaji 'dar ndi ari ladi je Ngwaalu otacalu gwani yiru yegen. 'Dengenar je nunnu a yiru yegen ru jayanu aa'ti ya ru ni ndi ari ya'ti ya gu jayi 'danggalu.

¹⁸ Otacar Ngwaalingalu gwani änyängä ndi ari a yigor yäri ju'ranu

ndi ari nyii elelle giyomonalu 'dar
li'di'rajä yi'rala.

¹⁹ Gwece gwece nggwa je päcälü
otacar Ngwaalingalu ndi ari aar nyi
gwä'rä a je o'raca puprang.

²⁰ A Ngwaalu ngwudi adatalu, yin
ye yidi gekajidi gwudi gwur'taling
gwanni gwuma 'di'riyä Delenyalu
dege dani Yicu giyi'ranyanu, gwuru
doo'ra dipa didi ngwangel,

²¹ ara je ja'rima yi'ral ye 'dar
yanni yijaw ndi ärrü buping
gwüngün. Ngwape yiuru 'dengganu
yanni yijädänü Yicu Kirictu gwe,
gwanni gwünäjina giyomon 'dar.
Yiru gu.

Aganni gwudi mi'ra

²² Ngwänggäri, nggwa je päcälü
ndi nyi ännici ngwuja'ri ng-
wor'temaja je ngwe ndi ari
ngwüllijä je 'dogo ngwa'ti olanu.

²³ Äny gwubupa je ngaa lenge
'to ndi ari diweengga dege dani
Timijawuj dima aar gatalu. Mung
obana puprang, gwuny gwe ila ara
je ombaja.

²⁴ Agannar ngwüjü 'dar ngwanni
gwuru yi'ra yalu ngaa aganni
ngwüjü 'dar ngwudi Ngwaalu.
Ngindenga lidi Italiyang, laganna je.

²⁵ Ara je gu yimi'ru ji 'dar!

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Yagub Äni kitabanu

Yagub gwuru gwümäti gi'donga gidi Ngwaalu Üräjälim. Ngwube ulli ngwuja'ri ngwüngün ngwuje ükäci ngwikirijinä ngwuru Ngwüyäwüd ngwanni ngwa'ti ju Yijiräyil aar be badalu poor ngwüjänü ngwuru Garany. Enggaci gwudi Yicu gwing-gidaar gwe kitabanu nggee gullu Yagub aar 'ti be utu ngwuja'ri ngwäyälü.

Ngwuja'ri ngwudi Yagub ngwing-gida olang gwonyadu gwani eelle gwudi ngwikirijin. Yagub gwaru manari nga gwämnä Ngwaalu, nga gwa ape yi'ral ye'te ndi inggidi ämning Ngwaalu gwunga. Ola gwüngün gwindi gilingenalu. Manari nga gwuru diwayi, aa'ti nga gwa muli nono! Aa'ti nga gwa mi'ri ngwuy manari ämni Ngwaalu gwunga gwuma aar idäji. Aa'ti güündä ga ang apalu no. Aa'ti a gwa uti ngwüjänü ngwanni ngwünänü nga be obeda ngwüjälü ngwuru ngwayi. Ärrijä ngwüjü ngwu'ter yi'ral yijaw. Mäti lingla lunga nga mäta ami'rang gwunga. Ätädi Ngwaalinga lingina lunga nga gatada lingina lunga ndi bebere gwüngün. Kwudar dijego'rr de. Aa'ti nga gwa iringini yi'ral ye yanni yadi je ele ndi ärrä. Manari nga gwünänü, gataja ngwuwaya düwä ngwong ngwe ngwunga. Or'temaja nga jayi liguri nga otaci Ngwaalingalu gwani ngwüji ngwanni ngwüminä ndi je Ngwaalu gataja düwä.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1)
2. Eelle gwudi ämni Ngwaalu na gwudi bebere (1.2-8)
3. Ngwuwayi na ngwüji ngwanni ngwünänü (1.9-11)

4. Or'temaji gidärbä na ndi idäji (1.12-18)
5. 'Dingini na 'dengenaci ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu (1.19-27)
6. Arngani ngwaalu ngwani uti ngwüjänü (2.1-13)
7. Ämni Ngwaalu na yiiru yanni yijaw (2.14-26)
8. Mäti yi'ral yanni yati ar ye ari (3.1-12)
9. Bebere gwanni gwuru 'didanu (3.13-18)
10. Arngani ndi ru dimaad didi ngwüji gidädlä (4.1-5.6)
11. Or'temaji na otaci Ngwaalingalu (5.7-20)

Aganni

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'dünggüny äny gwani Yagub gwuru dinäd didi Ngwaalu nyi ru dinäd didi Deleny dani Yicu Kirictu, ngwükäcä je ngaa ru yilü yidi Yijiräyil 'di na rom (12) lanni gilo libadalu giyenanu yidi ngwüji ngwuru Garany.

Nggwaganna je.

Mätinälü ndi mimini nono

² Lani ngwänggäri, jayaranu manari dirbä donyadanu dima je miminni nono.

³ Ngaa lilingidi ndi ari miminni nono gwani ämni Ngwaalu gwalu gwata je gendaci yiima ngaa or'temaji.

⁴ A or'temaji ape yiiru yüngün ngwuje medaji 'danggalanu nunnu ngaa pe ndi bebere ngaa mbuti aa'ti ya gu ami'rati yere.

⁵ Manari gwere nggwo 'danggalanu gwami'ratu ndi bebere, ngwotaci Ngwaalingalu ngwanni gwati ätä ngwüjü 'dar ligor le ngwuje 'ti gi'tinijälü yere yanni yiki, a ya aar je ätädä.

⁶ Ma be ari gwuming otacalu, ngwuru diji dämnä Ngwaalu aa'ti da ru diji da'ti gäti ligoralu dümimänü, ndi ari gwanni gwati ümimänü, gwuru nono dudu didi yaw dati dirun ärälü ngwuye pi gändikä.

⁷ Diji ndoo aa'ti da ge'te ndi ari da mbuji gony gere Gideleny.

⁸ Nginde gwuru diji diru yigoranu rom (2) da'ti matinalu ndi ape ape gungun 'dar.

Ngwuwayi na lanni linanu

⁹ Manari diweengga danni diru diwayi dima aar allijala, ngwiringini Ngwaalinga ndi allijala gwungun.

¹⁰ A be nginde gwanni gwunanu manari gwuma aar ullajalu, ngwiringini Ngwaalinga ndi ullajalu gwungun, ndi ari gwadi ele ndi ayi nono ngwududi nono gwele yibobo yidi ngwa'ri.

¹¹ Ndi ari lingen lati anda a deja buadi a ngwa'ri ayi nono a yibobo ayi nono aar mi'ri'tadalu a jayi gwe-gen geradalu. Yiru gu ye'te ye'te 'to gidiji danni dinanu, diji danni dinanu da ayi nono da dudi diju ndi 'taji ngway giyiuru yungun.

Ngwaalu ngwa'ti idaju diju

¹² Gwonjacaar gwanni gwuru diji dor'temaja dimiminnar nono, nunnu manari dima gwallini, da aar giki gi'riba gidi yeleny gidi midi ganni gima gwe Ngwaalu ci ngwuju gwanni gwati amni ngindeng.

¹³ Ma aar je idaji mbuji, aa'ti diji da ari, "Ngwaalu gwuru ngwidajiny." Ndi ari Ngwaalu gwati je 'ti yi'ral yanni yiki idaja na gwati 'ti idaja diju dere.

¹⁴ A be diji diru de'te de'te dati ami'ra gwungun gwanni gwuki idaji ngwokta ngwi'datiyi.

¹⁵ Ma ami'ra gwanni gwuki matinalu, gwati apa keng a ke mung pe, gwati apa yi'rany.

¹⁶ Aa'ti la je dudiyi, lani ngwanggari ngwamni nje.

¹⁷ Angidaji 'dar gwanni gwujaw gwumbutu, gwati ulla ndi Papa gwanni nggwo kerala. Gwanni gwuge'ta ngwony gwati buri kerala. Ngwong ngwee gwati gwugwurlu buri gwegen nono diila a be Ngwaalu gwati 'ti gwugwurlu a'tur.

¹⁸ Gwujadi ndi aar nje atada ngwuja'ri gwanni gwuru 'didanu

nunnu ar ngwe lingini ar ru yi'ra giyi'ral 'dar yanni yige'teng je.

'Dinginar ngaa ape yiuru

¹⁹ Lani ngwanggari ngwanni ngwamni nje, ge'tar je ngway nono giyee, ndi ari a diji budadi ndi 'dingini puprang, ngwube geraji lani ndi ondaji na ndi guunda ape,

²⁰ ndi ari guunda gidi diji gati 'ti apu duningalu 'didanu gwanni gwuminä Ngwaalu.

²¹ Yay gu no, Gatanar yidiganya mbuny 'dar na yere 'dar yanni yiki ngaa jilani ngaa amni ngwuja'ri gwanni gwuma kwudini 'danggalanu gwanni ngwa je gilangidiyi.

²² Aa'ti ngaa la 'dingini ngwuja'ri 'dogo, no ngaa idaji yigo'ranu yalu. Apar ngwe yiuru.

²³ Gwanni gwati 'dingini ngwuja'ri, ngwe 'ti be apu yiuru, gwuru nono diji danni dati ombani ngwayanu gwungun kalmandranu

²⁴ dati ombani lingina lungun gwele ngwududanu puprang ndi diwayina ndi ari diru 'taa.

²⁵ A be diji danni dati ge'te yobo ngway nono mama, yobo yanni yimbutu yidi gatu linginalu, nggu elada no gwur'tal, dati 'ti dodana ngwuja'ri gwanni ngwuming je 'dingini, ngwe be ape yiuru ndi aar onjaci giyiuru yungun.

²⁶ Manari gwere gwuma ci ligor lungun gwumati yobo ngwu'ti be mati lingla lungun 'di'dany, nginde gwidaja ligo'ranu lungun a yobo yungun yiru 'tur.

²⁷ Yobo yanni yati je Ngwaalu gwuru Papa gwege amni ndi ari yiju'ru aar jayi nono yiru giyee, ndi ombaji ngwumi'runu na ngwedela gidirbanu degen, a ndi rime ligo'ro lidi diji giyidigany yidi didla.

2

Arngani ndi uti ngwujanu

¹ Lani ngwanggari, anni rangaa ngwikirijin ngwudi Deleny dege

dinājīnā dani Yicu Kirictu, aa'ti ngaa la uti ngwūjānū.

² Ma dījī de'te ila ngwaalu ngwudi o'rajidalu digenna gu'runga giru dab komon ngwugenne ngwureda ngwujaw, a be dījī ila 'to danni diru diwayi ngwāndā.

³ Ngaa be ombaji dījū ndoo digenna ngwureda ngwujaw ngaa ci, "Ila nga jalu ngwaalu ngwee ngwujaw," ngaa be ci ndoo diru diwayi, "Dūnū ngeno" ya "Jalu gidīyāngālū ngene giyoranu yūny."

⁴ Giyee ya'ti mene ani ndi ari ngaa lati uti ngwūjānū ngaa ru nono ngweleny ngwanni ngwati pī yelenya ya'rany ye yegen yanni yike?

⁵ Lani ngwānggārī 'dinginar ngwuja'ri ngwee, Ngwaalu ngwā'tūdī ngwanni ngwābrū ngwūjū ngwanni ngwuru ngwuwai ngwāyānū ngwudi ngwūjī ngwudi didlā nunnu aar nānū ndi āmnī Ngwaalu na ndi ape yu'rina yidi yeleny yidi Ngwaalu yanni yicung ye ngwūjū ngwanni ngwāmnā ngindengo?

⁶ Ati be ci ngwuwaiyala mireny. Ngwūjī ngwanni ngwūnānū ngwā'tūdī mene ngwanni ngwata je ārrāje? Ara je oktalū ara je ngwe ele ngwaalu ngwudi pī yelenyaa?

⁷ Ngindenga lā'tūdī lanni lati ci Ngwūrīnyālū mireny ngwuru yeleny ngwudi nginde gwanni gwātā je?

⁸ Manari ngaa 'didanu lati denya yobo yidi yeleny yanni giyo kitabānu gidi Ngwaalu yaru, "Āmnā gwānggalū anaku ata gu āmnī ligo'ro lunga," nga nga gilo ndi je ārrī yanni yidūnālū.

⁹ Ma be ari ngaa lati uti ngwūjānū, yārrā je yanni yiki a ngaa lima gīkīnī yobo ye nono ngwūjū ngwanni ngwukiya yobanu.

¹⁰ Dījī danni dati denya yobo 'dar nggu be obalu ye'te pu 'dogo, yani ndi ari yiming je kiyalu 'dar anaku rar gu.

¹¹ Yiru ndi ari nginde gwanni ngwaru, "Aa'ti a gwa mī'rī ngwāyānū," gwuru 'to gwanni gwaru, "Aa'ti a

gwa 'rinyidi." Manari nga gwuma 'ti mī'rīdī ngwāyānū nga be 'rinyidi, yani ndi ari nga gwuma kiyi yobalu 'dar.

¹² Ondaja nga arri nono ngwūjū ngwanni ngwadi ele ndi ngwe yobo obalu yanni yati ye dījī gātīnī linginalu,

¹³ ndi ari obalu gwanni gwa'ti ātī īnāng, gwa aar gwe inggidi gidījī danni dati 'ti ngwūjī īnādī. Ndi ari īnā gwati dami obengalu!

Āmnī Ngwaalu gwa'ti ātī yīranu gwayu

¹⁴ Yiru ange yanni yijaw lani ngwānggārī manari dījī dati dātī āmnīng Ngwaalu ngwube erne yīranu? Da āmnī Ngwaalu nggwee gilāngīdiye?

¹⁵ Nda ma diweengga diru dur ya gera dīrnīdī ngwureda na eny gwudi lingeno.

¹⁶ Ma be ari dījī de'te 'danggalanu ci, "Īndī gora gijaw nga ji ngwaalu ngwūbūdānū nga eny nga pe," ngwu'ti be ārrījā yī'ral yere yīmīnīng je yidi lingeno, yiru ange yanni yijaw?

¹⁷ Yiru gu 'to no, ndi ari āmnī Ngwaalu 'dogo gwanni ngwa'ti ātī yīranu, gwayu.

¹⁸ A be dījī de'te da be ari, "Nga gwātī āmnīng Ngwaalu, āny gwātī yīru."

Enggaci āmnīng Ngwaalu gwunga gwanni gwa'ti ātī yīranu, gwa ang be enggaca āmnī Ngwaalu gwūny yīru ye yanni yati nje ārrī.

¹⁹ Nga gwāmnā Ngwaalu ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwe'te pu. Yijaw! A mene ngwujego'rr ngwati gu pa āmnī 'to ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwe'te pu, ati je yedeny eny 'di ati aar didi'ri.

²⁰ Wā de'rr ndee, yīmīnā je yanni yadi ondaji ndi ari āmnī Ngwaalu ngwanni gwa'ti ātī yīranu gwuru 'ture?

²¹ Dīgūūrnā dege dani Ābrāyīm da'ti Ngwaalu ca gwūdūnālū anni mung apa gījū gūngūn gani Ijaag gading ge mī'rīnī nono gidagade?

22 Änggädär ndi ari ämni Ng-waalu gwüngün gwelataar yiuru ye yüngün gwüpäng, na ämni Ng-waalu gwüngün gwuma mbuti yiuru ye yanni yärrüng je.

23 Yiru gu anaku üllinäär gu kitabanu gidi Ngwaalu yima äti ngwäyänü ndi ari, “Äbräyim gwämnä Ngwaalu a gu be Ngwaalu i'raci ngwuru diji didünälü,” aar urnidi dimaad didi Ngwaalu.

24 Änggädär 'di ndi ari diji dati dünälü yiuru ye yanni yating je ärrü, ya'ti ani ämni gwe Ngwaalu 'dogo.

25 Yiru gu ye'te ye'te no 'di 'to gidedr dani Riyab, gwä'räcäär ndi ari gwüdünälü gwani yiuru yüngün anni mung ülläji ngwujimi-dalu ngwükäjäär je ngwuje 'tüyi aar ele gay ge gi'tere?

26 Nono lingina mung 'ti äti ligi'rimänü, layu. No ämni Ngwaalu gwanni gwa'ti äti yiiranu, gwayu.

3

Ke gwudi lingla

1 Lani ngwänggäri, aa'ti ngaa la ru ngwoorta lonyadu, ndi ari ngaa lilingidi alanga lanni lati enggaci ngwüjü, la ji linje le obalu obengalu gwanni gwupana.

2 Alanga 'dar lati obalu ngway ngwonyadu. Manari gwere gwati 'ti ärrü yi'ral yere yanni yiki a'tur ndi ondaji gwüngün, nginde gwuru diji dimbutu, däti yiima ndi ruyi lingina lüngün 'dar.

3 Manari a lima änicü ngwumirta yu'runga ngwulem, nunnu aar nje 'dengenaci ar je ruyi, ngwati ar je gwügwürlü ngwanginalu ngwengen 'dar.

4 Na nono gwele ngwübälükä. Aar ni pe nono ange, ati je dirun dojema nono dinga, ngwati je dilimi dooko gwügwürläji ngwaalu ngwüminä je gu doorta degen ndi ele.

5 Yiru gu ye'te ye'te 'to gilingla, liru gu'ru gooko ngwanginu ating be iringini gwulleney. İriyā ngwäyälü

giligä gwele mung obalu looko, lati u'diyi didänyälü 'teny.

6 Lingla liru ligä 'to, liru gu'ru giki lati gu yi'ral 'dar ila ngwanginu ngwudi diji. Lati kiyi diju nono ku, ngwugatu miding gwudi diji ku giligä na lati aar gatu 'to giligä lidi yi'rendeny.

7 Ngwäng 'dar, yi'rä, ngwong ng-wanni ngwati ele yora yalu, na ngwong giyaanu ngwati je ngwüji lingidiyi drü aar ru ngwudi 'dunung, a be diji dati 'ti mäti (lingidiya) lingla drü. Liki lati 'ti jalu jicom, lonyadu yiyaanu yati 'rinyidi.

9 Lati ar le ortada Delenya dege ar le ortada Papang gwege, ar le 'täji ngwünyü gidiji danni digi'tinä giyi'remna yidi Ngwaalu.

10 Ngwulemanu ngwe'te ngwe'te, ngwati ortada aar 'täji ngwünyü. Lani ngwänggäri, ya'ti yaadi gu ru no.

11 Yaw yanni yami na yanni yinyira yati iritadi gidel de'te de'te?

12 Lani ngwänggäri, dimnigor dati 'ri'ri yiminite na diguri dati 'ri'ri yimnigora? Na 'to del danni dinyira yaw dati 'ti iritadu yaw yanni yami.

Bebere gwudi gerala

13 Yäru gwanni nggwo gwubebera gwülingidi 'danggalanu? Gäbicär ngwuje inggidi eelle gwe gwüngün gwanni gwujaw, apepe gwanni gwäpinä ligor le lüllänü gwudi bebere gwuru.

14 Ma be ari ngaa lati 'rati ngwäy jicir yi'dünyü, ngaa arrada giyur giyigoranu yalu, aa'ti ya ye iringini giyee ngaa je nyi'rini yanni yiru 'didanu.

15 “Bebere” gwanni gwuru gu no, gwa'ti üllü kerala ngwube ru gwudi diyängälü, gwä'tüdi gwudi ligi'rim, gwuru gwudi dijego'rr.

16 Ndi ari manari ngaa liru ngwü'dünyü ngaa arrada giyur, 'digwü'ridänü gwati ji a yi'ral äpini 'dar yanni yiki.

17 A be bebere gwanni gwati üllä kerala, gwerre gwerre, gwuru gwanni gwuju'ru, ngwuru ämni

gwudi adatalu, gwati denya, gwati 'dengenaci, gwati inängänü gwupa, a gwati 'ri'ri yuula yanni yijaw, gwati übidänü ngwuru 'didanu.

¹⁸ Lanni lati ge'te adatingalu aar kwoy ladatalu, yati aar je 'tüyi yanni yidünälü.

4

'Dengenacar Ngwaalinga

¹ Yiru ange yanni yati apa dugiding aar apa kading 'danggalanu? Yä'tüdi mene ndi ari yati ila ndi ami'ra gwati kwudi 'danggalano?

² Gong gata je araanu ngaa 'ti be mbuju. Ata be kajidi ngaa 'rinyidi nunnu nga mbuji. Ngaa je 'ti be mbuju yanni yiminä je, no ati aang be kadi ngaa kwudi. Ngaa la'ti äti, ndi ari ngaa lati 'ti otaca Ngwaalingalu.

³ Manari ngwuma je otacalu, ngaa lati 'ti mbuja, ndi ari ngaa lati utalu yigor ye yiki nunnu ngaa ye ärrü yi'ral yanni yämi'rädi yigor yalu.

⁴ Ngaa gilee liru ngwüji ngwümi'ridi ngwäyänü, ngaa la'ti lingidi ndi ari ätäjidi yimaada didlängä le, yani aar nje Ngwaalu ke ngwäye? Diji danni dima aar ru didlä de dimaad, dima ru güwän gidi Ngwaalu.

⁵ Ngaa laru gitab gondajalu 'dogo a'tur anni arung ligi'rim lanni lige'teng 'dengganu, lati nje iye yigoranu nunnu ar änni Ngwaalinga jüco?

⁶ Ati aar nje be nginde gendaci nje yimi'rä. Yiru giyee yaru ye gitab ndi ari,

"Ngwaalu ngwati 'donya ngwuja'ri ngwudi diji danni dati piyi ligo'ro

Ngwube ru dimi'rü gidiji danni dati okeye ligo'ro."

⁷ Ätädar be Ngwaalinga yigo'ro yalu. Kwudar dijego'rrnga le da je be abri.

⁸ 'Donggacar Ngwaalinga gito nginde gwa je be 'donggaca gito.

Unar ngwuy nono nga nga lanni liki, ngaa gä'rini yigor yalu, nga nga lanni liru yigoranu rom.

⁹ Runar, ngaa ari dulu de gwuleny. Gäbicär ngwimä ngwalu ngaa ari yal ngaa gäbici jayinganu ngaa jalu kürüng.

¹⁰ Okeyar yigo'ro yalu ngwäyänü Gideleny, gwa je be piyi gwa je näji.

Aa'ti nga gwa obalu gwanggalu gwe

¹¹ Lani ngwänggäri, aa'ti ngaa la ludidi ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwuki. Gwanni gwati ondijaji kwenggenala ngwuja'ri ngwanni ngwuki nggwe obalu, nginde gwati ondijaji giyobala ngwuye obalu. Manari nga gwati obalu yobo ye, ya'ta je mäti nga gu be jalu nda ye obalu.

¹² Gwanni gwuru dobo gwuru gwe'te pu, ngwuru deleny gwuru gwäti yiima ndi gilängidiyi na ndi gerajalu. Nga be ani yäru ndi obalu gwanggalu gwe?

Gatada ngwäyänü Ngwaalu

¹³ 'Dinginar gweneno, nga nga gilee lati ari, "Gwene ya bigänü a ladi ele kündär nggee ya kündär nggone, ar gu jalu didläyü. Ar gu bileda ar mbuja ngwü'rinyä."

¹⁴ Ange gwuru, ngaa la'ti lingidi 'di ndi ari yiru ange yanni yadi ji bigänü. Midi gwunga gwuru ange? Gwuru nono dumbil dele dati ji gwooko ngwube aji ngwabralu.

¹⁵ Ngaa laadi manni ari, "Ma gu Ngwaalu ari, a la midi, ya ar je ärrü giyee ya ar je ärrü giyone."

¹⁶ A be Ngaa gilo be lati iringini ngaa piyi yigo'rala yalu, iringini nggwee 'dar gwuru gwanni gwuki.

¹⁷ Yäy gu no, gwe'te gwe'te gwanni gwati lenge yi'ral yanni yijaw nding je ärrü ngwuje 'ti be ärrü, yating je ärrü yanni yiki.

5

Arnganar lanni linänü liru ngwüriginä

¹ 'Dinginar gweneno, nga nga lanni ru ngwüji ngwünänü, arar ngaa runi gwani dirbä danni ndo dindi dada je mbuji.

² Goola galu gima 'digi'ri ngwured ngwalu ngwuma je ngwuruwal eny.

³ Dab na Buta gwalu gwuma iyini. İyini gwegen gwuru gwanni gwadi inggidi keng gwalu ara je eny ngwangina nono ngwalu nono ligä. Nga nga lima gwä'rajä gola gi'du giyomon giyä'di yidi gwodaning.

⁴ Ge'tar be ngwäyälü! Ndi ari gu'ru ganni gwü'ridängää ngwüji ngwe ngwanni ngwata je äpiji yiiru ngaa je 'ti be ätädi, ngwo ngwudugu yal ye 'danggalu. Na yal yidi ngwüji ngwanni ngwäpijä je yiiru, yima je Deleny diru yiima 'dingini.

⁵ Nga nga liju gididlä liriyälü ngaa enyalu yelenya ngaa amiya yigo'ranu yalu. Ngaa likwudiniya yigo'ro yalu nono yindri komon gidi rce.

⁶ Ngaa lima obalu ngwüji ngwe ngwanni ngwujaw nono ngaa je 'rinye ngwanni ngwa'ta je ärrü yi'ral yere.

Or'temaji gidirbanü

⁷ Lani ngweengga, mätär yiguri 'di a Deleny o'ra. Änggädär anaku ati gu diji danni dati kwoy dünici yona ndi 'tüdä gidiyäng. Na awa dati määtä liguri ngwüdünici giranyu ganni gati ni a yon 'tüdä na ganni gati pi yona aar äti ngwäy.

⁸ Mätär be yiguri nga nga 'to, ngaa mätinälü 'di'däny ndi ari Deleny ndoo dindi puprang.

⁹ Lani ngwänggäri, aa'ti ngaa la äbinginijidi giyinenanu, nunnu aa'ti Ngwaalu ngwa ji ngwa je ngwe obalu ngwuja'ri ngwee. Gwanni ngwati obalu ngwüji ngwe nggwo gito, nggwo gwüdünü gilängir.

¹⁰ Lani ngwänggäri, or'temajar nono ngwijirä gwanni ngwondaja ngwüriny ngwe gwudi Deleny ndi ari ngwumbuju dirbä.

¹¹ Anaku lingidä gu ndi ari a länggädi ndi ari, lonjacaar je lanni lor'temaju. Nga nga li'dingina

or'temaji gwe gwudi Äyüb, ngaa lima engga ndi ari gwuma Ngwaalu ärrä gwodanalü. Ngwaalu ngwuru dinä ngwanni ngwati je ngwüji inä.

¹² Yanni yipana gu'ru, lani ngwänggäri, aa'ti nga la pi yi'rany Ngwaalu ngwe na gere ge, na diyäng de, na gong ge gere. Gäbicä "Yäying" gwunga ngwani yäy, na "Bäring" gwunga ngwani bäri, ya la gwe obalu.

Utalü änni gwe Ngwaalu

¹³ Diji dere 'danggalanu ndo gidirbäno? Gäbicär ngwotaci Ngwaalingalu. Diji dere dijayano? Gäbicär ngwelnge ngwortada Ngwaalinga.

¹⁴ Diji dere 'danggalanu düma? Gäbicär ngwurnidi mbumbung je lidi gi'doonga aar abingaci Ngwaalinga aar bruti yila ye ngwüriny ngwe gwudi Kirictu.

¹⁵ Otaci Ngwaalingalu änni gwe Ngwaalu, gwa gäbici diju danni dümä da u'ri nono. No da Deleny 'di'riyälü. Manari dapu gwanni gwuki, da aar düdänijänü.

¹⁶ Yäy gu no, 'täjidärälü giyi'ral yalu yanni yiki ngaa otacidi Ngwaalingalu nunnu ara je Ngwaalu u'riyi nono. Otaci Ngwaalingalu gwudi diji danni didünälü gwäti yiima ndi ärrü yi'ral.

¹⁷ İliyä gwuru diji dümnä nono alanga je, ngwube otaci Ngwaalingalu gwulleny ndi ari aa'ti gere ga ni, a gere allala ngwüdläyü tä'rül na didläyü dü'ränü ngwu'ti nu.

¹⁸ Ngwo're ngwotaci Ngwaalingalu nunnu a gere ila kerala ngwunni a ngwong 'tüdä gidiyängänü, o're a gere ni.

¹⁹ Lani ngwänggäri, manari gwere gwuma gatani ngwuja'ri ngwanni gwäti ngwäyänü, ma be ari gwuma diji dere gwä'ra,

²⁰ lingidär ndi ari gwanni gwati gwä'ra diju danni diki kay gidi dudi, diming gätäjä yi'rany a da aar gwü'rübäci yi'ralalu yanni yiki yonyadu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Butruj gi'ra ge'te Äni kitabanu

Ngwuja'ri ngwanni ngwuru gi'ra ngwullu je Butruj ngwondacung ngwe ngwükirijinä ngene ngwucaar je “Ngwüji ngwanni ngwäbrä je Ngwaalu,” ngwanni ngwubadalu mbüny mbüny kängir ngwaalu ngwudi gen gweneno gicaar Türkiyä. Yanni yiru gi'ra gidi ngwuja'ri yiru ndi or'temaji ngwüjü ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwee ngwübinäär jälü aar mbuji yi'rendenya yani änni Ngwaalu gwegen. Butruj gwubupa nding je diwayiniyi Yicu gwe gwanni gwayu ngwü'di'ri mana na ngwuja'ri ngwe ngwüngün gwanni gwaru nggwe gwadi o'ra, nunnu a ngindenga äti ge'tajing. Ngwuja'ri ngwee aar änni aar or'temaji giyi'rendeny yegen, aar icinänü ndi ari idäji gwuru gwani 'didanu gwudi änni Ngwaalu gwegen a la aar je be ätäda gu'ru “komon gadi ge Yicu Kirictu 'tädlü” (1.7).

Or'temaji gwe nggwee kaji gidi dirbä, Butruj gwüpäcä 'to ngwüjälü ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwee ndi aar eelle nono ngwüjü ngwudi Kirictu.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1-2)
2. Ange gwuru ndi ge'taji (1.3-12)
3. Eelle gwudi ngwüji ngwuju'ru ngwudi Ngwaalu (1.13-2.17)
4. Gwuji gora gidi yi'rendeny yidi Kirictu (2.18-25)
5. Ru dikirijin na yi'rendeny (3.1-4.19)
6. Ola gwani lanni lati okta gi'donga gidi Ngwaalu (5.1-11)
7. Aganni gwudi mi'ra (5.12-14)

Aganni

¹ Äny gwani Butruj gwuru doo'ra dükäjä didi Yicu Kirictu, ngwuja'ri

ngwee ngwükäci nje ngwüjü ngwanni ngwäbrä je Ngwaalu ngwobadalu ngwuru ngwörnü poor ngwaalu ngwee ngwani Buntuj, Galatiya, Gäbüdükiyä, Ajiya na Bijiniyä.

² Ngwanni ngwäbräär je anaku lingidi gu Ngwaalu ngwuru Papa 'tu'tu gwerre ngwuje ju'riyi Ligirim le nunnu aar 'dengenaci Yicu Kirictung ngwuje gwürä yin ye yüngün.

Ara je gu yimi'rü ji ara je gu adatalu ji gwirälü.

Näji Ngwaalinga gwani ge'taji gwanni gwumidu

³ Ar näji Ngwaalinga ngwuru Papa gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu. Ndi ari ndi inä gwüngün gwanni gwupa 'dengge, a lima lingini lingining gwanni gwuyang ndi ge'taji gwanni gwumidu 'di'ri gwe gwudi Yicu Kirictu giyi'ranyanu.

⁴ Aar nje änni giyu'rinanu yanni yati 'ti 'digi'ru a'tur aar ralu aar medadi. Giyo yirimitijärä je kerala

⁵ ngaa lanni letadu gu yiima yidi Ngwaalu änning gwe gwalu 'dünggüngün 'di a gilang gwanni nggwo mama, ngwa ji ngwü'tädälü komon nggä'di gidi gwodaning.

⁶ Jayar banu gwulleny gwani ngwuja'ri ngwee, a be gweneno, miminni nono gwonyadu yi'ranu gwa je mbuji gaji gooko.

⁷ Ya je mbuji giyee nunnu aar inggidi ndi ari 'di'didanu änni Ngwaalu gwalu gwanni gwupana gu'ru gidab danni dati medadi danni dati aar gwalli nono ligä le nunnu aar ombaji ndi ari diru 'didanu. Änni Ngwaalu gwalu gwuru gu no, ndi ari ngwümbüjini gwuru 'didanu ndi orta, ndi näji na ndi denya, ma ji ma Yicu Kirictu 'tädlü.

⁸ Gwa'ti aang änggädi, ngaa be änni. Gwa'ti aang änggädi gwenene, ngaa be ännäci lijayanu gwulleny lonyadu gu näji gwupa.

⁹ Ndi ari ngaa gilo ndi ape gu'ru gidi änni Ngwaalu gwalu, gwani gilang gwudi lingeno lalu.

¹⁰ A gwani gilang nggwee, ngwäjir ngwanni ngwondaja giyimirü yanni yadi ara je Ngwaalu ükacä, yiminäär jälü gwuleny aar ye arngani gu'ru gipa.

¹¹ Aar bupi ndi ari ye lenge gaji aar ye lenge ngwuja'ri ngwanni ngwing-gida je Ligirrim lidi Kirictu lanni liju 'denggenanu. Anni ondajing gwani yi'rendeny yanni yadi mbuji Kirictung, a gwani näji gwupa gwanni gwadi gwuja.

¹² Ngwaalu ngwondaca ngwäjirä ndi ari ngwa'ti äpijä yigo'ro yegen yiiru, ara je be äpiji yiiru. Anni ondacaar yi'ral ye yanni yima je 'dingini gweneno. Ngaa li'dingina ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwondaca je ngwüji, ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Yicu Ligirrim le lanni Liju'ru lükajinä kerala. 'Di ndi ari yi'rr 'to yijädi ndi ombaji yi'ralanu giyee.

Ju'rar

¹³ Yäy gu no, jar balu ngwäy ngwe ngwudi yigor yalu aang arngani gwani yiiru. A ge'taji gwalu 'dar jada giyimirü yanni yadi ara je Yicu Kirictu ätäda mung 'tädalü.

¹⁴ Nono yiju yi'dengenaca Ngwaalinga, aa'ti ba be ngaa lo'raci elelleng gwudi ami'ra gwudi lingeno gwele gwuju yogo ye gwerre.

¹⁵ Ngaa be ju'ri anaku ju'rung gu gwanni gwurnida je, no ju'rar be giyi'ral 'dar yanni yata je ärrä.

¹⁶ Ndi ari yüllinä no yaru nu, "Ju'rar, anaku ju'riny gu."

¹⁷ Ndi ari anni urnidangaa Ngwaalinga ngwuru Papa gwanni gwati 'ti utu ngwüjänü ndi pi yelenya yüngün, elellar elelleng gwudi ngwüji ngwuru ngwörnü ngene gididlä ara je yedeny eny.

¹⁸ Ngaa lilingidi ndi ari la'ta je ü'rädälü kay ganni ga'ti äti midiganu gägätijänärä je mbumbunga lalu ngwong ngwe ngwanni gwati dudi nono buta na dab,

¹⁹ ara je be ü'rälü yin ye yidi Kirictu yanni yiru gu'ru, gwuru Girany ganni gijaw nono ga'ti rngü.

²⁰ Gwäbräär 'tu'tu gwerre didlä da'tina gi'tinä, gwuma aar be 'täjalü kaji nggee gidi gwodaning gwani nga nga.

²¹ Nginde gwe, ngaa lima ämnä Ngwaalu ngwanni ngwü'di'riyälü giyi'ranyanu ngwünäji, a gu no, ämnä Ngwaalu na ge'taji gwalu nggwo gwüjädä Ngwaalu.

²² Gweneno anni ma aang gä'rini yigo'ro yalu 'dengenaji gwe 'didanung nunnu ngaa äti ämning ngwengga 'di'didanu, ämnäjidär gwuleny 'tu'tu giyigoranu.

²³ Ndi ari ngaa lima lingini lingining gwanni gwuyang ngaa lä'tüdi yuula yanni yati äni, ngaa be ru yuula yanni yati 'tädä, midi gwe na mätnälü gwe gwudi ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu.

²⁴ Ndi ari yüllinä yaru nu, "Midi gwudi ngwüji 'dar gwuru nono yanya, na näji gwegen gwuru nono yibobo yidi didäny.

Yanya yati undi na yibobo yati ayi nono aar mi'ri'ti,

²⁵ a be ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwati jalu pupud."

A ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwondacara je ngwe.

2

¹ Yäy gu no, gätär be yi'ral mbüny yanni yiki yani yi'rinya na i'däjänü 'dar, yimur'tuny, yü'düny na yani lo gwere 'dar.

² Rüdär nono yiju yilingitäär je girem, ara je yan yanni yiju'ru yidi ligirrim ami'ra nunnu ngaa ye pe ndi gilang gwalu,

³ ndi ari gweneno ngaa lima lenge ndi ari Deleny dijaw.

Ngwu'dun ngwudi ligirrim na lanni läbräär je

⁴ Ngaa lindädi 'dunggüngün, ndi ari nginde gwuru nono go'rra giru

gidingo ganni gimidu gi'dünyidädi ngwüjälü ngwanni ngwati oda, a be Ngwaalu äbri ngwuruji gu'ru gipa ngwäyänü ngwüngün.

⁵ Nga nga 'to liru nono yo'rra yimidu yüdädäär ye ngwu'duna ngwudi ligi'rüm, ndi ari ngaa ru ngwur'dal ngwanni ngwuju'ru ngaa äpiji Ngwaalinga mi'rining nono gwudi ligi'rüm gwanni gwüjädänü Yicu Kirictu gwe.

⁶ Ndi ari yüllinä kitabanu yaru nu, "Ombaja ndi ari äny nggwo gwügäti go'rralu ngwaalu ngwani Jäyün,

ganni gäbriny ngwuru gu'ru, a gwere gwanni gwa gu gatada ngwäyänü,

gwa'ti gwa yaaru ape a'tur."

⁷ A be gweneno nga nga lanni lämni 'dünggüngün, go'rr nggee gipa gu'ru 'danggalu. A be lanni la'ti ämnä 'dünggüngün ngwube ari,

"Go'rr ganni gi'dünyidädi ngwüjälü ngwanni ngwati oda, gima ru gidingo gidi ngwu'dun."

⁸ Na gima ru 'to,

"Go'rr ganni gima ru nono gimle gadi gäbici ngwüjü aar gu obalu ngwuru ngwur'da ngwudi i'diyi ngwüjü."

La obalu, ndi ari linyurtanu ndi ämni ngwuja'ri aar gu ru 'to ndi ari lige'tajaar je gu.

⁹ A be ngaa liru ngwüji ngwäbräär je ngaa ru ngwur'dal ngwudi yeleny yidi Ngwaalu, ngaa ru ngwüji ken ngwanni ngwuju'ru, ngaa ru ngwüji ngwudi Ngwaalu ndi ari ngaa ondaji orta gwe gwüngün nginde gwanni gwü'tiyä je gidirimänü ara je 'täjä giburalu gwüngün gwanni gwuru 'ter.

¹⁰ Ngaa gwele gwerre lä'tüdi ngwüji, a be gweneno ngaa lima be ru ngwüji ngwudi Ngwaalu. Ngaa gwele gwerre, ngaa la'ti inädi Ngwaalinga a be gweneno, ngwuma je be inä.

Elle gwudi ngwikirijin

¹¹ Lani ngwumaad ngwüny, nggwa je päcälü ngaa liru ngwirnü ngaa ru li'ter ngene gididlä ndi ari gatanar ami'rang gwanni gwuki gwudi lingeno gwanni gwati aar kwudi ligi'rüm le lalu.

¹² Elellar elelleng gwanni gwujaw ngwüjänü ngwudi didlä, ma aar je üpäci yi'ral nono yanni yiki ngaa je gäbici aar engga apepeng gwalu gwanni gwujaw ngwuje gäbici aar näji Ngwaalinga komon nggä'di gidi gwodaning gadi aar nje ge ilijä.

'Dengenacar ngwelenya ngaa 'dengenaci ngworta

¹³ 'Dengenacar yelenya 'dar yanni yigi'tinä ngwüjänü, gwani Deleny. Ma aar ani denya delenya danni diru gi'ra dü'rädi yeleny nono ku,

¹⁴ na ma aar ani denya ngwartana ngwüngün, ngwükäjing je aar gikiji ngwüjü ngwanni ngwa ärrü gwanni gwuki aar je gwällini lanni lati ärrü yi'ral yanni yindi kayalu.

¹⁵ Ndi ari bupi gwuru gwudi Ngwaalu ndi ärrü yi'ral yanni yijaw, ya gäbici ngwüjü ngwanni ngwati ondaji yi'donggala, aar määtä ngwünyü ngwengen.

¹⁶ Gätinär linginalu aang elellalu aa'ti be ngaa la gu rtanu ngaa ärrü yi'ral yanni yiki. Elellar ngaa ru ngwinäd ngwudi Ngwaalu.

¹⁷ Dinyädär ngwüjü 'dar ngaa ämnäjidü yengga yidi ngwikirijin ara je yedeny eny Ngwaalu, ngaa denya delenya.

¹⁸ Ngaa lanni liru ngwinäd, 'dengenacar ngworta ngwalu ngaa je denya aa'ti la je 'dengenaci 'dogo lanni lijaw drü ara je jayi ngwäy, ngaa je be 'dengenaci 'to lanni liki drü agaa je ke ngwäy.

¹⁹ Ndi ari yijayi gu manari ye'rendeny yima mbuji dijü yiriginä kay gidi Ngwaalu.

²⁰ Yiru ange ya ara je i'räci manari ngaa lipinä gwani ape gwalu gwanni

gwuki? Ma be ari ye'rendeny yimbujanga gwani ape gwunga gwanni gwujaw, or'temaja be, giyee yijaw Ngwaalu.

²¹ Yiru giyee yanni yornacara je, ndi ari Kirictu gwumbuju yi'rendenya yani nga nga ara je g'tijäni gay ngaa gwuji gora güngün.

²² "Nginde gwa'ti ärrä yi'ral yere yanni yiki, aar 'ti mbojaja i'däjing nono gwere ngwulemanu ngwüngün."

²³ Anni lüddär yi'ral ye yiki, ngwuje 'ti gwä'räcänü ngwugwalli dämjä, anni mbujing yi'rendenya, ngwuje 'ti iya yedenyo, ngwube gatada ligo'ro lüngün Ngwaalu gwanni gwati übidi yi'ralanu.

²⁴ Nginde giligo'ro lüngün gwapu keng gwege ngwanginu ngwüngün kü'rälä nunnu ar ayi ndi ke ar be midi gwani dünälü. Ngwämmä ngwe ngwüngün, lima je u'riyi nono.

²⁵ Ndi ari nga nga gwele liru nono ngwangal ngwududu a be gweneno, ngaa lima o'raca Yicung gwanni gwuru doo'ra ngwuru dangida danni dati arnga lingeno lalu.

3

A ngwaw na ngwur 'dengenacidi

¹ Lani ngwaw, 'dengenacar 'to ngwuru ngwalu nunnu manari gilona lere lanni la'ti ämnä ngwuja'ri, aar je gwürli eelle gwe gwanni gwujaw gwudi ngwaw ngwegen

² ma aar engga elelleng gwudi ju'ri na denya gwudi ngwaw ngwegen.

³ Aa'ti jayi gwalu gwa ru gwudi ngwanginu poor, nono ndi micini ngwä'rü ndi genne dab nono, ndi genne buta nono na ndi genne ngwureda gwanni ngwu'ri.

⁴ Ngaa be manni bupi jaying gwudi ligor lalu gwanni gwati 'ti medadu, gwani jayi drü gwalu na jilänü gwalu gwudi ligi'rim, yiru

giyee yanni yipa gu'ru ngwäyänü Ngwaalu.

⁵ Ndi ari yiru giyee yanni yindi ye ngwaw ngwuju'ru ngwudi gwerreng ngwanni ngwügäti ge'tajing gwe-gen Ngwaalu aar gwe jayiyi yigo'ro yegen. Aar 'dengenaci ngwuru ngwegen.

⁶ Nono Jarrang, gwanni gwu'dengenaca duru düngün dani Äbräyim 'di ating urnidi doorta düngün. Ngaa liru yera yüngün manari ngaa lati ärrä yi'ral yanni yidünälü aar je 'ti yedeny itä giyi'ral yere.

⁷ Aar gu ru 'to 'danggalu nga nga lanni liru ngwur, jayar drü ngwaw ngwalu ngaa je ärrä yi'ral yijaw ngaa je denya ndi ari ngindenga liru ngweengga ngwami'ratu na ndi ari lemada le giyimi'ränü yidi angidaji gwudi midi nunnu aa'ti yere ya ji yü'rü otacing Ngwaalingalu gwalu ngwäy.

Mbuji yi'rendenya gwani apepe gwanni gwujaw

⁸ Ndi mi'rä, nga nga 'dar aca-jidar gwüpäng lamatanu, inäjädär, ämnäjädär yengga, jayar yiguri ngaa ru ngwumulu.

⁹ Aa'ti ngaa la gwä'räji yi'ral yanni yiki yi'ral ye yanni yiki, aa'ti ngaa la lujidi ngaa be onjaci ngwüjü ndi ari yiru giyee yanni yornacara je Ngwaalu nunnu ngaa ji ngaa ape gu'ru galu gidi onjaci.

¹⁰ Ndi ari, "Gwere gwanni gwadi ämnä miding gwudi ligo'ro lüngün a yomon mbuji 'dar yanni yijaw, ngwümäätä lingla lüngün giyi'ral yanni yiki na ngwulem ngwüngün ndi ondaji yi'duru.

¹¹ Ngwugwurla giyi'ral yanni yiki ngwuje ärrä yanni yijaw.

Ngwümäni adatingalu ngwugwoda.

¹² Ndi ari ngwäy ngwudi Ngwaalu gwati iye ngwüjü gwanni ngwüdünälü

na lating je geraji lāni lüngün
ma aar otacalu.

Ngwuje be gwürlāci lu'ra lanni lati
ārrī yi'ral yanni yiki."

¹³ Yārū gwa je akani nono manari
yigor yitājānū ndi ārrī yi'ral yanni
yijaw?

¹⁴ A be manari yiru gu ndi ari
ara je yi'rendeny mbuji yani ārrī
gwalu yi'ral yanni yidünälü, Ng-
waalu ngwa je onjaci. "Aa'ti yedeny
ya je eny giyi'ral yanni yati iye
ngwüjü yedenyo, aa'ti yedeny ya je
eny ma ara je iye yedenyo."

¹⁵ Ngaa be ge'te Kirictung ng-
wuru Deleny giyigoranu yalu. Jar
mama giyomonalu 'dar nda je eng-
gaci lanni la je otacalu gwani ge'taji
gwanni gwätängää. Ngaa je be
enggaci yigor ye yijilānū ngaa je
denya.

¹⁶ Gäbicār yigor yalu aar jayi
nono, nunnu lanni lata je üpāci
yi'ral nono yanni yiki ndi eelle
gwalu gwanni gwujaw ndi Kirictu,
a je yaaru ape giyi'ral yegen yanni
yiru yi'duru.

¹⁷ Yijayana ndi ari manari bupi
gwuru gwudi Ngwaalu, ara je
yi'rendeny mbuji gwani ārrī yi'ral
yanni yijaw aa'ti yi'rendeny ya je
mbuji lärrü yi'ral yanni yiki.

¹⁸ Ndi ari Kirictu gwayu gwani
ke gomonanu ge'te pu gwanni
gwüdünälü gwani lanni la'ti dünälü,
nunnu ara je apada Ngwaalu.
Gwü'rinyitäär gilingeno a be Ng-
waalu midiyi Lig'i'rim le,

¹⁹ Lig'i'rim le gilee liming le ele
'to ngwondaca ngwügi'rimā ngwudi
ngwüji ngwanni ngwugekanalu.

²⁰ Ngwanni ngwünyürtijä Ng-
waalinganu 'tu'tu gwerre gaji ganni
gimätijä je ge Ngwaalu liguri gaji
ganni giju ge Nuwa ndi ge'te
bälükä. Gibälükänü, looko 'dogo,
liru 'dübä (8) gwuma aar gwe
gilängidini giyaanu.

²¹ Na yaw giyee yiju yiru gi'remna
gidi yaw yanni nyinyinä ye gweneno

ngaa ye gilängidini 'to. Ya'ti ani
üyini yirledo nono yidi ngwanginu,
aar be ani ānijälü gwudi icinānū
gwudi ligor lanni lijaw ngwäyānū
Ngwaalu. Yata je gilängidiyi
'di'ri gwe gwudi Yicu Kirictu
giyi'ranyanu,

²² gwanni gwuma allu kerala na
nggwo gwujalu yelenya kaama gidi
Ngwaalu a gu yi'rr na yeleny na
yiima 'dengenaci.

4

Midiji Ngwaalinga

¹ Yäy gu no, anni mbuja Kirictu
yi'rendeny ngwanginu ngwüngün,
yäy gwodanar banu 'to yi'ral ye
giyee ye'te ye'te. Ndi ari gwanni
gwa yi'rendeny mbuji ngwanginu
ngwüngün, ke gwuma äbrini kay
'dünggüngün.

² Yäy gwa'ti ba be gwelelle gididlä
düngün danni di'dälü gwani ami'ra
gwanni gwuki gwudi lingenö, ng-
wube manni ārrī buping gwudi Ng-
waalu.

³ Ndi ari ngaa lonja yomon
kaji gwerre ndi ārrī yi'ral yanni
yati je ngwüji ārrī ngwudi didlä.
Yani eelle gwegen gwudi yidi-
gany, ami'ra ngwanni gwuki, rläli,
yi'rinyinä yiru yütä na didülä danni
diki.

⁴ Yanni yima gäbicä ngwüjü ng-
wudi didlä gweneno aar allalu ndir
ndi ari ngwa'ta le acajidu giyi'ralanu
yanni yiki drü ati aar je be ürrä
yiriginä nono.

⁵ A be la ji ya je ye Kirictu otacalu
gwanni nggwo gwa ji gwa otaci
ngwüjälü ngwanni ngwumidu na
ngwanni ngwayu.

⁶ Yiru giyee yanni yigäbicä a
be ngwuja'ri ngwanni ngwujaw
ündäjinä 'di ngwüjānū ngwanni
ngwo gweneno ngwayu nunnu lanni
lima aar le obalu gay ge gidi diji
dümnä ndi ari liki gilingeno, aar
midi giligi'rim gay ge gidi Ngwaalu.

O'ra gwudi Yicu gwuma ja gito

⁷ Mi'ra gwudi yi'ral 'dar gwuma ji gito. Yäy gu no, beberar be ngaa mätnälü nunnu ngaa otaci Ngwaalingalu.

⁸ Giyi'ralala giyee 'dar, ämnäjidär gwüpäng gwulleney, ndi ari ämnäjidä gwati gwü'rübäji yi'ralalu yonyadu yanni yiki.

⁹ Apajidar yirnü gwüpäng la'ti äbinginü giyinenanu.

¹⁰ Angidaji gwe guy ganni gima aar je Ngwaalu angidaci, emadar ge giyiru gwüpäng yigor ye ye'te pu ngaa ruyi yimi'ra yidi Ngwaalu yanni yonyadu yi'ranu.

¹¹ Manari gwere gwati ondaji, ngwondaji nono mung ondaji ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu. Gwere gwanni gwati ape yiiru, ngwuje ape yiima ye 'dar yätädi je Ngwaalu nunnu a Ngwaalu ortani giyi'ral 'dar Yicu Kirictu gwe gwanni gwuru näji ngwuru yiima yidi gwur'taling. Yiru gu.

Mbuji yi'rendenya yani yikirijin

¹² Lani ngwumaad ngwüny, aa'ti ngaa la allalu ndir ndi miminni nono gwudi ye'rendeny yanni yimbuja je, nono ma yi'ral mine ru yimbuja je ya'ti linginna.

¹³ Ngaa be jayanu ndi ari ngaa gilo lacajidu giye'rendenyanu yidi Kirictu, nunnu ngaa ji ngaa jayanu gwulleney komon gadi ge näji gwüngün 'tädlü.

¹⁴ Manari ngwüji ngwo ngwüllüdä je gwani Kirictu, yijayi gu 'danggalu ndi ari Ligirim lidi näji na lidi Ngwaalu gilo 'danggalu.

¹⁵ Manari ye'rendeny yima je mbuji, aa'ti yani ndi ari nga gwu'rinyidu na ndi ari a gwuru du'ram na a gwärrü yi'ral yere yanni yiki na ndi ari a gwändi giyi'ralanu yunga yä'tüdi.

¹⁶ A be manari yi'rendeny yimbuja yani ndi ari a gwuru dikirijin, aa'ti yaaru ya ang ape nga be ortada Ngwaalinga ndi ari nga gwapu ngwüriny ngwüngün.

¹⁷ Ndi ari gaji giru gadi ge Ngwaalu obalu ngwüji ngwe, ndi aalu ngwüji ngwe ngwudi ngwu'dun ngwudi Ngwaalu. Ma be ari gadi aar ge aalu 'dengge gwerre gwerre, ya be ru 'tanaa ngwüji ngwanni ngwünyürtijä ngwuja'ranu ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwujaw?

¹⁸ Na ndi ari,

“Manari yojema ngwüjü ngwanni ngwüdünälü ndi aar mbuji gilanging, yadi be ru 'tanaa ngwüji ngwudi didlä na ngwanni ngwuki?”

¹⁹ Yäy no, lere lanni lati je yi'rendeny mbuji yani bupi gwudi Ngwaalu, aar ätäda Ngwaalinga yigo'ro yegen ngwanni ngwuru ligor le'te pu ngwuge'ta, aar gwuji ndi ärrü yi'ral yanni yijaw.

5

Ndi mbumbunga na ngwamal

¹ Äny gwüpäcä mbumbunga jalu 'danggalanu, äny gwuru 'to mbumbu kimaad gegen nyi ru gwanni gwänggädi yi'rendenya yidi Kirictu. Nyi ru gwe'te gwanni gwa ji gwa acidi ndi näji gwanni gwa ji gwa 'tädlü.

² Rüdär ngwoo'ra ngwudi gi'doonga gidi Ngwaalu ganni nggo gombajangaa, ngaa je iye liru ngwangida, aa'ti ndi ari ngaa je ärrü yiima ye, aar be ru ndi ari yärrä je yigor ye yalu anaku bupa je gu Ngwaalu ndi ru. Aa'ti yani ndi ari ngaa lübijä ngwü'rinyänü, ngaa je be jada ndi ärrü ligor le.

³ Aa'ti la je acajanu lanni lätädärä je Ngwaalu nunnu ngaa je ombaji, ngaa be ru ngwoo'ra ngwilijä gi'donga gora gijaw.

⁴ Ma be aji ma Kirictu gwanni gwuru doo'ra didi ngwoo'ranga 'tädlü, la je be äniiji giyelenyanu yani gu'ru gidi näji gwanni gwati 'ti medadu.

⁵ No 'to lanni liru ngwamal, 'dengenacar je lanni lipana. Ngaa

'dar, okeyar yigo'ro yalu ndi apajidi gwüpäng, ndi ari,

“Ngwaalu ngwati 'donya ngwüjü ngwanni ngwati piya yigo'ro yegen
ngwuje be gi'tiji yimi'ru ngwanni ngwati okeya yigo'ro yegen.”

⁶ Okeyar be yigo'ro yalu kyanu gidi Ngwaalu ganni giru yiima ndi ari ara je 'di'riyalü kaji nggä'di gindä.

⁷ Gätädär yi'ral nono 'dar yanni yata je picä yigoranu, ndi ari nginde gwuru gwanni gwada je gu ge'taji ngwäyanü.

⁸ Mätär yigo'ro yalu nga arngani. Ndi ari güwän galu gani dijego'rr ndo diru nono diira dilandalu ngwäri guba ngwüminä nunnung mung mbujalu gwere ngwobedalu ngwungadini.

⁹ Kwudar le be lidirninälü 'di'däny ndi ämnä Ngwaalu ndi ari ngaa lilingidi ndi ari ngweengga ngwalu giyen dar ngwo 'to ngwumbuja je yi'rendeny giyee ye'te ye'te.

¹⁰ A Ngwaalu ngwudi yimi'ru 'dar, ngwanni ngwurnida je ndi ari aangacajidi ndi näji gwüngün gwudi gwur'taling ndi Kirictu, manari yi'rendeny yima je mbuji gwooko, nginde ligo'ro le lüngün gwa je gwä'ra gwa je ojemeye nono ara je giki ngaa mätinälü 'di'däny.

¹¹ Nginde gwuru gwanni gwuru näji ngwuru yiima yidi gwur'taling. Yiru gu.

Aganni gwudi mi'ra

¹² Ngwuja'ri ngwee ngwoko ngwükäji nje ngwe diwengga dani Jiliwanij gwanni gwati nyi engga gwuru diweengga diru ligor le'te pu, bupi gwüny ngwani nda je ojemeye nono nga je enggaci ndi ari yimi'ru yiru giyee yidi Ngwaalu yanni yiru 'didanu. Mätinär gwälü 'di'däny.

¹³ Gi'doonga gidi Babiling* ganni gäbrä je le Ngwaalu, gaganna je ara

je giiji güny Gideleny gani Murkuj aganna.

¹⁴ Agannajidar giyenenanu agannajiding gwudi ämnä.

Ara je gu adatalu ji 'dar, ngaa lanni gilo ndi Kirictu.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Yuwana gi'ra ge'te Äni kitabanu

Yuwana gwuru doo'ra dükäjäär ngwoo'ranu ngwükäjäär je (ngwanni ngwujaar Yicunga le). Gwänggädäär aar 'dingini gwondaja aar akani nono. Yuwana gwuca Yicung gwuru ngwuja'ri ngwudi midi, nginde gwanni gwujaar papa gwe gwur'tal (1.1-2). Yuwana gwudiwayiniya ngwüjü ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwee ngwuru 'didanu ngwani Yicu ndi ari ngwoorta ngwuju ngwonyadu ngwanni ngwuru ngwu'duru ngwanni ngwati nyi'rini ndi ari Yicu gwuru gwanni gwani Kirctu (2.22). Aar nyi'rini ndi ari gwuma ru diji dümnä gilingeno (4.2). A ngwikirijin mätinälü 'di'däny ngwuja'ri ngwanni ngwenggacaar je 'tu'tu gerre (2.24).

Yuwana gwüpäcä ngwikirijinälü aar elelle elelleng gwanni gwuju'ru aar ämnäjidi. Ngwuje ci aar änni Kiji gidi Ngwaalu aar 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün. Ngwuje diwayiniyi ndi aar gwuji Yicung, nunnu ma ji mung o'ra mana aar gu icinänü ngwäyänü 'dünggüngün (2.28).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Ngwuja'ri ngwudi midi (1.1-4)
2. Midi ndi acajidi gwudi papa na Giji güngün gani Yicu (1.5-2.29)
3. Elellar nono yiji yidi Ngwaalu gididlänü ndee (3.1-24)
4. Ngaa lenge ndi ari yiru ange yanni yiru 'didanu na yanni yiru yi'duru (4.1-6)
5. Ämnär Ngwaalinga ngaa ämnäjidi (4.7-21)
6. Ämnär Kiji gidi Ngwaalu (5.1-21)

Ngwuja'ri Ngwudi Midi

¹ Änyängä lullu ngwuja'ri ngwudi midi ngwuju 'tu'tu gwerre ngwanni ngwu'dingini nje, nje engga ngwäy ngwe ngwäri nje inggidi nje akani nono ngwuy ngwe ngwäri ngwuru ngwee ngwaru nyii ngwe gweneno.

² Midi nggwee gwütädälü nyii engga nyii gwe ondaji, ara je be enggaci ndi ari ngwuja'ri ngwuru ngwudi midi gwudi gwur'taling gwanni gwuju ndi Papa gwuru Ngwaalu aar nje be 'täcälü.

³ Ngwuja'ri ngwanni ngwänggädi nje, nje 'dingini, ngwuru ngwondacara je ngwe nunnu ar gu acajidi ar gu emadanu gwüpäng. Ar emadi ndi acajidi gwüpäng na acajidi gwege nggwee gwuru Ngwaalinga le ngwuru Papa na Giji güngün gani Yicu Kirictu.

⁴ Änyängä lullu ngwuja'ri ngwee, nunnu a jayanu gwege ru gwanni gwumbutu.

Elelle Buri gwe

⁵ Ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwanni ngwu'dingini nje ndi Yicu ara je be ondaca. Ndi ari Ngwaalu ngwuru buri, dirim dere da'ti 'dünggüngün a'tur.

⁶ Ma be ari nunnu a lima ari gwa-cajidar le ar be elelle gidirimänü, a liru ngwu'duru na elelle gwege gwa ru 'tur.

⁷ A be manari a lima elelle giburalu anaku ru gu Ngwaalu buri, a la be äti acajiding gwüpäng 'didanu, na yin yidi Giji güngün gani Yicu, yinje oyaji kengalu 'dar.

⁸ Manari a lima ari a la'ti ki, a la dudiyi yigo'ro yege na ngwuja'ri ngwanni ngwuru 'didanu ngwa'ti ngwa ji 'denggeganu.

⁹ Ma be ari alanga lima 'täjälü ndi ari a liki, nginde gwuru ligor le'te pu ngwüdünälü gwunje düdänijänü na gwunje ga'ru giyi'ral 'dar yege yanni yiki.

¹⁰ Manari a lima ari alanga la'ti ärrä yi'ral yanni yiki, gwa ar aniji di'duru na ngwuja'ri ngwüngün ngwa'ti 'dengge.

2

Ar elette giburanu gwudi Ngwaalu

¹ Nggwüllijä je ngwuja'ri ngwee lani yiji yüny nunnu aa'ti ngaa la ärrä yi'ral yanni yiki. Ma be ari diji dere dima ärrä yi'ral yanni yiki, a läti Yicu Kirictung gwanni gwüdünälü gwati nje ruci ndi Papa.

² Nginde gwanni gwümi'ridi nje nono ligo'ro le lüngün aar nje ga'ru ndi ke gwege. Aa'ti be ke rüdi gwege 'dogo jücü, ngwube ru 'to ke gwudi ngwüji 'dar gididlä.

³ Manari gwuma ar 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün, a la be lenge ndi ari gwülingidär.

⁴ Gwanni gwati ari, "Gwülingidiny," ngwu'ti be ärrä ngwuja'ri ngwüngün, gwuru di'duru na 'didanu gwa'ti 'dünggüngün.

⁵ A be gwere gwanni gwati 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün, gwuru diji dannu dänä Ngwaalinga ämning gwanni gwuru 'di'didanu. Yiru giyee yanni yati nje gäbici ar lenge ndi ari a gilo 'dünggün.

⁶ Ndi ari gwere gwanni gwati ari gwümätinälü 'dünggüngün, ngwelelle nono elella gu Yicu.

Yanni yinggida ndi ari Ngwaalu ngwämni nje

⁷ Lani ngwumaad ngwüny, ngwuja'ri ngwee ngwüllijä je ngwätüdi ngwuyang, gwuru ngwuja'ri ngwanni ngwu'rin ngwu'dingina je 'tu'tu gwerre. Ngwuja'ri ngwee gwuru ngwu'rin gwuru ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingina je.

⁸ A be nyi gwüllijä je ngwuja'ri ngwanni ngwuyang. 'Didanu gwudi ngwuja'ri ngwee nggwo gwenggana ndi Kirictu na 'danggalu ndi ari dirim ndo ndi abri kayanu a buri gwanni gwuru 'didanu gwuma be o'rralu.

⁹ Gwanni gwaru nggwo giburalu ngwube a be gwenggen ke ngwäy, nginde nggwona gidirimänü kaji nggoo.

¹⁰ Gwanni gwati ämni gwenggen, gwati elette giburalu a yere ya'ti 'dünggüngün yanni yiki yadi gäbici ngwobalu.

¹¹ A be gwanni gwati gwenggen ke ngwäy, nginde nggwo gidirimänü, dinding gwänü a gwa'ti lingidi ndi ari gwadi ne. Gwuma dirim rimiyi ngwäy.

¹² Äny gwüllijä je ngwuja'ri ngwee lani yiji yüny ndi ari ke gwalu gwuma ara je Ngwaalu düdänijänü ndi Yicu Kirictu.

¹³ Äny gwüllijä je lani papanga, ndi ari gwülingidängä gwanni gwaju 'tu'tu gwerre gwani Yicu Kirictu. Äny gwüllijä je nga nga lanni liru ngwamal ndi ari ngaa lima obeda dijego'ralu. Äny gwüllijä je lani yiji yüny ndi ari ngaa lilingidi papang.

¹⁴ Äny gwüllijä je lani papanga ndi ari nga nga lilingidi ngindeng gwanni gwaju 'tu'tu gwerre. Äny gwüllijä je lanni liru ngwamal, ndi ari ngaa lojema nono, a ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwümätinälü 'danggalu, na ngaa lima obeda dijego'ralu.

¹⁵ Ngaa 'ti ämnä didläyü na yi'ral yere yidi didlä. Manari gwere nggwo gwati ämni didläyü, gwa'ti gu ämni gwudi papa.

¹⁶ Ndi ari yi'ral 'dar yidi didlä, nono ami'ra gwudi lingeno, ari ngwäy gwudi ngwong gwudi didlä, gigitinälü gwudi lingeno gwanni gwätung na ngwanni gwati je ngwüji ärrä, gwati 'ti indi ndi papa, gwudi didlä gwuru.

¹⁷ Didlä yi'ral yanu yüngün yanni yiki yanni yati ari ngwüjänü, ya dudi a be diji dannu dati ärrä buping gwudi Ngwaalu, da midi miding gwudi gwur'taling.

Arnganar Ngwu'duru

¹⁸ Lani yiju yüny, gaji gima be ja gito. Lica je gwele gwerre ndi ari güwän gidi Kirictu ga ji gila. Gweneno gima be ila gonyadu gima 'tädlü, a la be lenge ndi ari gaji

gima be ja gito. Güwän nggee gi'tüdi 'denggeganu ndi ari gati ar le acajidi gwerre,

19 aar be 'tü aar nje gatani. Ad-inari lacajidar le ki'du ge'te pu 'didanu, laadi ar le jalu. Liminje be gatani ndi ari ngindenga lä'tüdi lidi gi'du gege.

20 A be nga nga, lima je Ngwaalu maji ligi'rimä nono Yicu gwe, na no, nga nga 'dar yilingidi je yanni yiru 'didanu.

21 Äny gwa'ta je üllijä ndi ari nga nga la'ti lingidi 'didanung, a be ndi ari nga nga gwülingidängä, ngaa lenge 'to ndi ari yi'duru yere ya'ti ngwuja'ranu ngwanni gwuru 'didanu.

22 A be yärü gwanni gwuru di'duru? Dijji diru danni dati ari Yicu gwä'tüdi gwanni Gwubrutar yelenya. Dijji danni diru gu no, diru güwän gidi Kirictu diru danni dati 'donya Papang na Gijji.

23 Ndi ari dijji dere danni dati 'donya Gijju, da'ti äti Papang. Gwere gwanni gwati änni Gijju, gwati änni 'to Papang.

24 Mätinär bälü ndi määtä ngwuja'ri giyigoranu ngwanni ngwu'dingina je 'tu'tu gwerre ngaa gu mätinälü 'di'däny. Manari ngaa gilo gu, ngaa 'to la mätinälü Kijji na ndi Papa.

25 A yiru giyee yanni yicaar nje ye Ngwaalu ndi ari gwunje ätäda 'to miding gwudi gwur'taling.

26 Äny gwüllijä je ngwuja'ri ngwee nga je girinya gwani ngwüji ngwanni gwati mini ndi ara je i'däjänü aar je oktada 'ter ngaa dudi.

27 A be 'danggalu, Kirictu gwuma je maji ligi'rimä nono limätinälü 'danggalanu ngaa la'ta be minä dijju dere ndi ara je enggaci mana yanni yiru 'didanu. Ma be ari ligi'rim lüngün limätinälü 'danggalu ndi ara je enggacalu pipi'ri'ti, a liru ligi'rim lanni liru 'didanu lä'tüdi yi'duru, mätinärälü 'dünggüngün anaku enggacara je gu.

28 A be gwenene lani yiji yüny, mätinärälü 'dünggüngün nunnu ma ji mung 'tädlü, aa'ti yedeny yinje eny a nje yaaru ape komon ganni gading ge o'ra.

29 Manari ngaa lilingidi ndi ari Kirictu gwuru gwanni gwüdünälü, ngaa la gu be lenge ndi ari dijji dere danni dati ärrü yi'ral yanni yidünälü, diru gijji gidi Ngwaalu.

3

Yiji yidi Ngwaalu yati dünälü

1 Änggädär ämning gwuru 'taa gwudi Ngwaalu ngwuru Papa, gwanni gwämnäär nje gwe! Änni gwüngün gwupa gwulleny 'di ndi ari liminje ci, 'yiji yidi Ngwaalu.' Na a liru gu yiji yüngün 'didanu. Yiru giyee yanni yigäbicä ngwüju ngwudi didlä aar nje 'ti be lingidi ndi ari ngwüji ngwudi didlä ngwa'tina lingidi Ngwaalinga.

2 Gwenene lani ngwumaad ngwüny, a liru yiji yidi Ngwaalu, a be ya'ti linginna ndi ari gweere a ladi ru 'taa. A be a lilingidi ndi ari ma ji ma Kirictu 'tädlü, a la ru nono ngindeng, nunnu gwa ar engga anaku rung gu 'didanu. Dijji dere danni däti ge'tajing nggwee giligoranu lüngün ndi Kirictu, dati ju'riyi lingina lüngün

3 anaku ju'riya gu Yicu lingina lüngün.

4 Dijji dere danni dati ärrü yi'ral yanni yiki dati kiyi yobo yidi Ngwaalu 'didanu yiru ndi ari yi'ral yanni yiki, yani kiyi yobo.

5 A be ngaa lilingidi ndi ari Kirictu gwüllü ndi äbrü yi'ral yidi ngwüji yanni yiki, ngaa lilingidi ndi ari nginde gwä'tüdi dijji danni diki.

6 Gwere gwanni gwümätinälü 'dünggüngün, ngwa'ti gwa ji ndi gwujani yi'ral yanni yiki. A be gwanni gwa ji ndi gwujani yi'ral yanni yiki gwur'tal, gwa'ting änggädi na gwa'ting lingidi.

7 Aa'ti dijji dere da je oktada ndi dudi lani yiji yüny. Gwanni gwati

ärri yi'ral yanni yidünälü, gwuru diji didünälü, anaku dünü gu Kirictalu.

⁸ Gwanni gwa ji ndi gwujani yi'ral yanni yiki gwur'tal, gwuru giji gidi dijego'rr ndi ari dijego'rr diru danni darrä yi'ral yanni yiki 'tu'tu gwerre. Yiru yanni yigäbicä Gijü gidi Ngwaalu ngwüllä ndi ari ngwuje äbri yanni yima ji dijego'rr ärri.

⁹ Gwere gwa'ti gwuru giji gidi Ngwaalu gwati ji ndi gwujani yi'ral yanni yiki gwur'tal, ndi ari ligi'rim lidi mididi Ngwaalu lima ji 'dunggüngün, ndi ari gwa'ti gwa ji ndi gwuji yi'ral yanni yiki gwur'tal ndi ari gwuma ru giji gidi Ngwaalu.

¹⁰ Yiru giyee ndi ari awa a ladi lenge yijü yidi Ngwaalu 'ter giyijänü yidi dijego'rr ndi ari gwere gwanni gwati 'ti ärrä yi'ral yanni yidünälü na 'to gwere gwanni gwati 'ti ämnä gwenggen, gwä'tüdi giji gidi Ngwaalu.

Ämnäjidi

¹¹ Ngwuja'ri ngwanni ngwu'dingina je gwerre ngwuru ngwee, ndi ari ar ämnäjidi.

¹² Aa'ti a la ru nono Gayining, nginde gwanni gwuru giji gidi dijego'rr ngwümäätä gwenggen gwani Äbiil ngwu'rinye. Gayin gwarra ngwube 'rinye gwenggen gwani Äbiil? Yä'tüdi mene ndi ari yi'ral yüngün ya'ti dünälü ngwäyänü Ngwaalu a be yi'ral yidi gwenggen gwani Äbiil aar be dünälü ngwäyänü Ngwalo?

¹³ Yäy gu no aa'ti ngaa lobalu, lani ngwänggäri manari nga lima ke ngwüjü ngwäy ngwudi didlä.

¹⁴ A lilingidi ndi ari alanga lima gatana gay gidi yi'rany a lima elada ndi mididi, na lilingidi gu no ndi ari a lati ämnä gwengga. Gwanni gwati 'ti ämnä, nggwo gu na yiimala yidi yi'rany.

¹⁵ Gwere gwanni gwati gwenggen ke ngwäy, gwati 'rinyidi. Na ngaa lilingidi ndi ari gwere gwanni gwati 'rinyidi, gwa'ti äti miding gwudi gwur'taling 'dunggüngün.

¹⁶ A lilingidi ndi ari ämnä gwani yärü, ndi ari Kirictu gwayu gwani alanga. Alanga 'to la dodaji yigo'ro yege ngweengga!

¹⁷ Diji danni däti ngwony ngwudi lingenon gwube engga gwenggen gwanni gwuru diwayi ngwu'ti be inädi, awa ngwube ari dämna Ngwaalinga.

¹⁸ Lani yiji yüny, ämnä gwege aa'ti gwa ru ngwuja'ri ngwudi ngwulem 'dogo ngwube ru ämnä gwanni gwuru 'didanu giyi'ral yanni yati ar je ärri.

¹⁹ Yiru be giyee yanni yati nje gäbici ar lenge ndi ari a liru ngwüji ngwudi 'didanung. Yiru giyee yanni yadi nje gäbici ar dünä ligor le la'ti yedenyanu ngwäyänü Ngwaalu.

²⁰ Ma be ari yigor yiminje mi'ränü, ar lenge ndi ari Ngwaalu ngwupana giyigor yege na ngwuru ngwanni ngwülingidi ngwuja'ralu 'dar.

²¹ A no lani ngwumaad ngwüny, ma be ari yigor yege yiminje 'ti mi'ridänü, yedeny ya'ti yinje eny ngwäyänü Ngwaalu.

²² Ya ar je mbuji 'dunggüngün 'dar yanni ya ar ye otacalu, ndi ari gwati ar 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün ar ärri yi'ral yanni yati gäbici ngwujayanu.

²³ A ngwuja'ri ngwüngün ngwanni ngwaru ngwe ngwuru ngwee ndi ari ar ämnä Gijü güngün gani Yicu Kirictu na ar ämnäjidi gwüpäng.

²⁴ Lanni lati 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün, limätinälü 'dunggüngün na nginde gwümätinälü 'denggen. A yiru giyee ndi ari awa a lilingidi ndi ari nginde gwümätinälü 'dengge, ndi ari a lilingidi gu ligi'rim le lanni lätädäär nje.

4

Ligi'rim lidi Ngwaalu na ligi'rim lanni liki

¹ Lani ngwumaad ngwüny, aa'ti ngaa lämnä ngwuja'ri ngwudi

ligi'rimälü rügüm, ngaa be manni iye ngwügi'rimä ngwäy nono ndi aang lenge ndi ari ngwändi Ngwaalu. Ndi ari ngwijir ngwo ngwonyadu ngwuru ngwu'duru ngwuma 'tü ngwuma badalu gididlänü.

² Yiru giyee yanni yati nje gäbici nda be lenge ligi'rimä lidi Ngwaalu, ndi ari ligi'rim lere lanni lati ari Yicu Kirictu gwändi gilingeno, liru lidi Ngwaalu.

³ A be ligi'rim lere lanni lati 'donya ngwuja'ri ngwee ngwani Yicu, lä'tüdi ligi'rim lidi Ngwaalu, liru ligi'rim lanni liru güwän gidi Yicu lanni li'dingina le ndi ari ladi ila, a gilo lima obana gwenene gididlä.

⁴ Ngaa liru lidi Ngwaalu, lani yiiji yüny. A lima je dami lidi didlä ndi ari gwanni nggwo 'danggalanu gwojemana nono giligi'rim lanni gilo ngwüjänü ngwudi didlä.

⁵ Ngindenga liru ngwüji ngwudi didlä ngwati ondaji ngwuja'ri ngwudi ngwong ngwudi didlä ati je be ngwüji ngwudi didlä 'dengenaci.

⁶ A be alanga liru lidi Ngwaalu. Dijji dere dannii dilingidi Ngwaalinga, dati nje 'dengenaci. A be gwere gwanni gwä'tüdi gwudi Ngwaalu, gwati nje 'ti 'dengenaca. Yiru giyee yanni yati nje gäbici ar be ngengedani ngwuja'ranu ngwudi ligi'rim liru 'didanu ngwuja'ranu ngwudi ligi'rim lanni liru di'duru.

Änni gwudi Ngwaalu na änni gwege

⁷ Lani ngwumaad ngwüny, gäbici ar ännäjiidi ndi ari änni gwändi Ngwaalu. Gwere gwanni gwati änni, gwuru giiji gidi Ngwaalu na gwülingidi Ngwaalinga.

⁸ Gwere gwanni gwati 'ti ännä, gwa'ti lingidi Ngwaalinga, ndi ari Ngwaalu ngwuru änni.

⁹ A yiru giyee yinggida ndi ari Ngwaalu ngwenggaci nje änniing gwüngün awa. Ndi ari ngwükäjä Gijü gwüngün ganni giralu ge'te pu gididlä ndi ari nunnu ar ge gilang.

¹⁰ Änni gwuru nggwee, ndi ari a lä'tüdi lanni lämnä Ngwaalinga, a be Ngwaalu ru ngwanni ngwänni nje 'di aar ükäjä Gijü gwüngün aar nje mi'rini nono aar nje ga'ru ndi ke gwege.

¹¹ Lani ngwumaad ngwüny, anni ännär nje gu Ngwaalu no, gäbici ar be ar ännäjiidi gwüpäng.

¹² Dijji dere da'ti a'tur dannii dänggädi Ngwaalinga. Ma be ari alanga lännäjiidi, Ngwaalu ngwa ji 'dengge na änni gwüngün, gwa mbuti 'dengganu.

¹³ A lilingidi ndi ari nggwo gwümätinär gu a nginde nggwo gwümätinälü 'dengge. Ndi ari nginde gwuminje ätäda ligi'rimä lüngün.

¹⁴ A alanga lima engga, a lima ondaci ngwüjü ndi ari Papa gwuma ükäjä Gijü gungün ngwuru gilang gwudi ngwüji ngwudi didlä.

¹⁵ Manari dijji dere dima änni ndi ari Yicu gwuru Giji gidi Ngwaalu, Ngwaalu ngwa mätinälü 'dünggungün a nginde gwa mätinälü Ngwaalu.

¹⁶ A gu no gwenene, a lilingidi ar gatada ngwäyanü ndi änni gwanni gwätädäär nje Ngwaalu.

Ngwaalu ngwuru ngwati änni ngwüjü. A gwere gwanni gwelella änni gwe, gwümätinälü Ngwaalu a Ngwaalu mätinälü 'dünggungün.

¹⁷ Gay ge nggee, änni gwati nje gu mbutanu ndi ari aa'ti yedeny ya ji komon gidi obalu ndi ari ngene gididlä ndee, a liru nono Kirictu.

¹⁸ Yedeny ya'ti ndi änni, a be änni gwanni gwumbutu gwati 'tüyi yedenyanu, ndi ari yedeny yati ji yani yi'redeny. Gwanni gwati yedeny eny, gwami'ratu ndi änni.

¹⁹ Alanga lati ännäjiidi ndi ari Ngwaalu ngwuru ngwänni nje gwerre gwerre.

²⁰ Manari gwere gwuma ari, "Äny gwännä Ngwaalinga," ngwube gwenggen ke ngwäy, nginde gwuru di'duru. Ndi ari gwere gwanni gwati 'ti ännä gwenggen gwanni

gwating engga, awa ngwube ämni Ngwaalinga ngwanni ngwa'ting je änggädi.

²¹ A nginde gwuminje ätäda ngwuja'ri ngwüngün ngwee ndi ari gwere gwanni gwati ämni Ngwaalinga, ngwämmi gwenggen 'to.

5

Ämni Kiji gidi Ngwaalu

¹ Gwanni gwati ämni Ngwaalu ndi ari Yicu gwuru gwanni Gwubrutar yelenya, gwuru Giji gidi Ngwaalu, a gwanni gwati ämni Papang, gwati ämni Giju gungün 'to.

² Gay giru nggee gadi ar ge lenge ndi ari awa a lämnä yiju yidi Ngwaalu, ndi ari ämni gwe gwege Ngwaalinga na 'dengenaji gwe gwege ngwuja'ri ngwüngün.

³ Ämni Ngwaalinga gwege gwuru nggwee, ndi ari ar 'dengenaci ngwuja'ri ngwüngün. A ngwuja'ri ngwüngün ngwa'ti ni 'dengge.

⁴ Ndi ari gwanni gwuru giji gidi Ngwaalu, gwäti yiima ndi dami didläyü. A dami gwege gwuru ngwee gwanni gwuma dami didläyü, ämni gwe gwege ndi Yicu.

⁵ Yärü gwuru gwanni gwadi dami didläyü? Dijä de'te pu diru dannä dati ämni Ngwaalu ndi ari Yicu gwuru Giji gidi Ngwaalu.

Ondaci ngwüjü Yicu gwe

⁶ Yicu Kirictu gwuru nggwee gwe'te pu gwanni gwändi yaw ye yani nyinyini gwüngün na yin ye yüngün yani yi'rany yüngün. Nginde gwa'ti indä yaw ye 'dogo, a be gwändi yaw ye na yin ye yüngün. A Ligirim liru lanni lati inggidi nginde gwe na yanni yinggida ye Ligirim, yäti ngwäy ndi ari liru Ligirim 'didanu.

⁷ Ndi ari liru tä'räl (3) lanni londaja kerala,

⁸ ligirim na yaw na yin. 'Dar gilee liru tä'räl (3) ondaji gwegen gwuru gwe'te pu.

⁹ A lati ämni inggiding gwudi ngwüji, a be inggidi gwudi Ngwaalu gwupana, a ngwondijaja kiji gungün.

¹⁰ No lanni lati ämni Kiji gidi Ngwaalu, läti ondajing nggwee giyigoranu yegen. A be lanni lati 'ti ämnä Ngwaalu, lima ruji Ngwaalinga di'duru ndi ari ngindenga lati 'ti ämnä ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe Ngwaalu Kiji gungün.

¹¹ Inggidi gwinggidaar gwe gwuru nggwee. Ndi ari Ngwaalu ngwuminje ätäda miding gwudi gwur'taling na miding nggwee ngwändi Kiji gungün.

¹² Gwanni gwäti Giju, gwäti miding nggwee. Gwanni gwa'ti äti Giju, gwa'ti äti miding nggwee.

Midi gwudi gwur'taling

¹³ Äny gwüllijä je ngwuja'ri ngwee nunnu ngaa lenge ndi ari ngaa läti miding gwudi gwur'taling, ngaa lanni lämnä Kiji gidi Ngwaalu.

¹⁴ Yiru giyee yanni yati nje gäbici a nje 'ti yedeny itä ndi 'donggaci Ngwaalinga. Ndi ari manari yere yanni ya ar ye otaci Ngwaalingalu yanni yindäär bupi gwe gwüngün, ya aar nje 'dengenaci.

¹⁵ A manari a lilingidi ndi ari nginde gwati nje 'dingini giyiral yere yanni yati ar ye otacalu, a la be lenge ndi ari ya ar je mbuji yanni yotacar yalu.

¹⁶ Manari gwere gwati engga gwenggen ndi ärrä yi'ral yanni yiki yanni yati 'ti üktädi giyirany, gäbicä ngwotaci Ngwaalingalu a gwa Ngwaalu ätä miding. Yi'ral giyee ngwäradä gu ngwüji ndi ke gwegen gwanni gwati 'ti üktädi giyirany. A be ke nggwo gwe'te gwanni gwati oktada yi'rany. A be äny gwa'ti aru nga otaci Ngwaalingalu giyiral giyee.

¹⁷ 'Dar yanni yati ärrini yiki, yiki ngwäyänü Ngwaalu. A be ke nggwo gwe'te gwanni gwati oktada giyirany.

¹⁸ A lilingidi ndi ari gwere gwanni gwuru giji gidi Ngwaalu gwati 'ti ju ndi gwuji aring gwanni gwuki gwur'tal, ndi ari gwuru giji gidi Ngwaalu gwati gu Ngwaalu etadala, a dijego'rr da'ti da ang alliji guy nono.

¹⁹ A lilingidi ndi ari a liru yiji yidi Ngwaalu na ndi ari didla 'dar ndee ndo kuyanu gidi dijego'rr.

²⁰ A lilingidi 'to ndi ari Giji gidi Ngwaalu gima ulla na giminje atadani bebereng, nunnu ar lenge ngindeng gwanni gwuru 'didanu. A alanga gilo 'dunggungun gwanni gwuru 'didanu Kiji gungun gani Yicu Kirictu. Nginde gwuru Ngwaalu 'didanu a midi gwudi gwur'taling.

²¹ Lani yiji yuny, etadar giyigo'ro yalu giyi'remna yidi didula yidi didla yanni yiru 'tur.

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Yäwüdü Äni kitabanu

Ngwuja'ri ngwee ngwullu je Yäwüdü, ngwullung je ngwe girinya ngworta ngwanni ngwuru ngwu'duru ngwanni ngwaru ngwuru ngwikirjin. Ngwuja'ri ngwee ngwobla goranu ngwullu je Yäwüdü ngwuru nono ngwanni ngwullu je Butruj gi'ra rom. Yäwüdü gwor'temaja ngwüjü ngwanni ngwadi uli ngwuja'ri ngwee ngwüngün "ngwani änni Ngwaalu nunnu ngaa gu etadi 'di'däny, gwanni gwügätijänä Ngwaalu ngwüjü ngwüngün ngwanni ngwuju'ru gwur'tal" (1.3).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Aganni (1.1-2)
2. 'Dürni enggacing gwudi yi'duru (1.3-16)
3. Mätinälü ndi änni Ngwaalu (1.17-23)
4. Ulingani Ngwaalu (1.24-25)

Aganni

¹ Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'dünggüny äny gwani Yäwüdü gwuru gwenggen gwudi Yagubinga, äny gwuru dinäd didi Yicu Kirictu. Ngwükäci nje ngwüjü ngwanni ngwännä je Papa gwuru Ngwaalu ngwuje urnidi. Ngwanni ngwo ngwetadu gu Yicu Kirictu.

² Ara je gu inä gwudi Ngwaalu na adatalu na änni ji gwirälü.

Ngwoorta ngwanni ngwuru ngwu'duru

³ Lani ngwumaad ngwüny, äny gwüjädi gu gwulleny nda je üllijä ngwuja'ri ngwee ngwani gilang gwanni gwemadar gu gwüpäng, nyi be o're nyi icinänü ndi ari nga je üllijä nga je päcälü ngwuja'ri ngwe ngwani änni Ngwaalu nunnu ngaa gu etadi 'di'däny, gwanni

gwügätijänä Ngwaalu ngwüjü ngwüngün ngwanni ngwuju'ru gwur'tal.

⁴ Ndi ari ngwüji ngwe'te ngwo ngwa'ti gidrü didi Ngwaalu ngwuma ngwe Ngwaalu obalu 'tu'tu gwerre, ngwo ngwuma je äni gidiliganu. Ngwuru ngwüji ngwa'ti äti drü didi Ngwaalu ngwati gwürli ngwuja'ri ngwudi yimi'rü yidi Ngwaalu ngwege aar je aniji gay gidi yidigany aar nyi'rini Delenya dege dipa diru de'te pu dani Yicu Kirictu.

⁵ Ngaa je ni lenge gwele giyee 'dar, nggwubupa ngaa diwayini ndi ari Deleny diru Ngwaalu digilängidiyä ngwüjü ngwüngün ngwuru Yijiräyil ken gani Mijir. A be aji a je yi'rany 'rinye lanni lima 'ti ännä Ngwaalu.

⁶ Diwayinar 'to yi'rrä yanni yima 'ti mäti ngwaalinga ngwegen aar 'ti indi yeleny ye yanni yätädi je Ngwaalu aar be gatani ngwaalinga ngwegen, yima je Ngwaalu rädä gidirimänü ngwuje gekajalu yu'rung ye yidi gwur'taling giyoo yijica picing yelenya gwudi gomom nggä'di gipa gidi gwodaning.

⁷ Diwayinar 'to ndi ari yiru gu ye'te ye'te nono ngwüjü ngwudi yündär yidi Jaduminga Gamura gwe na yündär yanni yijicidaar ye, ngwuru ngwugwurlidalu aar übiji yidiganyanu 'dar. Yiiru yegen yanni yärräär je yiru gora gidi ngwüji 'dar ngwanni ngwa je yi'rendeny yidi ligä lidi gwur'taling reraji.

⁸ Yiru gu 'to no ngwüji ngwee ngwati je ngwulingid eny aar digang ngwangina ngwegen aar ci yelenyalu mireny aar ari ngwulem ngwüji ngwünäjinä kerala.

⁹ A be deleny didi yi'rr dani Mägäyil anni garnataar dijego'rr de ngwanginu ngwudi Müjä, dima 'ti ädinä ndi ari ngwulem ngwü'ridä dijego'rro ngwuja'ri nono ngwube ci 'dogo, "Aar ang Deleny girinya."

¹⁰ A be ngwüji ngwee ngwuru ngwu'duru aar ondaji yidiganya giyi'ralu 'dar ya'ti aar ye lingidi yorta ye ngwaalinga na yi'ral

yilingidäär je aar je übijänü ligor le aar ru nono yoo'ra yubanu ya'ti lingidi. Yi'ral yiru giyee ngwäyälü yanni yati je gäbici aar dudi.

¹¹ Wäj bi gwani ngindenga! Lima gwuji gay gidi Gayin, lima büdädi lima i'di kora gidi gur gani Balam gani linyni bileng. Lima dudi lima ru nono guru gani Koorä gwani nyurtanu gwüngün.

¹² Ngwüji ngwee ngwübir'tängidinä ngwa'ti je yaaru apu 'di yooko nda le emadi gwüpäng kiny ge'te pu giyi'rinyinä yalu. Ngindenga liru ngwoo'ra ngwitädi giyigo'ro yegen 'dogo. Ngindenga liru nono gibä'rü gapu dirun ga'ti nu giranyu. Ngindenga liru nono ngwa'ri digadu de ngwa'ti 'ri'ru a je ngwüji aku. Aar ru nono ngwa'ri ngwayu yomonanu rom ngwugwallanalu aar gätini mbüny.

¹³ Ngindenga liru nono dudu daru giyaanu, aar allijaja ngwuduwalu ngwegen mbüny aar ngwe apiyi ngwüjü yaaru. Ngindenga liru nono yuurumu yanni yidudu yige'ta je Ngwaalu, ji gwegen gwuru dirim dümnänü 'ti'tin didi gwur'taling.

¹⁴ Agunug gwanni gwuru gi'ra kwo'ra tä'ril (7) kilinge gidi Adam, gwallija yijirä ngwüji ngwee ngwari, "Lingidär ndi ari Deleny ndo dindäär ngwüji ngwe ngwüngün ngwanni ngwuju'ru ngwuru ngwüü'ri (1,000) na ngwüü'ri (1,000),

¹⁵ ndi pici ngwüjü yelenya 'dar ngwudi didlä ngwuje määtä 'dar ngwanni ngwuki drü gwani apepe gwegen 'dar gwanni gwuki drü gwanni gwärräär gay ge gidi drü dann diki, na gwani yi'ral 'dar yanni yiki drü yondijaja je ngwüji nono ngwanni ngwuki drü."

¹⁶ Ngwüji ngwee ngwäbinginü giyenenanu aar ke yi'rinya. Ngwugwuju ami'rang gwanni gwuki gwudi yigor yegen 'dogo. Ngwati piyi yigo'ro yegen aar mami'ri ngwüjänü ngwuja'ri ngwe aar gu mbojaji.

¹⁷ A be lani ngwumaad ngwüny, diwayinar ngwuja'ri ngwanni ngwondaja ngwe ngwoo'ra ngwükäjäär je ngwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu.

¹⁸ Lica je ndi ari, "Gaji gidi gwodaning ga ji gila ngwüji ngwa ji ngwanni ngwa ru ngwü'dü'dinyä ngwa gwuji ami'rang gwudi yigor yegen gwuki drü."

¹⁹ Ngwüji ngwuru ngwee ngwanni ngwata je gäbici ngaa ü'ri'tidänü, ngwanni ngwati gwuji ubinganu gwudi lingen 'dogo aar erne Lig'rimä lidi Ngwaalu.

²⁰ A be nga nga lani ngwumaad ngwüny, üdädär yigo'ro yalu ndi änni Ngwaalu gwalu gwanni gwuju'rana ngaa otaci Ngwaalin-galu yiima ye yidi Lig'rim lanni Liju'ru.

²¹ Ngaa arngani yigo'ro yalu ndi änni Ngwaalinga ngaa dünicä inäng gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu ndi ara je olatiyi ndi midi gwudi gwur'taling.

²² Ara je inä loko lanni gilo lümimänü.

²³ Äbärär je loko giligä ngaa je gilängidiyi. Ara je inä loko ngaa be arngani yigo'ro yalu ara je yedeny eny 'di ngwured ngwanni ngwuma je ngwanginu ngwegen rngiyi.

Deelnga didi näji

²⁴ Ngwaalu ngwuru ngwätä yiima ndi ara je dege'daji ndi i'di nunnu aji ara je olatiyi ngwäyänü ndi näji gwüngün lijaw nono lijayanu gwul-leny.

²⁵ Ngwaalu ngwe'te pu ngwuru Gilang gwege a gu näji na yur'tu na yiima na yeleny yüngün ru Deleny de dege dani Yicu Kirictu 'tu'tu gaji 'dar gwerre na gweneno 'di aar gu ele gwur'tal. Yiru gu.

'Täälü gwanni gwenggacaar Yuwanang 'Täälü Äni kitabanu

Gitab nggee gullu doo'ra dükajäär dani Yuwana gwüllijing ngwikirijinä giyi'doonga yiru kwo'ra tä'räl yanni yimätäng je. (Giyi'raany 2-3), nginde gwüllijä gi'donga ge'te ge'te ngwuja'ri ngwuje girinya ndi aar jo'renyana ndi ke gwegen ngwuje or'temaji ndi aar jalu liru ngwinäd ngwuru yigor ye'te pu Ngwaalu 'di manari lübinäär jälü. Ngwuja'ri ngwanni ngwujalu ngwondaja gwani engga gwudi yiima yidi Ngwaalu na näji gwanni gwänggäding. Ndi engga gwudi Ngwaalu nggwee, Ngwaalu ngwütäjä gündälü gungün gwani yi'ral 'dar yanni yiki yanni yiju gidädlä a nginde inggidi awa Kirictu gwadi obeda yi'ralu yanni yiki ngwobalu ngwüji ngwe ngwanni ngwübidi 'didanung gwungün gora ge. Ngwaalu ngwa be medaji didläyü ndee ngwa ge'te didläyü dänni diyang dänni da gu nginde na ngwüji 'dar ngwanni ngwämnäcä ji gwüpäng gwur'tal.

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Yijir yidi Yuwana (1.1-8)
2. Engga gwani Deleny dimidu (1.9-20)
3. Ngwuja'ri ngwudi Yi'doonga kwo'ra tä'räl (2.1-3.22)
4. Enggga gwudi äpiji Ngwaalinga yiiru kerala (4.1-11)
5. Gitab ngwulge ngwe kwo'ra tä'räl (5.1-6.17)
6. Äpiji Ngwaalinga yiiru ngwudu'ri ngwudi yeleny (7.1-17)
7. Yiil kwo'ra tä'räl (8.1-11.19)
8. Dägi'ri'dir na yome'reny (12.1-13.18)
9. Engga gwudi obalu na etadi gwudi Ngwaalu (14.1-15.8)

10. Yiny kwo'ra tä'räl yidi güündä gidi Ngwaalu (16.1-21)
11. A güwän gidi däminä (17.1-20.10)
12. Obalu gwudi gwodaningt (20.11-15)
13. Kerala gwanni gwuyang na diyäng dänni diyang (21.1-8)
14. Üräjälim gwanni gwuyang (21.9-22.5)
15. Kirictu gito gwadi o'ra (22.6-21)

Gwerre gwerre

¹ 'Täälü gwuru nggwee gwudi Yicu Kirictu gwanni gwätädi Ngwaalu ngwenggaci ngwinädä ngwungün yi'ral yanni giyo gito yadi ji. A je Yicu 'täci dinädälü dungün dani Yuwana gi'rr ge gungün ganni gükäjing.

² Yima je Yuwana inggidi 'dar yanni yänggäding je. No ngwuja'ri ngwuru ngwee ngwudi Ngwaalu aar ru inggidi gwanni gwaru gwe Yicu Kirictu.

³ Gwa aar onjaci gwanni gwa uli ngwuja'ri ngwudi yijir giyee na la aar je onjaci lanni la 'dingini na lanni la ärrä yi'ral yanni giyo giyijiränü giyee. Ndi ari gaji gima ja gito ndi yi'ral giyee ji.

Aganni yi'donga yidi Ngwaalu

⁴ Ngwuja'ri ngwee ngwändi 'dunggüny äny gwani Yuwana, ngwükäci nje ngwikirijinä giyi'doonga kwo'ra tä'räl (7) yidi ngwaalu ngwani Ajiya.

Ara je gu yimi'rü na adatalu gwudi Ngwaalu ji nginde gwanni nggwo na gwanni gwaju na gwanni gwa ji gwila. Na ngwügi'räm kwo'ra tä'räl (7) ngwanni ngwo ngwüdünäcä didu'ralu dungün didi yeleny

⁵ na ndi Yicu Kirictu gwanni gwinggidu ligor le'te pu gwanni gwuru gi'ra ndi 'di'ri giyi'ranyanu gwuru deleny didi ngwelenyinga ngwudi diyängälü.

Nginde gwanni gwati nje ämni a gwuminje ü'rälü ndi ke gwege yin ye yüngün,

⁶ gwuminje ruji yeleny na ngwur'dal nunnu ar äpiji Ngwaalinga yiiru ngwuru Papa gwüngün. Gwuru näji ngwuru yiima yidi gwur'taling. Yiru gu.

⁷ Ge'tar ngwäälü! Ndi ari Yicu ngwo gwadi 'täälü giyibä'rälä, a gwa ngwüji 'dar engga, 'di 'to ngwüji ngwanni ngwudugu giiri ge, na ngwüji 'dar gidiyängälü ngwa runi gwani nginde. No ya gu ru! Yiru gu.

⁸ Deleny diru Ngwaalu daru nu, "Äny gwuru gwanni gwuru gi'ra nyi ru gwanni gwuru gora. Nginde gwuru gwanni nggwo na gwanni gwuju na gwanni gwa ji gwila, nginde gwanni gwuru yiima giyi'ral 'dar."

Gwanni gwuru nono Giji gidi Diji dümnä

⁹ Äny gwuru diweengga dalu dani Yuwana gwacajida le gidirbänü ngaa le acajidi giyelenyanu na ndi määtä yiguri na or'temaji gwani Yicu. Äny gwuju ngwaalu giyaanu ngwani Bitumij ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu nyi ingidi Yicu gwe.

¹⁰ Komon gidi Deleny, a nyi Ligirrim lidi Ngwaalu aw nono nyi 'dingini gilur'ranu dula dipa gärnänü nono yal yidi giil,

¹¹ aar nyi ci, "Yanni yänggädä je, ullu je kitabanu nga je ükäci yi'donga giyee kwo'ra tä'räl (7), Abijuj, Jämirnä, Bargamuj, Tiyatira, Jarduj, Bilädilibiyä na Lädüküyä."

¹² Nyi be gwurlalu ndi ombaji nyi engga yäru gwuru gwondaciny. Anni miny gwurlalu nyi engga yudina yidi ngwamba kwo'ra tä'räl yiru dab

¹³ gidiliganu didi yudin nyi gu engga diji diju gu diru "nono giji gidi diji dümnä." Digenna direda

dola düllälü 'di ngwobani giyoralu yüngün nyi engga lägwä liru dab limilidinä konggemala güngün.

¹⁴ Ngwä'rü ki'ra güngün ngwuru nono ngwola ngwubidu aar bidi nono ngwäbi'rä. Na ngwäy ngwüngün ngwitänü nger nger nono ligä.

¹⁵ Ngwari yora yüngün nggäm nggäm nono buta gwügwällär ligä le na yal yüngün ari nono yaw yonyadu yüllü dära.

¹⁶ Gwümäätädi yuurumu kwo'ra tä'räl (7) gaama ge güngün a galal 'tädä ngwulemanu ngwüngün gäti yini giyimere 'dün. Ngwuru ngwäyänü ngwüngün nono lingen litänü.

¹⁷ Anni miny engga nyi i'di giyoranu yüngün nono diji dayu. Aar nyi gu ge'te guyala güngün giru gaama ngwari, "Aa'ti yedeny ya ang eny. Äny gwuru gwanni gwuru gi'ra nyi ru gwanni gwuru gora.

¹⁸ Äny gwuru gwanni gwumidu, äny gwayu gwele a be gweneno äny nggwo gwumidu miding gwudi gwur'taling. Na äny gwuru gwümäti mubita gwudi längir lidi yi'rany na del didi yi'rany.

¹⁹ Yäy gu no, yanni yänggädä je ulla je, yanni giyo gweneno na yanni ya ji gweere.

²⁰ Yujimidi yidi yuurum kwo'ra tä'räl (7) yanni yänggädä je kaama güny na yudin yiru dab yidi ngwamba kwo'ra tä'räl yani no, yuurum kwo'ra tä'räl (7) yani ngwoo'ra ngwudi yi'doonga yidi Ngwaalu kwo'ra tä'räl (7), na yudin yiru dab yidi ngwamba kwo'ra tä'räl (7) yani yi'doonga yidi Ngwaalu kwo'ra tä'räl (7)."

2

Ki'doonga gidi Abijujing

¹ Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Abijujing. Ngwuja'ri ngwee, nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwümäätädi yuurumu kwo'ra

tä'ril gaama ge güngün gwanni gwelellalu giyudinanu kwo'ra tä'ril yidi ngwamba yiru dab.

² Äny gwülingidī yiiru yunga nyi lenge unding ngwäy gwunga na or'temajing gwunga. Na äny gwülingidängä ndi ari yanni yiki yati ang ke ngwäy na ndi ari nga gwüdidimä ngindeng je lanni laru liru ngwoo'ra ngwükäjäär je aar gu be 'ti rüdi, limbüjinä ndi ari liru ngwu'duru.

³ Nga gwuma or'temaji gidirbänü gwani ngwüriny ngwüny nga 'ti gakidu.

⁴ A be yäti nje giyee 'dunggunga, ndi ari nga gwuma gatani ämning gwunga gwele gwätängä gwerre.

⁵ Diwayina be ngwaalinga gwanni gwuma gu i'di nga jo'renyana nga je ärrī yanni yärrä je gwele gwerre. Ma ang 'ti jo'renyana, nggwa ila 'dunggunga nggwäbri gudina gidi lamba lunga ngwaalu ngwüngün.

⁶ A be yätä je giyee, apepe gwudi Nekolanga gwukanga ngwäy gwanni ngwukiny ngwäy 'to.

⁷ Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Ligir'rim yi'donga yidi Ngwaalu. Gwanni gwa dami, gwäti gu ndi nyi ätä ngweny gida'ri didi midi dannī ndo gidaartanu didi Ngwaalu.

Ki'doonga gidi Jämirnäng

⁸ Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Jämirnäng. Ngwuja'ri ngwee nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwuru gi'ra ngwuru gwanni gwuru gora, gwanni gwayu gwerre gwuma be o'ra gwumidu.

⁹ Äny gwülingidī dirbä dunga nyi lenge yiwaya yunga a be yanni yiru 'didanu nga gwünänü. Yilingidī nje yanni yati aar je ü'ridä nono ngindenga lanni laru liru Ngwüyäwüd aar gu 'ti be rüdi, aar be ru ngwämrä gwudi dijego'rr.

¹⁰ Aa'ti yedeny ya ang eny giyi'rendeny yanni giyo yadi ang

mbuji. Nggwa ang ondaci ndi ari dijego'rr da je gatu loko korkon ara je didimänü, na la je übinälü ngaa la ji gidirbänü yomon 'di (10). Mäti ligor, 'di ma aar ani yi'rany, nggwa ang be giki gukuna gidi midi.

¹¹ Nginde gwanni gwäti läni ngwu'dingini ngwuja'ri gwanni ngwuca ngwe Ligir'rim yi'donga yidi Ngwaalu. Gwanni gwa dami, gwa'ti gwa yi'rany yidi gwodaning akani nono.

Ki'doonga gidi Bargamujing

¹² Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Bargamujing, ngwuja'ri ngwee nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwäti galala gäti yini giyimere 'dün.

¹³ Äny gwülingidä gwe ngwaalinga ngwata gu ji, ngwaalu gwanni gwäti gu dijego'rr didu'ri düngün didi yeleny. A be nga gwümätinälü 'didanu ngwüriny ngwüny. Nga gwa'ti nyi'rinä ämning Ngwaalu gwunga 'dünggüny 'di kaji gidi Andibaj, gwanni gwinggidiny gwe ligor le'te pu gwanni gwuma aar 'rinye kündär galu ngwaalu ngwati gu dijego'rr ji.

¹⁴ A be yäti nje giyee yoko 'dunggunga, nga gwäti ngwüjü ngeno gwanni ngwugwuja ngwuja'ri gwudi Balam, gwanni gwenggaci Balaging ndi gi'rici ngwüjü gwudi Yijiräyil ngwuje iye ngwony gwudi mi'rini nono gwudi didülä aar ärrī yi'ral yiki aar arri yijinä.

¹⁵ Nga äti 'to ngwüjü ngwugwuja ngwuja'ri gwudi Nekolanga.

¹⁶ Yäy gu no, jo'renyana. Ma ang 'ti jo'renyana, äny gwa ila puprang 'dunggunga linyi le dugidi galal ge gidi ngwulem ngwüny.

¹⁷ Gwanni gwäti läni ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Ligir'rim yi'donga yidi Ngwaalu. Gwanni gwa dami gwony ätäädä män gwoko gwanni gwändälü. Nyi ätäädä 'to dü'rimünä dibidu düllünä gu

ngwüriny ngwuyang ngwulinginna 'dogo gidiji danni dadi ape.

Ki'doonga gidi Tiyatirang

18 Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Tiyatirang, ngwuja'ri ngwee nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwuru Giji gidi Ngwaalu ngwäy ngwüngün ngwanni ngwitanü nono ligä a yora yüngün ru buta gwuju'ru.

19 Äny gwülingidi apepeng gwunga nyi lenge ämning gwunga, nyi lenge ämning Ngwaalu gwunga na yiuru yunga na or'temajing gwunga. Na ndi ari yiuru yunga yidi gwodaning yonyadana giyiuru yidi gwerreng.

20 A be yäti nje giyee 'dunggunga, ndi ari ngaa lati gätiji dayu ligo-ralu dani Yijabil danni daru diru dijir. Dati raji ngwinäda ngwüny 'ter ngwuja'ri ngwe ngwüngün aar ru ngwiin aar eny ngwony ngwudi mi'rini nono gwudi didülälü.

21 Dätädiny yomon nunnu ngwujo'renyana giyijin yüngün ngwube 'donya ndi jo'renyana.

22 No, diny gatu ngwümbür ngwudi dirbä da ümi na lanni limi'ridäär le ngwäyanü, linje le gatu gidirbanü dipa, manari lima 'ti jo'renyana ndi acajidi ndi apepe gwüngün.

23 Nggwa mi'ri yiju yüngün yi'rany ye. Yi'doonga 'dar yidi Ngwaalu ya be lenge ndi ari äny gwuru gwanni gwati ombaji yigoranu nyi ombaji ya'ranyanu yidi diji na nggwa je gwä'räcänü gwani apepe gwalu.

24 A be gwenene nggwa je ci loko lanni gilo lijalu Tiyatira, nga nga lanni li'donya ngwuja'ri ngwudi daw ndee ngaa lanni lima 'ti ämnä ngwuja'ri ngwaru ngwe ngwuru yu-jimidi yidi dijego'rr yojema, nggwa je ci nu nggwä'tüdi gwada je üpiyi üpining gwu'ter,

25 mätinädär gu 'dogo giyoo yätä je 'di nyi o'ra.

26 Nginde gwanni gwa dami ngwugwuji ndi ärrü buping gwüny 'di ngwumedaji, gwunyi ätäda yelenya ngwuruyi ngwüjü giyen.

27 Ngwuje ruyi yelenya guura ge giru laaba, ngwuje pänü nono ma pi gimoy-anu giru gilu.

Nono ape nyi gu yelenya ndi Papa gwüny.

28 Gwunyi ätäda 'to guurumu gidi gitänying.*

29 Nginde gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Ligi'rim yi'donga yidi Ngwaalu.

3

Ki'doonga gidi Jarduj

1 Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Jardujing, ngwuja'ri ngwee nginde gwuru gwükäjä je gwanni gwümäti ngwügi'rimä kwo'ra tä'rül (7) ngwudi Ngwaalu na yuurum kwo'ra tä'rül (7). Äny gwülingidi yiuru yunga. Nga gwumidu ngwüriny ngwe a be 'didanu nga gwayu.

2 'Rita nga je burnani nga je gägiräji yunga giyoo yadi ayi, ndi ari äny gwumbuju yiuru yunga ya'ti mbutu ngwäyanü Ngwaalu.

3 Diwayina ndi ari awa nga gwu'dingina ngwuja'ri awa nga je määtä nga je 'dengenaja nga jo'renyana. Manari nga gwuma 'ti 'ritu, nggwa ila nono gwele du'ramu gaji ganni ga'ti ga ang lenge.

4 A be lätä je loko Jarduj la'ti rngiyä ngwureda nono ngwegen ke gwe, ngindenga liny le ele ligenna ngwureda ngwubidu ndi ari lädi gu.

5 Gwanni gwa dami gwa genne ngwureda ngwubidu nono ngindeng je a gwa 'ti gwunyi brota ngwürinyälü ngwüngün mbüny kitabanu gidi midi, a be gwunyi gwe inggidi ngwäyanü ngwudi Papa gwüny na yi'rr yüngün.

2:27 2.27 Mäjimür 2.9 * 2:28 2.28 Gurrum giru daapa.

⁶ Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Ligì'rim giyi'donga yidi Ngwaalu.

Ki'doonga gidi Bilädilìbiyäng

⁷ Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Bilädilìbiyäng, ngwuja'ri ngwee ngwudi Nginde gwuru gwanni Gwuju'ru, Nginde gwanni gwuru 'Didanu, gwanni gwäti mubita gwudi Däwüd, mung igitalü aa'ti diji längitä, mung längiti aa'ti diji igitädälü.

⁸ Äny gwülingidi yiiru yunga ndi ari nga gwäti yiima yooko a be nga gwuma 'dingini ngwuja'ri ngwüny nga je määtäda. Nga 'ti nyi'rinä ngwüriiny ngwüny. Yäy gu no, nggwuma ang igitiji längirü diji dere da'ti da längiti.

⁹ A be lanni lijädi ngwämrä ngwudi dijego'rr, lanni laru liru Ngwüyawüd aar be ru ngwu'duru, linje gäbici lila la ang kwucalu yirku ye giyoranu yunga aar lenge ndi ari nggwämnängä.

¹⁰ Na ndi ari nga gwümäti ngwuja'ri ngwüny nga or'temaji, äny nggwa gu etadi 'to kaji gidi mimini nono ganni gadi ila gididlä ndi mimini ngwüjü nono gidiyängälü.

¹¹ Äny nggwo gito gwadi ila puprang, mätinälü ngwuja'ri ngwoo gwätä je nunnu aa'ti la ang apada gukuna gunga.

¹² Gwanni gwa dami, gwunyi ruji gidingo ngwu'dun ngwudi Ngwaalu nggu ji ngene gwur'tal gwunyi gu ulli ngwüriiny ngwudi Ngwaalu ngwüny na ngwüriiny ngwudi gündär gidi Ngwaalu ngwüny, Üräjälim gwanni gwuyang gwüllü kerala Ngwaalu ngwüny, na gwunyi gu ulli 'to ngwüriiny ngwüny ngwanni ngwuyang.

¹³ Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Ligì'rim yi'donga yidi Ngwaalu.

Ki'doonga gidi Lädüküyäng

¹⁴ Üllijä do'ra didi gi'doonga gidi Lädüküyäng, ngwuja'ri ngwee

nginde gwuru gwükäji je gwanni gwani Yiru gu gwanni gwinggidu gwuru ligor le'te pu ngwuru 'didanu, gwanni gwuru gora gidi yi'ral 'dar yanni yigi'tinä.

¹⁵ Äny gwülingidi yiiru yunga na ndi ari nga gwa'ti jilü nga 'ti büdü. Nggwüjädü ndi ari aadi ang jili na aadi ang büdi.

¹⁶ Nga be jalu cagi'rim nga 'ti büdü nga 'ti jilü, äny gwa ang gwonynyalu mbüny ngwulemanu ngwüny.

¹⁷ Nga gwati ari, "Äny gwünänü, äny gwuma bile yelenya, äny gwa'ti bupa yi'ral yere." A be nga gwa'ti lingidi ndi ari nga gwa'ti äti jayinganu, nga gwangi'ru ngwäy, nga ru diwayi, nga rimi ngwäy, nga gwindälü ngwanginu ngwanu.

¹⁸ Äny gwa ang ola ndi ari nyi ella dab dijü'rinä ligä le nunnu nga nänü 'didanu, nyi ella ngwureda ngwubidu nga je genne ang ngwe gwü'rübäni yaaralu yidi ngwanginu ngwunga, nyi ella düngänä nga de gwällini ngwäyanü nunnu nga ombajidalu.

¹⁹ Äny gwati rime nyi reraji ngindeng gwanni gwati nyi ämni. Büdä be nono nga jo'renyana.

²⁰ 'Dingina, äny nggwo gwüdünü gilängir nyi pi dimbürä, ma diji dere 'dingina yal yüny ngwigitä, äny gwa äni diiny de eny diiny de ji.

²¹ Gwanni gwa dami gwunyi ätäda yelenya nyii gwe jalu ngwudu'rala ngwudi yeleny ngwüny, anaku dami nyi gu äny, nyii jalu Papa gwe gwüny ngwudu'rala ngwudi yeleny ngwüngün.

²² Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini ngwuja'ri ngwee ngwuca ngwe Ligì'rim yi'donga yidi Ngwaalu.

4

Didu'ri didi yeleny kerala

¹ Anni ma yi'ral giyee ele, nyi ombajidalu nyi engga längirü lijalu mbüny kerala. A dulu dele durnidiny gwerre dipa gärnänü nono yal yidi giil, nyi 'dingini aar nyi ca

nu, “Anda ngene nga enggaci yi'ral yanni yaji ya ji gweere.”

² A puprang no, aar nyi Ligì'rim aw nono, nyi engga didu'ri didi yeleny kerala diju gu dijälä de'te.

³ Nginde gwanni gwujalu ngenone gwuru nono go'rra giru gu'ru gu-uranu ngwiginyänü ngwuru nono go'rra giru gu'ru guri. A dulili diru nono nyadbay gwiginyä ü'ru didu'ralu didi yeleny gu'rigu'tu.

⁴ A ngwudu'ri ngwudi yeleny küü'ri na kwo'rongo (24) änni didu'ranu didi yeleny ndoo, a gu mbumbunga jala liru küü'ri na kwo'rongo (24) ligenna ngwureda ngwubidu aar genne yukuna yidi yeleny yiru dab giyi'rala yegen.

⁵ Ati didu'ri didi yeleny ndoo enyanu ngi'räm ngi'räm, a gu dulu 'tüdä, ating mi'rinänü nono gwele gere. Ngwäyänü ngwudi didu'ri didi yeleny, a gu ngwamba kwo'ra tä'räl (7) dünä ngwu'du ligä, ngwani ngwügi'rim kwo'ra tä'räl (7) ngwudi Ngwaalu.

⁶ Na 'to ngwäyänü ngwudi didu'ri didi yeleny a gong ji giru nono yaw yiru ngwäyänü gijaja, yiju'ru ngwäyänü nono daginya.

Gidiliganu, didu'ri nono didi yeleny, a gu ngwong kwo'rongo (4) ngwumidu ji ngwonyadu ngwäyänü gweere na gwodan.

⁷ Gong ganni giru gi'ra giru nono dira na ganni gigwujanalü giru nono gindri na ganni giru gi'ra tä'räl, giru ngwäyänü nono diji dümnä na ganni gindälü gwodan giru nono gi'ra giru diiyü gi'di'rü.

⁸ Ngwong ngwee kwo'rongo (4), ge'te ge'te gäti ngwubung nyärläl (6) ngwubu gu ngwäy nono 'dar, 'di ar ubi nono nginä'dänü ngwubunganu. Aar 'ti dünädi dilu de na lingen ndi ari,

“Ju'ri, Ju'ri, Ju'ri,

Deleny diru Ngwaalu diru yiima, gwanni gwuju na gwanni nggwo na gwadi ila.”

⁹ Ma ngwong ngwee ngwumidu näji ngindeng gwanni gwujalu gididu'rala didi yeleny gwanni gwumidu gwur'tal, aar ortada, aar ci yäy 'tu,

¹⁰ ati mbumbunga giloo liru küü'ri na kwo'rongo kwucalu yirku ye gwujalu gididu'rala didi yeleny gwanni gwumidu gwur'tal ati aar gi'tiji yukunalu yidi yeleny didu'ri nono didi yeleny ati aar ci,

¹¹ “Gwani Deleny diru Ngwaalu ngwäri a gwädi gu ndi aar ang näji, aar ang denya aar ang gwä'räci yiima, ndi ari nga gwuru gwuge'ta yi'ralalu 'dar, a bupi gwe gwunga, yigi'tinä aar ji yimidu.”

5

Gitab na Girany

¹ Nyi be engga kaama gidi nginde gwanni gwujalu gididu'rala didi yeleny gitab güllinä gu ngwuja'ri giluru na gilari aar mi'ra ngwulge ngwe kwo'ra tä'räl (7).

² Na nyi engga gi'rrä gäti yelenya yipa ngwurnida dula gwulleny ngwari, “Yäru gwuru gwädi gu ndi kiyi dilge ngwigitä gitabalu mbüny?”

³ Aa'ti diji dere ju kerala na gidiyängälü na gidiyängänü ndi igiti gitabalu na 'di nding ombajanu.

⁴ Nyi ari gwulleny ndi ari diji da'ti ju dädi gu ndi igiti gitab ngwombajanu.

⁵ A nyi be mbumbu gwe'te ndi mbumbunga giloo ci, “Nga 'ti aru! Ge'ta ngwäyälü, Dira danni di'tüdi kälü gidi Yäwüdä, digüurnä didi Däwüd dima dami, diru da burni ndi kiyi ngwulge ngwee kwo'ra tä'räl (7) ngwigitä gitabalu.”

⁶ Nyi be engga Giranyu gidünädälä gidiliganu didi didu'ri didi yeleny ngwuru nono ma aar ü'rü ngwulem, gänü ngwonganu ngwoo kwo'rongo (4) ngwumidu na mbumbunga giloo. Gäti ngwiil

kwo'ra tä'r'il (7), ngwäti 'to ngwäy kwo'ra tä'r'il (7) ngwani ngwügi'r'im kwo'ra tä'r'il (7) ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwükäjing je gididlä ku.

⁷ Ngwube 'dongga ngwape gitab kuy gidi gaama gidi nginde nggwoo gwujalu gididu'rala didi yeleny.

⁸ Anni mung ape, a ngwong ngwoo kwo'rongo (4) ngwumidu na mbumbunga giloo liru küü'ri na kwo'rongo (24) adaci Giranyalu nggoo yirku ye. A dji de'te de'te 'denggenanu 'dar dapu dümbärä aar määtädä yindängälä yiru dab yonyadu yilunala yani otaci Ngwaalingalu gwudi ngwüjü ngwanni ngwuju'ru.

⁹ Aar elnge delnga diyang aar ari, "Nga gwädi gu ndi ape gitab nga igiti dilge düngün, ndi ari nga gwü'ridinä ngwulem, a yin ye yunga, nga gwuma ü'ridäci Ngwaalinga ngwüjälü giyilü 'dar na ngwungla 'dar na ngwüji giyen 'dar.

¹⁰ Nga je ruji yeleny na ngwur'dal ndi äpiji Ngwaalinga ngwege yiiru, na ngwa ape yelenya gidiyängälü.

¹¹ Nyi be ombajidalu nyi 'dingini yal yidi yi'rr yonyadu yi'ranu ngwüü'ri na ngwüü'ri na ngwüü'ri 'di yomonanu ngwüü'ri 'di, aar rekaji didu'ralu didi yeleny na ngwong ngwoo ngwumidu na mbumbunga.

¹² Ati aar elngala gwuleny aar ari, "Girany gädi gu ganni gima aar ü'ru ngwulem, ndi ape yelenya na yur'tu na yibegeng na yiima na denya na näji na orta."

¹³ Nyi be 'dingini ngwony 'dar kerala na gidiyängälü na gidiyängänü na giyaanu na ngwong 'dar ngwanni ngwuju gwanu aar opepala aar ari, "Nginde gwanni gwujalu gididu'rala didi yeleny na Girany aar je ortada aar je denya na aar je näji aar je ruji yiima, gwur'tal na gwur'tal."

¹⁴ A ngwong ngwoo kwo'rongo (4) ngwumidu ari, "Yiru gu," na mbumbunga kwucalu yirku ye aar äpiji yobo.

6

Ngwulge kwo'ra tä'r'il

¹ Nyi ge'te ngwäyälü nyi engga Giranyu nggoo ngwigiti dilge didi gwerre gwerreng ngwulge ngwoo ngwuru kwo'ra tä'r'il. Nyi 'dingini gony ge'te ngwonganu ngwoo ngwuru kwo'rongo ngwumidu ngwondaji dulu de dipa gänänü nono gere gimä'rinänü ngwari, "Ila!"

² Nyi ombajidalu nyi engga dimirta dibidu yi'remna ki'ra gwere 'dünggüny, gwanni gwändi gwälä gwapu gwu'rijal, aar ätädä gükuna gidi yeleny ngwü'tü dimirta de ndi dugidi giyäärä yonyadu ngwudami.

³ Anni ma Girany o're ngwigiti dilge ndoo didi gwodaning, nyi 'dingini gony nggoo gimidu gidi gwodaning ngwari, "Ila."

⁴ A be dimirta 'tädä gi'ra rom (2) di'ter, duri yi'remna. Gwanni gwändi gwälä gwätädäär yelenya ngwäbrä adatingalu gidiyängälü nunnu ngwügäbici ngwüjü aar dugidi aar ayi. Aar ätädä galala gipa.

⁵ Anni ma Girany igiti dilge ndoo diru gi'ra tä'r'il, nyi 'dingini gony nggoo gimidu giru gi'ra tä'r'il ngwari, "Ila." Nyi ombajidalu nyi engga dimirta dümnä yi'remna ki'ra gweere 'dünggüny. Gwanni gwändi gwälä gwapu mijaan kuy güngün.

⁶ Nyi 'dingini dula daru nono dulu didi dji dümnä di'tüdi gidiliganu ngwong ngwoo ngwuru yi'ra kwo'rongo ngwumidu ngwari, "Gu'ru gidi ngwülä ngwudi yirende ginya ge'te pu, giru dinar* de'te pu na gidi ngwülä ngwudi yon yinya tä'r'il, giru dinar de'te pu, a be gu'ru gidi abaar gwudi yila na di'rica, aa'ti ngwa je akani nono."

* 6:6 6.6 Dinar de'te pu dati de dji ape yii gilinen.

7 Anni ma Girany igiti dilge ndoo diru gi'ra kwo'rongo, nyi 'dingini gony nggoo gimidu giru gi'ra kwo'rongo ngwari, "Ila."

8 Nyi ombajidalu nyi engga dimirta diru dilo yi'remna ki'ra gweere 'dünggüny, gwanni gwändi gwälä gwucaar yi'rany a del didi yi'rany gwujanalu. Aar je ätäda yelena ndi aar äbri diyäng kwo'rongo kay ge'te aar 'rinye ngwüjü galal ge, a je ngwamu 'rinye, a je dümdü 'rinye, a je ngwäng 'rinye ngwudi diyängälü.

9 Anni ma Girany igiti dilge ndoo diru gi'ra tudini, nyi engga giy-oralu yidi dagad ngwangina ngwudi ngwüji gwanni ngwü'rinyitäär je gwani ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu na gwani inggidi gwanni gwinggi-daar gwe

10 aar urnida dula de gwulleney aar ari, "Gwani Doorta dannu Diju'ru diru 'didanu, jadu gwuru gwada gwe obalu ngwüjü ngwe ngwudi didlä na jadu gwuru gwada gwe gwalli dämjä gwani yin yäri?"

11 Ati aar ätä dijü de'te de'te direda dibidu aar ondaci ndi düni gwoko, 'di aar 'rinyeta ngwinäda ngwuru gimaad gegen na ngwenggen ngwegen 'dar gwanni ngwuru ngwinäd ngwudi Kirictu gwanni ngwa je yi'rany mbuji nono ngindeng je.

12 Nyi ombajidalu nyi engga anni ma Girany ji ndi igiti dilge ndoo diru gi'ra nyärläl, a diyäng lagadalu gwulleney. A lingen gwurli ngwümnü 'ti'tin nono ngwured ngwudi gimära a düüwä gwurli 'dar ngwuri nono yinä.

13 A yuurrum mi'ri'tadalu gidiyängälü kerala, nono ati gu dirun dojema nono mi'ritiyi yimnig-ora gidimnigoralala ma dirun äriyi.

14 A gere pänidi nono gwele ati gu dirna pänidi nono ngwududi a yen gwaginadalu mbüny na ngwaalu giyaanu gwaginadalu ngwaalu ngwegen.

15 A be ngweleny ngwudi didlä, ngwubegeng, gwanni ngwünänü na ngwartan na ngwongor na 'dar lanni liru ngwinäd na 'dar ligätinälü, aar änälü ngwubanganu na ngwur'danu ngwudi yen.

16 Ati aar ci yeno na ngwur'da, "I'dädi nje nono nje gwü'rübäjälü ngwäy ngwüngün gwanni gwujalu gididu'rala didi yeleny na küündä gidi Girany.

17 Ndi ari gomom gipa gidi güündä gegen gima obana na yäru gwuru gwanni gwa düni ngindeng ngwäyänü?"

7

Aar je mi'ra 144,000

1 Anni ma yi'ral ele giyee nyi be engga yi'rrä kwo'rongo (4) yidünädälä giyi'rundu kwo'rongo yidi diyäng, aar dünäji diruna didi yi'rundu kwo'rongo (4) aar üminici ndi äriyi diyängälü na yaw a da'ri dere.

2 Nyi o're nyi engga gi'rrä gi'ter mana gändi gitäny gwe gapana gu'runga gidi mi'ra gidi Ngwaalu ngwumidu. Ngwurnida yi'rrä giyoo kwo'rongo (4) dulu de gwulleney yanni yima aar je ätäda yiima ndi ari aar akani diyängü nono na yaw, ngwuje ci,

3 "Aa'ti ngaa la akani diyängü nono na yaw na ngwa'ri 'di ar mi'ra ngwinäda giyidülälä ngwudi Ngwaalu ngwege gu'rung ge."

4 Nyi be 'dingini ngwüjü gwanni ngwuma aar je mi'ra ngwudi yilü 'dar yidi Yijiräyil ngwuru yi'ra ngwüü'ri küü'ri tudini na 'di kwo'rongo na kwo'rongo (144,000).

5 Kiiü gidi Yäwüdä, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000), kiiü gidi Rabin, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000), kiiü gidi Jad, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),

6 kiiü gidi Äcir, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),

küilü gidi Nabitäli, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
 küilü gidi Manaji, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
 7 küilü gidi Jamaan, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
 küilü gidi Lawi, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
 küilü gidi Yajakir aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
 8 küilü gidi Jablun, aar je mi'ra ngwüü'ri na rom (12,000),
 küilü gidi Yüjib, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000),
 na küilü gidi Biniyamin, aar je mi'ra ngwüü'ri 'di na rom (12,000).

Ngwüji ngwonyadu ngwugenna ngwureda ngwubidu

9 Anni ma aar ele giyee, nyi be ombajidalu nyi engga ngwüjü ngwonyadu ngwa'ti ngwa dü'räni ngwindi giyen na giyüülü na ngwüji na ngwungla aar dünäci didu'ralu aar düni ngwäyanü ngwudi Girany, ngwugenna ngwureda ngwubidu ngwapana yi'rina yidi ngwi'di ngwuy ngwe ngwegen.

10 Aar opepala gwuleny aar ari, "Gilang gwuru gwudi Ngwaalu ngwege, gwanni gwujalu gididu'rala didi yeleny, ngwuru gwudi Girany."

11 A yi'rr 'dar dünälä aar ü'rü didu'ralu gu'rigu'tu didi yeleny na mbumbunga giloo lijalu na ngwong ngwoo kwo'rongo ngwumidu. Aar üllänü aar kwuci didu'ralu didi yeleny yirku ye aar äpiji Ngwaalinga yobo.

12 Aar ari, "Yiru gu! Orta na näji na bebere na yäy 'tu na denya na yeleny na yiima aar ru yidi Ngwaalu ngwege gwur'tal na gwur'tal. Yiru gu."

13 Aar nyi be mbumbu gwe'te otacalu aar nyi ci, "Ngwüji ngwee ngwugenna ngwureda ngwubidu ngwuru ange? A ngwindi ne?"

14 Nyi be ci, "Nga gwuru gwülingidi gwani doorta."

Aar nyi be ci, "Ngwüji ngwee ngwuru ngwanni ngwuma gilängidinä gidirbanü danni dipa. Ngwuma uya ngwureda ngwegen ngwuma aar je bidiyi giyin yidi Girany.

15 Yäy gu no, Aar be dünäci didu'ralu didi yeleny didi Ngwaalu aar äpiji yobo lingen le dilu de kobanu güngün, na nggwo gwujalu gididu'rala didi yeleny ling je gwü'rübäjälü diil de didi gä'tä güngün.

16 Ngwa'ti ngwa je ngwamu enyanu mana, na ngwa'ti ngwa je ngwäädä eny mana.

Ngwa'ti ngwa je deja mi'ri, na ngwa'ti ngwa je ngwübrürtä ngwere ape.

17 Ndi ari Girany ganni gijalu gidiliganu didi didu'ri didi yeleny, ga ru doo'ra degen,

ling je oktada ngwel ngwudi yaw yanni yäti ngwäyanü yidi midi.

La je Ngwaalu brota yal ngwäy yere 'dar."

8

Dilge gi'ra kwo'ra tä'räl na gindäng giru dab

1 Na anni ma Girany igiti dilge ndoo diru gi'ra kwo'ra tä'räl, a ngwaalu jalu biny biny kerala 'di aar ape gaji gü'ränü.

2 Nyi engga yi'rrä kwo'ra tä'räl yidünäcä Ngwaalingalu aar je ätäädä yiil kwo'ra tä'räl.

3 A gi'rr ila gi'ter gapana gindängä giru dab ngwüdünä gidagad didi gatalu. Aar ätäädä yiluna yonyadu ngwuje gatalu ulingani gwe gwudi

ngwüji ngwanni ngwujaw gidagad diru dab gididu'ralu.

⁴ A dilü didi yilun 'tüdä kuy gidi gi'rr na ulingani gwudi ngwüji ngwanni ngwujaw allu aar obani ngwäyänü Ngwaalu.

⁵ A be gi'rr ape gindängä nggoo giru dab ngwonjaji ligälä lanni lijalu gidagadalu ngwugata gidiyängälü, a ngwaalu mi'rinänü nono gwele gere a dulu ji a ngwaalu enyanu aar lagadalu.

Yiil yi'ra kwo'rongo yidi gwerre gwerreng

⁶ A yi'rr giyoo kwo'ra tä'rül giyoo yapana yiil aar ji mama ndi aar je äri.

⁷ A gi'rr gidi gwerre gwerreng äri giil güngün a gi'rim giru yuurrum na ligä 'didalu gidiyängälü dilägänänü yin ye ngwu'diyi diyängü ngwangridu tä'rül na ngwa'ri ngwangridu tä'rül na yanya yanni yiginyä 'dar.

⁸ A gi'rr gi'ra rom äri giil güngün aar gata gony ge'te giyaanu giru nono geno gipa gu'du ligä ngwügwürli yaw ngwangridu tä'rül aar ru yin,

⁹ a ngwong ngwanni ngwumidu giyaw aar je 'rinye ngwangridu tä'rül a ngwübälükä dudi ngwangridu tä'rül.

¹⁰ A gi'rr gi'ra tä'rül äri giil güngün a guurru mi'ra kerala gipa gu'du nono lingla lidi ligä ngwacaji ngwubirta na ngwel ngwudi yaw ngwangridu tä'rül.

¹¹ Ngwüriiny ngwudi guurru nggoo ngwani Di'roker* a yaw gwurli aar 're cicir nono di'rokera ngwangridu tä'rül, aar 'rinye ngwüjü ngwonyadu ndi ari yaw yi'ri gwulleney.

¹² A gi'rr gi'ra kwo'rongo äri giil güngün a lingen mi'rini ngwangridu tä'rül na düüwä na yuurrum a ngwaalu ru dirim ngwangridu tä'rül a lingen le ngwangridu tä'rül aar ümnänü a buri erne na 'to dilu de ngwangridu tä'rül.

¹³ Nyi be ombajidalu nyi engga gi'räyü giru diiyü gi'di'rü kerala nyi 'dingini ngwari yal ye yipa ngwari, "Ngwäjäj bi! Ngwäjäj bi! Ngwäjäj bi! Ngwüji gidiyängälü gwani yal yidi yiil yanni yadi je yi'rr tä'rül yi'ter ärä."

9

Giil gi'ra tudini

¹ A gi'rr nggoo giru gi'ra tudini äri giil güngün, nyi engga guurru mi'ra kerala ngwüllä gidiyängälü, aar ätäädä mubita gwudi igiti delo diru gibü'rül.

² Anni mung äbräji delalu diru gibü'rül, a gu dilü 'tüdä dannu dipa gi'ranu nono dilü didi güdä a lingen ru dirim na gere, dilü de dannu di'tüdi kibü'rül nggoo.

³ A ngwama 'tüdä gidilänü aar elalu gidiyängälü aar je ätäädä yelnya ndi iyiyi ngwüjü yi'rendenyä nono yiiya yidi ngwümü ngwudi diyängälü.

⁴ Aar je ondaci ndi ari aa'ti ngwa akani yanya nono yidi diyäng, na ngwong ngwüküdinä na da'ri, aar be gwoda 'dogo ngwüjü 'dar ngwanni ngwa'ti aar je mi'rädi giyidülälä yegen mi'rä gwe ngwudi Ngwaalu.

⁵ Aar je iyiyi yi'rendenyä ngwüwäyü tudini (5) aa'ti ngwa aar je 'rinye. Aar je iyiyi yi'rendenyä nono gwele yiiya yidi düümü mung dugi dijü.

⁶ Giyomon giyoo ngwüji ngwa bupi yi'rany, a ya'ti ya aar je mbuji, ngwa jada ndi ayi, a ngwa je yi'rany abri.

⁷ Ngwama ngwoo ngwuru yi'remna nono ngwumirta ngwüjü rimädäär je ngwadi aar ngwe ele giyäärä ngwugenna ngwony giyi'rala yegen ngwuru nono yukuna yiru dab aar ru ngwäyänü nono ngwüjü ngwümnä.

⁸ Aar 'tü ngwä'rü ngwuru nono ngwä'rü ngwudi ngwaw a ngwad

* **8:11 8.11** Da'ri dannu diru diji'rindi.

ngwegen ru nono ngwad ngwudi ngwira.

⁹ Ngwätì ngwäärä giyonggomala ngwuru ngwaaba, ngwümi'rinä ngwubung ngwe ngwegen nono gwele yal yidi ngwumirta ngwonyadu ngwäbrädi giyäärä.

¹⁰ Aar äti ngwiya ngwati obe nono gwele ngwümü, ngwiya ngwee ngwätädäär je yiima ndi iyiyi ngwüjü yi'rendenya ngwüwäyü tudini (5).

¹¹ A ngwükti je deleny diru gi'rr gidi gibü'ril gani Yibriyängä 'Äbädün' na ngwani Yigirigiyängä 'Abuliyun.'*

¹² A wäjaj bi gwudi gwerreng medadi ngwo're ngwugwujalu gi'ra rom.

Giil gi'ra nyärläl

¹³ A gi'rr nggoo giru gi'ra nyärläl, äri giil güngün, nyi 'dingini yal yändi giyiil giyoo kwo'rongo gidagadalu ndoo diru dab ngwäyänü Ngwaalu.

¹⁴ Yal giyoo aar ci gi'rrä nggoo giru gi'ra nyärläl ganni gapana giil, "Gwällädi yi'rrälü giyoo kwo'rongo yigekannalu gidibirta dipa dani Burad."

¹⁵ A yi'rr giyoo kwo'rongo gwal-lanalu kaji nggoo a komon nggoo gidüüwä ndoo na gididlä ndoo, yiju gu be mama nunnu aar 'rinye ngwüjü ngwangiridu tä'ril (3).

¹⁶ Aar je enggaci yi'ra yidi gwu'tulu gwanni gwändi ngwumirtala gwuru ümn, aar mbuji ndi ari gwuru yi'ranu küü'ri 'di ngwüü'ri ngwubaalu (200,000,000).

¹⁷ A nyi dilingid eny nyi engga ngwumirta gwändi gu ngwüjälä, ngwugenna ngwärä ngwuru ngwaaba giyonggomala ngwuri nono ligä aar iginyänü nono gälgätüm aar ranu girende nono gibriti. A yi'ra yegen ru nono yi'ra yidi ngwira ati ligä na dilü na gibriti 'tüdä ngwulem ngwegen.

¹⁸ Aar 'rinye ngwüjü ngwangiridu tä'ril dimdi de ndoo tä'ril diru ligä

na dilü na gibriti dannu di'tüdi ngwulemanu ngwegen.

¹⁹ Yiima yidi ngwumirta ngwee yiju ngwulem na ngwiya ngwegen, ndi ari ngwiya ngwegen ngwuru nono ngwüüngä ngwätì yi'ra yati aar ye obe ngwüjü aar je ätiyi ngwämmä.

²⁰ Na ngwüji ngwoko ngwanni ngwuma je 'ti dimdi ndoo 'rinyiti, aar 'ti jo'renyana aar gatana ngwony ngwanni ngwuge'taar je ngwuy ngwegen, aar 'ti dünäjä äpijing ngwujego'ro yobo na yi'remna yiru dab na buta yo'rr na yü'ri, yi'remna yanni ya'ti äti ngwäy ndi ombajidalu aar aa'ti äti ngwäni ndi 'dingini aar 'ti äti yora ndi ele.

²¹ Aar 'ti jo'renyana ndi 'rinyidi, ndi arri yu'rinyu, giyijin yegen na giyu'ram yegen.

10

G'i'rr na gitab ganni gooko

¹ Nyi be aji nyi engga gi'rrä gi'ter gäti yelenya ngwüllä kerala, gigenna gibä'rü, a dulili ji ki'rala 'dünngüngün. Giru ngwäyänü nono lingen a yora yüngün ru yidingo yiru ligä.

² Gapu gitab gooko kuy güngün gigitinä. Ngwugatu gora güngün gidi gaama giyaala na gidi gängir gidiyängälü.

³ Ngwube mi'ri dula gwulleney nono guba gidi dira. Anni mung mi'ri dula gwulleney, gere gim'i'rinänü kwo'ra tä'ril ondaja.

⁴ Anni ma dulu didi gere gim'i'rinänü kwo'ra tä'ril ondaji, nyi ji mama gwadi ulli, nyi be 'dingina dula kerala ngwondaja, "Mi'rädi ngwuja'ri nga je määtä yujimida ngwanni ngwaru ngwe gere gim'i'rinänü kwo'ra tä'ril aa'ti ngwa je ulli."

⁵ A be gi'rr nggoo gänggädiny gidünädi giyaala na gidiyängälü, allijaji guyala güngün gidi gaama kere.

* **9:11 9.11** Ngwuja'ri ngwee 'dün Yibriyängä na Yigirigiyängä, ngwani 'Geradalu.'

6 Ngwümi'ri yi'rany ngwüriñy ngwudi nginde gwanni gwumidu gwur'tal, gwanni gwuge'ta yere na 'dar yanni giyo gu, diyäng na 'dar yanni giyo gu, na yaw na ngwong 'dar ngwanni ngwo gu ngwari, "Ya'ti ba be ya jana.

7 Giyomon yanni yadi ye gi'rr giru gi'ra kwo'ra tä'r'il mi'ridä giil güngün, yujimidi yidi Ngwaalu ya be medadi, anaku ondacing ye ngwinädä ngwüngün ngwuru ngwüjir."

8 A be dulu danni di'dingininy 'tu'tu kerala aar nyi ondaca mana aar nyi ci, "Indi ang ape gitab nggone gooko gigitinä kuy gidi gi'rr nggone gidünädälä giyaala na gidiyängälü."

9 Nyi be ele ki'rr nyi otacalu nyi ci ätädiñy gitab nggoo gooko. Aar nyi be ci nu, "Apa ang eny, ga ang nyinyilaji ngwulemanu nono ngwaay a be ga ang uliyanu."

10 Nyi ape gitab nggoo gooko kuy gidi gi'rr nyi eny, aar nyi nyinyilaji ngwulemanu nono ngwaay a be anni minyi eny aar nyi uliyanu gilaranu.

11 Aar nyi be ci, "A gwa alliji yijira mana gwani ngwüji ngwonyadu, ngwüji giyen, ngwungla na ngweleny."

11

Ngwüji rom ngwanni ngwänggädi

1 Aar nyi be ätädä gipuru giru nono gimur gidi idi, aar nyi ci, "Indi nga idi gobo gidi Ngwaalu na dagad didi gatalu na nga i'ra ngwüjü ngwanni ngwäpijä Ngwaalinga yobo ngenone.

2 Nga be gäbici gubunga gidi gobo poor aa'ti ngwa je idi ndi ari ngwumaar je ätädä ngwüjü ngwuru Garany. Ngwa ru'ti gündärä ganni giju'ru yora ye ngwüwäyü küu'ri rom na rom (42).

3 A linje ätädä lüny rom lanni länggädi yiima la jalu gimärä aar alliji yijira yomon ngwüu'ri na küu'ri tudini rom na 'di nyärläl (1260)."

4 Giloo rom lanni länggädi, liru ngwüminiti rom (2) na yudin yidi ngwamba rom (2) yanni yidünädälä ngwäyänü ngwudi Deleny didi diyäng.

5 Manari diji dere dima ari ngwuje akani nono, a ligä 'tädä ngwulemanu ngwegen ngwu'diyi güwänü gegen. Na gwere gwanni gwa ari ngwung je akani nono gwa gu ayi no.

6 A ngwa äti yiima ndi längiti gere aa'ti girany ga ni gaji ganni gadi aar ge ji ndi alliji yijira. Aar je äti 'to yiima ndi gwürli yaw aar ru yin na ndi mi'ri diyängü dimdi de 'dar ma aar gu bupi.

7 Manari lima medaji inggiding gwegen, a be gom'reny ganni giki drü gati 'tädä kibü'ril ngwuje 'di'ra nono aar ngwe dugidi ngwuje dami ngwuje 'rinye.

8 A ngwangina ngwegen gätinälü kayalu gidi gündär gipa ganni gätädäär ngwüriñy gi'remna gani Jadum na Mijir ngwaalu ngwanni ngwäpädäär gu 'to Delenya degen kü'rälä.

9 A ngwüji 'dar giyüülü 'dar na ngwungla 'dar na ngwüji giyen 'dar ombajaji ngwanginalu ngwegen ngwäyädälü yomon 'tä'r'il na gomom ganni gü'ränü aar je gu etadi ndi aar je gatu.

10 Ngwüji ngwanni ngwunyurtanu gidiyängälü ngwa jayanu yi'rany ye yegen ngwape yi'rinyinä aar angidajidi ngwony ndi ari ngwüjir ngwee rom ngwärrü ngwüjü ngwanni ngwunyurtanu gidiyängälü yündä gwulleny.

11 Anni ma yomon tä'r'il na ganni gü'ränü medadi, a je gu Ngwaalu ngwükäjä ligi'rimänü lidi midi aar 'di'rälü aar dünälä yora ye yegen a lanni liju ndi je ombaji a je yedeny eny gwulleny.

12 A ngwǝjir ngwoo rom 'dingini dula kerela aar je ci, "Andar ngene." Aar allu kerela giyibä'ralä a je güwän gegen engga.

13 A gaji nggoo no, a ngwaalu lagadalu ati ngwu'dun 'di kündär i'di gi'ra ge'te aar 'rinye ngwüjü ngwüü'ri kwo'ra tä'r'il (7,000), a ngwanni ngwuma gilang, a je yedeny eny aar ortada Ngwaalinga ngwudi gerala.

14 A wäjäj bi nggwo gi'ra rom medadi a wäjäj bi gwanni gwuru gi'ra tä'r'il ji kay ndi ila.

Giil gi'ra kwo'ra tä'r'il

15 A be a gi'rr nggoo giru gi'ra kwo'ra tä'r'il äri giil güngün a dulu aranu dipa kerala ngwari,

"Yeleny yidi didlä yima aar je ätäädä Delenya dege

na ngindeng gwüngün gwanni gwani Kirictu Gwubrutar yelenya,

na gwadi ru Deleny gwur'tal."

16 A mbumbunga giloo liru küü'ri na kwo'rongo lijalu ngwudu'rala ngwudi yeleny ngwegen ngwäyänü Ngwaalu, aar je kwucalu yirku ye.

17 Aar ci,

"Licanga yäy 'tu gwani Deleny diru Ngwaalu ngwuru yiima, ngwanni ngwo na ngwanni ngwuju,

nunnu nga gwuma ape yiima yunga yipa

na nga gwuma aalu ndi ape yelenya.

18 A güündä ape ngwüjü giyen, na güündä gunga gima ila.

A gaji gima ila ndi obalu ngwüjü ngwe ngwanni ngwayu,

na ndi ätäädä ngwinädä ngwunga ngwanni ngwuru ngwǝjir gu'ru

na lunga lanni liju'ru na ngindenga 'dar lanni lidinyädi ngwüriny ngwunga,

lanni loko na lanni lipa,

na ndi geraji ngwüjälü ngwanni ngwugeraja diyängälü."

19 A be gobo gidi Ngwaalu igitinä kerala, kobanu güngün a gu dimbüri didi Gekajidi enggani. Ngenone a gu gere enyany a gu dulu ari a gu gere mi'rinanü a gu ngwaalu lagadalu aar i'di gi'ri'rimä gipa giru yuurrum.

12

Daw na däg'ri'dir

1 A gi'remna giru yiima 'täälü kerala, a daw ji digenna lingenö a düüwä ji giyoralu yüngün a ki'rala güngün digenna gükuna gäti yuurumu 'di na rom (12).

2 Diju lari le ngwuji gito dadi lenge, a yajima enyanu ngwari.

3 O're a yi'remna yiru yiima yi'ter 'täälü kerala a däg'ri'dir dänni duri dibinga däti yi'ranu kwo'ra tä'r'il na ngwiil 'di ngwäti yukuna kwo'ra tä'r'il giyi'rala yüngün.

4 Ngwoda yuurrumu kerala ngwangiridu tä'r'il (3) liya le lüngün ngwuje gata gidiyängälü. Ngwube dünäci dayalu ndo diju gito dadi linge, nunnu mung lingeta ngwungadini gi'ju güngün diti'rambal.

5 A daw lingeta gi'ju giru dur giru ganni gadi ruyi ngwüjü giyen yelenya guura ge giru laaba. Aar äbri gi'ju güngün nggoo aar ge ele Ngwaalu na gididu'ri didi yeleny düngün.

6 A be daw abri ngwele gitäny a gu Ngwaalu gi'tiji ngwaalinga ngenone nggu ji aar gu ombaji yomon ngwüü'ri na küü'ri 'di na 'di nyärläl (1260).

7 A be yäärä 'di'ra kerala, a Mägäyilingä yi'rr ye yüngün aar dugidi däg'ri'dirngä le yi'rr ye yüngün.

8 Aa'ti be däg'ri'dir ojema nono gwulleny aar je dami aar je apada ngwaalinga ngwegen kerala.

9 Aar gata däg'ri'dirä ndoo dibinga gidiyängälü. Diru düüngä duubu dani dijego'rr dänni dati üktini ngwüjü 'dar gididlä ngwuje dudiyi. Aar i'dä gidiyängälü yi'rr ye yüngün.

10 Nyi be 'dingini dula dipa kerala ngwari,

“Gwene gilang na yiima na yeleny yidi Ngwaalu ngwege yima ru, na yeleny yidi nginde gwüngün gwanni Gwubrutar yelenya.

Ndi ari dijego'rr danni dati ü'ridä ngweengga ngwege ngwuja'ri nono, danni dati je ü'ridä ngwuja'ri nono lingen le na dilu de ngwäyanü Ngwaalu ngwege, dima aar linynya dima aar gata gidiyängälü.

11 Dima aar obedalu yin ye yidi Girany na ngwuja'ri ngwe ngwegen ngwanni gwinggidaar je, aar 'ti ämnä miding gwudi yigo'ro yegen gwulleney, nda je yedeny eny giyi'rany.

12 Yäy gu no, jayanu gwani gere na nga nga lanni gilo gu jayaranu!

A be wäjaj bi gwani diyäng na yaw, ndi ari dijego'rr dima üllä 'danggalu!

Dapu güündä giru ligä, ndi ari dilingidi yomon yüngün yima jalu yooko.”

13 Anni ma däg'ri'dir engga ligo'ro lüngün ndi ari dima gätinä gidiyängälü, ngwugwurli ngwübini dayalu ndoo dilingiti gjü giru dur.

14 Aar gi'tiji dayu ngwubung ngwudi gi'ra giru diiyü nunnu ngwe 'di'ri ngwele ngwaalu ngwanni ngwügi'tijäär je gitäny nggu ji ngeneno aar gu ombaji ngwüdläyü tä'ril na ngwüüwäyü nyärläl nunnu ngwabri däg'ri'dirä.

15 A düüngä gata yaw ngwulemanu ngwüngün nono däärü nunnu aar ape dayu.

16 A be diyäng igitinä ngwungadini däärä ndoo digäti däg'ri'dir ngwulem ngwüngün ngwataji dayu düwä.

17 A güündä ape däg'ri'dirä gidaw ngwo'rada gilinge nono güngün ganni gi'dengenaca ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu aar inggidi ndi ari

yiru ngwüji ngwudi Yicu, aar ye dugidi.

18 A däg'ri'dir düni kimämü gidi yaw.

13

Gom'reny gi'tüdi giyaanu

1 Nyi engga gom'renya gi'tüdi giyaanu, gäti ngwiil 'di na yi'ra kwo'ra tä'ril na ngwiilala ngwüngün ngwäti yukuna 'di na giyi'ra yüngün yüllinä ngwüriiny ngwüllüdi Ngwaalinga.

2 Gom'reny ganni gänggädiny giru nono ga'dirgany ngwube ru yora nono yidi dämbä'rü ngwuru ngwünyü nono ngwudi dira. A däg'ri'dir ätäda gom'renya yiima yüngün ngwätäda didu'ri didi yeleny na yeleny yipa.

3 A be gi'ra ge'te gidi gom'reny gü'ridäär dämmä dani yi'rany a be dämmä ndoo u'ri nono. A ngwüji ngwudi didlä 'dar allalu ndir aar gwuji gom'renya.

4 A ngwüji kwuci däg'ri'dirälü yirku ye ndi ari dima ätäda gom'renya yelenya, aar kwuci gom'renyalu 'to yirku ye aar utalu, “Yärü gwuru gwanni gwuru nono däg'ri'dirä? Yärü gwuru gwanni gwa aar gwe 'täjidi yongra ngwudami?”

5 Aar ätäda gom'renya ngwulem ngwe ondaji yi'ral ngwuye piyi ligo'ro lüngün ngwe lo Ngwaalinga ngwape yelenya yüngün ngwuje ruyi ngwüüwäyü küü'ri rom na rom (42).

6 Ngwullo Ngwaalinga ngwullo ngwüriiny ngwüngün na gobo na ngwüji ngwudi gerala.

7 Aar ätäda yiima ndi ari aar dugidi ngwüji ngwe ngwanni ngwuju'ru nunnu ngwuje dami. Aar ätäda 'to yelenya giyüülü 'dar, ngwüji na ngwungla na ngwüji ken.

8 Ngwüji 'dar gididlä ngwa kwuci gom'renyalu nggoo yirku ye ngindenga 'dar lanni la'ti üllinä ngwüriiny ngwegen kitabanu gidi midi. Gitab gidi Girany ganni

gü'ridinä ngwulem 'tu'tu gi'tinä gu didlälü.

⁹ Gwanni gwäti läni, ngwu'dingini.

¹⁰ Manari yiru ndi aar ape diju yiwaya ken

da aar ape.

Manari yiru ndi aar 'rinye galal ge,

da aar 'rinye galal ge.

Giye yibüpinä a ngwüji ngwanni ngwuju'ru määtä yiguri aar or'temaji aar ru yigor ye'te pu.

Gom'reny gi'tüdi gidiyäng

¹¹ Nyi be o're nyi engga gom'renya gi'ter gi'tüdi gidiyängänü gäti ngwiil rom ngwuru nono ngwiil ngwudi girany ngwube ondaji nono däg'ri'dirä.

¹² Ngwape yi'ral yeleny ye 'dar yidi gom'renya gele gidi gwerre gwerreng ngwügäbici ngwony 'dar gidiyängälü na ngwüji aar kwuci gom'renyalu gele gidi gwerre gwerreng yirku ye ganni gima u'ri dämmä nono düngün ndoo didi yi'rany.

¹³ Ngwape yi'remna yidi yiima 'di ngwuge'te ligä lu'du lüllü kerala ngwüllä gidiyängälü a ngwüji engga 'dar.

¹⁴ Ngwududiyi ngwüjü gidiyängälü yiima ye giye yanni yimanding ye kom'reny nggoo gidi gwerre gwerreng. Ngwuci ngwüjü gidiyängälü aar ga'riji gi'remna aar näji gom'renya ganni gü'ridär dämmä galal ge nggona be ji gimidu.

¹⁵ Aar ätäda yiima ndi aar ngwübüda gi'remna düwänü gidi gom'reny nggoo gidi gwerre gwerreng, nunnu ngwügäbici ngwondaji ngwügäbici ngwüjü 'dar ngwanni ngwu'donya ndi kwuci gi'remnanalu yirku ye aar je 'rinye.

¹⁶ Ngwügäbici ngwüjü, ngwanni ngwooko na ngwanni ngwupa, ngwanni ngwünänü na ngwanni ngwuru ngwuwayi, ngwudi 'dunung na ngwinäd, aar je mi'ra gubu'ru kaama güngün na kidülälä güngün,

¹⁷ nunnu aa'ti diji da ellang na aar ella, 'dogo manari däti

gubu'ru nggoo. Gubu'ru nggoo giru ngwüriiny ngwudi gom'reny na gi'ra gidi ngwüriiny ngwüngün.

¹⁸ Giye yibüpinä a bebere ji. Gwere gwanni gwubebera, gäbica'ar ngwi'ra gi'ra gidi gom'reny ndi aar giru gi'ra gidi diji dümnä. Gi'ra güngün giru nyärläl nyärläl nyärläl (666).

14

Girany na ngwüji ngwanni ngwü'rädjälü

¹ Nyi be engga Giranyu gidünü kenala gani jäyün gijaar ngwüji ngwe ngwüü'ri küü'ri tudini na 'di kwo'rongo na kwo'rongo (144,000) ngwullaar je giyidülälä ngwüriiny ngwüngün na ngwudi Papa gwüngün.

² Nyi 'dingini dula kerala daru nono gwele yaw yonyadu nono gwele yal yidi gere gimir'inänü gwulleney, na dudu dänni di'dingininy, daru nono yal yidi ngwüji ngwäru aar mi'ri ngwümbära ngwegen.

³ Aar ji ndi elnge delnga diru diyang giyoranu yidi ngwudu'ri na ngwong ngwoo ngwumidu ngwuru kwo'rongo na mbumbunga. Aa'ti diji dere lingidi ndi elnge delnga a be ngwüji ru 'dogo ngwo ngwuru ngwüü'ri küü'ri tudini na 'di kwo'rongo na kwo'rongo ngwanni ngwü'rädäär jälü gidiyängälü.

⁴ Ngwüjü ngwee ngwuru ngwanni ngwa'ti rngiyä ngwangina ngwegen ngwaw ngwe, aar be etadi ngwangina ngwegen aar ju'ri. Ngwati gwujani Giranyu nggoo ngwaalu 'dar ngwati nggu ele. Ngwuru ngwü'rädäjälü aar ru yi'ra ngwüjänü ngwanni ngwügätäjär je Ngwaalingalu aar je gätäji Giranyalu.

⁵ Ngwa'ti 'tüyä yi'duru yere ngwulemanu ngwegen aar jayi nono.

Yi'rr tä'ril ngwuja'ri ngwe ngwegen

6 Nyi be engga gi'rrä gi'ter gi'di'rü gidiliganu kerala gapana ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi gwur'taling ngwe ondaci ngwüjü gidiyängälü ngwüji 'dar ken, na gülü na lingla na ngwüji.

7 Ngwondaji dulu de dipa ngwari, "Dinyädär Ngwaalinga ngaa je näji, ndi ari gaji gima be ila gidi picü ngwüjü yelenya. Kwucaralu yirku ye gwanni gwuge'ta gere na diyäng ngwuge'te yaw na ngwäy ngwudi yaw."

8 O're a gi'rrä gwujanalü gi'ter ngwari, "Gwuma i'di! Gwuma i'di! Babil gwanni gwupa! Gwanni gwürläliyü ngwüjü di'rica didi yijün yüngün."

9 O're a je gi'rr gwujanalü giru tä'rül ngwari dula dipa, "Manari diji dere dannu dikwuca gom'renyalu na gi'remna güngün yirku ye ngwäti gubu'ru güngün gidülälä güngün na kuy güngün,

10 nginde gwa iyü 'to di'rica dani güündä gidi Ngwaalu dannu di'dejaralu yiima 'dar kiny gidi güündä güngün, aar iye yi'rendenya gibriti ge giru ligä ngwäyänü ngwudi yi'rr yanni yiju'ru na ngwäyänü ngwudi Girany.

11 Ati aar 'tü dilü didi yi'rendeny yegen yidi gwur'taling. La'ti la gatu düwä dilu de na lingen le, lanni la kwuci gom'renyalu na gi'remna güngün yirku ye aar ape gubu'ru gidi ngwüriiny ngwüngün."

12 Ngene, mätinälü gwudi ngindenga lanni lidünälü, aar ape yirru ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu aar jalu liru yigor ye'te pu ndi Yicu.

13 Nyi be 'dingini dula kerala ngwari, "Ullu, la aar je onjaci lanni ladi ayi 'tu'tu gomon gidi gweneng liru ngwüji ngwudi Deleny."

A be Ligü'rüm ari, "Ndi ari ngindenga la gatu düwä gidirbä degen, ndi ari la je yiiru yegen gwujani."

Engga gwudi pi yelenya yidi gwodaning

14 Nyi ombajidalu nyi engga ki'ra gweere 'dünggüny gibä'rü gibidu giju gu dijälä diru nono ngindeng gwanni gwuma ru nono giji gidi diji dümnä, ki'rala güngün, gigena gukuna giru dab ki'rala güngün ngwape mänjälä guy güngün gwäti yini.

15 A be gi'rr gi'ter 'tüdä kobo gidi Ngwaalu ngwurnida dulu de gwulleny ngindeng nggwo gwujalu kibä'rälä ngwuci, "Dingada mänjälä gwunga ang uni. Gaji gidi uni gima ila, ndi ari yuula yidi diyäng yima banyi."

16 A nggwo gwujalu kibä'rälä, dingada mänjälä gwüngün ngwuni yuula gidiyängälü.

17 O're a gi'rr gi'ter 'tüdä kobo kerala gapana 'to mänjälä gwäti yini.

18 A be o're a gi'rr gi'ter 'tüdä gidagad didi gatalu gäti yelenya kiligä ngwurnida dulu de gwulleny gi'rrä nggoo gapana mänjälä gwäti yini ngwuci, "Dingada mänjälä gwunga gwäti yini nga ü'rü dütü didi dügiri ndi ari yügiri yüngün yima banyi."

19 A gi'rr dingada mänjälä gidiyängälü ngwü'rü dütü ngwugatu kigoganu gipa gidi ündi yügiri gidi güündä gidi Ngwaalu.

20 Poor kündär ngenone aar je gu mirenyanu yora ye 'di aar 'tüyä yinä kigoganu gidi ündi aar allala 'di aar obani gidilli didi dimirta aar badalu aar ole bränü küü'ri 'di (200).

15

Dimdi didi gwodaning kwo'ra tä'rül

1 Nyi be engga kerala gi'remna giru yiima gi'ter gibinga giralu 'ter, yi'rr kwo'ra tä'rül yapana dimdi kwo'ra tä'rül didi gwodaning dadi aar de medaji gündä gidi Ngwaalu.

2 Na nyi engga gony giru ngwäyänü nono yaw yiru gijaja yilägänänü ligä le aar gu dünädä gito gilo lanni lima dami gom'renya na gi'remna güngün na gi'ra gidi ngwüriiny ngwüngün, ngindenga

lapu ngwümbärä ngwätädi je Ngwaalu,

³ aar elnge delnga didi dinäd didi Ngwaalu dani Müjä na deelnga didi Girany aar ari,

“Yiiru yunga yipa yiralu 'ter,

Gwani Deleny diru Ngwaalu ngwuru yiima.

Dünälü na 'didanu gwuru gay gunga,

Gwani Deleny didi gwur'taling.

⁴ Yärü gwanni gwa'ti gwa yedeny eny 'dungunga gwani Deleny,

na yärü gwanni gwa'ti gwa näji ngwüriny ngwunga?

Ndi ari nga gwuru jücü gwanni gwuju'ru.

Ngwüji giyen 'dar ngwa ila ngwa ang kwucalu yirku ye,

ndi ari apepe gwunga gwanni gwüdünälü gwuma 'tädälü.”

⁵ Anni ma yi'ral ele giyee, nyi ombajidalu nyi engga gobo giru gä'tä gidi Ju'ri igitinä kerala.

⁶ A gu yi'rr 'tüdä kwo'ra tä'r'il yele yapana dimdi kwo'ra tä'r'il, yigenna ngwureda ngwujaw nono ngwubidu pupu'rul aar ü'ridinänü ngwägüwä ngwuru dab giyonggomala yegen.

⁷ Gong ge'te ngwonganu ngwoo ngwuru kwo'rongo ngwumidu, ätäädä yi'rrä giyoo kwo'ra tä'r'il yinya kwo'ra tä'r'il yiru dab yonyadu güündälä gidi Ngwaalu ngwanni ngwumidu ngwudi gwur'taling.

⁸ A dilü onyadi gobala didi näji Ngwaalinga na yiima yüngün, aa'ti dji dere mbuja gay gading ge äni gidrü 'di a dimdi medadi ndoo diru kwo'ra tä'r'il.

16

Güündä gidi Ngwaalu

¹ Nyi be 'dingini dula dipa kobo ngwuci yi'rrä giyoo kwo'ra tä'r'il, “Indär ngaa 'deje gündälü gidi Ngwaalu giyinyanu kwo'ra tä'r'il gidiyängälü.”

² A gi'rr ganni giru gi'ra ele ngwu'deja ginyalu güngün

gidiyängälü, a ngwomboro ngwanni ngwuki ngwübüdü yiiya määtä ngwüjü ngwanni ngwätä gi'remna gidi gom'reny na ngwanni ngwati kwuci gi'remna güngün yirku ye.

³ A gi'rr nggoo giru rom 'deje ginyalu güngün giyaanu, a yaw gwurli aar ru yin nono yin yidi dji dayu, a ngwong 'dar ngwanni ngwumidu ayi giyaanu.

⁴ A gi'rr nggoo giru tä'r'il 'deja ginyalu güngün ngwubirta na ngwel ngwudi yaw aar gwurli aar ru yin.

⁵ Nyi be 'dingini gi'rrä gidi yaw ngwari,

“Gwani Ngwaalu nga gwübidänü giyeleny yunga giyee,

nga gwanni nggwo, gwanni ngwuju, nga gwanni gwuju'ru, ndi ari lima je le obalu no.

⁶ Ngindenga lanni li'rinyiti ngwüjü ngwanni ngwuju'ru aar 'rinye ngwijira,

na ngwuma je ätäädä yinä aar je iyi ndi ari yädi gu 'denggen.”

⁷ Na nyi 'dingini a dagad gwä'racänü ngwari,

“Yäy gwani Deleny diru Ngwaalu ngwuru yiima,

'didanu na übidänü na yeleny yunga yiru.”

⁸ A gi'rr giru gi'ra kwo'rongo 'deje lingeno ginya nono, aar ätäädä lingeno yiima ngwu'diyi ngwüjü ligä le.

⁹ A ngwüji ü'dini ngwübürtä ngwe ngwüngün ngwübüdü gwulleny. A ngwüji lo ngwüriny ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwätä yiima ndi ülliyä dimdi ndee, aa'ti ngwüji jo'renyana aar 'ti näjä Ngwaalinga.

¹⁰ A gi'rr giru gi'ra tudini 'deje didu'ri didi yeleny didi gom'reny ginya nono güngün, a yeleny yüngün gwurli aar ru dirim, a ngwüji iyani ngwunglalu ngwegen gwani yi'rendeny yanni yiju.

¹¹ Aar lo Ngwaalinga ngwudi gerala gwani yi'rendeny na ngwomboro ngwegen, aar 'ti jo'renyana giyiiru yegen yanni yiki.

12 A gî'rr gi'ra nyärläl 'deje ginyalu güngün gidibirta dipa didi Burading a yaw yüngün undi aar ge'te gay gidi ngweleny ngwanni ngwîndi gîtäny gwe.

13 Nyi be engga ngwü'rillä tä'rîl ngwuru nono ngwuro a de'te 'tüdä ngwulemanu ngwudi däg'rî'dîr ndoo na de'te 'tüdä ngwulemanu ngwudi gom'reny na de'te 'tüdä ngwulemanu ngwudi gom'reny nggoo giru gi'ra rom giru dijir diru di'duru.

14 Ngwü'rillä ngwuru ngwudi dijego'rr ngwati ape yi'remna yidi yi-ima ati aar ele ngweleny ngwudi didlä 'dar aar je gwä'räjälü gwani yäärä komon gipa gidi Ngwaalu ngwuru yiima.

15 "Arnganar! Äny nggwo gwîndi nono gwele du'ramu! Jayi nono gwani nginde gwanni gwujalu ngwäy ngwe ngwarnga ngwureda ngwüngün nunnu aa'ti gwa elalu ngwanginu ngwanu aar apiyi ngwüjü yaaru."

16 A be ngwü'rillä ngwee ngwudi dijego'rr gwügwä'rjä ngwelenyalu gwüpäng ngwaalu gwani Arma-jidun Yibriyängä.

17 A gî'rr gi'ra kwo'ra tä'rîl 'deje ginyalu güngün gidirun a dulu dipa ara gididu'ri kobo gidi Ngwaalu ngwari, "Yi'ral yima ärrîni."

18 A ngwaalu aranu yal aar mi'rînanü gere aar enyanu a diyäng lagadalu gwulleny da'ti gu lagadalu no gomon gere anaku ge'taar gu dijü gidiyängälü nggu lagadalu dikalu gikidang.

19 A gündär ganni gipa ü'ridinänü ngwuru yerelanu 'tä'rîl a yündär yidi ngwüjî giyen i'dî, a Ngwaalu diwayini Babiling gwuru gündär gipa, ngwicî ginya gonyadu di'ricala didäginä ligä didi güündä güngün.

20 A ngwaalu giyaanu abralu aar dudi a yen dudi.

21 A gîjî'rîm giru yurumu yipa yipa yinänü gwulleny i'dä kerala aar acaji ngwüjü, a ngwüjî lo Ng-

waalinga gwani dimdi didi gîjî'rîm diki gimra.

17

Dedr dibinga na gom'reny

1 A nyi be gî'rr ilijä ge'te, giyî'rränü giyoo yiru kwo'ra tä'rîl, yanni yapu yinya kwo'ra tä'rîl aar nyi ci, "Ila nga enggaci rerajing gwudi dedr dipa, danni diru gündär ganni gidünädälä giyaala yonyadu

2 na danni dimî'ridäär ngwäyänü ngweleny ngwe ngwudi didlä ngwürläliyi ngwüjü ngwudi didlä di'rica de didi mi'rî ngwäyänü ngwüngün."

3 A nyi be gî'rr ape Gîligî'rîm aar nyi ge ele gîtäny, nyi be engga dayu dijalu kom'renyala guuri yi'remna gubu ngwüriiny ngwangina nono ngwudi lo ngwätî yi'ranu kwo'ra tä'rîl na ngwätî ngwiil 'dî.

4 Daw ndoo, digenna ngwureda ngwuru yi'rura nono di'roker aar uuri yi'remna digenna dab nono na yi'rigar ye yiru yo'rr na yooru yiru yo'rr, dapu ginya kuy güngün giru dab gonyadu ngwonyala ngwuru yütä na rngî gwudi mi'rî ngwäyänü gwüngün.

5 Na düllinä kidülälä ngwüriiny ngwee,

"Yujimid gwani Babil gwanni gwupa,
gwuru nanni gwudi ngwedr
ngwuru nanni gwudi yütä yidi diyängälü."

6 Nyi be engga dayu dirläliyâ yin yidi ngwüjî ngwanni ngwüdünälü na yidi ngwüjî ngwanni ngwondaja gay ge gidi Yicu.

A nyi gwe ngwaalu elalu anni minyi engga.

7 A nyi be gî'rr ci, "A gwarra ma ara gwe ngwaalu elalu? Nggwa ang enggaci yujimida yidi daw ndee na gom'reny nggee gänding gu ganni giru yi'ranu kwo'ra tä'rîl na ngwiil 'dî.

8 Gom'reny nggee gänggädängä, giju gwerre na gweneno, ga'ta be, gadi 'tüdä kibü'rîl ngwele ndi

anadalu. Na ngwüji ngwudi didlä ngwallalu ndir ngwanni ngwa'taar je ullu ngwüriny 'tu'tu ge'taar gu didläyü kitabanu gidi midi, ma aar engga gom'renya. Ndi ari giju gwerre, a be gweneno ga'ta be ga 'täälü mana.

⁹ Na ngene, arngani gwa be büpini gwani iriyi ngwäyälü na bebere. Yi'ra giyoo kwo'ra tä'rül yiru yidotr kwo'ra tä'rül yiju gu daala.

¹⁰ Aar ru 'to ngweleny kwo'ra tä'rül. Yima gu i'di tudini, nggoo giru nyärläl nggona, na nggoo giru kwo'ra tä'rül, nggona ga'ti indi. Na ma ji mung ila, ga'ti ga jalu gaji golanu.

¹¹ A be gom'reny nggee ganni giju gwele gima be erne gweneno, gani deleny dannu diru gi'ra 'dübä gidi ngindenga gilo liru kwo'ra tä'rül, nggo be kay gadi ele ndi geradalu gwüngün.

¹² Na ngwiil ngwoo 'di ngwanni ngwänggädä je, ngwuru ngweleny 'di ngwa'tina apu yelenya a be ngwadi ape yelenya gom'renyinga le gaji ge'te pu.

¹³ Na bupi gwegen gwuru gwe'te pu ndi ari aar ätäädä gom'renya yiima na yelenya yegen.

¹⁴ Aar be dugidi Giranyinga le ngwuje be dami ndi ari gwuru Doorta didi ngwoortanga ngwuru Deleny didi ngwelenyinga na ngwüji ngwe ngwüngün ngwanni ngwurnidung je gwugwujaar yigor ye ye'te pu, ngwa aar ngwe dami gwüpäng."

¹⁵ A nyi be gi'rr ci, "A be yaw yanni yänggädä je yanni yiju gu dedrala, yiru ngwüji aar ru yilü yidi ngwüji na ngwüji giyen na ngwungla.

¹⁶ Na ngwiil ngwoo 'di ngwänggädä je na gom'reny la je dedr ndoo ke ngwäy, da aar gwalla ngwuredalu mbüny, da aar gatanalu da geradalu, da aar be eny da aar u'diyi ligä le.

¹⁷ Ndi ari Ngwaalu ngwuge'ta ngwuja'ri ngwüngün giyigoranu yegen aar je ärrü. Aar be määtäjidi ndi aar ätäädä gom'renya yiima yegen ndi

ape yelenya 'di a ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu mbuti.

¹⁸ Na daw ndoo dänggädängä, diru gündär ganni gipa dannu dati mäti yelenya ngwuye ruyi ngwelenya ngwudi diyängälü."

18

i'di gwudi Babil

¹ Anni ma yi'ral ele giyee, nyi be engga gi'rrä gi'ter güllü kerala gäti yelenya yipa a buri gwudi näji gwüngün o'rra diyängälü.

² Ngwurnidi dulu de gwulleny ngwari,

"Gwuma i'di! Babil gwanni gwupa gwuma i'di!

Gwuma ru ngwu'dun ngwudi ngwujego'rr

a gwuma ru ngwubang ngwudi ngwü'rillä 'dar

na yi'ra yanni yirngü yiru yiläng.

³ Ndi ari ngwüji giyen 'dar ngwiyü di'rica

didi ami'ra gwudi yijin yüngün.

Ngweleny ngwudi diyängälü ngwucidaar ngwe,

na ngwüji ngwanni ngwati illidi ngwudi diyängälü ngwünänü

irälü gwe gwudi ubanu gwüngün."

⁴ Nyi be 'dingini dula di'ter mana kerala ngwari,

"Tüdär gu lani ngwüji ngwüny nunnu aa'ti ngaa lacajidi ndi ke

gwüngün ara je dimdi mbuji.

⁵ Ke gwüngün gwuma gendadi 'di gwuma obana kerala,

a Ngwaalu ngwa'ti dodana gimra güngün ganni gapung.

⁶ Ärrär gu anaku ärrä je gu rera-jar manni mama gwani ärrü

gwanni gwärrärä je na giny ganni gicärä je, icär gu yomonanu rom.

⁷ Ängi'riyär ngwäy nga runiyi anaku näjing gu ligo'ro lüngün

ngwarri yayu

ndi ari dica ligor lüngün nu,

'Äny gwujalu gwuru daw diru deleny
nggwa'ti rüdi dedel a runi
gwa'ti gwunyi mbuji a'tur.'

⁸ Yäy gu no, gwa dimdi ndee mbuji
gomon ge'te pu,
yi'rany, runi, ngwamu na da
ü'dini ligä le,
ndi ari Deleny diru Ngwaalu ng-
wanni ngwureraja, ngwuru
yiima."

⁹ Gwa ngweleny arada ngwudi
diyängälü gwa aar rüniiji ngwanni
ngwümü'ridäär ngwe ngwäyanü aar
ngwe acidi giyayu yüngün ma aar
engga dilü didi u'di gwüngün.

¹⁰ Ngwa düni ngwaalu ng-
wolanu yedenyo ndi ang'i'ri ngwäy
gwüngün gwari,

"Wäjäj bi! Wäjäj bi gwani güündär
ganni gipa,
Gwani Babil, gwuru güündär
giro yiima!

Kaji ge'te pu geradalu gwunga
gwuma ji."

¹¹ Gwa ngwüji arada gwa aar
rüniiji ngwanni ngwati illidi ngwudi
diyängälü, ndi ari ngwong ngwudi
ellang ngwa'ta be ngwa je diiji dere
ellang

¹² ngwong ngwanni ngwuru dab
na buta na yi'rigar yiru yo'rr na
yoorä yiru yo'rr na ngwured ng-
wuju mi'reny, ngwuranu di'roker
aar ru arir na ngwanni ngwuri,
yü'ri yanni yami düwä, na ng-
wong 'dar ngwanni ngwügi'tinä
yoje'rr ye yiru ngwad ngwudi ng-
wungur na ngwanni ngwügi'tinä
yü'ri ye yiru ngwumra, na ngwanni
ngwügi'tinä buta gwe na ngwanni
ngwügi'tinä ngwaaba ngwe na ng-
wanni ngwügi'tinä yimur ye,

¹³ na ngwong ngwuru ngwuwa
ngwanni ngwami düwä, na ng-
wong ngwuru yilun, ngwuwa, na
gwudu'rul, ngwong ngwuru di'rica
na yila yidi yiminiti, ngwülä ng-
wanni ngwuru'ru, na ngwudi yon
na goola giru yoo'ra, na ngwumirta
na ngwürimbil, ngwinäd na ngwüji
ngwumidu.

¹⁴ Ngwadi ari, "Yima ang doda
yanni yämi'rädi ligor lunga, nänü
'dar na arri yelenya 'dar yima ang
abri ngwäyälü na ya'ti ya je mbuji."

¹⁵ Na ngwüji ngwanni ngwati ella
ngwony ngwee aar ngwe nänü,
ngwa düni ngwaalu ngwolanu
yedenyo gwudi yi'rendeny yüngün
ngwa ari ngwa runi

¹⁶ na gwari,
"Wäjäj bi! Wäjäj bi! Gwani güündär
ganni gipa,
gigenna ngwureda ngwuju
mi'reny, ngwuranu di'roker
aar uuri,
ngwugenne dab nono, ngwu-
genne yi'rigara na yoorä!

¹⁷ Yeleny giyee 'dar, kaji ge'te pu,
yima aar je gerajalu."

Na 'dar lanni liru yi'ra yidi
ngwübälükä na ngwüji ngwanni ng-
wati ele ngwübälükä ngwe na lanni
lati ruyi ngwübälükä na ngindenga
'dar lanni lati mbuji enying bile
gwe giyaanu, la dünä ngwaalu ng-
wolanu,

¹⁸ ma aar engga dilü lidi u'di
gwüngün ngwürri dula gwari,
"Gündär gindi ne giru nono
gündärä nggee gipa."

¹⁹ Na la ürräni diyäng giyi'rala
yegen la ari la runi la ürri dula la
ari,

"Wäjäj bi! Wäjäj bi! Gwani güündär
ganni gipa!

Lanna 'dar lanni läti ngwübälükä
giyaanu
lanni lima nänü goola ge
güngün!

Kaji ge'te pu 'dogo gima aar gera-
jalu!

²⁰ Jayanu gwani gere!

Jayaranu lanni liju'ru na ng-
woo'ra ngwükajäär je na
ngwijir!

Ndi ari dima de Ngwaalu obalu
anaku ärrär je gu."

²¹ A gi'rr gojema nono apa go'rralu
gipa giru nono lille ngwugatu
giyaanu gwari,

"Yiima ye giyee no,

- gündär gidi Babling ganni gipa
ga aar gu gatu no
ga'ti ga mbüjini ba be.
- 22 Deelnga didi ngwüji gwanni ng-
wati mi'ri ngwümbärä lanni
lati elnge na ngwüjämbir
na lanni lati äri yuulla na lanni
lati äri yiil,
la'ti la aar je 'dingini
'dunggunga mana a'tur.
- Diji didi yiiru yere
da'ti da mbüjini 'dunggunga
mana a'tur.
- Aranu gwudi ngwaaba ngwürüdi
gwa'ti gwa 'dinginini 'dunggunga
mana a'tur.
- 23 Buri gwudi lamba gwa'ti gwa
enyanu 'dunggunga mana
a'tur.
- Diïyã didi gur gagu na gera gäginä
da'ti da 'dinginini 'dunggunga
mana a'tur.
- Ngwüji ngwunga ngwanni ngwati
illidi ngwuru ngwüji ngwupa
gïdïdlä.
- Yu'riny ye yunga yüktä ye
ngwüjü 'dar giyen aar je
dudiyi.
- 24 'Dunggunga, yin yirädi gwälü yidi
ngwüjir na yidi ngwüji ng-
wuju'ru
na 'dar lanni li'rinyitäär je
gïdiyängälü."

19

Jayanu kerala

- 1 Anni ma gi'rr nggoo giru yiima
medaji ondajing, nyi 'dingini dula
dipa daru nono dulu didi ngwüji
ngwonyadu kerala aar opepala,
"Ar ortada Ngwaalinga!
Gilang na näji na yiima yiru yidi
Ngwaalu ngwege,
- 2 ndi ari obalu gwüngün gwuru
'didanu gwüdünälü.
Gwuma obalu dedr de dipa
danni dirngiyä ngwüjü
gïdiyängälü mi'ri gwe
ngwäyanü gwüngün,
gwuma gu gwalli dämjä didi yin yidi
ngwinäd ngwüngün."
- 3 O're aar ari mana,

"Ar ortada Ngwaalinga!
Dilü didi u'di gwüngün di'ru'rädi
gwere gwur'tal."

4 A mbumbunga gilo liru küü'ri
na kwo'rongo na ngwong ngwoo
kwo'rongo ngwumidu, aar aalu
yirku ye aar kwuci Ngwaalinga ng-
wujalu gididu'rala aar opepala,
"Yiru gu, ar ortada Ngwaalinga."

Gi'tidi kay gwudi Girany

- 5 A dulu 'tädä gididu'ri ngwari,
"Elngajar Ngwaalinga ngwege
nga nga 'dar liru ngwinäd
ngwüngün,
nga nga 'dar lanni lati denya,
lanni looko na lanni lipa."
- 6 Nyi be 'dingini dula dipa daru
nono dulu didi ngwüji ngwonyadu,
aar ari nono yal yidi yaw yonyadu
yüllü dära na aar ari nono yal
yidi gere gimir'inänü gwulleny aar
opepala,
"Ar ortada Ngwaalinga!
Ndi ari Delenya diru Ngwaalu ng-
wege dima määtä yelenya
danni diru yiima giyi'ral 'dar.
- 7 Ar jayanu ar opepala
ar näji ngindeng
ndi ari gi'tidi kay gwudi Girany
gwuma ja gito
na gera güngün gima aar
ja'rima
- 8 na gima aar ätäädä direda dibidu
dijaw nono nunnu ngwu-
genne."

Na dired ndee diru gi'remna gidi
yiiru yanni yidünälü yidi ngwüji ng-
wudi Ngwaalu ngwanni ngwuju'ru.

9 Aar nyi be gi'rr ci nu, "Ullu
ngwuja'ri ngwee, 'Lonjaaar je lanni
lurnidaar je aar ilada giyi'rinyinä
yidi Girany.'" Ngwo're ngwugen-
daji ngwari, "Ngwuja'ri ngwee, ng-
wuja'ri ngwuru ngwanni ngwuru
'didanu gwudi Ngwaalu."

10 Nyi be jürbälü gadi nyi kwucalu
yirku ye, aar nyi be ci, "Aa'ti ärrü
yi'ral giyee äny gwuru dinäd nono
ngang nyi ru nono ngwanggalu ng-
wanni ngwo ndi inggidi ndi ari

ngwo ndi gwuji Yicung. Kwucu Ngwaalingalu yirku ye, ndi ari gwanni gwati inggidi Yicu gwe gwa gu ligi'rim ji lanni lati ji ngwüjir."

A Kirictu dami gom'renya

¹¹ Nyi be engga gere ngwigitini a dimirta ji dibidu a diji dannidändi gwälä, dani gwanni gwuru Ligor le'te pu ngwuru 'Didanu, ndi ari gwati pi yelenya yüdünälü nggudogodada.

¹² Ngwäy ngwüngün ngwuru nono ligä ngwugenne yukuna yonyadu ki'rala güngün ngwäti ngwüriny ngwüllinä 'dünggüngün ngwa'ti je diji dere lingidi 'dogo nginde.

¹³ Digenna direda dülläjär giyinänü dani "Ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu."

¹⁴ Ati be gwu'tulu gwudi gerala gwujanalu ngwumirta ngwe ngwubidu gwugenna ngwureda ngwuju mi'reny ngwubidu ngwuju'ru.

¹⁵ Ati galal ganni gäti yini 'tüdä ngwulemanu ngwüngün ngge mi'ri ngwüjü giyen. Na ngwading je ruyi yelenya guura ge giru laaba ngwurgwony yügiranü kigoganu yani güündä gidi Ngwaalu ngwuru yiima.

¹⁶ Aar ulli gidired düngün na kora güngün giru gimäni ngwüriny ngwee,
"DELENY DIDI NGWELENYA
NA DOORTA DIDI NGWOORTANGA."

¹⁷ Nyi be engga gi'rrä güdünädi gilingen. Ngwümi'ri dula dipa ngwümi'rici yi'räyü 'dar yanni yati 'di'ri kerala ngwari, "Ilar ar ele giyi'rinyinä yipa yidi Ngwaalu,

¹⁸ aang eny ngwelenya na lanni liru yi'ra na ngwongor gwanni ngwojema nono na ngwumirta na ngwüjü gwanni ngwändi gwälä na ngwüji 'dar ngwudi 'dunung na ngwinäd gwanni ngwoko na gwanni ngwupa."

¹⁹ Nyi be engga gom'renya nggoo na ngweleny ngwudi diyäng gwu'tulunga le legen aar o'rajidalu ladi dugidi dijingä le ndoo dändi gidimirtala na gwu'tulu gwüngün.

²⁰ Aar määtä gom'renya dijir de ndoo diru di'duru dannidapu yi'remna yidi yiima ngwäyänü ngwudi gom'reny nggoo. Yi'remna yidi yiima giyo yanni yiming ye dudiyi ngwüjü gwanni ngwämnä gi'remna gidi gom'reny nggoo na gwanni ngwukwuci gi'remna güngün yirku ye. Aar ape gom'renya na dijir ndoo diru di'duru aar je gatu limidu kibüng gidi gibriti giru ligä.

²¹ Na ngwoko aar je 'rineye galal ge nggo gi'tüdi ngwulem ngwudi diji ndo dändi gidimirtala, a yi'ra pe ngwangina ngwegen.

20

Ngwüdläyü ngwüü'ri

¹ Nyi be engga gi'rrä güllü kerala gapana mubita gwudi gibü'ril ngwapanana gu'runga gipa

² ngwümmäätä däg'ri'dirä, düüngä ndoo duubu du'rin diru dijego'rr; ngwugekajalu ngwüdläyü ngwüü'ri (1000).

³ Ngwugatu kibü'ril ngwülängitäji ngwüngidä, nunnu aar etaci ndi i'däji ngwüjänü mana giyen 'di a ngwüdlä ngwoo ngwuru ngwüü'ri ele aar medadi. Aar be aji aar gatalu gajigooko.

⁴ Nyi be engga ngwudu'ri ngwudi yeleny na ngwüji gwanni ngwuju gwala ngwätädäär je yiima aar pi yelenya. Nyi engga ngwügi'rimä ngwudi ngwüji gwanni ngwü'ri'täjäär je yi'ralu mbüny ndi ari nunnu ngindenga linggidu Yicu gwe aar ondaji ngwuja'ri ngwe ngwudi Ngwaalu. Ngindenga la'ti kwuca gom'renyalu nggoo na gi'remna güngün yirku ye aar 'ti üpinä gi'remna güngün giyidülälä yegen na ngwuy nono ngwegen. Ngwüji ngwee ngwo'ra ndi midi aar ape yelenya Kirictunga le ngwüdläyü ngwüü'ri (1000).

⁵ 'Di'ri gwuru nggwee gwudi gwerre gwerreng. A be ngwoko gwanni ngwayu ngwa'ti ngwo'ra

ndi mididi 'di a ngwüdlä ngwüü'ri medadi.

⁶ 'Dar lanni lacajidu ndi 'dī'ri ngwee gwudi gwerre gwerreng, liru lanni lonjacaar je liju'ru. La'ti la je yi'rany yidi gwodaning mbuji aar be ru ngwur'dal ngwudi Ngwaalu na Kirictu aar le ape yelenya ngwüdläyü ngwüü'ri (1000).

Aar dami dijego'ro

⁷ Ma be ari ngwüdlä ngwoo ngwüü'ri (1000) ngwuma medadi, aar be gata dijego'ralu korkon.

⁸ Ngwube 'tü ngwele ndi dudiyi ngwüjü giyen giyi'rundu kwo'rongo yidi diyäng. Ngwüji giyen ngwee ngwucaar je Juj na Majuj, ngwuje gwä'räjidi gwüpäng giyäärä. Ngwonyadu yi'ranu gwulleney aar ru nono dijicirä didi dibirta.

⁹ Aar badalu gidiyängälü 'dar aar änni ngwaalinganu ngwudi ngwüji ngwudi Ngwaalu, gündär ganni gämning. A be ligä üllä kerala ngwuje u'diyalu ladibur.

¹⁰ A dijego'rr danni dī'däji jänü, aar gatu kibüng gidi gibriti giru ligä ganni nggo gu gom'reny nggoo dijir de ndoo diru di'duru. Ngenone aar gu ape yi'rendenya lingen le na dilu de gwur'tal.

Aar picī ngwüjü yelenya ngwanni ngwayu

¹¹ Nyi be engga didu'ri didi yeleny dipa dibidu na ngindeng gwanni gwuju gwala, gere na diyäng abri ngwäyanü ngwüngün nyirül aar je 'ti ba be änggädi mana.

¹² Nyi engga ngwüjü ngwayu, ngwanni ngwupa na ngwanni ngwooko aar dünäci didu'ralu didi yeleny a yitab igitinä o're a gitab gi'ter igitinä giru gitab gidi mididi. Aar picī ngwüjü yelenya ngwanni ngwayu yi'ral ye yanni yüllinä giyitabanu giyoo, aar je picī yelenya dijü de'te de'te yiiru ye yüngün yanni yapung je.

¹³ A yaw apa ngwüjü ngwanni ngwayu ngwuju gu a yi'rany na

del didi yi'rany aar apa ngwüjü ngwanni ngwayu ngwuju gu. Aar je picī yelenya, dijü de'te de'te yiiru ye yüngün yanni yapung je.

¹⁴ Aar be gatu yi'rany na del didi yi'rany kibüng gidi ligä. Gibüng nggee gidi ligä gani yi'rany yidi gwodaning.

¹⁵ Na ngindenga 'dar ngwüriny ngwegen ngwanni ngwa'ti üllinä kitabanu gidi mididi, aar je gatu kibüng gidi ligä.

21

Gere ganni giyang na diyäng danni diyang

¹ Nyi be engga gere ganni giyang na diyäng danni diyang. Ndi ari gere gele gidi gwerreng na diyäng dele didi gwerreng, ngwuma erne, na aa'ti ba be yaw yere ju.

² Nyi be engga gündärä ganni giju'ru, Üräjälim gwanni gwuyang gwüllü Ngwaalu kerala, gwuru nono gera gija'rimana gigikaar ngwureda ngwujaw gadi aar gi'tiji duru düngün kay.

³ Nyi 'dingini dula dipa gididu'ri ngwari, "Gweneno Ngwaalu ngwuma ji gidiliganu didi ngwüji ngwuma aar ngwe ji. Aar ru ngwüji ngwüngün aar ji Ngwaalinga le na nginde gwa ru Ngwaalu ngwegen.

⁴ Ngwung je brotada yal ngwäy ngwäbrī yi'rany ngwäbrī runing ngwäbrī yal na yi'rendeny, ndi ari yi'ral ye yiru yu'rin yima medadi."

⁵ A nggwoo gwujalu gididu'rala didi yeleny ngwari, "Yi'ral 'dar yinje ge'te ya ru yiyang." Aar nyi be ci, "Ullu je giyee, ndi ari ngwuja'ri ngwee ngwädi gu a ngwuru 'didanu."

⁶ Ngwube ari, "Yi'ral yima ra'tadi. Äny gwuru gwanni gwuru gi'ra nyi ru gwanni gwuru gora, nyi ru gwudi gwerreng na gwudi gwodaning. Ng-gwa icī dijü danni diti ngwäädä 'dого a'tur gidel didi yaw yidi mididi.

⁷ Gwanni gwa dami, gwa ape yu'rina 'dar giyee na äny gwa ru

Ngwaalu ngwüngün na gwa ru giji güny.

⁸ A be ngwüji ngwanni ngwuru ngwudeny, na ngwanni ngwa'ti ämnä Ngwaalu, ngwanni ngwürngü na ngwanni ngwuru gimra na ngwanni ngwuru ngwüjin na ngwanni ngwuru yu'riny na ngwanni ngwäpjä yi'remna yobo, na ngwu'duru ku, ngwaalu ngwegen ngwadi ru gibüng gidi gibriti giru ligä. Yi'rany yidi gwodang yiru giyee."

⁹ Aar nyi be gi'rr ge'te ilijä giyi'rr giyoo yiru kwo'ra tä'r'il (7) yapanä yinya yele kwo'ra tä'r'il (7) yonyadu dimdala didi gwodaning kwo'ra tä'r'il aar nyi ci, "Ila ang enggaci gera giru daw didi Girany."

¹⁰ Aar nyi ape Ligir'im le nyi allu kenala gipa golala aar nyi enggaci Üräjäliming, gündär ganni giju'ru güllü Ngwaalu kerala

¹¹ garu näjing gwudi Ngwaalu ngwäyanü kir kir ngwenyanu nono gadbay giru go'rr giru girigar gu'ru giju'ru ngwäyanü jicu'rr nono daginya.

¹² Gati gundi'ru gipa golala, gati ngwängiränü 'di na rom ngwüdünü gu yi'rr 'di na rom (12). Ngwängirälä ngwoo, ngwüllinä gu ngwüriny ngwudi yülü yidi Yijiräyil yiru 'di na rom (12).

¹³ Ngwängir tä'r'il aar jada gitäny gwe, na tä'r'il aar jada kängir, na tä'r'il aar jada kaama, na tä'r'il aar jada gi'ra ge.

¹⁴ A gundi'rr gidi gündär äti yidingo 'di na rom(12) yapu ngwüriny ngwudi ngwoo'ra ngwükäjäär je 'di na rom (12) ngwudi Girany.

¹⁵ A gi'rr nggoo gondaciny, gapana gimur gidi idi giru dab nunnu ngge idi gündärä na ngwängir, na gundi'ru güngün.

¹⁶ Aar be ü'rü gündärälü giru yimiri kwo'rongo yubidanu, ole gwüngün na ongranu gwüngün, aar ubidanu. Ngwube idi gimur ge

ngwumbuji gola bränü ngwü'rri na küü'rri tudini tudini (1,500) ole na ongre na olala, gwüngün aar ubidanu.

¹⁷ Ngwube idi gundi'ru güngün ngwumbuji giru ngwuyanü küü'rri tä'r'il na nyärläl (66) idi gwe gwudi diji gwanni gwidi gwe gi'rr.

¹⁸ Gundi'rr gidi gündär gallijaar yo'rr ye yiru gu'ru yuuri aar iginyänü a gündär ru dab diju'ru nono gijaja giju'ru.

¹⁹ Yidingo yidi gundi'rr gidi gündär yallijaar je yo'rr ye 'dar yiru gu'ru yiru yi'rur. Gidingo ganni giru gi'ra, giru go'rr giginyanü ngwuuri na go'rr ganni giru gi'ra rom, giru gihilü na nggo giru gi'ra tä'r'il, gibidu pupu'rul, na nggo giru gi'ra kwo'rongo, giginyä,

²⁰ na go'rr ganni giru gi'ra tudini, gümnä na go'rr ganni giru gi'ra nyärläl, guuri na go'rr ganni giru gi'ra kwo'ra tä'r'il, giginyanü nono yiminiti, na go'rr ganni gi'ra 'dübä giranu di'ruju. Go'rr ganni giru gi'ra tudini kwo'rongo, giru go'rr giru gälgätüm giranu girende na go'rr ganni giru gi'ra 'di, giru go'rr giginyä na go'rr ganni giru gi'ra 'di na gwe'te, giranu di'roker, na go'rr ganni giru gi'ra 'di na rom, giru go'rr gircinänü yi'rur ye yonyadu.

²¹ Na ngwängir ngwüngün 'di na rom, ngwuru yoorä yiru yo'rr yiru gu'ru 'di na rom, längir le'te le'te, lige'taar goora ge ge'te pu giru go'rr giru gu'ru na gay ganni gipa gidi gündär gege'taar giru dab diju'ru nono gijaja giju'ranu.

²² Nyi 'ti änggädi gobo kündär ndi ari Deleny diru Ngwaalu ngwuru yiima na Girany, lima ru gobo güngün.

²³ Gündär ga'ti bupa buri gwudi lingen na gwudi düüwä ndi o'rracalu, ndi ari gati näji gwudi Ngwaalu o'rracalu na Girany ru lamba lüngün.

²⁴ Ngwüji giyen ngwa ele giburalu gwüngün, ga ngweleny ngwudi didlä äpjä yelena yegen.

25 Na ngwängir ngwüngün ngwa'ti ngwa längitini gomom gere a'tur, ndi ari ngwaalu ngwa'ti ngwümnänü ngenone.

26 Ga ngwüji giyen denya aar näji.

27 Ga'ti ga gu gong gere girngü äni na diji dere dannu därrü yi'ral yiru yaaru, na diji dannu dati i'däji ngwüjänü, aar be 'dogo ngindenga lanni läti ngwüriny ngwegen ngwüllinä kitabanu gidi midu gidi Girany.

22

Dibirta didi yaw yidi midu

1 A nyi be gi'rr enggaci dibirta didi yaw yidi midu yiju'ru ngwäyänü jucu'riny nono ngwaginya yübädälü gididu'ri didi Ngwaalu na didi Girany

2 aar irälü gidiliganu ngwayalu ngwupa ngwudi gündär. Giyerel yidi dibirta, a gu da'ri dünü didi midu dati 'ri'ri yuula 'di na rom (12) gididlä, dati 'ri'ri guula ge'te pu gidüüwä, ngwäni ngwüngün ngwati u'riyi ngwüjü nono giyen.

3 'Täji ngwünyü gwere gwa 'ti gwa ji mana. Didu'ri didi Ngwaalu na didi Girany da ji kündär a gu ngwinäd ngwüngün kwucalu yirku ye

4 aar engga ngwäyänü ngwüngün a ngwüriny ngwüngün üllini giyidülälä yegen.

5 Dilung da'ti da ji ngenone na la'ti la bupi buri gwudi lamba na lingen ndi ari Deleny diru Ngwaalu ling je o'rracalu. Na ngindenga la ji giyeleny yidi gwur'taling.

6 Aar nyi be gi'rr ci nu, "Ngwuja'ri ngwee ngwuru ngwädi gu aar ru 'didanu. Deleny diru Ngwaalu ngwanni ngwati ru ligi'rüm ngwüjir, ngwükäjä gi'rrä güngün nunnu ngwütäci ngwinädä ngwüngün yi'ralalu yanni giyo gito yadi ji."

Yicu nggwo gwindi

7 A Yicu ari, "'Dinginar, äny nggwo gwindi puprang, gwonjacaar

gwanni gwa määtä ngwuja'ri ngwudi yijir ngwanni ngwüllinä kitabanu nggee."

8 Äny gwuru gwani Yuwana, nggwu'dingina nyi engga yi'ral giyee. Anni minje 'dingin nje engga, nyi jürbälü nggwadi kwuci gi'rrälü yirku ye giyoranu ganni genggaciny yi'ral giyee.

9 Aar nyi be ci, "Aa'ti ärrü yi'ral giyee äny gwuru dinäd nono ngang na nono ngwanggalu ngwuru ngwüjir nono ngindeng je 'dar lanni limäti ngwuja'ri ngwudi gitab nggee. Kwuca Ngwaalingalu yirku ye."

10 Aar nyi be ci, "Aa'ti nga gwa mi'ra ngwuja'ri ngwudi yijir yidi gitab nggee, ndi ari gaji nggo gito.

11 Gwanni gwuki, ngwugwuji keng gwüngün na gwanni gwürngü ngwugwuji rnging gwüngün na gwanni gwüdünälü ngwugwuji dünngälü gwüngün na gwanni gwuju'ru ngwugwuji ju'ring gwüngün."

12 A Yicu ari, "'Dinginar, äny nggwo gwindi puprang gwapana gu'ru ganni gadi nyi ätädä diju gani yiiru yüngün.

13 Äny gwuru gwanni gwuru gi'ra äny gwuru gwanni gwuru gora, nyi ru gwudi gwerreng na gwudi gwodaning nyi ru gwanni gwädäälü nyi ru gwanni gwüm'rädi."

14 Lonjacaar lanni luyu ngwureda ngwegen ndi ari lätädäär je yelenya ndi eny gida'ri didi midu na ndi aar äni ngwängir aar äni kündär.

15 A be lanni gilo kündär poor, liru yinyen aar ru yu'riny aar ru ngwüjin aar ru gimra aar ru lanni läpijä yi'remna yobo aar ru ngwu'duru na 'dar lanni lati je yi'duru jadanu aar je ärrü.

16 Äny gwani Yicu, "Äny gwuma gwükäcä je gi'rrä güny ara je 'täci inggiding nggwee gwani yi'doonga yidi Ngwaalu. Äny gwuru guuwa gidi Däwüd nyi ru gilinge güngün.

Äny gwuru guurum giru Daapa gitanü."

17 Ligirim lidi Ngwaalu na gera laru nu, "Ila." Na gwanni gwu'dingina ngwari, "Ila!" Gwere gwanni gwiti ngwäädä ngwila, na gwere gwanni gwüjädi gu, ngwape angidajing gwudi yaw yidi midi.

18 Linje arnga lanni la 'dingini ngwuja'ri ngwudi yijir ngwanni ngwindi kitab nggee. Manari ngwuma je diji gendaji gwere, da Ngwaalu gendaci dimdi danni daru de gitab nggee.

19 Na manari diji dima äbräji yi'ralu yere yidi ngwuja'ri ngwudi yijir ngwanni ngwo kitabanu nggee, da Ngwaalu äbräci gu'ralu gungün gida'ri didi midi, na kündär ganni giju'ru giyee rom yanni yinggidaar je kitabanu nggee.

20 Gwanni gwinggidu yi'ral ye giyee gwaru nu, "Yäy, äny nggwo gwindi puprang."

Yiru gu, ila gwani Deleny dani Yicu.

21 A yimi'ru yidi Deleny dani Yicu ji ngwüji 'dar ngwudi Ngwaalu. Yiru gu.